

P.-J. PROUDHON

FEDERASYON İLKESİ

ÖTEKİ YAYINEVİ

ÖTEKİ YAYINEVİ

Öteki
KÜLTÜR

Grafik tasarım
Okan Aktuğ

Düzeltili
İnan Ulaş Arslanboğan

Birinci basım
Mart 2014

©Öteki Yayınevi
Sertifika No: 25446

Baskı ve Cilt
Ceylan Matbaası
Maltepe mah. Davutpaşa cad.
Güven İş Merkezi B blok No: 318
Tel: (0212) 613 10 79

Yönetim yeri
Dr. İhsan Ünlüer sokak, Caferaga mah. 16/10
Kadıköy-İstanbul
tel: 0216 345 41 09
info@otekiyayinevi.com

ISBN: 978-9944-294-01-0

P.-J. PROUDHON

1863

FEDERASYON İLKESİ

ÖTEKİ YAYINEVİ

1809-1865

Fransız ekonomist ve düşünür. Kendini anarşist olarak adlandıran ilk kişidir ve ilk anarşist düşünür olarak nitelenir.

Fransa'da bir köyde doğan ve çocukluğu çobanlıkla geçen Proudhon daha sonra kendini eğitime vermiştir. Anarşizmin en etkili yazarı olarak kabul edilir. 1848 olaylarından sonra kendini Federalist olarak tanımladı. En çok tanınan sözü Mülkiyet Hırsızlıktır'dır. 1840'ta yayınlanan ve ilk büyük çalışması Mülkiyet Nedir adlı kitabıdır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

I. KISIM

Federasyon İlkesi Üzerine 21

I. BÖLÜM

Siyasal ikilik- otorite ve özgürlük: bu iki kavramın karşıtlığı ve mü-nasebeti 23

II. BÖLÜM

A priori siyasi düzeni kavrama: otoriter rejim, özgürlükçü rejim 27

III. BÖLÜM

Hükümet şekilleri 32

IV. BÖLÜM

İlkeler arasında uzlaşma: siyasetteki çatışmaların kökeni 39

V. BÖLÜM

Filî hükümetler: Sosyal çözülme 45

VI. BÖLÜM

Siyasi sorunun konumu - Çözüm ilkesi 55

VII. BÖLÜM

Federasyon fikrinin ortaya çıkışı..... 62

VIII. BÖLÜM

İlerici anayasa..... 72

IX. BÖLÜM

Federasyonların gecikmesi ve ertelenmelerinin nedenleri..... 80

X. BÖLÜM

Siyasi idealizm: Federal garantinin etkinliği..... 90

XI. BÖLÜM

Ekonomik yaptırımlar: Tarımsal ve endüstriyel federasyon..... 101

II. KISIM

Merkezci siyaset..... 111

I. BÖLÜM

Jakoben geleneği: Federalist Galya, monarşik Fransa..... 113

II. BÖLÜM

2 Aralıktan bu yana demokrasi..... 121

III. BÖLÜM

Demokratik simge, birlik 130

IV. BÖLÜM

Üniter hareket..... 135

V. BÖLÜM

Sefer girişimi: Yok edilen federasyon..... 140

VI. BÖLÜM

Villafranca: Çeşitli politikalar..... 148

VII. BÖLÜM

Papalık ve dini mezhepler 153

VIII. BÖLÜM

Fransa ve İtalya arasında birlik sistemi içerisinde siyasi ve ekonomik rekabet tehlikesi 165

IX. BÖLÜM

1859'daki durumun güçlükleri..... 174

X. BÖLÜM

Garibaldi'nin planı: Demokratların hatası ile başarısız olan İtalyan birliği 180

XI. BÖLÜM

Federatif prensip vasıtasıyla bir çözüm hipotezi..... 189

III. KISIM

Üniter basın 197

I. BÖLÜM

Gazeteci onuruna dair -siyasette birlik yanlılığının gazetecilerin sağduyuları ve bilinçleri üzerindeki etkisi- 199

II. BÖLÜM

Siècle Gazetesi -Bay Delord'un Üniter Halüsinasyonları- 209

III. BÖLÜM

Lopinion Nationale-Bay Guérout'un Tahterevalli Politikası... 216

IV. BÖLÜM

La presse, la patrie, le pays, les débats, l'écho, de la presse, la revue nationale gazeteleri 232

V. BÖLÜM

Le temps, l'indépendant de la charente -Inferieure ve le journal des deux-sèvres 249

Gazeteleri-Bay Nefftzer'in zihinsel köleliği 249

VI. BÖLÜM

Le progrès (Lyondan) -Bay Morin'in katolik jakobenist yanılığları- 260

VII. BÖLÜM

Devlet anlayışı üzerine ahlaki ve siyasi meseleler 275

VIII. BÖLÜM

Siyasi yemin üzerine 284

IX. BÖLÜM

Kölelik ve proleterya 297

SONUÇ

ÖNSÖZ

Bundan birkaç ay önce, İtalya hakkında birliğe karşı federasyonu savunduğum bir yazımdan dolayı, Belçika gazeteleri beni, ülkelerinin Fransa'ya bağlanmasını önermekle suçladığında... şaşkınlığım hiç de kolay geçmedi. Bu okuyucuların bir sanrısı mıydı, yoksa bir polis pususu muydu, neye inanacağıma şaşırılmıştım. Ağzımdan çıkan ilk kelime, malum ihbarcılara yazımı gerçekten okuyup okumadıklarını, eğer durum buysa, bana böyle bir suçlamayı cidden nasıl yönelttiklerini sormak oldu... Bu akıl almaz tartışmanın benim için nasıl sonlandığını biliyoruz. Belçika'da dört yıldan uzun sürmüş sürgünün ardından, bana yeniden Fransa'ya dönme hakkını veren genel aftan yararlanma konusunda acele etmiyordum, ama apar topar taşındım.

Ne var ki, ülkeye dönüşte, demokratik basının, aynı konu nedeniyle beni, bu sefer de devrim davasını terk etmekle suçladığını, bana karşı bu defa ilhakçı diye değil ama dönek diye haykırdığını gördüğümde, şaşkınlığımın zirve yaptığını itiraf ediyorum. Kendi kendime, bir asırlık bir uykunun ardından mağarasından çıkan bir Epimenides miyim, yoksa Fransız demokrasisi Belçika liberalizminin izinden giderek bir gerileme dönemine mi girdi diye sordum. Bana öyle geliyordu ki; federasyon, karşı-devrim ya da toprak ilhaki birbiriyle tamamen ilişkisiz terimlerdi ne var ki bugüne kadar mensup olduğum partinin topluca saf değiştirdiğini, ilkelerini reddetmekle de yetinmeyip, birleşme sevdasıyla, ülkesine ihanet edecek kadar ileri gittiğini görmek beni isyan ettiriyordu. Ya deliriyordum,

ya da benim haberim yokken dünya tersine dönmeye başlamıştı.

La Fontaine masalındaki fare gibi “bu işin altında bir iş var diye” şüphelenirken, en bilgece davranışın, cevabımı şimdilik ertelemek ve bir süre bu ruh hallerini izlemek olduğunu düşündüm. Güçlü bir karalılık göstermem gerektiğini hissettim. Harekete geçmeden önce, Fransa’dan ayrılmamdan beri alt üst olmuş, tanıdığım insanların bile bana yabancılaştığı bu ortam içinde kendimi doğru şekilde yönlendirmeye ihtiyacım vardı.

Kendi kendime, “Fransız halkı şimdi nerede?” diye sordum. Toplumun farklı sınıflarında neler olmaktaydı? Hangi fikirler yeşermişti? Kitlelerin rüyası ne idi? Memleket nereye gidiyordu? Gelecek nerede idi? Kimi takip ediyor, neyin üzerine yemin ediyorduk?

İşte böyle her şeyi ve herkesi sorgular, ıstırap içindeki bu sorgulamalarıma yalnızca üzücü cevaplar bulur bir haldeydim. Eğer okuyucum izlenimlerimi paylaşmama izin verirse, fikirlerim, itiraf ediyorum ki benim gücümün çok üzerinde bir amaca hizmet eden bir yayına kaynaklık etmiş olacaklar.

İşe öncelikle, eskiden “burjuvazi” dediğimiz, ama artık bu isimi taşımayan orta sınıfı inceleyerek başladım. Proletaryaya doğru hızlanmış bir tempoda ilerlemesine rağmen, ben hala, orta sınıfın, geleneklerine, eğilimlerine ve ilkelerine sadık olduğunu düşünüyorum. Olur da orta sınıf, yeniden, kendinin ve iktidarın hâkimi olursa, kendi fikirlerine ve yüreğinden geçen politikalara uygun bir anayasayı yeniden inşa ederse, neler olacağını öngörmek zor değil. Hanedan tercihleri hariç, orta sınıf 1814’deki ve 1830’daki sisteme geri döner, belki bir tek, Temmuz Devrimi sonrası, **Fran-**

sız Anayasası'nın (*Charte Constitutionnelle*) 14. maddesinde yapılan değişikliğe benzer bir değişiklikle, kraliyet imtiyazları hususunda ufak ayarlamalar yapar. Meşrutî monarşi... İşte buyurun, burjuvazinin büyük çoğunluğunun, siyasi inancının ve gizli arzusunun hala ne olduğunun iki kelimelik özeti. Ne enerjileri, ne fikirleri, bunun ötesine gidemiyor, işte kendilerine duydukları özgüvenin ölçüsü. Sahip olduğu güçlü köklere rağmen, aklıyla, para gücüyle, sayısıyla milletin en kayda değer grubunu oluşturmasına rağmen, işte tam da bu meşrutiyet merakı yüzünden, burjuvazi, “geleceğin resmi” olmayı başaramıyor, onun yerine kendisini statükonun mükemmel taraftarı olarak ortaya koyuyor. Bizzat kendisi statükoyu temsil ediyor.

Daha sonra gözlerimi hükümete ve tabii parçası olduğu partiye çevirdim ve söylemeliyim ki, hepsinin, öyle ya da böyle temelde birbirinin aynısı olduğunu gördüm; kendisinden kopartılan tavizlere rağmen, bir yandan çağın ruhunun, diğer yandan, bütün hükümetlerin bir anlamda mecbur olduğu orta sınıfın etkisiyle, “Napolyoncu” fikirlere sadık bir hükümet. İmparatorluk, geleneğinden gelen tüm imtiyazlara yeniden kavuşsa, gücü, arzularına denk olsa, onu yarın 1804 ve 1809'daki görkemi, 1812'deki sınırlarıyla, karşımızda buluruz. Üçüncü Batı İmparatorluğunu, evrensel eğilimleri ve tabii uzlaşmaz otokrasisiyle yeniden karşımızda görürüz. Oysaki özellikle bu son fikre olan bağlılığından dolayı, imparatorluk, bugünün resmini çizmiş olsa da, geleceğin resmi olmayı başaramayacaktır çünkü kendini “fatih” ve “otokratik” olarak tasdik ederek, özgürlüğü reddedecektir, zaten bizzat kendisi, ileride “*yapının taçlandırılması*” sözünü vererek, kendini bir geçiş hükümeti olarak ortaya koymuştur. “*İmparatorluk barıştır, huzurdur*” demişti III. Napoleon. Peki ama İmparatorluk bundan böyle savaş demek değilse, *statüko* demek olmayacak mıdır?

Sonra dönüp kiliseye baktım. Hemen hakkını teslim etmeliyim, o tamamen tereddütsüz ve sağlam. Tanrısına olduğu gibi, dogmasına da, ahlâk anlayışına da, intizamına da sadık, çağa ayak uydururken yalnız şekilsel alanda tavizler veriyor, çağın kafa yapısını benimsemiyor, onunla beraber yürümüyor. Doğrusunu isterseniz, kilise, sonsuza kadar, statükonun en yüksek tarifi olarak var olacaktır: O, gelişme demek değildir, o yüzden gelecek için yeni bir tarif önermez.

Tıpkı orta sınıf ve kralcı grupların, imparatorluk ve kilisenin var olduğu gibi, günümüzde bir de demokrasi var. Ne var ki, politik, ekonomik ve sosyal eşitlikler sağlanmadığı sürece, onun da varlığı, krallık, asil özelemleri, kilise ve papazlık gibi kendinden üst sınıfların varlığına tabi olacak. Fransız İhtilalinden beri demokrasi arkasına iki sloganı aldı: *eşitlik ve özgürlük*. Doğası ve işlevi gereği hayatı, hareket ve devinimi temsil ettiğinden, parolası da "*İleri!*" idi. Bu nedenle, yalnızca demokrasi, geleceği temsil eden ifade olabilirdi; nitekim 1. İmparatorluğun düşüşünden sonra ve orta sınıfın gelişi esnasında, herkes bunun gerçekleştiğini sandı. Ama geleceği resmetmek, verilen sözleri gerçekleştirebilmek için ilkeler, hukuk, bilim, siyaset, devrimin temellerini atan tüm bu şeyler gerekliydi. Oysa inanılmaz ama gerçek, demokrasi adeta kendi kendine ihanet etti, kökleriyle bağını kopardı, amacına sırtını döndü. Üç yıldır sürdürdüğü tavır, adeta bir istifa, hatta bir intihardı. Elbette var olmayı sürdürdü, ama geleceğin bir parçası olarak ise artık yoktu. Demokratik bilinç artık anlamsız ve boş: O artık, bazı entrikacı siyasilerin birbirlerine atıp durdukları, ama yeniden nasıl şişirileceğini kimsenin bilmediği, havası sönmüş bir balon. Fikirler yerine, romantik fanteziler, efsaneler, idoller...89 hurdaya çıktı, 1848 ise yerin dibine batırıldı. Dahası, cehale-

tin zirvesinde, hem siyasi, hem ahlaki hem sağduyu anlamında o büyük günlerin verdiği ilham tamamen kayboldu. Gelecek nesillerin inanmakta zorlanacağı bir şey de şu olabilir; ayrıcalıklı bir basının ateşlediği çok sayıda okuyucudan, ancak binde biri, federasyon kelimesinin ne anlama geldiğini sorgular. Hiç şüphesiz ki, ihtilal döneminin yıllıkları şu noktada bize çok şey öğretebilir ama sonuçta, başka bir çağın tutkuları arasında saplanıp kalarak, geleceğin parçası olamayız, fikirlerini yeniden üretmek, sloganını yenilemek yine demokrasinin görevidir. Federasyon, 1859'da kendini demokrasinin içinde ortaya koyan, özgürlüğün, eşitliğin, tüm kazanımlarıyla devrimin, altında birleştikleri yeni isimdir. Liberaller ve demokratlar ise, bunda, sadece gerici bir komplo görmüşlerdir!

Evrensel oy hakkının kurumsallaşmasından bu yana, , düzenin en yüce formunun atık kendisi olduğunun ve bu hususta insanların tercihlerinden başka tartışılacak konu kalmadığının hükümet tarafından da ispatlanmasıyla, saltanat sırasının artık kendine geldiğini gören demokrasi, statükoyu kısmen yeniden inşa etti. Ama hâşâ, bu işlerde usta değildi ki, zaten yaptığı düzenlemeleri de eylemsizliği sağlayabilmek için yapıyordu. Fakat devrimin temsil ettiği şeyler eylemsizlik noktasına gel-diyse, demokrasi dediğimiz şey ne işe yarar? Demokrasi, misyonunun eski adaletsizlikleri onarmak, hırpalanmış ulusları canlandırmak yani, "tarihi yeniden yazmak!" olduğunu düşünüyordu. Yeni programının en tepesine yazdığı MİLLİYET kelimesiyle de bunu ifade ediyordu. Demokrasi, statükonun parçası olmakta isteksizken, gerilemenin parçası oldu. Ve demokrasinin anladığı ve yorumladığı anlamıyla milliyet, *birlik* sonucunu yarattığından, kendini, ebedi, bölünmez ve değişmez mutlak güç olarak ortaya çıkardı.

Milliyet ve birlik, işte devletin bugünkü temel düşüncesi, inancı ve hukuku budur. İşte bugün yine bu kavramlar, demokrasinin tanrılarıdır. Ama demokrasi için millet, bir kelimedenden ibarettir çünkü demokratların kafasında bu kavram bulanıktır. Birliğe gelirsek, ileriki yazılarda, üniter rejimden de ne anlamamız gerektiğini göreceğiz. Ama beklerken size, İtalya ve ülkenin siyasi haritasını konu alan düzenlemelerle de bağlantılı olarak şunu söyleyebilirim ki; sözde halk dostları kadar, ilerleme sevdalılarını da büyük bir coşkuya sevk eden bu *birlik* hikâyesi, yetenekli zihinlerde, içinde soyluların ve bankokratların beraber yer aldığı, enayi yerine konulan ya da yanlış bilgilendirilen dürüst cumhuriyetçilerin ise himaye ettikleri, entrikalarla kirletilmiş, liberalizmle cilalanmış, büyük bir iş antlaşmasından başka bir şey değildir.

Böyle demokrasiye, böyle gazetecilik, *Manuel du spéculateur à la Bourse*'da sararıp solmakta olduğum yıllardan beri, basının paralı asker rolü değişmedi; Tek yaptığı operasyonlarının çerçevesini genişletmek oldu. Akıl, ruh, eleştiri, bilgi, söz söyleme sanatına dair eskiden sahip olduğu her ne varsa, birkaç istisna dışında şu anda, meslek tabirlerinden ödünç alacağım şu iki kelimenin içinde özetlenmiş durumda: *Yerin dibine sokma* ve *reklam*... Gazetelerde işlenmiş olan İtalyan vakası, eğer aynı şekilde, bir komandit şirketle ilgili olsaydı, bu saygıdeğer gazete sayfaları, âmirin işaretiyle inen bir tokat gibi, bana, ortalık karıştırıcı, hokkabaz, Bourbon taraftarı, papalık neferi, Herost-ratus, dinsiz ya da satılmış... vb. (listeyi burada kısaltıyorum) muamelesi yapmaya başlardı. Daha sonrasında, bu sefer daha ılımlı bir tonda, benim; İmparatorluğun, gelmiş geçmiş tüm hükümetlerin, kilisenin, her türlü dinin ve ahlak anlayışının uzlaşmaz düşmanı olan bir materyalist, anarşist, dinsiz; tevazu ve sağduyuyu, kendinden bahsettirebilmenin kudurmuşluğuyla bir çırpıda feda edebilen, edebi dünyanın bir çeşit Catilina'sı

olduğumu, çoktan bayatlamış taktiğimin ise, İmparatoru ve Papa'yı ortak dava çevresinde birleştirip demokrasinin üzerine salmak, sonra da toplumsal düzenin kalıntıları üzerine onur abidemi dikmek olduğunu hatırlatmaya koyulurlardı. *Sièclé*'in, *l'Opinion Nationale*'in, *Pressé*'in, *l'Écho*'nun, *La Pressé*'in, *La Patrié*'nin, *Pays*'nin, *Débats*'nın tüm eleştirilerinin özü işte budur... Atladıklarım olmuş olabilir çünkü hepsini okumadım. Bu vesile ile de, cumhuriyetin düşmesinin ana nedeni olmuş olduğumu da hatırlamış olduk; kulağıma, böyle bir skandalın bir daha asla yaşanmayacağını, demokrasinin 1848'deki çılgınlıklardan kurtulduğunu ve bu muhafazakâr okların hedefindeki ilk kişinin de ben olduğumu söyleyecek kadar yumuşak beyinli demokratlar da bulunuyordu.

Ben, bu gülünç saldırılara, onları şevklendirecek daha fazla sayfa ayırmak, hak ettiklerinden daha fazla önem atfediyor gibi görünmek istemem. Ben tüm bunları, çağdaş gazeteciliğin etkilerini ve kafa yapısını ortaya koymak için sıraladım. Ama eğer kendi benliğime olan saygım ve vatandaşlık bilincim, bu tip saldırıların üstünde ise de, aynı anlayışım devrimin sesi olan yazarlık haysiyetim için geçerli değildir. Bir ayağı çukurdaki bir demokrasinin taaruzlarından, gazetelerinin ise aleni hakaretlerinden yoruldum. 10 Kasım 1848'den sonra, halk kitlesinin ve devlet gücünün, bana devrim gibi görünen şeyin aleyhine döndüğünü gördükten sonra, fikirden yoksun olsa da hala sayıca kayda değer olan bir zümreye yaklaşılmaya çalıştım. Bu, daha sonra, şiddetle pişman olduğum, ama hala dönüş şansı olan bir hataydı. Kendimiz olalım, eğer illa başka bir şey olmak istiyorsak; eğer varsalar muhaliflerimiz ve rakiplerimizle beraber federasyonlar kuralım, ama asla birleşmeler değil. Üç aydır başıma gelenlerden sonra, dönüşsüz olarak buna karar verdim. Romantizm içinde yüzen, hukuk felsefesine baktığında tiranlık sistemi, borsa manevralarına bakınca gelişimi gören; mut-

lakeriyet geleneklerini cumhuriyetin erdemleri, özgürlük imtiyazlarını ise başkaldırı olarak değerlendiren işte bu partiyle, devrimin gerçeğini ve adaletini arayan bir adam olarak bendenizin, ne gibi bir ortak noktası olabilirdi ki. Ayrılık gerekliydi ve ben, ne nefret, ne de endişe duyarak, bunu gerçekleştirdim.

Birinci ihtilal esnasında, ler, zaman zaman camialarını kuvvetlendirme ihtiyacına girerek, kendi kendileri üzerlerinde, o dönem *temizleme* diye adlandırdıkları bir çalışma yapıyorlardı. Şimdi, bu tarz bir eyleme, ben de, 89'un fikirleriyle aydınlanmış namuslu arkadaşlardan geriye kalanları davet ediyorum. Seçkin bir azınlığın desteğinden emin olarak ve kitlelerin sağduyusuna dayanarak, artık herhangi bir şeyi temsil etmeyen bir hiziple bağlarımı koparıyorum. Yüz kişi bile etmiyor olsak gerek, ama benim yüklenmeyi göze aldığım şeyler için bu da yeterli. Daima, hakikat, onu katledenlere hizmet etmiştir. Ne zaman, karşısında mücadele ettiğim şeyin kurbanı olmam gerekse, en azından şu düşünce beni teselli eder; bir kez sesim kesilse bile, bir gün düşüncem adalete kavuşacak ve er ya da geç düşmanlarım savunucularım haline gelecektir.

Ama neler diyorum ben böyle? Ne savaş olacak, ne infaz: Kamu hükmü, haklılığımı çoktan teyit etti. Pek çok gazetede, şu anda yayınlamakta olduğum cevabın "*Yahuda İskaryotlar!*" başlığını taşıyacağına dair söylentiler yer almıyor muydu? Eyvah!...Fikrin adaleti gibisi yok! Ne var ki, bazıları bu başlığı fazlasıyla hak ediyor diye, kitapçığıma bu kanlı isimi vermem doğru olmazdı. İki aydan beri, düşünüş tarzları üzerinde yaptığım incelemem sonrasında, görebildiğim o ki, eğer demokrasi

1 Hıristiyan inanışına göre **Yahuda İskaryot**, Mesih'e ihanet eden harvarinin ismidir. (çn)

Yahuda İskaryotlar ile kaynıyorsa, çok daha fazla sayıda Aziz Petrus¹ da vardır ve ben, diğerleri için olduğu kadar bu kişiler için de yazıyorum. Bu nedenle bu kan davası hazzını bir kenara bıraktım; kutsal horoz gibi, içlerine bir nebze olsun cesaret yerleştirebilir ve onlara biraz anlayış ve bilinç kazandırabilirim kendimi çok mutlu sayacağım.

Bir yayın didaktik değil de biraz daha edebi bir tarza sahip olduğunda, özündeki düşünce anlaşılmamış gibi davranıldığından, okul yıllarımdaki yöntemlere dönerek çalışmamı kurallara uygun şekilde argümente etmek durumunda kaldım. Bu nedenle, düşünmüş olduğumdan çok daha uzun olan çalışmamı üç ana bölüme ayırıyorum: Daha çok eski dava arkadaşlarım için önemli olan birinci bölümde (nedeni şimdilik beklemede kalsın) konunun ana ilkelerini ele alacağım. İkinci bölümde, söz konusu ilkelerin ışığında, İtalyan meselesi ve genel durumu değerlendireceğim. Merkezci siyasetin budalalığını ve ahlaksızlığını ortaya koyacağım; üçüncü bölümde ise, son çalışmamla ilgilenme zorunluluğu hissetmiş tüm bu gazeteci beylerin, iyi ya da kötü niyetli itirazlarına cevap vereceğim ve her türlü bireyselliği yok eden bir teorinin etkisi altında kitlelerin nasıl bir tehlikeye koştuklarını, yine onların örnekleri ile göstereceğim.

Hangi düşünceden olurlarsa olsunlar, az çok fikirlerime karşı bile olsalar, İtalya konusundaki gözlemlerime biraz olsun saygı duymuş herkesin, bana olan sempatilerini sürdürmelerini rica ediyorum. Partilerin, turnuvalarda mücadele ederken birbirlerinden kurdelelerinin renkleriyle ayırt edilen şövalyeler gibi ayrıldığı şu zamanda, içine gömüldüğümüz bu fikişsel ve ahlaki kaosta, ufkun her noktasından çıkıp gelen iyi insanların, en azından adil bir ele uzanacakları, ortak bir dili konuşacakları

1 **Aziz Petrus**, İsa'nın oniki havarisinden biridir. Katolik Kilisesi'ne göre ilk Papa ve İsa'nın varisidir. (çn)

o “kutsal toprakta” buluşmaları, benim elimde değil. Bu “toprak” ki; hukukun, özgürlüğün, insana saygının, özetle birey, aile, dernek, şehir halkı gibi tüm tezahürleriyle; ne parti, ne mektep, ne inanç, hatta ne pişmanlık, ne beklenti ayırımı yapılmaksızın, tüm bağışlayıcı ruhların kardeşçe yaşadığı kusursuz ve gerçek adaletin toprağıdır.

Beni; hanedan, kilise ya da imparatorluk yanlısı basının *alkışlarıyla* utandıracağını zanneden, demokrasinin bu çökmüş gitmiş grubuna gelirsek, onlara şu an tek bir kelimeyle cevap vereceğim, eğer utanç diye bir şey varsa, bu duygu en çok onlara yakışır. Bunu onlara kanıtlamak ise, kendilerine yapabileceğim en büyük hizmettir, bundan ötürü beni alkışlamak da yine onlara düşer.

I. KISIM

FEDERASYON İLKESİ ÜZERİNE

I. BÖLÜM

SIYASAL İKİLİK- OTORİTE VE ÖZGÜRLÜK: BU İKİ KAVRAMIN KARŞITLIĞI VE MÜNASEBETİ

Federasyon'un ne anlama geldiğini dile getirmeden önce, birkaç sayfa ile bu fikrin kökenini ve mahiyetini hatırlatmakta fayda var. Federatif sistem teorisi henüz çok yeni: Hatta o kadar ki, henüz kimse tarafından ortaya sunulmadığını söyleyebilirim sanıyorum. Ne var ki, hükümetlerin genel kuramıyla yakından bağlantılıdır, hatta doğrusunu söylemek gerekirse, onun gerekli sonucudur.

Felsefenin önerdiği ve tarihin test ettiği tüm tertip ve yapılar içerisinde tek bir tanesi, toplumun ve bireylerin yaşamak için mutlak ihtiyaç duyduğu adalet, düzen, özgürlük ve süreklilik koşullarını bir araya getirir. Hakikat da, tıpkı doğa gibi tek ve biriciktir: Akıl ve onun en büyük eseri toplum bakımından da aksi olsaydı garip olurdu. Tüm gazete yazarları; zaman, mekân farklılıklarının ve her ulusun kendine özgü becerilerinin dayattığı uygulama çeşitliliğine rağmen, insanlık yasasının bu birliğini kabul ederler ve tüm siyasal sistemlerde özgürlüğe ayrılan rolü göz ardı etmeksizin, hemen hemen hepsi, doktrinlerini bu gerçeğe uyarlamak durumunda kalırlar. Benim göstermeye soyundüğüm şeyse, işte bu tek ve biricik tertibin, halkların ancak büyük bir zihinsel çaba sonucunda takdir edebileceği federatif sistemden başka bir şey olmadığıdır. Bundan uzaklaşan tüm hükümet

formları, akşam dikilip sabah toplanan Arap çadırları gibi halkın ancak bir dönem içinde barınabileceği, az çok kullanışlı taslaklar ya da deneysel oluşumlar olarak değerlendirilmelidir. Bu noktada, okuyucunun da ikna olmasının önem arz ettiği, ciddi bir analiz daha yapmak kaçınılmaz; o da şudur ki, siyaset, tıpkı sanat uygulaması gibi sonsuz değişkenlikte, onu yöneten ilkelere gelirsek, en az cebir ya da geometri kadar hakiki bir ispat bilimidir.

Siyasi düzen, aslında birbirine karşıt iki ilkeye dayanıyor: Otorite ve özgürlük: İlki öncü, ikincisi belirleyici; birinin doğal sonucu özgür düşünce, diğerininki itaat ile inanç.

Bu ilk önermeye yönelik karşıt bir sesin yükseleceğini sanmam. Otorite ve özgürlük, yeryüzünde insanlık ırkı kadar eskidirler: Bizimle doğuyor, bizim üzerimizden devam ediyorlar. Çok az okuyucunun dikkatini çekecek bir şeyi özellikle fark edelim: Bu iki ilke, tabiri caize, birbirine ayrılmaz şekilde bağlı, bununla beraber, birbirine indirgenemez ve ne yaparsak yapalım sürekli birbirleriyle mücadele halinde olan bir çifti meydana getirirler. Otorite karşı konulmaz bir şekilde, özgürlüğün onu ya kabullendiğini ya da reddettiğini varsayar. Özgürlüğe gelirsek, o da aynı şekilde, siyasi anlamda otoritenin kendisiyle frenleme ya da tahammül etme yoluyla müzakere ettiğini farz eder. İkisinden birini ortadan kaldırın, diğerinin anlamı kalmaz: Tartışan, direnen ya da boyun eğen bir özgürlük olmadan otorite boş bir kelimedir; ona baskı yapan bir otorite olmadan özgürlük de anlamsızdır.

Ataerkil, buyurucu, monarşik, teokratik, hiyerarşiye, merkeziciliğe, sindirmeye eğilimli otorite ilkesi, doğa tarafından bağışlanmıştır, dolayısıyla mukadder ya da tanrısal kökenlidir. Karşıt ilke tarafından sürekli engellenmeye çalışılan ve mücadele edilen faaliyetleri durmadan yayılabilir ya da kısıtlanabilir ama hiçbir zaman tamamen yok edilemezler.

Kişisel, bireyci, eleştirel, ayrılığın, seçimin ve uzlaşmanın aracı olan özgürlük ilkesi ise akıl tarafından başlanmıştır. Esasen arabulucu, ama sonuçta, yararlandığı doğadan ve hükmettiği kaddere üstün, düşlerinde sınırsız, karşıtı gibi yayılmaya ve sınırlandırılmaya elverişli, tıpkı diğeri gibi, kendi kendini tüketmesi, ya da baskı yoluyla yok edilmesi mümkün olmayan...

Buradan şu sonuca varıyoruz; tüm toplumlarda hatta en otoriterlerinde bile, özgürlüğe ister istemez bir parça yer açılıyor; benzer şekilde yine tüm toplumlarda, en liberal olanlarında bile, otoriteye de bir parça yer veriliyor. Bu durum mutlak bir şarttır ve hiçbir siyasal düzenleme bundan kaçamaz. Çabası sürekli olarak, birlik içindeki farklılıkları giderme eğiliminde olan bir anlayışa rağmen, her iki ilke de beraber var olmayı ve birbirlerine muhalefet etmeyi sürdürürler. Siyasal hareket, bunların kaçınılmaz niteliklerinin ve karşılıklı teamüllerinin sonucudur.

İtiraf ediyorum ki, bunların hiçbiri yeni şeyler değil, hatta pek çok sayıda okurum bana, ne yani, bize öğreteceğin tek şey bunlar mıydı diye sorabilir. Her ikisi de ne ölçüde bir bulanıklıkla kuşatılmış olsalar da, keza uzlaşmaları, ayrılmaları ve yok edilmeleri olanaksız gibi görünse de, hiçbir gazete yazarı, otorite ya da özgürlüğe karşı tavır almayı hayal etmez, bunun aksini ne doğa, ne akıl, kimse iddia etmez. Peki, bu ortak noktayı tekrar ede ede, nereye gelmek istiyorum?

İşte söylüyorum: Bütün siyasal yapılar, tüm iktidar sistemleri, bunun içinde federasyon da dâhil olma üzere, tek bir formülde buluşurlar: *Otoritenin, özgürlükle dengelenmesi ve tam tersi*; monarşi, aristokrasi, demokrasi... vb. gibi, Aritotales'den beri, pek çok yazar tarafından benimsenen, iktidarların kendini kategorize etmesini, devletlerin birbirinden ayrılmasını ve ulusların öne çıkmasını sağlayan bu sınıflandırmalar, işte buradan doğmuştur. Fe-

derasyonu dâhil etmediğimiz bu sınıflandırmalar gereksinimlerin ve adaletin kimi zaman olması gerektiği gibi tatmin edilemediği, kuramsal ve deneysel yapılara dönüşürler. Söylemek istediğim şu; aynı eksik verilere dayalı, yalnız çıkarlarında, önyargularında ve olağan düzenlerinde birbirlerinden ayrılan tüm bu teşkilatlar temelde birbirlerine benzerler, aralarında fark yoktur. Dolayısıyla, dizginlenemez ihtirasların, ödenmemiş hakların, incinmiş gururların birbirlerini sorumlu tutup durdukları tüm bu genel memnuniyetsizliklerin sebebi olan bu hatalı ve yetersiz sistemlerin uygulamaları olmasaydı, temelde, birbirimizle sorunsuz geçinebilmeye çok daha yakın olurduk. Kuruntularla aramıza kanyonlar kazdığı-mız bu parti bölünmeleri, çözümsüz görünen bu görüş ayrılıkları, umutsuzluk yaratan servet düşmanlığı, birazdan kendileri için nihai çözümü federatif hükümet teorisinde bulacaklar.

Otorite-özgürlük! Dilbilimsel bir karşıtlık içindeki bu ikisi için daha ne çok şey söyleyebilirsiniz... Ah! Evet... Fark ettim ki, sıradan bir zekâya sahip olanlar ve çocuklar, soyut bir formüle indirgenmiş bir olguyu, sayfalar dolusu tez ve olay ile açıklanan bir olguya göre daha rahat kavriyorlar. Ben bu çalışmayı, aynı zamanda kitap okumakta zorlanan kişiler için de kısaltmayı ve basit ve temel kavramlar üzerinden ilerleyerek daha ilgi çekici hale getirmeyi istedim. *Otorite* ve *özgürlük*, sonsuza kadar çatışma halinde yaşamaya ya da beraber ölmeye mahkûm edilmiş, birbirine karşıt iki fikir: İşte, şüphesiz o kadar da zor değil. Sevgili dostlar ve okurlar, beni okumak için yalnızca biraz sabır gösterin, eğer bu kısacık ilk bölüm size anlaşılır geldiyse hislerinizi daha sonra benimle paylaşsınız.

II. BÖLÜM

A PRIORİ SİYASAL DÜZENİ KAVRAMA: OTORİTER REJİM, ÖZGÜRLÜKÇÜ REJİM

Artık iktidarların temel ve birbirine karşıt iki ilkesini tanıyıyoruz: Otorite ve özgürlük.

İnsan aklının bütün fikirlerini tek ve yegâne bir ilkedeki toplama eğilimi gereği ve söz konusu ilkeyle bağdaşmayan tüm diğer fikirlerin zihninden ayıklanması sonucunda, eski çağlardan beri var olan bu iki kavramdan, birinden birinin tercih edilmesi suretiyle, birbirinden ayrı iki rejim türer: *Otoriter rejim* ve *özgürlükçü rejim*.

Ayrıca bireylerden oluşan toplum ve bireyin içinde yer aldığı grup ile olan ilişkisi, siyasal açıdan dört farklı şekilde tasavvur edilebilir, bunun sonucunda, her iki rejim için ikişer olmak üzere, toplam dört iktidar çeşidi ortaya çıkar:

I. Otoriter Rejim

Herkesin bir kişi tarafından idare edildiği yönetim şekli ; Krallık veya Aristokrasi.

Herkesin herkes tarafından idare edildiği yönetim şekli; Panarşi veya Komünizm.

Bu iki yönetim şeklinin ana karakteri iktidarın bölünmezliğidir.

II. Özgürlükçü Rejim

Herkesin, her bir fert tarafından idare edildiği yönetim şekli: Demokrasi.

Her ferdin kendi kendini idare ettiği yönetim şekli: Anarşi ya da Self-government.

Bu iki yönetim şeklinin ana karakteri de iktidarın bölünürlüğüdür.

Ne eksik, ne fazla, tabiata ve akla uygun *a priori*¹ bu sınıflandırma matematiksel kesinliktedir. Tüm eski yasa yapıcılarının ister istemez kabullendiği üzere, silojistik² bir yapıdan meydana geldiği varsayılan siyaset bilimi, bunun ne berisinde kalabiliyor, ne ötesine geçebiliyor. Bu yalınlık önemli: Başından beri bu bize, tüm rejimlerde devlet başkanının tüm tertiplerini, ana tek bir unsurla açıklama çabasına işaret ediyor.

Gözlemler.- I. Otorite prensibinin ilkel ifadesi olan monarşik idarenin, nasıl ortaya çıktığını biliyoruz; Mösyö De Bonald'ın da söylediği gibi: Önce baba otoritesi ile... Aile, monarşinin embriyonudur. İlk devletler, anne, baba, patrik, nihayet kral olmak üzere doğal liderler tarafından yönetilen aile ya da kabilelerdi.

Bu yönetim şeklinde devletin gelişimi iki şekilde meydana geldi: 1) Aile, kabile ya da ırkın doğal yollarla üreme ve çoğalması ile

2) Yeni katılımlar ile yani, diğer komşu aile ya da kabileler ile istek ya da zorlamaya dayalı birleşmeler yoluyla meydana gelenler. Bu sonuncusunda birleşen kabilelerin oluşturduğu

---

1 Yazar tarafından sıkça kullanılan bu terimin kelime anlamı *önceki* demektir. Ancak genel kullanım alanı olan felsefede, deneyden önce olan anlamında kalıplaşmıştır. (çn)

2 Silojistik buradaki kullanımında *mukayeseli* anlamındadır (çn)

ana kabile artık tek bir aileden değil ama tek bir tebaadan oluşur. Monarşik devletin bu yayılımı, yüz binlerce km² alan üzerine dağılmış yüz milyonlarca insana varıncaya kadar, devasa ölçülere ulaşabilir.

Hükümetin ya da liderin ölümü sonrasında, kardeş, evlat eş gibi hissedarlığa ortak diğer öznelerin, yeni bir lider seçmeksizin, ortak mülkiyet altında kalacaklarını beyan etmesinden panarşi, pantokrasi, cemaat ya da komünote meydana gelir. Örnekleri varsa bile, bu siyaset formu nadirdir. Otoritenin en şiddetli olduğu, bireyselliğin en boğulduğu formlardan biridir. Yalnız tüm ülkelerde ve tüm dinlerde özgürlüğü imha etmeye en eğilimli grup olan dini cemaatler tarafından benimsendi. Ama yine de bu form *a priori* monarşik bir form gibi durur ve fiili hükümetlerin uygulamalarında kendini gösterir, en azından belleğimizi tazelemek için ondan bahsetmek gerekliydi.

Nasıl ki, doğa merkezli, fikirlerinde tutarlı monarşinin kendi meşruiyeti ve ahlak sistemi vardır, aynısı komünizm için de geçerlidir. Ne var ki, birazdan göreceğimiz üzere, tüm somut verilerine ve rasyonel çıkarımlarına rağmen, aynı rejimin bu iki farklı türü, prensiplerindeki katılığı ve ana fikirlerindeki arılığı korumayı başaramamışlar ve sonuçta daima bir hipotez olarak kalmaya mahkûm olmuşlardır. Gerçekten de; ataerkil köklerine, babacan temayüllerine, mutlakiyet ve kutsal hak gösterişlerine rağmen, gelişimleri boyunca türlerinin özelliklerini muhafaza etmiş monarşi ve komünote hiçbir yerde bir araya gelmezler.

Özgürlüğün kendiliğinden ifadesi olan demokratik iktidara gelsek, peki o nasıl ortaya çıktı? Jean-Jacques Rousseau ve devrim bize şunu öğretti: Antlaşma ile... İşleyişi şundan başka bir şey değildir: Devlet, organik nitelikteki beden değil ama kavranabilir nitelikteki aklın bir üretimi olarak ortaya çıkar.

Bu diğerk rejimde, devletin gelişimi, özgür katılım ve muvafakat ile gerçekleşir. Tüm vatandaşlar sözleşmeyi imzalamış kabul edilir. Buna karşılık, siteye giren her yabancı da sözleşmeyi kabul etmiş sayılır, ancak bu şartla vatandaşlık hak ve yetkilerine sahip olabilir. Eğer devlet bir savaşa girer ve yeni topraklar fethederse, ilkesi gereği, fethedilen topraklardaki halka, kendi vatandaşlarının yararlandığı hakları vermesi gerekir: Buna *izonomi* diyoruz. Romalılarda vatandaşlık imtiyazı işte buydu. Yasal yetişkinlik sınırına ulaşan çocuklar da aynı şekilde sözleşmeye dâhil olmuş kabul edilirdiler; ne var ki; bu çocuklar, hakların babadan oğla geçtiği monarşideki gibi, babaları vatandaş olduğu için vatandaş sayılmazlar, ya da, *Lycurgus* ve Platon'un topluluklarında olduğu gibi Devlete ait de kabul edilmezler. Demokrasinin parçası olabilmek için **Ingenuus**¹ niteliklerinden bağımsız olarak, sadece hukuken liberal sistemi seçmiş olmaları yeterlidir.

Tüm bir ailenin, bir site ya da bölge halkının katılımı da aynı şekilde meydana gelir: Bunu sağlayan ana ilke her zaman özgürlüktür.

Böylelikle; sözleşmeden doğan, demokratik, liberal devletin gelişimi, otoriter, ataerkil, monarşik ya da komünist devletin gelişimine karşı durur. Nasıl ki monarşinin sınırsız bir yayılma eğilimi varsa ki bunu, tüm zamanlarda ve tüm halklar arasında aşılannmış bulunan Mesih'in evrensel krallığı fikri ile açıkça görebiliriz, aynı şekilde, zaman zaman evrensel bir cumhuriyet veya demokrasi fikrini ima eden demokratik devletin de yayılımının doğal sınırları yoktur.

Özgürlükçü rejimin bir diğerk çeşidinin, ANARŞİ, ya da İngilizcede *self-government* olarak da ifade edilen, her ferдин kendi

---

1 Roma hukukunda doğuştan özgür olma anlamındadır. (çn)

kendini yönettiği sistem olduğunu belirtmiştim. Anarşik iktidar tabiri kendi içinde çelişki içerdiğinden, kulağa olanaksız ve saçma geliyor. Yine de bu noktada yapılacak tek şey, ifadeyi yeniden ele almaktır: Siyaset biliminde *anarşi* kavramı, en az diğer kavramlar kadar rasyonel ve bilimseldir. Öyle ki siyasal işlevler endüstriyel işlevlere indirgenerek, sosyal düzen, sadece yapılan ticari işlemler ve değiş tokuşların bir neticesi haline gelecektir. Bu durumda, herkes kendini otokrat yani, mutlak yetkili hükümdar olarak tanımlayabilecektir ki, işte bu da, monarşik mutlakiyetin tam karşısıdır.

Dahası, nasıl ki; kavramsal katılımı ve arılığı her zaman koruyamamış olsalar da, doğa ve akıl esaslı monarşi ve komünizm kendi meşruiyet ve ahlak ölçülerini ortaya koyar, aynı şekilde, hak ve özgürlük esaslı demokrasi ve anarşi de, kendi ilkeleriyle bağlantılı bir idealin peşinde, kendi meşruiyet ve ahlak ölçülerini ortaya koyarlar. Ama ileride göreceğimiz üzere; hukuki ve rasyonel köklerine rağmen, nüfus ve toprak yönünden sürekli büyüyüp gelişerek, ilkelerinin katılımını ve arılığını korumayı daha fazla başaramayan anarşi ve demokrasi, ebedi *desiderata*¹ durumuna düşmeye mahkûm olurlar. Özgürlük fikrinin güçlü cazibesine rağmen, ne anarşi ne demokrasi, hiçbir yerde fikirlerindeki çeşitliliği ve bütünlüğü koruyarak örgütlenememişlerdir.

---

1 *Desiderata*; Latince *arzular* anlamındadır. (çn)

III. BÖLÜM

HÜKÜMET ŞEKİLLERİ

Yine de dünyanın var oluşundan bu yana, yeryüzündeki tüm idare şekilleri bu metafizik kavramların yardımı ile düzenlenmiştir ve işte biz, bu kavramlar sayesinde, biraz sıkıntıya girmeyi göze aldığımız takdirde siyasi bilmeceleeri çözebiliriz. Bu nedenle, bu hususların üzerinde, çocuklara dilbilgisi öğelerini öğretirken yapıldığı gibi ısrarla durmamı mazur görün.

Yukarıda yazılanlar içinde, tam bir doğruluk ve kesinlik taşımayan tek bir kelime bile yoktur. Saf matematikte bundan farklı muhakeme edilmez. Hatalarımızın kaynağı, bu kavramlardan yararlanmakta değil, mantık bahanesi altında uygulamalarda müsaade ettiğimiz sapmalardadır.

a) Otorite- Özgürlük: İşte siyasetin iki ayrı kutbu. Birbirleri ile taban tabana zıt oluşları, bize, kendileri gibi bir üçüncünün varlığının imkânsız olduğuna dair güvence veriyor. Mantık; evet ve hayır, varlık ve hiçlik arasında bir şey kabul etmez.¹

b) Bu iki kavramın birbirleri ile olan bağları, indirgenemez oluşları ve devinimleri de ispatlanmıştır. Biri, diğeri olma-

---

1 Dönüşüm, bazı mistik filozoflar ne söylerse söylesin, varlık ve hiçlik arasındaki bir orta yol değildir. Dönüşüm varlığın hareketidir, onun yaşamında ve eylemlerinde var olmaktadır.

dan yürümez; ne birini ne ötekisini ortadan kaldırabilir, ne de ikisini ortak bir ifadede uzlaştırabiliriz. Hareketlerine gelince; birbirleri pahasına büyümek ve birbirlerini yutabilmek üzere harekete geçmeleri için yalnızca onları bir araya getirmek yeterlidir.

c) Bu iki kavramdan, toplumsal bakımdan otorite rejimi ve özgürlükçü rejim diye adlandırdığımız iki ayrı yönetim şekli türer; sonrasında bunların her biri, ancak iki farklı şekil alabilir, ne fazla ne eksik. Otorite tüm heybetiyle ancak, sürü halindeki topluluklarda kendini gösterir: Bundan dolayı, kendini ya bu toplumsal sürü ile ifade eder ve onunla hareket eder ya da topluluğu temsil eden tek bir fert ile. Benzer şeklide, özgürlük de ancak, herkes için garanti edildiği sürece tam ve kusursuzdur, ya herkes iktidarda pay sahibi olacaktır, ya da kimseye mesuliyet yüklenmeyecektir. Bu alternatiflerden kaçma şansı yoktur: Otoriter rejim bakımından, *herkesin bir kişi tarafından idare edildiği yönetim şekli* ya da *herkesin herkes tarafından idare edildiği yönetim şekli*; özgürlükçü rejim bakımından ise, *her ferdin kendi kendini idare ettiği yönetim şekli* ya da *herkesin, her bir fert tarafından idare edildiği yönetim şekli*. Tüm bunlar, birlik ile çokluk, sıcak ile soğuk, aydınlık ile karanlık kadar kesin ve kaçınılmazdır. Peki, şimdi bana soracaksınız; *aristokrasi* ve üst sınıf iktidarlarında olduğu gibi, yönetimde ulusun az çok hatırı sayılır bir parçasının, diğerlerini dışlamak sureti ile ayrıcalıklı kılındığına hiç şahit olmadık mı? *Oklokrasi*, ayak takımının iktidarı, *oligarşi*, az sayıda kişiden oluşan belli bir grubun iktidarı değil mi? Tespit doğru, bunlar görülmüştür ama bu yönetimler; gasp, şiddet, tepki, deneysellik ve geçiş dönemi eseri olan, başta kabul ettiği tüm ilkeleri sonrasında ihlal ve ihmal eden fiili *hükümetlerdir*. Biz ise şu anda mantığa uygun olarak tasarlanmış, *a priori*, tek bir temel ilke üzerine inşa edilen yönetim şekillerini değerlendiriyoruz.

Bir kez daha belirtelim ki, eninde sonunda pratikteki siyasetten kopmamak durumunda olan rasyonel siyaset biliminde keyfiyet yoktur. Keyfi idareler (*les arbitraires*), ne akıl, ne tabiat esaslıdır: Bunları doğuran, ne gereklilikler, ne kavramların diyalektiğidir. Keyfi idare (*l'arbitraire*) kimin oğludur bilir misiniz? Bizzat taşıdığı isimden anlaşılacağı üzere: *du libre arbitre*- bağımsız iradenin yani özgürlüğün. Ne şahane bir şey! Özgürlüğün tetikte olmak zorunda olduğu tek düşmanı, herkesin sanki adalet o imiş gibi bayıldığı otorite değil; otorite maskesine bürünen kralın özgürlüğü, güçlülerin özgürlüğü, çoğunluğun özgürlüğü adı altında, aslında özgürlüğün bizzat kendisiymiş.

Farklı yönetim tiplerinin *a priori* tanımlarından, şimdi de onların *form*larına geçelim.

İktidarın, dağıtılma ve kullanılma yollarına, yönetim ya da hükümet formları diyoruz. Doğal ve mantıkî olarak, bu formlar, her rejimin kendi ilkeleri, oluşumu ve yasası ile bağlantılıdır.

Nasıl ki basit ailede baba, kabiledede ise reis aynı anda hem evin, kervanın, çadırın efendisi, *egemeni*, *hâkimi*, toprağın ve sürülerin sahibi, hem çiftçisi, hem sanayicisi, hem tüccarı, hem rahibi, hem savaşçısıdır; aynı şekilde monarşide de prens, aynı anda hem yasa koyucu, hem yönetici, hem yargıç, hem general, hem ruhani liderdir. Toprağı ve kaynakları kamulaştırma yetkisi ondadır; o, sanatın, zanaatın, ticaretin, tarımın, denizciliğin, kamusal eğitimin başı, tüm hak ve yetkilerin sahibidir. İki kelime ile özetlersek, kral toplumun temsilcisidir. Topluluk onda vücut bulur, devlet, o'dur. *Güçlerin tek bir kişide toplanması ve bölünmezliği*, kraliyetin karakteridir. Bunun doğal bir sonucu olarak da, babayı ve hükümdarı ayıran otorite ilkelerine, yükümlülüklerin evrenselliği ilkesi de katılır. Yeşu gibi bir

savaş kumandanı; Samuel gibi bir yargıç, Harun gibi bir rahip; Davud gibi bir kral; Musa, Solon, *Lycurgus*, *Numa* gibi bir yasa yapıcı... İşte tüm bu unvanların tek bir insanda toplanması: Monarşinin ruhu ve formları bunlardır.

Bir süre sonra, devletin yayılması ile otoritenin uygulanması tek bir adamın gücünü aşar. Bu yüzden prens, kendisi tarafından seçilmiş olan ve halk karşısında tam yetkili temsilcileri gibi, kendi adına hareket eden danışman, memur ve bakanlardan yardım almaya başlar. Bu elçiler, satraplar, prokonsüller ve valiler, tıpkı temsil ettikleri prens gibi, vekilliklerinde otoritenin tüm özelliklerini barındırırlar. Ne var ki anlaşıldığı üzere, adına hükmettikleri, bizzat talimat aldıkları efendileri tarafından, her zaman otoritenin en yüksek sahibinin şerefine ve devletin menfaatlerinin güvence altına alınması, herhangi bir yanlışın ya da başkaldırının önlenmesi amacıyla denetlenirler. Ulusa gelince, hesap sorma hakkı yoktur. Prens temsilcileri ona hiçbir konuda rapor vermezler. Bu sistemde, tebaanın tek güvencesi, zaten tek yasası da kendi *zewki* olan hükümdarın yararına olmaktadır.

Komünist rejimde ise, yönetim formları yine aynıdır, yani önceden İktidarı tek başına icra etme yetkisi kralda iken, şimdi de sosyal topluluk bölünmez iktidar gücünü tek başına icra eder. Cermenlerin Mayıs ayında toplanan halk meclislerine işte bu şekilde; yaş, cinsiyet fark etmeksizin tüm halk katılır, düşünür, tartışır; yine Cimbriler ve Cermenler, eşleri ile beraber, Marius'a karşı böyle savaşmışlardı: Strateji, taktik hiçbir şey bilmeden, o zaman generallere ne gerek vardı ki? İşte yine komünizmin bir başka kalıntısı olarak, Atina'da ceza hükümleri vatandaşlardan oluşan bir halk kitlesi tarafından verilmişti; yine benzer bir esinlenme sonucunda, 1848 Cumhuriyeti, adeta on milyon seçmeni tek bir meclis çatısı altında topladı.

yamamaktan dolayı üzüntülü, sadece oylamaya çağırarak ile yetinerek, tam dokuz yüz yasa koyucuya müsaade emiştii. Günümüzde ortaya atılan, *evet* ve *hayır* yolu ile *doğrudan yasama* projesi de işte buna benzer bir düşünceden doğmaktadır.

Liberal ve demokratik devletin *formları* da, yine liberal devletin doğuş ve gelişim yasasına uygun seyrederek, dolayısıyla da monarşininkilerden radikal biçimde ayrılır. Burada iktidar, ilkel topluluklardaki gibi kollektif ya da bireysel olarak icra edilmektense, vatandaşlar arasında dağıtılır ve bu dağıtım iki yol ile gerçekleştirilir. Eğer söz konusu olan, yol yapımı, bir filonun komutanlığı, polis teşkilatının idaresi, gençliğin eğitimi gibi maddi olarak paylaştırılmaya elverişli bir hizmet ise, yapılacak olan işi bölümler arasında paylaştırırız. Her birinin başına bir sorumlu, bir komiser, bir amiral, bir kaptan ya da bir amir atamak suretiyle filoyu donanmaya ya da gemilere, şehri semtlere, öğrenimi sınıflara böleriz. Atinalıların savaşlarında, birbirleriyle değişimli olarak, her biri bir gün boyunca komuta etmek üzere on ya da on iki general görevlendirme gibi bir alışkanlıkları vardı. Bugün için oldukça garip bir uygulama ama Atina demokrasisi daha fazlasına müsaade etmiyordu. Görev bölünemez ise, ya olduğu gibi bırakırız, ya da Homeros'un, "komutanların çokluğu kötü bir şeydir" kuralına rağmen, o göreve birden fazla sorumlu atarız: İşte bu şekilde ki, bizim ancak tek bir elçi gönderdiğimiz yere, eskiler bir bölük sevk ediyorlardı. Ya da, her göreve, onunla ilişkili, söz konusu görevi mesleği halinde getiren, yalnız o hususta uzmanlaşan tek bir sorumlu atamak ile yetiniriz: İşte bu, devlet kurumunun içine, vatandaşlardan oluşan yeni bir sosyal sınıfı, yani bildiğimiz adı ile kamu görevlilerini sokmaktır. İşte bu andan itibaren demokrasi tehlikeye girer: Devlet, ulustan uzaklaşır,

nasıl ki monarşide devlet kadroları ulusa değil de prenze sadık ise, aynı şekilde liberal devletin görevlileri de gitgide, ulustan ziyade devletine sadık bir hal almaya başlar. Diğer yandan ise, bildiğiniz gibi harika bir fikir ortaya çıktı, belki bilimin sunduğu en önemli fikirlerden biri, *Kuvvetler Ayrılığı* fikri. Bu fikir sayesinde, toplum sonunda tamamen organik bir form alır; devrimler mevsimler gibi birbirini izler, onda yok olmayacak bir şey vardır ve bu; kategorilere göre adalet, yönetim, savaş, finans, din, eğitim, ticaret... vb. diye ayrılan, işte bu mühim kamu gücü yapısıdır.

Liberal ve demokratik bir idarenin organizasyonu, monarşik bir idareye göre daha bilge ve karmaşık, uygulamaları ise daha az süratli ve çok daha zahmetlidir: Bunun sonucunda da daha az yaygındır. Hemen hemen her zaman özgür hükümet formları, bundan ise monarşik mutlakiyeti tercih eden kitleler tarafından aristokrasi muamelesi görmüştür. İlerici insanların içinde dönüp durdukları ve daha dönüp duracakları kısır döngü işte buradan ileri gelir. Elbette cumhuriyetçiler kitlelerin durumunun daha iyileşmesi adına özgürlükler ve teminatlar talep ediyorlar; dolayısıyla halkı esas almaya gayret etmektedirler. Ne var ki, gerek demokratik formlara duyulan güven-sizlik, gerek ise kayıtsızlık nedeniyle, özgürlüğe engel olan her zaman gene halkın kendisidir.¹

---

1 Şunun anlaşılması çok önemlidir ki, idareler birbirlerinden, yüksek görevlilere verdikleri unvanlar ile değil, sahip oldukları ÖZ itibarı ile ayrılırlar. Monarşinin özü ya da esası, yönetimin ve idarenin *bölünmezliği*, prensin ya da topluluğun *mutlakiyetçiliği*, *hesap vermezliği*dir. Demokrasinin özü ise tam tersine, *kuvvetler ayrılığına*, görevlerde *dağılıma*, *denetlemeye* ve *hesap verebilirliğe* dayanır. Burada taç ve veraset, sembolik aksesuarlardan başka bir şey değildir. Hiç şüphesiz monarşi, baba-kral ile veraset ile taç giy-

Anarşinin formları ise, bireyin iradesine bağlı olmak ve haklarının sınırları içerisinde kalmak sureti ile demokrasi ve monarşideki formlardır.

Gelecekte kurulacak tüm siyasi yapılara malzeme sağlamak üzere insan algısına sunulmuş, *a priori*, formları ve ilkeleri bakımından dört temel idare şekli bunlardır. Ancak tekrar ediyorum, bu dört temel idare tipi, her ne kadar hukuka, özgürlük anlayışına ve işin doğasına uygun olarak ortaya konmuş olsalar da, yasalarının katılığı ile orantılı olarak, kendi içlerinde gerçekleştirilebilir oldukları için dillendirilmemişlerdir. Bunlar, tüm fiili yönetimlerin deneyimsel ve içgüdüsel oluşumlarına kaynaklık eden, ama kendi kendilerini ise gerçeğe taşıyamayan ideal tasarımlar, soyut formüllerdir. Gerçeklik, doğası gereği karmaşıktır: Basit olan ise ideal olandan ayrılmaz, somut olana ulaşamaz. Biz bu birbirine karşıt formüller ile düzgün ve daimî bir teşkilatın, yani insanlığın gelecekteki teşkilatının esaslarını gösteriyoruz; ne var ki, nihai formül, onu tasarlaması gereken akıl, yani insanlığın sahip olduğu ortak akıl tarafından üretilene kadar, daha yüzyıllar geçmesi, bir dizi devrimin yaşanması gerekir.

---

me törenleri ile görünür hale gelirdi: Bu, “simge kaybolduğunda, olgu da yok olur” gibi basmakalıp bir inanişaya itti. Demokrasinin 93'deki kurucuları merkezileşmeyi ilan ettikleri bir sırada kralın kafasını uçurarak mucizeler gerçekleştirdiklerini sandılar. Ama bu artık kimseyi aldatmaması gereken bir yanılgıdır. Venedik'deki Onlar Konseyi, tam bir tiran, cumhuriyeti ise korkunç bir despotizmdir. Bunun aksine, İsviçre gibi bir cumhuriyetin başına kral unvanı ile bir prens koyun, anayasası değişmez ise, bunun Henri IV'ün heykelinin başına fötr şapka koymaktan farkı olmaz.

IV. BÖLÜM

İLKELER ARASINDA UZLAŞMA: SİYASETTEKİ ÇATIŞMALARIN KÖKENİ

Tüm sosyal düzen, bir yandan sürekli çatışma halinde ve birbirlerine karşıt olan, diğer yandan ise birbirlerini ne dışlayabilen, ne eritebilen otorite ve özgürlük adındaki bu iki temel ilkeye dayandığına göre, aralarında bir uzlaşma da kaçınılmazdır. Tercih edilen sistem her ne olursa olsun, monarşik, demokratik, komünist ya da anarşik; söz konusu düzen ancak, az ya da çok ama belli bir oranda, muhalifinin fikirlerinden de yararlandığı ölçüde bir süre daha ayakta kalma şansını yakalar.

Örneğin, eğer otoriter rejimin kendi mutlak inisiyatifi, babacan karakteri ve aile gelenekleri ile gereksinimlerini tek başına yalnız kendi enerjisi ile karşılayabileceğini düşünüyorsak, acayip şekilde yanılıyor oluruz. Devlet biraz olsun yayılım gösterecek, bu soylu babalık son derece hızlı şekilde yozlaşarak, yerini acizliğe, karışıklığa, mantıksızlığa ve tiranlığa bırakabilir. Prens her şeye muktedir olamaz; onu yanıtlayabilecek, ondan çalabilecek, kafasını karıştırabilecek, kendisinin yerini almak isteyebilecek ve hatta onu tahttan indirebilecek temsilci veya danışmanlara er geç başvurmak zorunda kalacaktır. Mutlak güçteki böyle bir kargaşa ve onu izleyen yılgınlık, durmadan tehdit eden felaketler devletlerin ve toplumların ve basıdır. Hatta belki şunu bir kural olarak koyabiliriz: Monar-

şik bir iradenin ölçüleri ne kadar klana yakın ya da mütevazı ise kendisi de bir o kadar tehlikesiz, ahlaki, adil, katlanılır ve sürdürülebilirdir (bunu dış etkileri tamamen gözardı ederek söylüyorum). Bunun tam tersi durumunda yani devletin çok daha geniş boyutlara ulaştığı durumlar da ise aynı idare bir o kadar yetersiz, baskıcı, nefret uyandırıcı, dolayısıyla istikrarsız bir hale gelmektedir. Tarih bu hatıraları belleğinde korumuş; modern çağlar, daha iyi bir medeniyet tarafından kademeli olarak ortadan kaldırılmak durumunda kalan bunun gibi daha nice korkunç krallık örnekleri, ne şekilsiz canavarlar, ne siyasi izbandutlar üretmiştir. Tüm bu devletlerde mutlakiyet, kitle ile doğru orantılıdır, kendi gücü ve namıyla var olur; küçük bir devlette ise aksine, tiranlık paralı askerler kullanılarak ancak bir süre ayakta tutulabilir, biraz yakından bakıldığında sönüp gittiği görülür.

Doğalarında var olan bu kusuru gidermek için monarşik idareler, az ya da çok ölçülerde, özellikle kuvvetler ayrılığı ya da egemenlik paylaşımı gibi özgürlük formlarının uygulanmasına yol açtılar.

Bu değişikliğin sebebini kavramak kolaydır. Yalnız bir adam, yüz hektarlık bir alanın işletmesine, birkaç yüz işçinin çalıştığı bir fabrikanın işlerine, altı bin nüfuslu bir ilçenin yönetimine tek başına yetişemezken, kırk milyon nüfuslu bir imparatorluğun yükünü nasıl taşıyacaktır? Dolayısıyla bu noktada monarşi, iktisat ilminden ödünç aldığı şu iki temel prensibe boyun eğmek durumunda kaldı: 1) Ne zaman ki bir emekçi özgürdür, mülk ya da toprak sahibi ve girişimci olarak kendi adına hareket edebilir, en yüksek emek üretkenliği sağlanmış, en yüksek ekonomik değer elde edilmiş olur. 2) Üretici kendi yapacağı işi ne kadar iyi bilirse ve kendini yalnız o işe adarsa, ortaya çıkan ürün ya da hizmetin kalitesi o derece başarılı olur. Monarşinin demokrasiye tanıdığı bu kredinin aslında bir nedeni daha vardır, o da; bir ülkedeki sosyal refahın, üretim mekaniz-

maları ve üretimin bölüştürülmesi ile orantılı olarak arttığı prensibidir. Bunun siyasetteki karşılığı ise şudur, görevler ne kadar dengeli dağıtılmış olursa, bir yönetim o denli başarılı olur ve prens için o denli az risk oluşturur ki mutlakiyetçi bir rejimde bu olanaksızdır. İşte prensler *cumhuriyetçileşmeye* böyle yönelmişlerdir, kendilerinin kullandığı bir tabir ile belirtmek gerekirse, kaçınılmaz bir çöküşten kurtulmak için. Geçtiğimiz yıllar bize Piedmont'da Avusturya'da, Rusya'da bunun parlak örneklerini sunmuştur. Çar Nikolay'ın imparatorluğu bıraktığındaki perişan durum karşısında, Rus yönetimindeki kuvvetler ayrılığı girişimi oğlu Çar Aleksandr'ın üstlendiği reformların belki de en küçüğü idi.¹

Benzer olgular ama bu sefer tam tersi şekilde demokratik yönetimlerde de görülür. Vatandaşların haklarını ve mesuliyetlerini, devlet görevlilerinin yükümlülüklerini ne kadar keskin bir bilgelik ve doğruluk ile saptarsak saptayalım, olayları, özel durumları, olası arızaları ne kadar başarıyla öngörürsek görelim; önceden hesaplanamayacak olguların çokluğu, devlet adamının tüm önlem ve özenine rağmen dikkatinden kaçacak, yapılan her yeni yasa, yeni tartışmaları doğuracaktır. Tüm bunlar, iktidarın uygulayıcıları açısından, sözünü dinletebilmenin tek yolu olarak otoriteden meydana gelen bir teşebbüs, bir hakemliği zorunlu kılmaktadır.

Özgürlükten ve demokratik ilkedен bu nihai yaptırımını çıkarın, otorite de, devlet de anında yok olur. Bununla beraber şu çok açıktır ki, tüm vatandaşların anlaşmazlık halinde, önceden

---

1 Şarلمان sonrasındaki feodalite de kısmen, işte bu kuvvetleri ayırma ve yetkiyi bölüştürme ihtiyacından doğmuştur. Yine halklarının ve imparatorluğunun hoşnutsuzluğundan dolayı, Almanya yine bu federasyon elbisesini giymek zorunda kaldı. Almanya *hala* bu uzun parçalanmanın etkilerini yaşıyor. İmparatorluğu parçalandı, ulusu ise tehlikeye düştü.

atanan sulh yargıcılarından her hangi birine başvurmayı kayıtsız şartsız kabul etmelerini desteklemezsek, biz artık serbest sözleşmenin parçası değiliz demektir: Bu ise tam anlamıyla demokrasiden feragat etmek ve monarşi gibi davranmaktır.

Demokrasi ne kadar ilerlese de, kendi resmi memurlarını; denetçiler ile yasal güvenceler ile kontrol mekanizmaları ile ne kadar kuşatsa da, vatandaşlarını sürekli, seçimlere, tartışmalara, oy vermeye çağırsa da, ister istemez bu memurlar *otorite*'nin adamlarıdır, kelimededen ne anlaşılıyor ise o ve eğer bu kamu personeli arasında, tüm işlerin genel yönetiminden sorumlu olan birkaç tanesi öne çıkarsa, yönetimdeki bireysel ya da topluluk halindeki bu *şef*, Rousseau'nun bizzat *prens* diye adlandırdığı şeyin ta kendisidir, durup dururken bir kral çıkacaktır.

Anarşi ve komünizm hakkında da benzer gözlemler yapılabilir. Mükemmel bir topluluk örneği asla yoktur ve insanlık ırkı ne kadar yüksek bir medeniyet, ahlak ve bilgelik düzeyine erişirse erişsin, bir yönetim gücünün ya da otoritenin izine rastlanmaması pek olası değildir. Ne var ki, nasıl toplumculuk *hala* pek çok sosyalistin rüyası olmayı sürdürüyorsa, anarşi de, toplumu bireysel mülkiyet ve özgür emek esasları üzerine inşa etmek isteyen ve tüm devlet kurumlarını kaldırmaya yönelen ekonomi ekolünün idealidir.

Örnekleri daha fazla çoğaltmayacağım. Anlatmakta olduğum önerimin doğruluğunu ispatlamak için yeterlidir. Bilinmesi gereken şudur; ne monarşi, ne demokrasi, ne toplumculuk, ne anarşi idealize ettikleri arılıkta hayata geçirilemezler, karşılıklı borçlanma yolu ile birbirini tamamlamak durumundadırlar.

Kuşkusuz burada, kendi düşüncelerine karşı bir düşünce dile getirilince tüyleri diken diken olan tahammülsüz fanatiklerin gururlarını inciten bir durum vardır. Ne yapalım böylece zavallılıklar, kendileri-

nin bile ister istemez kendi prensiplerine sadakatsiz olduklarını, siyasi inançlarının tutarsızlıklar ile örüldüğünü; iktidara gelirse, farklı idare sistemlerini tartışırken, hiçbir fikrin fesat olmadığını anlamış olurlar!

Monarşi, demokrasi, vb. terimlerin onları ifade ettiği sanılan kurlardan uzak, yalnızca teorik kavramlara karşılık geldiğine bir kez daha ikna olduğuna göre, artık krallık yanlısı bir kişinin, *toplumsal sözleşme, milletin egemenliği, genel oy hakkı* gibi sözcükleri duyduğunda sakın kalması; demokrat birinin ise, *hanedandan, mutlak güçten, ilahi haktan* söz edildiğini duyduğunda hafif bir gülümseme ile soğukkanlılığını koruması beklenir. Ortada ne su katılmamış, hakiki bir monarşi, ne de su katılmamış kusursuz bir demokrasi vardır. Monarşi, devletin ilkel ve fizyolojik formudur, tabiri caizse soyadıdır; o kitlelerin kalbinde yaşar ve birliğe yönelik genel eğilimin desteği ile gözlerimizin önünde zorla tezahür eder. Demokrasiye gelirse, o ise her tarafı hareketlendirir. Özverili ve bağışlayıcı ruhları büyüler, her yerde toplumun elitlerini ele geçirir. Ne var ki çoğu zaman masal haline gelen bu yanılsamaları terk etmek çağımızın ciddiyetinin gereğidir. Tüm bu tasarıların temellerinde çelişkiler mevcuttur. Halk kitleleri sorgulamadan monarşi üzerine ant içerler; krallar ise, demokrasi ve anarşi üzerine... I. Napoleon'un taç giymesinin ardından madeni paraların bir yüzünde "*Fransız Cumhuriyeti*", diğer yüzünde Napoleon'un büstü ile beraber "*Fransızların İmparatoru*" yazmaktaydı. 1830'da Louis-Philippe dönemi, Lafayette tarafından *cumhuriyetlerin en iyisi* diye adlandırılırken, aynı Louis-Philippe'e *büyük toprak sahiplerinin kralı* da denmiyor muydu? Lafayette'in Louis-Philippe'e sunduğu hizmetin aynısını Garibaldi de Victor-Emmanuel'e sunmuştu. Doğru, daha sonraları, Lafayette de Garibaldi de tövbe etmiş gibi göründüler, ama tüm bu geri adımlar yanıltıcı olabildi-

ğinden dolayı itirafları kayıtlı altına alınmalı. Hiçbir demokrat, tek erklik yanlılığından tamamen arınmış olduğunu iddia edemez, hiçbir monarşi yanlısı da cumhuriyetçi fikirlerden muaf olmak ile övünemez. Demokrasi ne merkezîyetçilik ne de krallık fikrinden soğutmadığına göre, iki sistemin taraftarlarının da birbirlerini aforoz etme hakları olmadığı, birbirlerine karşı hoşgörülü olmak ile yükümlü oldukları kabul edilmiş sayılır.

Eğer bir toplumun, yalnızca kendi tercih ettiği ilkenin üzerine inşa edilmesi imkânsızsa; yasa yapıcı her ne yaparsa yapsın, ancak kişisel kaprislerin ve çıkarların izin verdiği ölçüde muhalif unsurlar barındırabilen, en açık tanımlamalarının bile kaçınılmaz şekilde karışıklığa neden olduğu, her türlü dönüşüme ve ihlale açık, dönekliliğin övgüye değer kabul edildiği, ister demokratik ister monarşik olsun tüm yönetimler daima samimiyetsiz bir teşkilat kalmaya mahkûmsa, bu durumda siyaset dediğin nedir? Şarlatanlığa, entrikaya, hainliğe ne kadar elverişli bir ortam! Hangi devlet bu kadar ahlak bozucu şartlar altında ayakta kalabilir? Devlet oluşmamıştır ki zaten felsefesi ile çelişerek kendi ölüm prensibini bünyesinde taşır. Yalnız tutarsızlığın akılcı ve yararlı gözüktüğü, mantığın aciz kaldığı bir garip tertip!¹

---

1 *Ekonomik çelişkilere karşılık olarak siyasal çelişkiler üzerine bir kitap yazmak ilginç olurdu. Bunu pek çok kez düşünmüştüm ama yapılan eleştirilerin olumsuz karşılanmasından yalın olduğumdan, biraz da başka işlere daldığımdan dolayı vazgeçmiştim. Muhtemelen eleştirileri sahiplerinin küstahlıkları gene karşıtlıklar, tez ve antitez üzerinde yoğunlaşacaktı; bazen öylesine derin ve öylesine adil olan Fransız ruhu, bu pek yağlı, pek gülünç, pek aptal bu gazeteci beylerin şahsında tezahür edecekti. Akla gelen her şey söylenecek, ahmaklık yeni bir zafer sayılacaktı. Eğer onların önünde sorunun tüm güçlüklerini ortaya sermiş olsaydım, hemşerilerime her zaman borçlu olduğum çözümleri bir hamlede onlara sunarak, kendilerini bir aldatmacadan daha kurtarmış olacaktım.*

V. BÖLÜM

FİİLİ HÜKÜMETLER: SOSYAL ÇÖZÜLME

Bundan böyle özellikle üzerlerinde yoğunlaşacağım ifadelerinin taşıdığı katılık ve saflıkta yaşama geçirelemeyen teorinin bize sunduğu bu iki ülkünün, yani monarşi ve demokrasinin, daha önce de söylediğim gibi, uygulamada ise her türlü uzlaşmaya razı olmaları son derece şaşırtıcıdır: Ve işte fiili hükümetler bu uzlaşma gayretinden türemişlerdir. Yani, deneyciliğin eseri sonsuz değişkenlikteki bu yönetimler, aslında karma ya da karışık idarelerdir.

Bu konuda gözlemlediğim şudur ki; gazeteciler, pratik ile teoriyi, hakikat ile ideali birbirinden ayırmayarak, sahip oldukları yalınlığı koruyarak gerçekleşme şansları olmayan saf kavramsal hükümetler ile fiili ve karma hükümetleri aynı çizgide değerlendirerek, yanlış olduğu kadar da tehlikeli bir varsayımı siyasetin içine sokmuş ve büyük bir yanılgı içine girmişlerdir. Tekrar ediyorum, hakiki yaşamda birinci türdeki hükümet ya da idareler yalnız teoride var olabilir: Adına krallık yanlısı ya da demokratik ne koyarsak koyalım, tüm fiili hükümetler öyle ya da böyle karma niteliktedir. Bu gözlem çok önemlidir çünkü sadece bu nokta, sayısız hayal kırıklıklarını, yolsuzlukları, siyasi devrimleri tek bir diyalektik hatada birleştirir.

En eski zamanlardan günümüze kadar denenmiş ya da önerilmiş tüm fiili hükümet çeşitleri, diğer bir deyiş ile tüm karma hükümetler iki ana türe indirgenebilir ki ben onları günümüzdeki ifadeleri ile *imparatorluk* ve *meşruti monarşi* diye adlandıracağım. İşte bu bir açıklama gerektirir.

Savaşlar ve servet eşitsizliği başından beri halkların kaderi iken, toplum doğal yollardan bir dizi sınıfa bölünür: Askerler ve soylular, rahipler, toprak sahipleri, tüccarlar, denizciler, sanayiciler, köylüler. Eğer o toplumda krallık varsa, yalnız kendisine özel bir toplumsal sınıfı oluşturur, hepsinden öncelikli bir sınıf: Handedan.

Sınıf çatışmaları, menfaat kaynaklı düşmanlıklar ve yine menfaat birliktelikleri sonucunda oluşan koalisyonlar, rejimi ve bunun bir sonucu olarak sayısız türü ve daha fazla sayıdaki çeşitleri ile beraber yönetim tercihini belirler. Yavaş yavaş tüm bu sosyal sınıfların sayısı ikiye kadar düşer: İktidar organı ve otoritenin ifadesi olan krallığın aralarında sürüklenip durduğu bir üst sınıf, aristokrasi, burjuvazi ya da patriklik ve bir de alt sınıf, yani halk tabakası ya da işçi sınıfı. Eğer aristokrasi kralın yetkilerine katılırsa, bundan türeyecek bir yönetim, ılımlı bir monarşi, ya da günümüzdeki tabiri ile meşruti monarşi olacaktır; eğer halk, kuvvetlerini otorite ile birleştirirse, söz konusu yönetim bir imparatorluk, ya da otokratik demokrasi olacaktır. Ortaçağ teokrasisi, hükümdar ile papaz takımı arasında bir anlaşmaydı; Hilafet ise dini ve askeri bir monarşiydi. Tire'de, Sidon'da, Kartaca'da, tüccar sınıfı gücü ele geçinceye kadar, krallık bu sınıfa yaslanmaktaydı. Görünüşe göre Roma başlarda sıradan halkı ve soylularını boyunduruğuna almıştı, daha sonra her iki sınıf da hükümdara karşı birlik olunca, krallık kaldırıldı, devle-

tin adı cumhuriyet oldu. Bununla beraber, Roma'nın soylu üst sınıfı (patrisler) gücünü ve üstünlüğünü korudu. Ama bu soylu teşkilat da en az Atina demokrasisi kadar çalkantılıydı; yönetim geçici çareler ile ayakta kalıyordu. Peloponez Savaşı ile Atina demokrasisi ilk sarsıntıda düşerken, Roma senatosunun halkı oyalama ihtiyacının sonucu tüm dünyanın fethi oldu. Dışarıda barış sağlanınca, bu sefer iç savaş ortalığı kırdı geçti. Buna son vermek isteyen halk tabakası soylu üst sınıfı ve cumhuriyeti yerle bir edip, kendini bir lidere teslim etti ve imparatorluğu doğurdu.

Soylu bir üst sınıfın ve burjuvazinin himayesinde, bir hanedan ile uyumlu olarak kurulmuş bir yönetimin, herhangi bir diktatör ya da koruyucu lider himayesinde halk yığınlarınca kurulmuş bir yönetimden genellikle daha liberal olması oldukça şaşırtıcıdır. Şüphesiz işin daha da şaşırtıcı yanı; halk tabakasının aslında, özgürlüğe, burjuvaziye oranla çok daha ilgi ve eğilim göstermiş olmasıdır. Siyasetin temel taşı olan bu çelişki, tarafların özel durumu ile açıklanabilir. Şöyle ki; halkın muhtemel bir zaferi, halk tabakalarını daha otokratik düşüncelere ve tavırlara iterken; burjuvazinin üstünlüğünün söz konusu olduğu durumlarda, zafer bu grubu daha cumhuriyetçi tavır ve fikirlere yöneltir. Otorite ve özgürlük, işte bu temel ikiliğe yeniden geri dönersek, tüm bunları anlayabiliriz.

Bu iki temel ilkenin ayrılığından, karşıt arzu ve çıkarların etkisi ile birbirine zıt düşen başlıca iki ana eğilim, birbirine muhalif iki ana düşünce akımı doğar. Bir yandan, özgürlüğün, ister bireysel olsun, ister kurumsal ya da yerel, tüm alanlardaki payını olabildiğince azaltmaya çalışan, bu esaslar üzerinden, maiyetindeki iktidar gücünü, kendi yararı ve kalabalığın zararına kullanmak eğiliminde olan otorite taraftarları; diğer yandan ise, tam tersine, otoriteyi sürekli kısıtlamaya ve iktidarın

formlarını, eylem ve işlevlerini tayin ederek aristokrasiyi alt etmeye çalışan liberal rejim taraftarları. Mevkisinin ve mütevazı servetinin etkisi ile halk yönetimden öncelikle eşitlik ve özgürlük beklerken; bunun tam aksi bir nedenden ötürü, toprak sahibi soylular, kapitalistler ve girişimciler, daha çok önemli şahsiyetleri koruyan, kendi lehlerine bir düzeni sağlayabilecek bir monarşiye eğilim gösterirler ve bunun sonucunda, özgürlüğe çok daha az, otoriteye çok daha fazla önem verirler.

Motivasyonları ya da ihtiyatları her ne olursa olsun tüm fiili hükümet ve yönetimler böylelikle şu iki formülden birine ulaşırlar: *Otoritenin özgürlüğe bağımlılığı*, ya da, *özgürlüğün otoriteye bağımlılığı*.

Halk tabakasını ve burjuvaziyi birbirlerine karşı ayaklandıran aynı neden, çok geçmeden her ikisini de yüz seksen derece döndürür. İktidar icra etmek de yeteneksiz, iktidarın koşullarından dahi habersiz demokrasi, başarısını güvence altına alabilmek adına, otoritesi karşısında tüm sınıf ayrıcalıklarının ortadan kalktığı mutlak bir lidere teslim olur; despotizmden de anarşiden de aynı derecede ödü kopan burjuvazi ise, anayasal monarşiyi destekleyerek konumunu sağlamlaştırmayı tercih eder. O kadar ki, sonunda mutlakiyeti yaratan, özgürlüğe ve hukuki düzene en çok ihtiyaç duyan taraf olurken; liberal yönetimi, yaptırım olarak ona siyasi hakları kısıtlama yetkisi vermek sureti ile hayata geçiren ise, ayrıcalıklı olan taraf olur.

Buradan görülen o ki, tartışmaya egemen olan ekonomik hususlar soyutlandığı süreçte, birbirine muhalif bu idarelere, burjuvazi ve demokrasi, emperyalizm ve anayasacılık ya da başka her ne isim koyarsanız koyun, aynı kapıya çıkar. Dolayısıyla diyorum ki, “1814 rejimi, 1804 rejiminden daha iyi değil miydi?”, “1852 Anayasası’ndan, 1830 Anayasası’na geri dönssek, ya

da cumhuriyetçi parti orleancı parti ile birleşse, ya da cumhuriyetçi parti imparatorluğa yeniden bağlansa ülke için daha hayırlı olmaz mı?”...gibi sorular, hukuk ve ilkeler açısından tamamen çocukça sorulardır. Bildiğimiz veriler doğrultusunda bir yönetimin değeri sadece ona yol açan eylemlerden ve onu temsil eden şahıslardan ileri gelmektedir. Bu konu üzerindeki tüm kuramsal tartışmalar boş olmakla beraber yalnızca sapsalmalara yol açar.

Tarihte, siyasi çelişkiler ile U dönüşleri ile rollerin sürekli değişimi ile o kadar sık karşılaşılır ki, insanın söz konusu olduğu meselelerde bunlar o kadar büyük yer tutar ki, bunları vurgulamaktan geri duramıyorum. Tüm bu bilmecelerin anahtarını sunan ise, otorite ve özgürlük ikiliğidir. Bu temel açıklama olmadan, devletlerin tarihi, felsefi skandallar, mantığın çaresiz kaldığı durumlardan ibaret olurdu.

İngiliz aristokrasisi Magna Carta'yı imzaladı; aşırı dindarlar ise (puritanlar) Cromwell'i ortaya çıkardılar. Fransa'da tüm liberal anayasaların ölümsüz temellerini burjuvazi attı. Roma'da soylular cumhuriyeti sahneye koymuşken, halk tabakası sezarlar¹, *praetorianlar*² doğurup durdular. 16.yy'da *reform yanlıları en başta aristokratken, halk kitleleri katolik kalmakta ya da Leyden'li John (Jan Bockelson) gibi mesihler türetmekteydi. Bu dört yüz yıl önce soylular, Albi'lileri yakar-*

-
- 1 **Sezar**, bir imparatorluk unvanıdır. Romalı diktatör Jül Sezar'ın soyadından gelir. Aile adından bir imparatorluk unvanı haline gelmesi 68-69 yıllarına dayandırılır. (çn)
  - 2 **Praetorian** terimi, [Roma Ordusuna](#) komuta eden general ya da [praetor](#)'un arazideki çadırı anlamındaki [praetorium](#) kelimesinden gelir. **Praetorian Muhafızlar**, [Roma İmparatorları](#) tarafından, hem Roma'da hem de savaş alanında kişisel güvenliklerini sağlamak amacıyla oluşturulmuş özel birliklere verilen addır. (çn)

ken yaşananların tam tersiydi. Ferrari'nin (Guiseppe) de gözlemlerinde belirttiği gibi, ortaçağ pek çok kez Guelf'ler¹ çıkaran Ghibellin'ler, Ghibellin'lere dönüşen Guelf'ler görmemiş miydi? 1813'de Fransa despotizm için mücadele ederken, koalisyon ise özgürlük için mücadele ediyordu, yani 1792'de yaşanmış olanların tam anlamı ile tersi. Bugün meşruiyetçiler ile papazlar federasyonu desteklerken, demokratlar siyasi merkezçilik yanlısıdır. Bu örnekler sıralamakla bitmez: Elbette bu durum, olguların birbirlerinden menşeleri ve eğilimleri ile ayrıt edilir olmasını engellemez, tabii ki maviler her zaman mavi, beyazlar her zaman beyazdır.

Halk, ikincil konumunun ve sıkıntılarının etkisi ile her zaman ilerlemenin ve özgürlüğün ordusunu oluşturacaktır; emek ise doğası gereği cumhuriyetçidir. Aksi durum bir çelişki anlamına gelir. Ama cehaleti, içgüdülerinin ilkelliği, ihtiyaçlarının şiddeti, arzularının sabırsızlığı nedeniyle halk, otoritenin derme çatma formlarına boyun eğer. Onun peşinde koştuğu, ne olduğunu zaten anlamadığı, gücünü algılayamadığı yasal güvenceler değildir; hiç alakadar olmadığı bir güçler dengesi, çarkların uyumlu işleyişi de değildir: Onun aradığı tek şey; niyetlerine yabancı olmadığı, sözüne güvenebileceği, kendini onun çıkarlarına adanmış bir liderdir. İşte o lidere, karşı konulmaz bir güç, sınırsız bir

---

1 İtalyan Rönesansı öncesi kargaşa döneminde, **Guelf** ve **Ghibellinler** iki karşıt grubu temsil eder. Merkezi İtalya'da Papalığı ve Kutsal Roma İmparatorluğunu destekleyen iki karşıt grup olan Guelf ve Ghibellinler İtalyan şehir devletleri politikası üzerine 12. ve 13. yüzyıllarda büyük bir çekişme yaşamıştır. Ghibellinler imparatorluk yanlısı olurken, Guelfler papalığı destekler. Genel olarak ifade edersek, Guelfler, durumları iyi ve yüksek sınıftan gelen burjuvaları temsil ederken, Ghibellinlerin ekonomisi tarıma dayanır. Ne var ki bu partilerin siyasi tutumu kesinleşmiş olsa da ara sıra fikirler arasında kayma ve değişiklikler de yaşanmıştır. Hatta bazen Ghibellinler Papalıkla ittifaklar oluştururken, Guelfler Papalığa karşı gelmekle cezalandırılmıştır. (çn)

otorite bağışlar. Halk, kendi yararına olan her şeyi makul görerek ki bundan dolayı halktır, formaliteleri ciddiye almaz, hiç bir durumda iktidarın emanetçilerine koşullar dayatmaz. Şüphe ve iftiraya gelince son derece atak, sıra sistemli bir tartışmaya gelince ise yetersiz olan halkın itimat ettiği tek şey nihayetinde insan iradesidir. Yalnız tek bir insandan medet umar, yalnız onun adamlarına güvenir (*in principibus, in filiis hominum*); kendisini kurtaracaklar hariç, ilkelere hiçbir beklentisi yoktur, fikirlere de itikadı yoktur.

Yedi yüzyıl boyunca gittikçe liberalleşen bir rejimden ve soylulara karşı kazandığı bir dizi zaferden sonra Roma halkı, işte tam da böyle, otoritenin temsilcisi grubu ortadan kaldırarak, tüm zorluklara son vereceğini zannetti. Tribünlerin gücünü abartarak, Sezar'a daimi bir diktatörlük sundu, Senato'yu susturdu, pleb konseylerini kaldırdı ve bir çuval buğday (*annona*) uğruna otokratik bir imparatorluğun temellerini attı. İşin tuhaf kısmı bu demokrasi, kendi liberalliğinden hakikaten de şüphe duymuyor; hukuku, eşitliği, ilerlemeyi temsil etmek ile övünüyordu. Sezar'ın imparatorlarına adeta tapan askerleri, krallardan şiddetle nefret ediyor, onları hor görüyorlardı: Ünlü tiranın katilleri hemen oracıkta öldürülmedilerse, bu Sezar bir gün evvel kel kafasında kraliyet tacını denerken görüldüğü içindir. I.Napoleon'un; soylu, kral, papaz düşmanı, baron, prens, dük gibi unvanlar alıp İmparatora saygılar sunmayı çok basit bulan Jakoben¹ kulübüne mensup

---

1 **Jakobenler** veya **Jakoben Kulübü**, [Fransız devrimi](#) ertesinde [Fransa](#)'ya yaklaşık bir yıl süreyle egemen olan ve devrimden çok daha fazla kanın döküldüğü [terör dönemi](#)ne sebep olarak görülen Fransız siyasi partisidir. Kulübün siyasi görüşleri [Jakobenizm](#) olarak anılır. Önde gelen üyeleri [Robespierre](#), [Marat](#) ve [Mirbau](#)'dur. Amaçları bir dönemlik dikta yönetimi sonrası "[Aydınlanma Çağı](#)" felsefecilerinin öngördükleri doğal düzene ulaşmaktır. Bir tür toplum mühendisliği çabasıdır. Fransız Devrimi'nde çok farklı kesimler rol almıştır, bunlar arasında jakobenler radikal ilerlemeci grubu temsil eder ve kral yanlılarına karşı mücadele etmişlerdir. (çn)

dava arkadaşları, bir Habsbourg prensesini eş olarak almasını affetmemişlerdi.

Kendi haline bırakılmış ya da tribünler tarafından yönlendirilen halk yığını hiçbir zaman yeni bir şey inşa etmemiştir. Yüzü hep geriye dönüktür: Onların arasında herhangi yeni bir gelenek, kanunlaşmadığı sürece bir fikir oluşmaz, bu hususta azim görülmez. Onların siyasetten anladığı yalnızca entrika, yönetimden anladıkları güç ve müsriflik, adaletten anladıkları kovuşturma, özgürlükten anladıkları ise yarın yıkacakları putlar dikme becerisidir. Demokrasinin tahta çıkışı, eğer kaçınılmaz sondan bir karşı devrimle kurtulamazlarsa ulusu ve devleti yok oluşa doğru sürükleyerek, şu an bize pek tatlı gelen bir gerileme çağını başlatır.

Ne işletme ne mülkiyet sahibi, kamu istihdamının dışında kalmış, günü gününe yaşamakta olan halk tabakası olası bir despotluğa karşı ne kadar uzak, duyarsız, tüm bunlara karşı ne kadar ilgisizse; sahip olan, ticaret yapan, üreten, adeta araziye, işletmeye doymayan burjuvazi de, olası felaketleri engellemeye ve iktidara olan bağlılığı muhafaza etmeye bir o kadar ilgi gösterir. Onu liberal fikirlere götüren düzen ve istikrara duyduğu ihtiyaçtır: krallarına dayattığı anayasalar hep bu ihtiyaçtan ileri gelir. Bir yandan seçmiş olduğu hükümeti yasal formlar ile kuşatır, bir parlamentonun oylamasına itaat ettirirken, diğer yandan da siyasi hakları bir mükellefler grubu ile sınırlandırarak, evrensel oy hakkını kaldırır, ne var ki, endüstriyel feodalitenin desteği ile idarenin merkezileşmesine dokunmaktan kaçınır. Her ne kadar kuvvetler ayrılığı; hükümdarın hakimiyetini dengelemek, prensin keyfi politikalar gütmesini önlemek adına burjuvazi için gerekli, seçim ayrıcalığı popülist taleplere karşı yararlı ise de; ihtiyaç duyacağı iş sahaları ile ona iktidardan ve vergiden pay verdiği ve ayrıca kitleleri rahat rahat sömürmesini kolaylaştırdığı için, merkezileştirmenin burjuvazi için öneminin de diğerlerinden aşağı kalır yanı yoktur. İdari

merkezileşmenin ve sınırlı oy hakkının olduğu bir rejimde ki, bu son haktan en çok yararlanan burjuvazi olduğundan hükümetin kontrolü onun elinde sayılır; böyle bir rejim altında, tüm yerel yaşamlar bastırılmış, tüm heyecanlar, çalkantılar baskılanmış, işçi sınıfı ise, atölyelere hapsedilmiş ücretli mahkûmlara dönüşmüş olur. Özgürlük vardır ama burjuva toplumunun tıpkı sermaye-leri gibi uluslar ötesi dünyasında. Halk yığına gelecek olursak, o artık istifasını vermiştir, yalnız siyasi anlamda değil, ekonomik anlamda da...

Peki, bir hanedanın kökünün kazınması ya da gözetilmesi, sistemde hiçbir şey değiştirmez diye eklemem? Üniter bir cumhuriyet ile meşruti bir monarşi, tek ve aynı şeydir: Değişen yalnız isim ve bürokrat sayısıdır.

Ne var ki, demokratik mutlakiyet ne kadar istikrarsız ise, burjuva sınıfının anayasacılığının da ondan aşağı kalır yanı yoktur. İlki; gerici, frensiz, prensipsizdi, hakları hor görücüydü, özgürlük düşmanı, tüm güvenceleri yıkıcıydı. Anasayal sistem ise; kanuni yapıları, yasal zihniyeti, parlamenter ciddiyeti, sahip olduğu denge mekanizması ile beraber; siyasetin dalavere peşinde koştuğu, vergilerin, bir sınıfın sivil listesinden¹ ibaret olduğu, tek elde toplanan iktidarın, tekelleşmeye yardımdan başka bir şey olmadığı geniş çaplı bir entrika ve istismar sistemi olduğunu kendisi de açıkça kabul eder. Muazzam bir yağma olduğunu belli belirsiz hisseden halk ki, 1815'de gördüğümüz üzere *anayasal garantiler* de onu pek etkilemez, tüm sadakatsizliğine rağmen imparatorunu, tüm liberalliklerine rağmen "yasal krallarına" tercih eder.

1 Sivil liste: Bu kavram Fransa'da ilk olarak 1790 yılında, XVI Louis döneminde, İngiltere'den etkilenecek doğmuştur. Yıllık bir ödenek ve taşınır, taşınmaz malların bağışı olarak iki şekilde gerçekleşir. Hükümdar ve ailesine saray ve saray giderleri için ayrılan bir kraliyet ödeneğidir. (çn)

Emperyal demokrasi ve burjuva anayasacılığı alternatiflerinin kendini tekrar eden başarısızlığı; kuşkuculuk bayrağını devralan, hiçbir ilke için deli olmayan, doğuştan ve sürekli acımasız, *baskül siyaseti* dediğimiz şekilde hem yetkilere hem özgürlüklere zarar vererek, tek bir kelime ile onları yozlaştırmak sureti ile hüküm sürmeye çalışan üçüncü bir partiyi ortaya çıkarır. İşte bu *doktrinici sistem* dediğimiz şeydir. Eski partiler tarafından önce kin ve nefret ile karşılanan bu sistem, gitgide büyüyen yılgınlığın etkisi ve evrensel çelişkinin yarattığı görüntünün de bir anlamda sistemi haklı çıkarması nedeni ile bu grupların arasında da hiç de azımsanmayacak bir başarı kazanır. Kısa zaman içinde bu sistem, görgü ve adabın kuşkuculuğu her zaman bir kamu görevi gibi görmesini beklediği iktidarın gizli inancı haline gelir. Ne var ki artık hiçbir görüş tarafından ele geçirilemeyen, gurur duydukları kayıtsızlıklarını göstermekten çekinmeyen halk ve burjuvazi ise kendilerinde de var olan bu inancı gizlemeye gerek duymazlar. Artık otorite ve özgürlük fikirleri ruhlardan uzaklaşmış, adalet ve mantık boş kelimeler olmuş, toplum çözülmüş, millet düşmüş olur. Sadece madde ve kaba kuvvet var olmayı sürdürür. Manevi bir ölüm halinde ise, bir devrim an meselesidir. Peki, bundan ne çıkar? İşte tarih bunun cevabını vermek için burada; örneklerin sayısı binler ile ifade edilebilir. Geçmişten habersiz, git gide gençleşen nesillerin hareketi sayesinde mahkûm edilmiş sistemi aynı yollardan geçecek ve buna karşılık yıpranacak, içindeki çelişkiler ile saygınlığını kaybedecek yeni bir anlaşma izleyecek, ama o da aynı sona maruz kalacaktır. Ortak akıl bu her iki temel ilkeye de hâkim olacak ve toplumu, içindeki düşmanlıkları bile düzenlemek sureti ile dengeleyecek bir orta yol bulmadığı sürece, bu böyle sürüp gidecektir.

VI. BÖLÜM

SİYASİ SORUNUN KONUMU- ÇÖZÜM İLKESİ

Eğer bir okur buraya kadar olan açıklamaları biraz olsun özen ile takip ettiyse, yeryüzündeki insan toplumu, ona sürprizler ve gizemler ile dolu son derece fantastik bir oluşum gibi gelmiş olmalı. Terimleri ve kavramları kısaca tekrar hatırlayalım:

a) Siyasi düzen, birbiri ile ilişkili şu iki kavrama dayanmaktadır: Otorite ve özgürlük

b) Bu iki ilkedен aynı anda birbirine muhalif iki ayrı rejim türer: Mutlakiyetçi ya da otoriter rejim ve liberal rejim

c) Bu iki rejimin şekilleri de en az tabiatları kadar kendi aralarında uyumsuz ve uzlaşmaz niteliktedir. Biz onları iki kelime ile özetleriz: Bölünmezlik ve ayrışma

d) Akıl bize, tüm kuramların kendi ilkesine uygun şekilde yayılması, tüm varlıkların ise kendi yasasına uygun şekilde meydana gelmesi gerektiğini işaret eder: Mantık, düşüncenin olduğu kadar yaşamın da ön koşuludur. Ne var ki siyasette bunun tam tersi gerçekleşir. Ne otorite, ne özgürlük, birbirlerinde bağımsız olarak oluşamaz, salt kendilerine has bir sisteme yol açamazlar. Hatta tam tersine, kendi kurumlarında kalıcı ve karşılıklı olarak birbirlerinden borçlanmaya mecburdurlar.

e) Sonuç olarak, siyasette pratik hayat, her türlü uzlaşmaya katlanmayı gerektirirken, ilkelere tam ve kusursuz bir bağlılık ancak ideallerde söz konusu olabilir. Aksi yönde tüm istek ve çabaya rağmen yönetim, karşında katı akılcılığın ya da saf yaklaşımların sonuç vermeyeceği, karmaşık bir sistemler demetine dönüşür. Hiçbir yönetim ve idare bu çelişkiden kaçamaz.

f) Sonuç: Keyfiyetin kaçınılmaz şekilde siyasete bulaşması ile iktidarın ruhu çok geçmeden yozlaşır ve toplum durup dinlenmeden, bir mükâfat görmeden, devrimlerin bitmek bilmez yokuşunda sürüklenir.

İşte dünya böyledir. Bu ne şeytanca bir kötülüğün, ne doğamızdan ileri gelen bir zaafın, ne tanrısal bir mahkûmiyetin, ne talihin bir oyununun ya da kaderin hükmünün bir sonucu: İşler böyle, hepsi bu. Bu tuhaf durumdan en doğru şekilde yararlanmak da bize kalmış.

Sekiz bin yıldan daha fazla süredir; (tarihin anıları şimdilik bundan öteye gitmiyor) her türlü idare şeklinin, her türlü sosyal ve siyasi iş birliğinin arka arkaya denendiğini, bıraktığını, yeniden ele alındığını, değiştirildiğini, dönüştürdüğünü, tüketildiğini ve başarısızlığının reformcuların gayretlerini ödüllendirirken, halkın umutlarını ise boşa çıkardığını göz önüne alalım. Özgürlük bayrağı her zaman despotizmi perdelemeye yaradı; ayrıcalıklı sınıflar her zaman, yine kendi yararlarına uygun olan özgürlük ve eşitlik yanlısı kurumlar ile kuşatıldılar. Partiler her zaman programlarında yalan söylediler. İnancı kayıtsızlık, yurtseverliği yozlaşma takip edince, devletleri esas aldıkları kavramların gelişimi öldürdü. En güçlü, en akıllı milletler bu çaba uğrunda yıprandılar: Tarih, onların mücadele öyküleri ile

doludur. Bazen kazanılan bir dizi zafer, devletin gücü ile ilgili bir yanılsama yarattığında, onun daha önce görülmemiş mükemmellikte bir yapı, görülmemiş bilgelikte bir idare olduğunu düşünebilirdik. Ne var ki barış yeniden tesis olunca, sistemin kusurları göze batmaya başlar ve halklar dışarıdaki savaşın yorgunluğundan sivil bir savaşla sıyrılmak zorunda kalırlardı. İnsanlık işte böyle devrimden devrime sürüklendi: Sahada en uzun süre kalan, en ünlü milletler ancak bundan destek aldılar. Bugüne kadar bilinen ve uygulanan yönetim şekillerinden tek bir tanesi yoktur ki, yalnız kendi sahip olduğu faziletler ile bir insan ömrü kadar bile yaşamış olsun. Ne ilginçtir ki sosyal bilimlerin gelişine kadar, devlet başkanları ve bakanlar temsil ettikleri sistemin uzun ömürlülüğüne aslında en az inanç duyan gruptur, yönetimleri ayakta tutan şey, kitlelerin ona olan inancıdır. Kendi kurumlarını örnekleri ile beraber bize miras bırakan Yunanlılar ve Romalılar, kendi evrimlerinin en can alıcı noktasında derin bir umutsuzluğa gömülürler; modern topluma gelirse, o da kendi azap saatine varmış görünüyor. Siz bu kıskırtıcıların; *Özgürlük, Eşitlik, Milliyet* diye bağırımlarına bakmayın: Bunların hiçbir şey bildiği yok, bunların, ölüleri dirilttiğini iddia eden ölülerden farkı yok. Bir an için halk bunları tıpkı soytarıları ya da şarlatanları dinlediği gibi dinler, ama sonra boşlukta bir akıl ve kederli bir ruhla geçip gider.

Tüm işaretler bize çözümlenin yakın olduğunu ve yeni bir çağın kapısının aralanacağını göstermektedir. İfade-lerdeki ve fikirlerdeki karmaşa öyle bir noktaya gelmiştir ki, her hangi biri istediği an, kimsede yalan söylüyor ya da yanılıyor izlenimi uyandırmadan, aynı anda hem bir cumhuriyetçi, hem bir monarşik, hem bir demokrat, hem bir burjuva, hem bir paylaşımcı, hem bir liberal geçine-

bilir. Birinci İmparatorluğun prensleri ve baronları sankülötçuluklarını¹ ispatlamışlardı. 89'un kurumlarından anladıkları tek şey olarak, milli varlıklara boğulmuş olan 1814 burjuvaları, liberal, hatta cumhuriyetçiydiler; 1830 onları muhafazakâr yaptı, 1848 ise onları gerici, Katolik ve hiç olmadığı kadar monarşi yanlısı yaptı. Bugün ise; haziran sosyalistleri merkeziliklerini ilan ederken, Victor-Emmanuel krallığına ise şubat cumhuriyetçileri hizmet etmektedir. Ledru-Rollin'in eski arkadaşları artık, devrimciliğin gerçek ifadesi, yönetim formlarının en *babacanı* kabul ettikleri İmparatorluğun etrafında toplanırken; diğerleri onlara tam anlamı ile *satılmış* muamelesi yapmakta, ama federalizme de vahşi bir öfke duymaktadırlar. Bu, sistematik bir karışıklıktır, örgütlü bir karmaşadır, sürekli bir döneklık, evrensel bir ihanettir.

Mesele şunu bilmekte; toplum, vicdanı ve aklı tatmin edecek, düzenli, kararlı, tarafsız ve sabit bir sisteme ulaşabilecek midir yoksa sonsuza dek bu *İksion'un*² tekerleğinde dönüp durmaya mahkûm muyuz? Bu sorunun çözülmesi olanaksız mıdır? *Sevgili okur, biraz daha sabredin; Eğer birazdan sizi bu karışık meselenin içinden çıkartmazsam; mantığın uydurma, ilerlemenin aldatma-*

-
- 1 Sankülöt: *Sans-culotte* Fransızca'da kısa pantolon giymeyen anlamına gelir. Fransız devrimi sırasında, aristokratlarca kullanılan "baldırıcıplak" "pantalonsuz" anlamına gelen bir deyimdir. 1789 Devriminin kitlesel hareketini oluşturan büyük kesimine, aristokratlara özgü pantolon giymedikleri için bu ad verilmiştir. (çn)
  - 2 Yunan mitolojisinde *Teselya*'nın en eski kabilesi olan *Lapithler*'in kralıdır. Zeus, *İksion*'a korkunç günahları ve nankörlüğü sebebiyle *Tartaros*'ta alevler saçan bir tekerlek üzerinde bağlı olarak sonsuza dek dönme cezası vermiştir. İksion tanrılar sofrasında *ambrosia* içtiği için ölümsüz olmuş, bu yüzden bir kerede yanarak ölmemiş ve Tartaros'taki tekerlek üzerinde sonsuza dek yanmıştır.(çn)

ca, özgürlüğün bir ütopya olduğunu söylemeye hakkınız olur. Her ne kadar bu gibi durumlarda mantık yürütmek bazen kendi kendini kandırmak ya da boşa kürek çekmek demek olsa da yalnız birkaç dakika daha benimle beraber düşünmeye lütf buyurun yeter.

1. İlk önce, tüm kötülüklerin anası otorite ve özgürlüğün tarih sahnesine mantıksal ve kronolojik bir sıra ile çıktığını fark edeceksiniz. İlk olarak; aile, baba, efendi adı altına otorite ortaya çıkar. İnisiyatif ondadır, o hükümdür. Muhakemeci özgürlük ise sonradan gelir: O, eleştiridir, protestodur, azimdir. Sıralamanın böyle olması fikirlerin bizzat tanımlarının ve tabiatlarının bir sonucudur ve tüm bir tarih buna tanıklık eder. Bunu tersine çevirmek olası değildir, bunda hiçbir keyfiyet izi görülmez.

*2. En az bunun kadar önemli bir diğer gözlem ise şudur; aile, kabile ya da site ne kadar kalabalıklaşır, devlet nüfus ve toprak açısından ne kadar genişlerse, monarşik, babacan ve otoriter rejim, kendi idealinden bir o kadar uzaklaşır. Öyle ki otorite ne kadar yayılım gösterirse, o kadar dayanılmaz hale gelir. Bu nedenle özgürlük lehine tavizler vermek zorunda kalır. Bunun tam tersi, devletin nüfusu ve sınırları ne kadar genişler, ilişkiler çoğalır, bilim etki alanını artırır, liberal rejim de kendi idealine bir o kadar yaklaşmış olur. Önce her taraftan talep edilen bir *anayasa* olacaktır; daha sonrasında ise âdemi merkezîyetçilik. Biraz daha sabrederseniz, federasyon fikrinin de ortaya çıkışını görürsünüz. Öyle ki biz de, özgürlük ve otorite hakkında, Vaftizci Yahya'nın kendi ve Hz. İsa hakkında söylediklerini söyleyebiliriz: *Illam oportet crescere, hanc autem minui*¹.*

Benzersiz bir fenomene dönüşen, bir taraftan gerileme bir taraftan ilerleme şeklindeki bu çift yönlü hareket, bu iki ilkenin göreceli tanım ve konumlarının ve oynadıkları rollerin eşit oranda

1 “O büyümeli ben ise küçülmeliyim” anlamındadır. (çn)

neticesidir: Burada gene, hiç bir şüphe ya da keyfiyete yer yoktur. Olgu, nesnel bir açıklıkta ve matematik bir kesinliktedir. Biz buna YASA diyoruz.

3. Zorunlu kabul ettiğimiz bu yasanın sonucu da zorunludur: Görünüşte birinci durumda bulunan, özgürlüğe, akla, hukuka malzeme ya da inceleme konusu olan otorite ilkesi, yavaş yavaş hukuki, rasyonel, liberal ilkelerin emrine girer. Başlarda tıpkı bir aile babası gibi sorumsuz, dokunulmaz ve mutlak olan devlet başkanı, akıl yolu ile yargılanabilir hale gelir, yasanın baş öznesi, nihayet bizzat özgürlüğün tek vasıtası ve hizmetkârı halini alır.

Tarih tarafından açıkça ispatlanmış, her türlü belirsizlik ve çelişkiden uzak bu üçüncü önerme de, en az ilk ikisi kadar kesindir. Bu iki ilkenin sonsuz mücadelesinde Fransız devrimi, tıpkı reform gibi, kritik bir dönemdir. Nasıl ki reform, dini düzende vicdan özgürlüğünün, imana baskın geldiği anı işaret eder ise, Fransız devrimi de siyasal düzende özgürlüğün resmi olarak otoritenin önüne geçtiği anı işaret eder. Luther'den beri inanç, her yerde tartışılabilir hale geldi. Gelenekçi mezhepler de, sapkın kabul edilenler gibi, insanı imana akıl yolu ile ulaştırma iddiasında oldular; Aziz Pavlos'un *rationabile sit obsequim vestrum* yani "itaatiniz akla uygun olsun" hükmü yaygın olarak tartışıldı ve uygulandı. Cenevre gibi Roma da, dinin, bilim olma eğilimini tartışmaya koyuldu; kiliseye itaat o kadar çok koşul ve ihtiyat ile kuşatıldı ki, kiliselerin iman maddelerindeki farklılıklar dışında, Hıristiyan ile kâfir arasında herhangi bir fark kalmadı. Yani sonuçta bu iki ilke birbirleri ile aynı fikirde değil hepsi bu; geriye kalan yani düşünce, mantık, vicdan yönünden her ikisi de aynı şekilde hareket etmekte. Fransız devriminden bu yana benzer şekilde otoriteye duyulan saygı azaldı, prensin emirlerine riayet şarta bağlanır hale geldi. Hükümdardan karşı adımlar, teminatlar

talep edilmeye başlandı; siyasi eğilimler değişti; Yurtsuz John'un baronları gibi¹, en ateşli krallık yanlıları bile, imtiyazlar istediler, bugün Bay *Berryer*, Bay *de Falloux*, Bay *de Montalembert* gibiler kendilerini demokratlarımızdan daha liberal sayabilirler. Restorasyon² döneminin ozanı Chateaubriand, filozof ve cumhuriyetçi olmakla övünüyordu; özgür iradesinin masum bir hareketi neticesinde, kilise mihrabının ve tahtın savunucusu olarak ortaya çıktı. De Lamennais'nin ise başına aşırı katoliklerden dolayı neler geldiğini biliyoruz.

Böylece, günden güne daha güvenilmez hale gelen otorite, çökmeye yüz tutar, hukuk belirginleşmeye başlar, her zaman şüphe uyandıran özgürlük ise, gene de nispeten daha gerçek ve daha güçlü bir noktaya gelir. Mutlakiyet elinden geldiği kadar direnir ama yine de çeker gider; öyle görünüyor ki her zaman savaş açılan, küçük düşürülen, ihanet edilen, aforoz edilen CUMHURİYET gün be gün yaklaşmaktadır. Peki, bir yönetim oluştururken, bu hakikatlerden nasıl yararlanacağız?

---

1 Yurtsuz John (John Lackland), 1215'de Manga Carta'yı imzalayan İngiltere kralıdır. (çn)

2 Restorasyon ifadesi, Fransız tarihinde Birinci Fransız İmparatorluğunun yıkılışıyla Temmuz Devrimi arasındaki dönemde Bourbon monarşisinin yeniden kuruluşunu ifade eder. (çn)

VII. BÖLÜM

FEDERASYON FİKRİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

Otorite ve özgürlük, tarihte ve teoride, birbirini bir çeşit kutuplaşma halinde takip ettiğinden dolayı; ne zaman ki biri hafifçe düşer ve geri çekilir, diğeri büyür ve öne çıkar.

Bu çift yönlü hareket, otoritenin git gide özgürlüğün istikametine girmesine sebep olan bir çeşit boyun eğme ile sonuçlanır.

Başka bir deyişle, liberal ve sözleşmeye dayalı rejim, günden güne otoriter rejime galip geleceğinden dolayı, biz, siyasetteki egemen düşünce olarak, daha çok sözleşme fikri üzerine yoğunlaşmalıyız.

Öncelikle *sözleşmeden* ne anlıyoruz?

Medeni Kanunun, 1101 sayılı maddesine göre sözleşme; bir veya birden fazla kişinin, yine bir veya birden fazla kişiye karşı, bir şey yapmak ya da yapmamak adına söz verdiği bir antlaşmadır.

Madde 1102- Sözleşmenin tarafları birbirlerine karşılıklı olarak söz vermişlerse, söz konusu sözleşme *mütekabil* ve *çift taraflı*dır.

Madde 1103- Eğer bir veya birden fazla kişi, bir veya birden fazla kişiye karşı söz vermiş ve bu sonuncu kişiler herhangi bir taahhütte

bulunmamışlarsa, söz konusu sözleşme *tek taraflı*dır.

Madde 1104- Eğer her iki taraf da karşılıklı olarak, yapılabilecek ya da verile-
ne eşdeğer kabul edilebilecek bir şey yapmaya yahut vermeye söz verirse,
buna *değişmeli* yani *komütatif* sözleşme denir. Eğer eşdeğer kabul edilen
şey, belirsiz bir nedenden ötürü, taraflar için fırsat ya da kayıp niteliği
taşırsa, söz konusu sözleşme, *tesadüfe bağlı* sözleşmedir.

Madde 1105- Eğer taraflardan biri, diğerine tamamen karşılıksız bir
fayda sağlarsa, bu bir *yardım* sözleşmesidir.

Madde 1106- *Ekonomik açıdan dezavantajlı* sözleşme ise, her iki tarafın
da yapacağı ya da vereceği şeylerin kısıtlandığı sözleşme türüdür.

Madde 1371- Tarafların bir üçüncü kişiye, ya da birbirlerine karşı her-
hangi bir taahhütte bulunması ile sonuçlanan gönüllü eylem ve durum-
lara ise *yarı-sözleşme* denir.

Mevzuatta, sözleşmenin koşul ve şekline göre değişebilen tüm bu tanım
ve ayrımlara, hepsini ilgilendiren sonuncu bir tane daha ekleyeceğim:

Niyetlendiğimiz amaç ya da ele aldığımız şeyin tabiatı gereği, sözleşme-
ler *aile içi*, *sivil*, *ticari* ya da *siyasi* olarak ayrılır.

Biz, en son sırada belirttiğimiz sözleşme türü, yani siyasi sözleşme ile
ilgileneceğiz.

Sözleşme olgusu monarşik rejime, aile ya da babalık kavramlarına yabancı
olduğundan daha yabancı değildir. Ne var ki, otorite ve özgürlük ilkeleri
ve onların yönetimlerin oluşmasındaki rolleri hakkında söylediklerimize
bakacak olursak; bu iki ilkenin siyasi sözleşmenin oluşması aşamasındaki
müdahalelerinin aynı olmadığını kolaylıkla anlayabiliriz. Örneğin, hüküm-
danı kullarına bağlayan yükümlülük; aile ruhundan ve insani vasıflardan
kaynaklanan, yazılmamış, kendiliğinden oluşan ve itaat ilkesi gereğince,
tebaası prensine, prensin onlara olduğundan daha fazlasını yapmaya mecbur

bırakıldığından dolayı *tek taraflı* bir yükümlülüktür. Zaten, “ilahi hak” teorisini de, hükümdarın Tanrıdan başkasına karşı yükümlü olmadığını açıkça ortaya koymaktadır. Hatta kimi zaman, vatandaşların budalalığı ve putperestçe sevgisi neticesinde prensin otoriteyi bütünüyle ele geçirmeye ve kendi kendini yönetmekten ve korumaktan aciz kullarını, bir sürünün başındaki çoban gibi idare etmeye soyunması ile prensin tebaasına karşı olan sözleşmesinin tam bir *yardım* sözleşmesine dönüşmesi de söz konusu olabilir. Hatta kalıtım prensibinin kabul gördüğü yerlerde bu durum daha da kötüdür. Orléans Dükü, daha sonrasında ise XII. Louis gibi birer suikastçı, XI. Louis gibi bir baba katili, Marie-Stuart gibi bir zinacı, işledikleri tüm suçlara rağmen, olası taç giyme haklarını saklı tutarlar. Öyle ki, doğuştan dokunulmaz olan bu gibiler ile selevi olacakları prensin sadık tebaası arasında bir *çerçit yarı-sözleşme* olduğunu söyleyebiliriz. İki kelimeyle özetlersek, otorite her şeyden önemli olsa da, monarşik sistemde, sözleşme eşit ve sabit değildir.

Siyasal sözleşme tüm itibarını ve ahlakiliğini şu iki şeyden alır:

- 1) *Karşılıklı ve mübadele edilebilir* oluşundan;
- 2) Kapalı oluşundan, amacına gelince, sınırları oluşundan. Demokratik rejimde var olduğu kabul edilen ama orada bile kurmacanın ötesine geçemeyen iki koşul. Peki, temsili ve merkezizetçi bir demokraside, ya da oy hakkı olan meşruti bir monarşide, hatta komünist bir cumhuriyette, Platoncu şekilde vatandaş devletle bağlayan sözleşmenin eşit ve karşılıklı olduğunu söyleyebilir miyiz? Vatandaşın egemenliğinin üçte ikisini, ürünün ise dörtte birini elinden alan bu sözleşmenin adil sınırlara sahip olduğunu söyleyebilir miyiz? Bizzat deneyimlerin de gösterdiği gibi tüm bu sistemlerde sözleşmenin; toplumun az çok önemli bir kısmı için tazminatsız ve şansa bağlı olduğu, söz verilen ve daha baştan yetersiz olan yararların ise garanti altında olmamasından ötürü, çok masraflı ve yükümlü bir sözleşme olduğunu söylemek daha doğru olacaktır.

Sözleşmenin, demokrasi fikrinin çağrıştırdığı *karşılıklık* ve *mübadele edilebilir olma* şartlarını yerine getirebilmesi; uslu uslu sınırlarının içinde

kalarak, herkes için avantajlı ve elverişli kalabilmesi için; 1) vatandaşın toplumsal düzene girerken devletten alacağıının en az onun için feda ettikleri kadar olması, 2) sözleşmenin oluşturulmasının gayesi olan ve devletten garantisini istediğimiz özel erek ile ilgili şeyler dışında, vatandaşın tüm özgürlüğünü, egemenliğini ve inisiyatifini muhafaza edebilmesi gereklidir. İşte böyle düzenlendiğinde ve anlaşıldığında, siyasi sözleşme, benim *federasyon* dediğim şeydir.

Latince *foedus*, iyelik hali *foederis* olan FEDERASYON yani antlaşma, sözleşme, uzlaşma, taahhütname, ittifak... vs; bir ya da birden fazla aile veya kent, yahut kent birliği ya da devlet liderinin, birbirlerine karşı, yükümlülüğü yalnız ve sadece federasyon delegelerine ait olan bir ya da birden fazla özel erek hususunda, karşılıklı olarak ve eşit oranda sorumluluk üstlendikleri bir antlaşmadır.¹

Şimdi bu tanıma geri dönelim.

Okuyucunun dikkatini üzerinde yoğunlaştırmasını istediğim, federatif sistemin özünü ve karakterini oluşturan şey şudur: Bu sistemde, taraflar, yani aile, kent, kanton, bölge liderleri veya devletler birbirlerine karşı, yalnız komütatif nitelikte ve karşılıklılık ilkesi doğrultusunda yükümlü değillerdir; aynı

1 Jean-Jacques Rousseau'nun, aynı zamanda Robespierre'in ve jakobenlerin de teorisi olan toplumsal sözleşme; devletin ve onun bireyler ile ilişkisinin oluşumunu, tanrısal haktan başka bir şey ile yani babacan otorite veya toplumsal gereklilik ile açıklamak için tasarlanmış bir hukuki kurmacadır. Kalvinistlerden ödünç alınan bu teori, 1764 için bir gelişmeydi çünkü o güne kadar dinin ve doğanın yasasına ait kabul edilen şeyleri, aklın yasasına dayandırıyordu. Federatif sistemde ise toplumsal sözleşme bir kurmacadan fazlasıdır; o, fiilen önerilmiş, tartışılmış, oylanmış, benimsenmiş ve sözleşmenin taraflarının istekleri doğrultusunda düzenli olarak değişim gösteren, kesin, yapıcı ve somut bir antlaşmadır. Federatif sözleşme ile Rousseau'nunki ve 93'ün sözleşmeleri arasında, gerçek ile varsayım arasındaki mesafe kadar büyük bir mesafe vardır.

zamanda hepsi ayrı ayrı, terk ettiklerinden daha fazla hak, özgürlük, yetki ve mülkiyet elde ederler.

Örneğin, mutlak devletlerin minyatür bir resmi olan, medeni kanunun ya da diğer bir deyişle bizzat topluluğun yetkilendirdiği, mal ve kazanımların ortak olduğu evrensel toplumda durum böyle değildir. Bu çeşit bir topluluk taahhüt eden, hele ki daimi ise, en başta elinde olandan çok daha fazla ayak bağı ile kuşatılır, çok daha fazla sorumluluğa boyun eğer. Ne var ki, tüm zamanlarda yaşamı, bir manastır hayatına döndürerek dayanılmaz kılan ve bu sözleşmenin az rastlanılır olmasının sebebi de işte yine budur. Karşılıklı ve komütatif yapıda bile olsalar, tarafların tüm çaba ve gayretini emen, onlara hiç bir bağımsızlık alanı bırakmayan, birliğe kendilerini tamamen adanmalarını gerektiren tüm yükümlülükler, aşırıya kaçmış mukavelelerdir ve hem insanı hem vatandaş sistemden soğutur.

Bu ilkeler doğrultusunda, federasyon sözleşmesinin amaçladığı, genel hatları ile konfedere devletlerin egemenliğini, toprak bütünlüğünü ve bireylerin özgürlüğünü garantilemek, aralarındaki anlaşmazlıkları çözümlenmek, genel önlemler ile herkese güvenlik ve ortak refah hususunda gerekenleri sağlamaktır. Benim demem o ki, bu sözleşme, vaat edilen kazanımların büyüklüğüne rağmen, sınırları olan bir sözleşmedir. Bu sözleşmenin uygulanmasından sorumlu otorite, birliği oluşturan parçalardan daha baskın olamaz. Demek istediğim o ki; federal hükümler, ne sayıda, ne fiiliyatta asla il özel idarelerinin ve yerel yönetimlerin hükümlerini aşamaz, aynı şekilde, bireyin ve vatandaşın hak ve yetkilerini de aşamazlar. Eğer aksi olsaydı, o zaman kömün halkı, topluluğa, federasyon ise yeniden monarşik merkezi bir yapıya dönüşmüş olacaktı; federal otorite ise, bir tür vekillik, emre bağlı bir görev üstleneceğinden dolayı, sınırlı özel bir hizmet gibi değil, hâkim ve baskın olan gibi görülecek, tüm faaliyet ve girişimleri kuşatmaya çalışacak; neticesinde federe devletler, vilayetlere, idarelere yahut şubelere dönüştürülmüş olacaktır. Bu şekilde dönüştürülmüş bir siyasi gövde, cumhuriyet, demokrasi ya da her ne ismi istiyorsanız onu alabilir: Ama böyle bir yapı artık, özerkliklerin bütünlüğü ile oluşmuş bir devlet, ya da bir konfederasyon olmayacaktır. Aynı

şekilde, eğer yanlış giden bir ekonomi nedeni ile ya da duyulan saygı sebebi ya da herhangi bambaşka bir nedenden dolayı, komünler, kantonlar ya da konfedere devletlerden biri diğerlerinin de idaresini üstlenirse, yine az önceki durum ile aynı kapıya çıkar. Oluşacak Federal Cumhuriyet merkezîyetçi hale gelecek, dolayısı ile despotizm yoluna girmiş olacaktır.¹

- 1 İki milyon dört yüz bin nüfuslu İsviçre Konfederasyonu, yirmi beş egemen devletten oluşur (On dokuz kanton ve altı yarı-kanton). Böylece, bizim 1791, 1793, 1795, 1799, 1814, 1830, 1848, 1852'deki anayasalarımıza ve kanunlarımıza benzer tam 25 ayrı anayasa tarafından yönetilir. Buna ek olarak da, doğal olarak bizde yani Fransa'da eşdeğeri bulunmayan bir tane de federal anayasası vardır. Yukarıda belirttiğimiz prensipler ile uyumlu olan bu anayasanın genel karakteri aşağıda sıralanan maddelerden ileri gelir:

“Madde 2. Konfederasyon; yabancılara karşı anavatanın bağımsızlığının sağlanmasını, içeride barış ve düzenin muhafazasını, konfederelerin özgürlüğünün ve haklarının korunmasını, ortak refahın artırılmasını amaçlar.”

“Madde 3. Federal egemenlik tarafından sıralandırılmadığı sürece, kantonlar bağımsızdır, bu nedenle, federal iktidara devredilmemiş tüm haklardan yararlanır.”

“Madde 5. Konfederasyon; madde 3'de belirtilen sınırlar içinde, kantonların toprak bütünlüğünü, bağımsızlığını, anayasalarını, halklarının hak ve özgürlüklerini, vatandaşlarının anayasal haklarını, halkın, yetkili makamlara verdiği hak ve yetkiler ile beraber garanti altına alır.”

Dolayısıyla, bir konfederasyon tam olarak bir devlet değildir: O, karşılıklı garantilerin verildiği bir antlaşma ile birleştirilen, egemen ve bağımsız bir devletler topluluğudur. Federal anayasa ise, Fransa'da kanun ya da anayasa dendiğinde aklımıza gelen şey değil, ülkenin kamu hukukunun genel bir taslağıdır: Birleşik devletin şartlarını yani, devletlerin karşılıklı hak ve yükümlülüklerini içerir. Bizim federal otorite diye adlandırdığımız şey ise, nihayetinde bir hükümetten daha fazlası değildir: Bu, her bir devletin feragat ettiği, dolayısıyla

Özetle, federatif sistem; kendini hiyerarşi ya da idari ve hükümetçi merkezileşme ile gösteren emperyal demokrasilerin, meşruti monarşilerin ve merkezîyetçi cumhuriyetlerin karşıtıdır. Onun temel ve karakteristik kanunu şudur: Federasyonda, merkezi otoritenin nitelikleri daralır ve ihtisaslaşır; sürat ve sayı yönünden azalma gösterir, hatta söylemeliyim ki, konfederasyonun yeni devletlerin de katılımı ile büyümesi ölçüsünde, merkezi otoritenin özellikleri yoğunluk açısından da azalma gösterir. Tam tersine merkezîyetçi yönetimlerde ise, egemen gücün vasıfları çoğalır, genişler ve aracısız hale gelir; yönettiği yüzölçümü ve nüfus miktarı ile orantılı şekilde, bir “prens” marifeti ile belediyeleri, ilçeleri, dernekleri, bireyleri ilgilendiren her türlü iş güç ve pazarlığı kendinde toplar. Yalnızca toplumsal ve bölgesel değil, aynı zamanda ulusal ve bireysel tüm özgürlüklerin altında yok olduğu bu ezilme durumu işte böyle ortaya çıkar.

Bu bölümü, söz konusu bu gerçeğin bir sonucunu aktararak tamamlayayım, o da şudur; üniter yani tek merkezci sistem, federal sistemin tam tersi olduğundan, büyük monarşiler hatta imparatorluk demokrasileri arasında bir konfederasyon teşkilatı imkânsızdır. Fransa, Avusturya, İngiltere, Rusya, Prusya gibi devletler, aralarında ittifak ve ticaret antlaşmaları yapabi-

---

la federal hükümler haline gelen bazı hizmetlerin ortak yürütülmesi için devletler tarafından meydana getirilen bir temsili teşkilattır.

İsviçre’de Federal otorite yirmi ilin kantonun halklarının seçtiği bir Müzakere Meclisi ve Meclis tarafından atanan yedi üyeden oluşan bir Yürütme Kurulu’ndan oluşur. Meclis ve Federal Konsey üyeleri üç yıllığına seçilirler; federal anayasa, herhangi bir zamanda yeniden revize edilebilir olduğundan, kişiler gibi hükümleri de feshedilebilir niteliktedir. Öyle ki federal iktidar, kelimenin tam anlamıyla müvekkillerinin elinin altında, gücü onların takdirinde olan tam yetkili bir temsilcidir.

liyor olsalar da federasyon kurmaktan hoşlanmazlar. Öncelikle, bu temel prensiplerine aykırıdır ve onları federal antlaşma ile ihtilâfa düşürür.

Sonuçta egemenliklerinden bir şey terk etmeleri ve hiç olmazsa bazı hallerde kendilerine üstün bir hakem tanımaları gereklidir. Onların doğası hükmetmektir, uzlaşmak ve itaat etmek değil. 1813'de kitlelerin isyanı ile desteklenerek Avrupa'nın özgürlüğü için Napoleon'a karşı savaşan ve sonradan kutsal ittifakı kurmuş olan prensler konfedere değillerdir: Güçlerinin mutlaklığı bu ünvanı almalarına engeldi, bunlar 92'deki gibi *müttefikler* (coalisés) idi, tarih onlar için başka bir isim öngörmeyecektir. Yalnızca, özgürlükçü ve ulusçu karakteri, bir gün kendisine engel arz eden hanedanları ortadan kaldırma tehdidi taşıyan, şu an ise reform çalışmasında olan Alman Konfederasyonu bunun dışındadır.¹

- 1 Federal kamu hukuku birçok zor soruyu gündeme getirir. Örneğin, köle taciri bir devlet, bir konfederasyonun parçası olabilir mi? Görünüşe göre, en az mutlakiyetçi bir devlet kadar hayır olamaz: Ulusun bir kısmının köleleştirilmesi, federatif prensibin reddi ile aynı şeydir. Bu bağlamda, kuzeylilerin en azından yakın zamanda özgürleşmiş siyahlara yasal haklar tanıma niyetlerine karşı iseler, güneyli eyaletlerin ayrılmayı talep etmeleri daha doğru olacaktır. Bununla beraber görüyoruz ki Washington, Madison ve Birliğin diğer kurucuları aynı fikirde değiller; onlar köle taciri güney eyaletleri federal antlaşmaya dâhil ettiler. Şu da bir gerçek ki bu aralar bu tabiata aykırı antlaşmanın parçalanıyor olduğunu da görmekteyiz. Kuzeyliler, birliği sürdürbilmek için köleleri sürgün etme kararı alırken; güney eyaletleri de, sömürü düzenlerini muhafaza edebilmek için, üniter bir anayasa eğilim göstermektedirler.

1848'de yeniden düzeltilen İsviçre Federal Anayasası ise, benzer

sorulara eşitlik vönünde cevap verdi 4 maddesi sövle der: “ Tüm İsviçrelieler, yasalar önünde eşittir. İsviçre’de ne şahsi ve bölgesel ayrıcalıklar; ne de doğuştan, kişilerden ya da aileden gelen ayrıcalıklar söz konusudur. ” İsviçre’yi tüm aristokratik unsurlardan temizleyen bu maddenin yürürlüğe girmesi ile gerçek İsviçre Federal Anayasası tarihe geçmiştir.

Peki, çıkarlar arasında çatışma söz konusu olduğunda, konfedere çoğunluk, ayrılıkçı azınlığa sözleşmenin bozulmazlığı ilkesi ile karşı koyabilir mi? Bu soruya olumsuz yanıt verenler 1846 yılında, helvetik çoğunluğa karşı oluşturulan *Sonderbund* birliğini desteklediler; tıpkı bugün Amerika’nın güney eyaletlerinin, kuzey eyaletlerine karşı oluşturduğu Amerika Konfedere Devletleri adı altındaki birlik gibi. Şahsen ben, eğer mesele, kantonun federal paktın dışında bırakılmış bir egemenlik meselesi ise ayrılığın doğru olacağını düşünüyorum. Nitekim İsviçre’de çoğunluğun *Sonderbund*’a karşı olma hakkını sözleşmeden almış olduğu söylenemez: 1848’de Federal Anayasanın *Sonderbund*’un oluşumuna neden olan itilafları çözümlenmek amacı ile yeniden düzenlenmesi, bunun en açık ispatıdır. Ne var ki, *commodo* ve *incommodo* süreçler neticesinde, azınlığın hak iddia ettiği şeylerin, çoğunluğun ihtiyaçları ile uyumsuzluk arz etmesi, devletlerin özgürlüklerinin olası hizip ve bölünmeler ile tehdit edilmesi söz konusu olabilir. Bu durumda sorun savaş yasaları ile çözümlenir, yani diğer bir deyişle, çöküşü en fazla zarar yaratacak, en hatırı sayılır taraf, zayıf olana galip gelmelidir. İsviçre’de olan buydu. Eğer Amerika Birleşik Devletleri’ndeki meselede, siyahların şartlarının yavaş yavaş beyazlar ile aynı dereceye yükseltilmesi, sözleşmenin ilkelerinin daha doğru yorumlanması ve uygulanması ise, aynı durum orada da yaşama geçecektir. Ne yazık ki; Bay Lincoln’ün mesajı şu konuda hiçbir şüpheye yer bırakmıyor ki, Kuzey de, Güney’den farklı olarak gerçek bir özgürleşmeden söz etmiyor. Bu durum, sorunu savaş ile

---

bile çözümsüz kılıyor ve konfederasyonu yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bırakıyor. FEDERASYON İLKESİ

Monarşilerde hükümdardan yayılan adalet; konfederasyondaki her devlette, kaynağını yalnızca vatandaşlardan alır. Bu nedenle kurulacak federal bir yüksek mahkeme teşkilatı, prensip olarak, sözleşmeye karşı bir ihlal olacaktır. Yargıtay için de aynı durum geçerlidir çünkü her devlet hem egemen, hem de yasa koyucu olduğundan, yasalar bir örnek değildir. Bununla beraber, federal çıkarlar ve federal iç işleri söz konusu olduğundan ve yine bunlara karşı bir takım suç ve ihlaller söz konusu olabileceğinden, bu gibi durumlar için federal mahkemeler ve federal bir adalet sistemi de mevcuttur.

VIII. BÖLÜM

İLERİCİ ANAYASA

Tarih ve inceleme, kuram ve deneycilik, özgürlüğün ve iktidarın çalkantılarının arasından geçerek bizi siyasi bir sözleşme fikrine doğru yönlendirdi.

Bu fikri derhal uygulamaya koyarken ve kendimize açıklamaya çalışırken gördük ki bu sözleşme, her şeyden önce, bizim aşağıdaki koşullar ile tanımladığımız bir federasyon sözleşmesidir. *Bu sözleşme, bir ya da birden fazla amaç yararına, temel koşulu, sözleşen tarafların feda ettiklerinden daha fazla egemenlik ve hareket hakkını muhafaza edebilmelerini sağlamak olan, karşılıklı ve değiştirilebilen bir sözleşmedir.*

Yani; şartların zorlaması ve ilkelerin sürüklemesi ile omuzlarına yüklenen görevlerden daha az hak ve inisiyatifi elinde bulunduran bireylerin ve grupların; egemenliklerini, dayatılmış ya da seçilmiş otorite sahiplerinin ellerine teslim etmek ile addedildiği eski monarşik, demokratik ve anayasal sistemlerim tam olarak tersi.

Federasyon sözleşmesinin bu tanımını, onca zamandır aranan

çözümün bize sunulduğu dev bir adımdır. Birinci bölümde söz ettiğimiz bu siyasi sorun, en basit tabiri ile otorite ve özgürlük denen birbirine karşıt bu iki etkenin dengelenmesini kapsar. Olası bir yanlış denge, devletlere çöküş, vatandaşlara ise sefalet ve baskı olarak derhal yansır. Diğer bir deyişle, toplumsal düzendeki kusur ve aksamalar, bu ilkeler arasındaki aykırılıktan ileri gelir. İlkeler birbirlerine zarar veremeyecek şekilde düzenlendiğinde, bu aksamalar da yok olacaktır.

Bu iki gücü dengelemek, onları birbirlerine karşı saygılı olmaya zorlayan, birbirlerini kabul etmelerini sağlayan tek bir *yasaya* boyun eğdirmektir. Peki, otorite ve özgürlükten üstün, bunların karşılıklı müsaadesi ile sistemin hâkim etkeni haline gelen bu yeni unsur bize kim sağlamaktadır? İçeriğinin HUKUKU belirlediği, iki rakip güç üzerinde de etki sahibi olan bu unsur, sözleşmedir.¹

---

1 Ahlaki varlığın kendini konumlandığı bakış açısına ve kendinde taşıdığıni varsaydığı niteliğe göre (*inanan, filozof* ya da *vatanlaş*), yasayı tasarlamasının üç yolu vardır.

Yasa, Tanrı adına yetkili makam tarafından, insana bildirilen emirdir: Bu ilahiyatın ve tanrısal hukukun tanımınıdır.

Yasa, *unsurlar arasındaki ilişkinin ifadesidir*. Bu felsefenin, Montesquieu tarafından önerilen tanımınıdır.

Yasa, insan arzularının üzerindeki hakem statüsüdür (*Devrim ve Kilisede Adalet*, 8. Çalışma): Bu, federasyonun ve sözleşmenin kuramınıdır.

Görünüşü değişken olsa da, hakikat tek olduğundan, bu üç tanım iç içe geçmektedir ve temelde birbirinin aynı kabul edilmelidir. Ne var ki, bu yasaların içinden çıktıkları toplumsal sistemler birbirlerinden farklıdır: Birincisinde; insan kendini, yasanın konusu, yazarı ya da temsilcisi olarak ortaya koyar. İkincisinde; insan kendini büyük bir organizmanın parçası olarak görmektedir. Üçüncüsünde ise; kendi yasasını kendi yapar ve her türlü otorite, makam, yazgı ve tahakkümden kurtulur. Birinci tarif, dindar insandan bahseder. İkincisi; panteistten, üçüncüsü ise, cumhuriyetçiden bahsetmektedir.

Ne var ki toplum gibi canlı ve somut bir yapı içerisinde HUKUK, soyut bir kavrama, bilincin tanımsız bir hayaline indirgenemez; bu kendimizi kurguların, masalların içine atmak olur. Toplumun temellerini atarken, yalnızca bir fikir değil, aynı zamanda yasal bir belge de ortaya koymak, bir sözleşme oluşturmak gereklidir. 89'ların devlet adamları, Fransa'ya bir anayasa vermek ile işe başlarken, bu gerekliliği hissetmişlerdi, onları izleyen İktidarlar da aynı gereksinimi hissettiler. Maalesef, niyet iyi olsa da, bilgiler yetersizdi; bugüne kadar noter sözleşmeyi yazmakta başarısız oldu. Anlayışın nasıl olması gerektiğini artık biliyoruz: Şimdi sözleşmenin olası içeriğini hazırlamaya gayret edelim.

Bir anayasanın tüm maddeleri, devlet adı verilen bu büyük hizmet-kârın rolü ve yetkinliği ile ilintili tek ve biricik bir maddeye geri döner. Bizim ulusal meclislerimiz, birbirleri ile yarışarcasına, kuvvetler ayrımı ve ayrılığı ile ilgili uğraşp durdular, yani devletin hareket kabiliyeti, vasıfları, boyutları ve hedefleri ile ilgili de endişelenen birilerini görmedik. 1848'de bir vekilin de safça söylediği gibi; diktatimizi *paylaşımaya* verdik. Paylaşılan unsura gelirsek, sanki ondan ne kadar fazla olur ise, şölen o kadar güzel olacaktı. Ancak, devletin rolünün sınırlarının çizilmesi, kolektif ya da bireysel Özgürlük için, bir ölüm kalım meselesidir.

Bizi ancak; özünde her zaman devletten daha çoğunu vatandaşa; merkezi yönetimden daha çoğunu yerel yönetimlere ve bölgesel yetkililere ayıran federatif sözleşme doğru yola sevk edebilir.

Özgür bir toplumda, devletin ya da yönetimin rolü, her şeyden önce; yasa yapmak, organize etmek, var etmek, başlatmak ve tesis etmektir, olabildiğince az oranda uygulayıcı bir rol. Bu bağlamda, egemen gücün görünüşlerinden biri olan *yürütmenin* (*pouvoir exé-*

cutif) taşıdığı ad, şaşkırtıcı şekilde, fikirlerin çarpıtılmasına sebep olmuştur. Devlet kamu hizmetleri sağlayan bir müteşebbis değildir, bu onu, şehrin iş yükünü götürü olarak sırtlanan sanayiciler ile bir tutmak olur. Devlet, ister kanun çıkarsın, ister etken olsun, ister denetçi; mekanizmanın en yüksek kaynağı ve yöneticisidir. Olur da bazen bizzat tatbikata girişirse, bunu, ortaya bir örnek koymak, önderlik etmek için, yol gösterici sıfatı ile gerçekleştirir. Eser bir kere ortaya çıktıktan, tesisatı veya açılışı gerçekleştikten sonra devlet, yeni hizmetin uygulamasını yerel yönetimlere ve vatandaşlara bırakarak geri çekilir.

Paraların çapını, değerini ve birimini veren ağırlık ve ölçüleri belirleyen devlettir. Biçimleri elde edildikten ve ilk basım gerçekleştirildikten sonra; altın, gümüş ya da bakır madeni paraların imalatı artık bir kamu görevi olmaktan, devletin işi, yürütmenin yükümlülüğü olmaktan çıkar.

Bu artık; tartıların, ölçeklerin, varil ve şişelerin imalatında olduğu gibi il idarelerine bırakılacak, hiçbir gerekliliğin serbestliğini kısıtlamayacağı bir üretim faaliyetidir. Buradaki yegâne yasa da, en karlı anlaşmayı yapmaktır. Biz Fransa'da, altın ve gümüş paraların hakiki sayılması için ne talep ediyoruz? Onda bir oranında alaşım ve onda dokuz oranında saf maden olmasını. Üretimi izleyecek ve kontrol edecek bir müfettişin var olmasını istersem: İşte devletin rolü de bundan ötesine gitmez.

Şu an madeni paralar için söylediğim, hükümete aşırı derecede yüklenmiş daha pek çok hizmet için geçerlidir: Yollar, kanallar, tütün, posta, telgraf, demir yolları,vb. Kamu yararının söz konusu olduğu tüm bu çalışmalara kimi zaman devletin müdahale etmesi gerekliliğini anlıyor ve kabul ediyorum, bunu ben de talep ediyorum; ne var ki, bir kez halka teslim edildikten sonra, hala tüm bu üretim ve hizmetlerin devletin ellerine bırakılmasında

hiçbir gereklilik görmüyorum. Bu oranda bir yoğunlaşmanın, aşırı bir yüklenme meydana getirdiğini düşünüyorum. 1848'de ben de demir yolları yapımında olduğu gibi; ulusal bankaların, kredi, emeklilik ve sigorta kuruluşlarının kurulması için devlet desteğini talep etmiştim. Ne var ki, tüm bu çalışmalar tamamladıktan sonra, devletin bundan böyle sonsuza kadar bankacı, sigortacı, nakliyatçı olarak kalacağı hiçbir zaman aklıma gelmemişti. Muhakkak ki, merkezi otoritenin hiç bir gayreti olmadan, halkın eğitiminin organize edilebileceğine inanmıyorum. Ne var ki, eğitim özgürlüğü hususunda da, en az özgürlük konusundaki tüm hususlarda olduğum kadar özgürlük yanlısıyım.¹ Ben tıpkı kilise gibi okulun da tamamen devletten ayrılmasından yanayım. Keşke cumhuriyet sınırları içerisindeki tüm finansal faaliyet, bilgi ve işlemleri soruşturmak, toplamak ve genelleştirmek üzere kurulmuş, tıpkı bir istatistik bürosu gibi çalışan bir sayıştay olsaydı. Peki ama neden devlet, işlevinin doğası gereği, az bir harcama ile yola çıkarsa ancak az bir hizmet sunabilecek iken, tüm harcama ve gelirler tek bir saymanın, tek bir alıcının, ödeyicinin tek bir devlet bakanının elinden geçiyor? Peki ya mahkemelerin merkezi otoriteye bağlı olması gerçekten gerekli mi? Adaleti temin eden olmak, prence çağlar boyu atfedilen en yüce nitelik olmuştur, biliyorum. Ama bu atıfta bir ilahi hak kalıntısı vardır; bu nedenle anayasal bir kral tarafından, hele ki, evrensel oy hakkı üzerine kurulmuş bir imparatorluğun başındaki kişi tarafından böyle bir vasıf iddia edilemez. Hukuk fikri, yeniden beşeri hale geldiği andan itibaren, siyasi sitemdeki üstünlüğünü yeniden tesis eder, böylece yargının bağımsızlığı da bu durumun doğal sonucu olacaktır. Adaletin, federal ya da merkezi otoritenin özniteliği gibi değerlendirilmesi

---

1 1848 İsviçre Federal Anayasası'na göre, konfederasyon bir İsviçre Üniversitesi kurmalıydı. Bu fikre, kantonların bağımsızlığını tehlikeye attığı gerekçesi ile şiddetle karşı çıktı ve bana sorarsanız, doğru bir siyaset güdüldü. Sonrasında projeye devam edildi mi bilmiyorum.

korkunçtur. O ancak kentsel ya da olsa yerel bir otoritenin bünyesinde vatandaşlar tarafından meydana getirilen bir heyet ile sağlanabilir. Adalet insana ait, devletin hiçbir gerekçe ile söküp alamayacağı bir özneliktir. Ben savaş hizmetini de şu aşağıdaki kanunun dışında tutmuyorum: Milisler, cephanelikler ve kaleler ancak savaş durumunda ya da savaşın gerektirdiği bir amaç doğrultusunda federal yetkililerin eline geçebilir; bunun dışında tüm bunlar yerel yönetimlerin elindedir.¹

Düzgünce organize edilen bir toplumda; bilim, sanayi, emek, zenginlik, kamu sağlığı, her şey sürekli bir büyüme içinde olmalıdır; özgürlük ve ahlak da aynı hızda ilerlemelidir. Burada, hareket ve hayat bir an bile durmaz. Bu hareketin temel organı olan devlet de sürekli hareket halindedir çünkü sürekli karşılaşması gereken yeni ihtiyaçları, çözülmesi gereken yeni sorunları olur. Ana motor ve en üstteki yönetici olarak devletin işlevleri süreklilik arz ederse, buna karşılık eserleri tekrar etmez. Bu ilerlemenin en yüksek ifadesidir. Ya da ne olur? Her zaman görmüş olduğumuz ve hala her yerde görmekte olduğumuz gibi, kendi yaratmış olduğu hizmetler ile oyalanıp durur, tekelleşmenin büyümesine kapılır. Kurucu olarak hile ve entrikalara başvurur. O artık, verimli kıldığı, hiç bir azap vermeksizin yönlendirdiği ve zenginleştirdiği toplumun dâhisi değildir. O artık, altı yüz bin çalışanı ve altı yüz bin askeri ile her şeyi organize etmek ile yükümlü; milletin yardımına koşmaktansa, vatandaşına ve halkına hizmet etmektense; ellerindeki avuçlarındakini alıp, vergiler ile ezmeye programlanmış dev bir anonim şirkettir. Kısa bir süre sonra, yolsuzluk, zimmete para geçirme, kayıtsızlık da sistemin parçası olmaya başlar. Tamamen kendini ayakta tutmak, yetkilerini arttırmak, hizmetlerini genişletmek, bütçesini büyütmek ile meşgul olan hükümet, gerçek rolünü

---

1 İsviçre Federal Anayasası madde 13: “Konfederasyon’un düzenli ordu bulundurma hakkı yoktur.” Bu maddeyi, üzerine uzun uzun düşünceleri için bizim üniter cumhuriyetçilerimize gönderiyorum.

gözden kaçırır, otokrazi ve durgunluk içine düşer. Toplumsal beden acı çeker ve ulus, tarihsel yasanın tersine, inişe geçmeye başlar.

VI. bölümde, devletlerin gelişiminde otorite ve özgürlük ilkelerinin mantıksal ve kronolojik olarak birbirlerini ardı ardına izlediklerine; biri sürekli çıkışta iken, diğzerinin inişe geçtiğine, otoritenin ifadesi yönetimin, özgürlüğün temsilcileri ve organları tarafından yavaş yavaş itibarsızlaştırıldığına dikkat çekmemiş miydik? Merkezi güç, il ve bölge vekilleri tarafından, yerel otoriteler ilçe delegeleri tarafından, belediye yetkilileri yurttaşlar tarafından alt edilir, özgürlük işte böyle baskın hale gelirken; otorite özgürlüğün hizmetçisi haline gelir ve kamusal işler dâhil her yerde, otoriter ilke yerine sözleşme ilkesine bırakılır.

Tüm bunlar doğruysa, sonuçları da şüphe götürmezdir: Olguların tabiatına ve ilkelerin arasındaki bu oyuna göre; otorite emekliye ayrılırken, özgürlük onun üzerine yürüyüşe geçer ama öyle bir şekilde ki, birbirleri ile hiç karşı karşıya gelmeden birbirlerini takip ederler, temelde ilerici olan anayasa ise gitgide liberalleşir. Böyle bir yazgı ancak, yönetsel hiyerarşinin en tepeye değil, tabana kurulduğu bir sistemde, yani, demem o ki, federatif bir sitemde gerçekleşebilir.

Tüm anayasa bilimi ortada: Üç önerme ile özetlemem gerekirse:

1- Karşılıklı olarak egemen, orta karar gruplar oluşturmak ve bunları federasyon paktı ile birleştirmek.

2- Organların ayrılığı yasası uyarınca, her federe devlet içinde, yönetimi organize etmek. Demek istediğim; iktidar içinde birbirinden ayrılması gereken her şeyi ayırmak, tanımlanabilecek her şeyi tanımlamak, farklı organ ve görevlilere birbirlerinden

ayrılmış ve tanımlanmış tüm bu görev ve yetkileri dağıtmak. Paylaştırılmamış hiçbir şey bırakmamak. Kamu yönetimini, tüm duyuru ve kontrol esasları ile kuşatmak.

3- Federe devletleri ya da yerel yönetimleri, merkezi bir otoritenin içine çekmektense; tıpkı meşruti monarşilerde kraldan gelen tüm emirlerin, yürürlüğe ancak bakanlık mührü ile girebilmesi gibi merkezi kararnamelerinin de ancak federal görevlilerin karşılıklı takip ve güvenceleri ile konfedere devletlerin onayından geçerek yürürlüğe girebilmesini sağlamak ve merkezi otoritenin yükümlülüklerini bu suretle azaltıp, onu basit bir genel girişimci rolüne indirgemek.

Elbette ki, 1830 Anayasası altında uygulandığı şekli ile kuvvetler ayrılığı, büyük önemde ve güzel bir müessesedir. Ama bu uygulamayı bir kabinenin üyeleri ile sınırlandırmak çocukçadır. Bir ülkenin yönetimi, meclis çoğunluğundan çıkmış, muhalif bir azınlık tarafından eleştirilen yedi sekiz milletvekili arasında paylaştırılmamalıdır, iller ve bölgeler arasında paylaştırılmalıdır. Aksi takdirde, siyaset, merkez uğruna uzak köşeleri kaderine terk eder, uyuşukluğun ele geçirdiği ulus, adeta bir hidrosefaliye tutulur.

Federatif sistem, tüm çağlarda ve tüm milletlerde uygulanabilir, çünkü tüm ırklarda, tüm nesillerde insanlık ilerleyicidir ve her şeyden önce ilerici bir siyaset olan federasyon politikası; otoriter bir rejim ve git gide kan kaybeden bir merkezileşme sonrasında hâkim akıl ve ruh durumuna karşılık gelerek, tam da böyle bir zamanda halkları tedavi etmekten ibarettir.

IX. BÖLÜM

FEDERASYONLARIN GECİKMESİ VE ERTELENMELERİNİN NEDENLERİ

Tarihte federasyon fikri, en az monarşi ve demokrasi hatta otorite ve özgürlük kadar eski görünmektedir. Aksi nasıl mümkün olabilirdi ki? İlerleme yasasının toplumda art arda ortaya çıkardığı her şey, köklerini bizzat doğadan alır. İlkeleri ile sarılmış medeniyet, durmadan etrafında bir yuvarlak çizip peşinden takip eden bir fikirler alayı ile beraber ilerler. Sözleşmeye dayanan, özgürlüğün resmi ifadesi olan federasyon çağrısını kaçırmayacaktır. Hz. İsa'dan on iki yüz yıl önce bu fikir, tıpkı İsmailoğullarının kabileleri gibi vadiler arasında birbirinden ayrı yaşayan ama aynı zamanda da soydaşlığa dayalı bir pakt ile birbirlerine bağlı İbrani kabilelerinde kendini ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, aynı fikir; çatışmaları bastırmakta, işgalleri engellemekte doğrusu yetersiz kalan Yunan liginde de kendini gösterir, hatta bu birlikçi bir birleşmeye varır ama evrensel özgürlüğün ve halkların gelecekteki hukukunun can-

lı tanığıdır. İsviçre ve Almanya'nın federal anayasalarına hatta heterojen halklardan oluşan ama ne yaparsak yapalım bölünmeyen Avusturya İmparatorluğu'na değin uzanan, görkemli Slav ve Cermen birliklerini unutmadık. Yavaş yavaş düzenli yönetimlerden meydana gelen böyle bir federal sözleşme, demeciliğin vardığı çelişkilere son vermeli, keyfiyeti ortadan kaldırmalı, adaleti ve barışı bozulmaz bir dengeye dayandırılmalıdır.

Çağlar boyunca federasyon fikri, sisler içinde ve bir kenarda saklanmış görünmekte: Bu ertelemenin nedeni, başından beri milletlerin kendi yetersizliklerinden ve güçlü bir disipline ihtiyaç duymalarından ileri gelir. Veyahut bu rol, bir çeşit egemen kurul tarafından merkezci sisteme tanınmış göründü.

Başiboş gezen, disiplinsiz ve kaba yığınları evcilleştirmek, her biri ayrı köşede birbirine husumet besleyen kentleri gruplar haline getirmek gerekliydi. Ortak bir hukukun yani otoritenin temellerini atmak, fermanlar halinde insanlığın genel kanunlarını ortaya koymak gerekliydi. Sonraları sırası ile Yunan, Roma ve Frank İmparatorlukları; Hıristiyan kilisesi, Luther isyanı ve en son olarak da Fransız devrimi ile takip edilecektir, eski çağların bu dev siyasi tertiplerine başka bir açıklama getirilemez.

Federasyon bu eğitici misyonu yerine getirebilir çünkü her şeyden önce o özgürlüktür, çünkü o baskı fikrini dışlar; karşılıklı, değiştirilebilen ve sınırlı sözleşme kavramına dayanır. Amacı, birleştiği halkların otonomilerini ve egemenliklerini güvence altına almaktır. Bu nedenlerden dolayı onlar kendilerini akıl ile idare edebilir hale gelene kadar başlarda bu bir çeşit boyunduruk altına alma durumudur. Medeniyetin, tek bir kelime ile özetlersek, ilerleyici olması

ilkesinden dolayı, federatif yönetimin daha en başında yerli yerine oturtulmuş olması çelişkiyi zorunlu kılardı.

Federatif ilkenin geçici olarak dışlanması bir diğer nedeni de, federal anayasa şartları altında gruplaşmış devletlerin yayılımının ve büyümesinin zayıflamasıdır.

Federatif devletlerin doğal sınırları- II. bölümde monarşinin, temel ilkesi gereğince kendi gelişiminde hiç bir sınır tanımadığını, demokrasi için de aynı şeyin geçerli olduğunu söylemiştik. Bu yayılmacı özellik, basit ya da *a priori* yönetimlerden; sadakatle bu ideallerine bağlı kalan tüm karma ve fiili hükümetlere, demokrasi ve aristokrasilere, demokratik imparatorluklara ve meşruti monarşilere sirayet etti. Tüm Mesih rüyaları, tüm evrensel cumhuriyet ya da monarşi denemeleri buradan çıkmıştır.

Bu sistemlerde, kapsayıcılığın sonu yoktur: Burada, *doğal sınırlar* fikrinin bir hayal ürünü olduğunu, daha doğru bir ifade ile siyasi bir aldatmaca olduğunu söyleyebiliriz. Bu sistemlerde nehirler, dağlar, denizler ülke sınırları gibi değil, hükümdarın ve ulusun aşmakta özgür oldukları birer engel olarak değerlendirilir. İlkenin temel mantığı da bunu destekler: Sahip olma, biriktirme, emretme, sömürme konusunda yetki sonsuzdur, sınırları evren kadardır. Karşısına çıkan tüm dağlara, nehirlere, ormanlara, denizlere ve çöllere rağmen, doymak bilmez bu toprak ve halk istifçiliğinin en ünlü örneği; merkezi ve başkenti engin denizlerin ortasında bir yarımada iken, çevresindeki bölgelerin sınırları askerlerinin ve vergilerinin ulaşabileceği en uzak noktaya kadar varan Roma İmparatorluğu idi.

Tüm devletler tabiatları gereği ilhakçıdır. Kendisini savunabilen,

en az onun kadar istilacı bir başka devlet ile karşılaşmadığı sürece, hiçbir şey onun bu istilacı yürüyüşünü durduramaz. En ateşli milliyet nutukçuları, fırsatı bulunca, eğer bir çıkar hele ki ülkelerinin güvenliği söz konusu ise kendileri ile çelişmekten çekinmezler. Fransız demokrasisinde Savoie ve Nice ile olan birleşmelere karşı çıkacaklar da bu gibiler değil midir? Hatta bizzat toprakları ele geçirilenlerin, bağımsızlıkları ve özerklikleri üzerinden ticaret yaparak, söz konusu ilhakları desteklediği de pek çok kez görülmüştür.

Federal sistemde tüm bunlar farklıdır. Bir saldırı karşısında kendilerini savunmakta son derece yeterli oldukları halde İsviçreliler, bir fetih hareketi söz konusu ise konfederasyonun ne kadar güçsüz kaldığını birden çok kez göstermişlerdir. Çok nadiren olabilen komşu bir devletin pakta dâhil olma arzusu dışında, konfederasyon kendine her türlü genişlemeyi yasaklamıştır. Federasyon paktını karşılıklı savunma ve ortak yarar söz konusu olan bazı durumlar ile sınırlama ve devletlerinin her birinin toprak bütünlüğünü, egemenliğini, anayasasını, vatandaşlarının özgürlüğünü GARANTİ etme; kalan mevzularda da feda ettiklerinden daha fazla yetki, inisiyatif ve gücü onlara tanıma prensibi gereğince; konfederasyon, birliğe kabul edilmiş eyaletler birbirlerinden uzaklaştıkça, kendini daha büyük bir kesinlikle kısıtlar. O kadar ki, bir müddet sonra paktın anlamını yitirdiği bir noktaya ulaşılır. Farz edelim ki, konfedere devletlerden biri, komşu devletlerden ya da topraklarına bitişik bölgelerden birini ilhak etmek sureti ile bazı özel fetih projeleri tasarlıyor. Söz konusu devlet kendisine, paktın münferit genişlemelere olanak sağlama amacı ile değil, yalnızca karşılıklı savunma amacı ile oluşturulmuş olduğunu söy-

leyecek olan konfederasyona güvenemeyeceği gibi; girişiminin, bir kişinin ihtirası yüzünden herkesin savaşa sokulmasını istemeyen federal dayanışma tarafından engelleneceğini de görecektir. Öyle ki, bir konfederasyon hem kendi üyeleri, hem de konfedere olmayan komşuları için bir güvencedir.

Dolayısıyla, diğer yönetim şekillerinde meydana gelenlerin aksine, evrensel bir konfederasyon fikri çelişkilidir. Federal sistem; belirsizliğin, sınırsızlığın, mutlaklığın ve ülkücülüğün her türlü olumsuzluğuna ve her türlü arızasına boyun eğen üniter sisteme olan ahlaki üstünlüğünü böylelikle bir kez daha ortaya koyar. Avrupa tek bir konfederasyon için çok büyük kalacaktır: Ancak konfederasyonlar konfederasyonu kurması söz konusu olabilir. İşte bu fikirden yola çıkarak son yayıнімda; Avrupa kamu hukuku reformunda atılacak ilk adımın, İtalya, Yunanistan, Hollanda, İskandinavya ve Tuna konfederasyonlarının yeniden düzenlenmesi sureti ile büyük devletlerin âdemi merkezîyetçiliğinin, sonrasında ise genel silahsızlanmanın başlatılması olduğunu belirtmiştim. İşte o zaman her türlü yurttaş özgürlüğe yeniden kavuşacak; tüm gazetecilerin ve devlet adamlarının öngördüğü ama üniter anayasalara sahip büyük güçler¹ ile elde edilmesi imkânsız olan dengeli ve

---

1 Fransa'daki demokratlar arasında, bir Avrupa Konfederasyonu, diğer bir deyişle, *Avrupa Birleşik Devletleri* fikri birçok kez dile getirilmişti. Bu belirlemeden hiçbir zaman; kalıcı bir kongrenin başkanlığında, küçük büyük tüm devletlerin katıldığı bir ittifaktan başka bir şey anlamadığımız görülüyor. Buradan her devletin kendine en uygun yönetim şeklini muhafaza edeceği anlaşılıyor. Hâlbuki her devlet kongrede toprakları ve nüfusu ile orantılı oy hakkına sahip olduğundan, çok geçmeden küçük devletler bu sözde konfederasyonun içinde kendilerini büyük olanlara boyun eğer durumda bulurlar. Daha da fazlası, eğer bu yeni kutsal ittifakın bir toplu evrim pren-

istikrarlı bir Avrupa fikri, işte o zaman gerçekleşecektir.

Böylesine barışçıl ve mütevazı bir mevcudiyete mahkûm olmuş, siyaset sahnesindeki en silik role soyunan federasyon fikrinin, bugüne kadar büyük devletlerin ihtişamının arasında kaybolmuş olması hiç de şaşırtıcı değil. Bugüne kadar, federatif devletlerde de en az feodal ya da üniter monarşilerdeki kadar yoğunlukla bulunan yıkıcı önyargılar ve her türlü istismar, insanların zulmü ve aklın esareti ile sonuçlandı. Özgürlük bir deli gömleğine sarıldı, medeniyet yenilmez bir *statükonun* içine gömüldü. Fark edilmeyen, anlaşılmayan, esrarengiz federalist düşünce kimi zaman; imparatorluk ile eş anlamlı olan konfederasyonun kimisi laik, kimisi dindar mutlak prenslerin Roma Kilisesi'nin yaptırımlarına karşı birleştiği bir koalisyon olduğu Almanya örneğindeki gibi, kutsal bir gelenek tarafından desteklendi. Kimi zaman ise; yabancılara karşı geçilmez zincirler ile korunan, fethedilmeleri için ise bir Hannibal harekâtının¹ gerekli olmayacağı, birbirlerinden ayrı birkaç vadiden ibaret olan İsviçre örneğinde olduğu gibi ihtiyaçtan doğdu. Felsefi düşüncenin yararlanacağı, devlet adamının öğreneceği bir ilkenin kalmadığı, kitlelerin ümit etmek için bir şey bulamadıkları gelişimi durmuş bir siyasi tabiat, devrime yararının dokunması bir yana, kendisi en ufak bir yaşam kıpırtısını muhtaç durumdadır.

Fransız devriminin, bugüne kadar karşılığında hiçbir şey almaksı-

---

sibi ile canlandırılması mümkün olsaydı, bu ittifakın bir iç çatışma sonrasında süratle tek bir büyük güç ya da bir çeşit Avrupa Krallığı yönünde yozlaştırıldığına şahit olurduk. Bu tarz bir federasyon bir tuzaktan başka bir şey olmaz ya da hiçbir anlam taşımazdı.

- 1 **Hannibal Barca** (Hanibal, Anibal), M.Ö. 247 ile M.Ö. 183 yılları arasında yaşamış Sami ırkından gelen Kartacalı bir politikacı ve generaldir. Askeri tarihçi [Theodore Ayrault Dodge](#), Hannibal'ı "*Stratejinin Babası*" olarak nitelendirir ve en büyük düşmanı olan Roma'nın bile onu yine kendi taktikleriyle alt ettiğini belirtir. (çn)

zın, tüm mevcut federal anayasalara el attığı, verimliliklerini arttırdığı, nefesi ile ilham verdiği, sahip oldukları en iyi şeyleri onlara sağladığı, tek bir kelime ile ifade edersek onları geliştirdiği tarihsel bir hakikattir.

Fransızların gelişi, gidişatı tamamen değiştirip, İngiliz General Cornwallis'i 19 Ekim 1781'de teslim olmaya mecbur bırakmadan önce, Amerikalılar yirmi çatışmadan mağlubiyet ile ayrılmış, davaları ise kaybedilmiş durumdaydı. Bu darbenin sonrasında ki İngiltere kolonilerin bağımsızlığını tanımayı kabul etmiş, onlar da ancak o zaman kendi anayasaları ile meşgul olabilmişlerdi. Peki, o zaman siyasi konularda Amerikalıların fikirleri nelerdi? Yönetim sistemlerinin temel ilkeleri nelerdi? Aristokrasi, sıkı denetim, hizipçilik ve kast ruhunun uğursuz bir yıldız gibi üzerinde parladığı bir ayrıcalıklar yığını; Fransız gazetecilerini ayaklandıran, Amerikalılara en aşağılayıcı eleştirilerin yöneltilmesine sebep olan bir hoşgörüsüzlük, ayrımcılık ve keyfiyet anıtı. Bu dönemde Amerika'ya bir parça liberalizm nüfus edebildiyse, bu, eski kıtadaki yenilenmeyi bu uzak sahillerde de başlatan Fransız devriminin eseri idi. Amerika'daki özgürlük şimdiye kadar daha çok, kurumları ve uygulamaları ile de muazzam bir kimsesizliğin içinde ortaya atılmış Anglosakson bir bireyciliğin etkisidir.¹

---

1 Konuya hâkim kişilerin görüşüne göre, Amerikan anayasasının ilkeleri erken bir çöküşü haber veriyordu. Amerikalıların davasının azimli mütefiki Turgot; şunlardan şikâyet etmekteydi:

İngiliz adetlerinin yarar gayesi gözetilmeden kopyalanmış olmasından
Seçilebilirlik hakkından mahrum tutulan papaz sınıfının, her ne kadar söz konusu durumda bu tehlikeli bir dışlama olmasa da devlete yabancı bir organa dönüşmüş olmasından,

Pennsylvania'nın yasama organı üyelerinden dini yemin etmelerini talep etmiş olmasından

Jersey Eyaletinin İsa Mesih'in tanrısallığına olan inancı zorunlu kılmış

Günümüzdeki savaş bunu fazlası ile ortaya çıkarmıştır.

---

olmasından

New England bölgesindeki püritenliğin katılığı ve *Pennsylvania Protestanlarının silah işini yasa dışı olarak değerlendirmesinden*

Güney kolonilerde hüküm süren büyük servet eşitsizliği ve özgür olsun olmasın siyahlar ile beyazların, aynı devlet içinde birbirinden tamamen ayrı iki topluluk meydana getirmiş olmasından

Connecticut'da toplumun vaziyeti, ilkel ve medeni milletlerin bir ortalaması durumunda iken; Massachussets'de ve New Jersey'de herhangi bir komplonun adayları temsilcilerden biri olmaktan alıkoymasından

Siyahların özgürleşmesinin sakıncalı yanlarından

Hiçbir asalet ünvanının verilmemesi gerekliliğinden

Ekrebiyet hakkının kaldırılması, serbest ticaretin sağlanması gerekliliğinden

Yargı sahasının, ikamet yerine olan mesafesi ile hesaplanması gerekliliğinden

Toprak sahipleri ile olmayanlar arasında yeterli bir ayırım yapılmamış olmasından

Ticaretin düzenleme hatta yasaklar getirme hakkının tüm devletlerin anayasalarında kabul edilmiş olmasından

Vergi için benimsenen temel bir prensibin olmaması, dolayısıyla, her devletin kendi keyfine göre vergiler yaratma hakkının bulunmasından

Amerika'nın Avrupa ile ilişkisinden vazgeçebilir olmasından ve bilge bir halkın kendi savunma yollarının elinden kaçıp gitmesine izin vermemesi gerekliliğinden

Meşhur Mirabeau, Devrim ordusunun askerlerinden oluşan Cincinnati topluluğunda kalıtımsal ayrımlar prensibini gözlemledi. Buna benzer farklı itirazlar, Price, Mably ve yabancı başka yazarlardan da geldi. Amerikalı yasa yapıcılar; birkaç parçayı değiştirip, cumhuriyetçi yapının diğer tüm malzemelerini muhafaza etmek sureti ile bu yorumlardan yararlan-

İsviçre'yi, eski aristokrasi ve burjuvazi önyargılarından koparan ve konfederasyonunu yeniden inşa eden gene Fransız devrimi olmuştur. 1801'de İsviçre Cumhuriyetinin anayasası bir kez daha revize edildi; bir yıl sonra ise birinci konsülün arabuluculukları karışıklıklara son verdi. İsviçre'nin İmparatorluğa bağlanması Napoleon'un tasarılarında olsaydı, aynı durum milli aidiyete de son vermiş olabilirdi. Ama hayır: *Sizi istemiyoruz* demişti. 1814'den 1848'e kadar, federatif fikir, aristokrasi ve ayrıcalık fi-

---

mayı, *öngörüldüğü gibi hızlı bir düşüşten ise, zamanla yükselmeyi ve uzun vadeli olmayı* bildiler. (WARDEN tarafından *Birleşik Devletlerin Tasviri, İngilizceden çevrilmiş. Paris, 1820, V. Cilt, s.255.*)

Aynı yazarın aşağıdaki pasajı da aynı derecede önemlidir: "Jefferson ve onunla uyumlu hareket edenler; insan ırkının mutluluğu için girişilen denemelerin, önyargı ve düşüncelere bakılmaksızın nadiren olumlu sonuçlandığına ve en elle tutulur gelişmelerin bile topluma zorla kabul ettirilmemesi gerektiğine ikna olmuşlardı. Bu nedenle, fikirler onu tadcak olgunluğa erişmeden hiçbir veni adım önerilmemişti."

Jefferson ve arkadaşlarının bu politikası hiç şüphesiz övgüye değerdir. Başkalarının kanunlarına boyun eğmeden önce, kendi adaletini ve hakikatini oluşturması gerekliliği, bireyin ve yurttaşın zaferidir. Atinalı yurttaş; *hepimiz kralız* diyordu. İncil, hepimizin TANRIDAN olduğumuzu söylemez mi? Birer kral ve Tanrıdan gelen olarak yalnız kendimize boyun eğmeliyiz. Ne var ki, 1801'den 1805'e kadar, Jefferson'ın başkanlığı boyunca Amerikan halkının dünyadaki halklar arasında en az oranda liberal olan halk olması, hiçbir şekilde az önceki görüşlerin sonucu değildir. Benzeri görülmemiş verimlilikteki bu geniş topraklarda kıt kalmış bir nüfusun yarattığı bu sığra yakın özgürlük ile Birleşik Devletlerin Cumhuriyetinde yaşamaktansa, XV. Louis ya da Napoleon'un despotizmi altında yaşamak yeğdir.

kirleri ile karıştırsa, İsviçre, gerici unsurlar tarafından işlenmeye devam etti. Federatif sistemin gerçek ilkeleri, nihayet ancak 1848'de 12 Eylül Anayasasında açıkça ortaya kondu. Hala ilkeleri bu kadar anlaşılmamış mıydı ki, temsilcileri Federal Meclise kadar sızan üniter bir eğilim hemen kendini açığa vurmuydu?

Alman Konfederasyonuna gelirse, herkesin bildiği gibi eski yapı, kendi restorasyon planında o kadar da başarılı olmamış aynı İmparatorun arabuluculukları sayesinde ortadan kaldırılmıştı. Bu aralar, Alman Konfederasyonunun sistemi, insanların zihinlerinde yeniden inceleme altında: Acaba Almanya, kurtarıcı bir krizde olduğu gibi, sonunda bu çalkantılardan güçlü ve özgür olarak çıkabilecek mi?

O halde, 1789'da henüz federalizm denemesi yapılmamıştı, böyle bir fikir edinilmemişti; dolayısıyla devrimci yasa yapıcıların ders alacağı bir sonuç yoktu. Oldukları halleri ile eski ve yeni dünyanın birçok köşesinde kalp atışları duyulan konfederasyonların adım atmaya, kendilerini ifade etmeye başlamaları gerekliydi ki; onlardan üreyen ve git gide büyüyen ilkeler bu canlı varlığın tüm zenginliğini gösterebilsin. Aynı zamanda bu yeni eşitlik rejimi altında üniter sistemin son bir denemesi daha yapılmalıydı. Ancak bu şartlar altında, felsefe tartışabilir, devrim son bulabilir, fikir yayılabilir ve halkların cumhuriyeti federasyonların federasyonu olarak somutlaşarak, gizemcilikten sıyrılabilirdi.

Bugün fikirleri olaylar geliştiriyor gibi görünüyor. Bizler hiçbir gurur ve kibre kapılmadan, bir yandan kitleleri bağlandıkları uğursuz sembollerden söküp alabilir, devlet adamlarına ise hayal kırıklıklarının ardındaki sırrı verebiliriz.

X. BÖLÜM

SIYASİ İDEALİZM: FEDERAL GARANTİNİN ETKİNLİĞİ

Ahlaki ve siyasi bilimler üzerine yapılan genel bir değerlendirme göre meselelerdeki temel güçlük; ilkel mantığın olguları, özellikle temsil edildikleri biçimler ile algılamasından ileri gelmektedir. Halkın düş gücünde, siyaset de tıpkı ahlak gibi bir mitolojidir. Burada her şey; kurgu, sembol, gizem ve puttur. Ve filozoflar tarafından güvenle gerçeğin ifadesi olarak benimsenen bu idealizm, sonrasında içine düştükleri açmazların nedenidir.

Halk, bulanık düşüncelerinde, kendini devasa ve gizemli bir varlık gibi görür ve her şey kendi lisanı ile onu, birliğin bölünemezliği fikrinin içinde tutmak için yapılmış gibidir. Onun adı halktır, ulustur; yani çoğunluktur, kitledir; o gerçek hükümdar, yasa ya-

pıcı, iktidar, egemenlik, vatan ve devlettir. Onun kendi meclisleri, oylamaları, oturumları, gösterileri, bildirimleri, halkoylamaları; kendi doğrudan mevzuatı, bazen kendi kararları ve uygulamaları, kâhinleri, gök gürültüsünü, Tanrı'nın yüce sesini andıran kendi sesi vardır. Kendini ne kadar sayısız, kalabalık, karşı konulmaz ve devleşmiş hissederse; bölünmelerden, ayrılmalardan, azınlıklardan o kadar dehşete kapılır. İdeali, en nefis rüyası; birlik, özdeşlik, aynılık, tekelleşmedir. Onun bu hayalini paylaşan; sürüsünün içinde çeşitlilik, çoğulculuk, farklılık yaratarak, onu parçalayacak, ululuğuna zararlı her şeyi lanetler.

Her türlü mitoloji putların varlığına inanır. Halk da ondan aşağı kalmaz. Ona tanrılar sunmayı ihmal edersek, çöldeki Yakup gibi, o tanrılar üretir; onun kendi canlandırmaları, kendi mesihleri, kendi Tanrı verdileri vardır. O siperlerin tepesindeki savaş komutanıdır; o güneşi andıran, muhteşem, fatih, görkemli kraldır; hatta o devrimci kürsüdür: Clovis, Charlemagne, XIV. Louis, Lafayette, Mirabeau, Danton, Marat, Robespierre, Napoleon, Victor-Emmanuel, Garibaldi. Kim bilir daha kaç kişi, o kaidenin üstüne çıkabilmek için, düşüncelerde bir yön değişimini, feleğin bir kanat çırpışını beklemekte! Halk, çoğu boş fikirli, en az kendi kadar bilinç yoksunu bu putlara imrenir, fanatiği olur. Onlar hakkında tartışılmasından, aksinin iddia edilmesinden rahatsız olmaz, özellikle iktidarı onlar ile pazarlık konusu yapmaz. Ya onun kutsanmışlarına dokunmayacaksınız, ya da kutsal değerlere saygısız olmak ile itham edileceksiniz.

Mitler ile dolu, kendini temelde bölünemez bir topluluk olarak değerlendiren halk, toplum vatandaşı ilişkisini nasıl bir çırpıda algılayabilir? Peki ya, ondan ilham alan ve onu temsil eden devlet adamları doğru yönetimin gerçek formülünü nasıl sunabilirler? Evrensel oy hakkının tüm saflığı ile hüküm sürdüğü böyle bir ortamda, her şeyin bölünmezlik ilkesi yönünde düzenleneceğini

önceden kolaylıkla söyleyebiliriz. Halk, tüm hak ve yetkiyi kendinde tutan bir topluluk olduğuna göre, evrensel oy hakkı da, taşıdığı ifadenin hakkını verebilmek için, bizzat kendi olabildiği kadar bölünmemiş olmaya mecburdur. Bu demektir ki, seçimler oy pusulaları listeleri ile gerçekleşmelidir: Hatta 1848'de seksen altı yönetim bölgesi için tek bir liste talep eden merkeziler bile bulunuyordu. Dolayısıyla böyle bölünmemiş bir oylamadan ortaya, bölünmemiş, tek bir akıl gibi yasama yapan ve karar veren bir meclis çıkar. Oyların bölünmesi durumunda, ulusal birliği, tek bir indirim olmadan, çoğunluk temsil eder. Bu çoğunluktan yine bölünmemiş, yetkilerini ondan aldığı bölünmez ulusu ne yerellik ruhu, ne cemaat yararı gözetmeden, topluca idare etmek ile yükümlü tutulan bir hükümet çıkar. Aslında birbiri ile aynı anlama gelen merkezizetçi, emperyalist ya da komünist sistemlerin hepsi, halkı merkeze alan işte bu ülkücülükten doğar. İşte böylece, Rousseau'nun ve jakobenlerin anladığı anlamda toplumsal sözleşmede; vatandaş kendi egemenliğini terk eder ve merkezi otorite tarafından yutulan ilçe, onun da üzerinde vilayet ya da bölge, direk bakanlık yönetimi altında bulunan temsilciliklerden başka bir şey olmazlar.

Sonuçlar kendini hissettirmekte gecikmez: Vatandaşın ve ilçenin tüm mevki ve itibarı elinden alınırken; devletin istilaları git gide çoğalır ve vergi yükümlüsünün yükleri de aynı oranda artar. Artık hükümet halk için değil, halk hükümet için vardır. İktidar daima, her zaman, ömür boyu her şeyi istila eder, her şeye el koyar, her şeyin üzerinde hak iddia eder: Savaş, denizcilik, yönetim, adalet, polis, kamusal eğitim, kamu hizmeti, bankalar, borsalar, krediler, sigortalar, acil durumlar, tasarruflar, hayır işleri, ormanlar, kanallar, nehirlere, ibadetler, maliye, gümrük, ticaret, tarım, sanayi, ulaşım. Tüm bunların üstüne, milletin gayri safi hâsılasının dörtte birini söküp alan harika bir vergi. Bundan böyle vatandaşa düşen ise kü-

çük maaşını alarak, küçük ailesine bakarak, gerisi için hükümetin tasarrufuna güvenerek; kendi küçük köşesinde, küçük görevlerini yerine getirmek ile alakadar olmaktan ibarettir.

Peki, bu haleti-ruhiye içinde, devrime düşman kuvvetlerin tam ortasında, 89'daki kurucuların düşünceleri neler olabilirdi ki; öz-gürlüğün samimi can yoldaşları olabilir miydiler?

Devletin bağlarını koparmaktan çekinmezsek; özellikle ilgilenmek durumunda olduğu iki şey görürüz: 1) Her zaman gasp etmeye hazır olduğu iktidarı elinde tutmak, 2) Her zaman tribünler tarafından harekete geçirilmeye ve eşitliğin geleneklerinin yerlerine, mutlakiyetin geleneklerini koymaya hazır durumda olan halkı elinde tutmak.

Gerçekten de bugüne kadar Syeyès, Mirabeau, 1814 Senatosu ve 1830 Meclisi gibi anayasa yapıcılar anlaşılabilir şekilde, siyasi sistemdeki temel noktanın; merkezi idareyi, ona büyük bir hareket serbestliği ve güç tanımak ile beraber, elde tutmak olduğuna inandılar. Peki, bu amaca ulaşmak için, ne yapılmaktaydı? Öncelikle, söylendiği gibi, yönetim kategorilere göre bakanlıklar arasında paylaştırılıyordu. Sonrasında yasama yetkisi, krallık ve prensin vekil seçimlerine müdahale hakkının yine çoğunlun desteğine tabi olduğu meclisler arasında dağıtılıyordu. Ve nihayet, vergi ve yükümlülükler bir sene için olmak üzere, hükümeti bu süre boyunca denetleme fırsatını da ele geçiren meclisler tarafından oylanıyordu.

Ne var ki; bakanlara karşı meclislerde müzakere edebilme şartlarını düzenlediğimizden, kralın ayrıcalıklarının, temsilcilerin teşebbüsleri ile dengelediğimizden, sözcüklerin karşısına karşıtlarını, olasılıkların karşısına karşı olasılıkları koyduğumuzdan dolayı; hiç çekinmeden, boş eleştirilerden başka bir karşı güç üretme-

den hükümete dev bir yönetim yetkisini ihale ettik. Ülkenin tüm kuvvetlerini onun ellerine teslim ettik; daha fazla emniyet uğruna yerel özgürlükleri ortadan kaldırdık; çılginca bir azimle cemaat ruhunu yerle bir ettik; sonunda ise, sanki gerçekler kişilere karşı merhametliymiş gibi, muazzam, arkasından bir taşlama yarışına kapılacağımız, ezici bir kuvvet yarattık. Peki, ne oldu? Muhalefet kişileri hakkında haklı çıktı: Bakanlıklar birbirinin üzerine döküldü; bir hanedan devrildi; sonra bir ikincisi daha; cumhuriyet üzerine imparatorluk getirildi ve özgürlük git gide eksilirken, isimsiz merkezîyetçi bir despotizm gün be gün büyüdü. Jakobenlerin, Jirondenlere karşı kazandığı zaferden beri kaydettiğimiz gelişme işte budur. Bir tarafa fizik ötesi bir egemenliği ve eleştiri hakkını, diğer tarafa ulusal alandaki tüm gerçeklikleri ve büyük bir halkın tüm eylem gücünü koyduğumuz suni bir sistemin karşı konulmaz sonu.

Federatif sistemde bu tür kaygılar var olamayacaktır. Uygulayıcıdan çok başlatıcı olan merkezî otorite, kamusal idarenin yalnız federal hizmetleri kapsayan çok dar bir alanını elinde bulundurur. Kamusal idare, her biri kendi kendisinin mutlak efendisi olan; kendilerini ilgilendiren tüm yasama, yürütme ve yargı yetkilerinden kayıtsız şartsız yararlanan bölgesel devletçiklerin eline bırakılmıştır. Devletçiklerin delegelerinden oluşan bir meclise emanet edilen merkezî güç ise, söz konusu delegeler aynı zamanda bizzat hükümetlerin karşılıklı temsilcileri olduğundan ve bu nedenle Federal Meclisin icraatlarını bir o kadar istekli ve ciddi takip edeceğinden, çok daha sınırlı ve tabidir.

Gazetecilerin kitleleri ellerinde tutabilme kaygıları hiç de az olmadığından, bunun için başvurdukları aldatıcı yöntemlerin sonucu da bir o kadar acıklı oldu.

Halk da devletin, olası bir patlaması en dehşet verici sonuçları

yaratan güçlerinden biridir. Bu gücün de bir karşı kuvvete gereksinimi vardır: Demokrasi bile bunu kendisine itiraf etmek durumunda kalır çünkü bu karşı kuvvetin yokluğudur ki; halkı en tehlikeli tahriklere teslim ederek, devleti zorlu ayaklanmalar ile karşı karşıya bırakmak sureti ile Fransa'daki cumhuriyetin iki defa kesintiye uğramasına neden olmuştur.

Kitlesel eylemlere yönelik bu karşı kuvveti; biri, pek çok tehlikeye açık ve ülkeye oldukça pahalıya malolan, diğeri ise daha az tehlikeli ama özellikle kamu bilinci açısından sıkıntılı iki müessesede bulmuş görünüyoruz. Bunlar; 1) sürekli ordu, 2) oy kullanma hakkının sınırlandırılmasıdır. 1848'den beri evrensel oy hakkı devlet kanunudur: Ne var ki demokratik kökenli karışıklıkların da aynı oranda büyüyor olması; orduyu da genişletmeyi, askeri harekete canlılık kazandırmayı zorunlu hale getirdi. Öyle ki, 89'un kurucularının sisteminin kendisini toplumsal ayaklanmalara karşı güvence altına alabilmesi için; bir yandan iktidara karşı önlemler alırken, bir yandan da aynı iktidarın gücünü arttırmak zorunda kaldı. O kadar ki, halk ile iktidarın el ele olduğu gün tüm bu iskele çökecektir. Halkın egemenliğinden, hükümeti param parça olma tehlikesi ile karşı karşıya bırakmadan yararlanması; hükümetin ise yetkisini mutlakiyete kaymadan kullanmasını icap ettiren bir tuhaf sistem!

Federatif sitem, kitlelerin tüm heyecan ve huzursuzluklarını, demagojinin tüm tahrik ve ihtiraslarını kısa keser: Yutucu başkentlerin, kamusal meydanların, tribün zaferlerinin rejiminin sonudur bu. Paris her ne kadar sınırları içerisinde devrimler yapsa da; Lyon, Marseille, Toulouse, Bordeaux, Nantes, Rouen, Lille, Strasbourg, Dijon ve diğerleri onu izlemedikten, bölgeler kendi kendisinin efendisi olduktan sonra, neye yarar? Paris boşu boşuna uğraşılıyor olacak... Federasyon böylece

halkın kurtuluşu olur: Çünkü onu bölmek sureti ile onu aynı anda hem liderlerin zulmünden, hem de kendi çılgınlıklarından kurtarır.

1848 Anayasası; bir yandan Cumhurbaşkanını, orduların komutanı unvanından mahrum etmek, diğer yandan da kendisini ilerici ve reformcu ilan etmek suretiyle, iktidarın gasp edilmesi ve halkın ayaklanması tehlikelerini atlatmayı denemişti. Ne var ki, 1848 Anayasası, ilerlemenin neleri içerdiğini, hangi şartlar altında gerçekleşebileceğini açıklamıyordu. Kurduğu sistemde, burjuvazi ve halk gibi sınıflar ayrımı var olmayı sürdürüyordu: Çalışma hakkı ve evrensel oy hakkını kısıtlayıcı 31 Mayıs kanunu tartışmaları esnasında bunu görmüştük. Merkezîyetçilik inancı ise hiç olmadığı kadar ateşliydi. Paris, bölgeleri irade gücü ve fikirleri ile etkilerken; başkan ile meclis arasındaki olası bir çatışmada halkın, temsilcilerini değil, seçtikleri kişiyi destekleyeceklerini öngörmek zor değildi. Olaylar ise bu öngörülerini tasdik etti. 2 Aralık günü, halkın yararına idare gücünü bir elde toplayan ve buna hakkı olan bir güce karşı, bütünüyle yasal garantilerin ne kazandırdığını hepimize gösterdi. Ne var ki; örneğin eğer 1848'in Cumhuriyetçi Anayasası ile aynı anda kentsel ve bölgesel örgütlenmeler de yürürlüğe girmiş olsa, eyaletler kendi başlarına bir yaşam sürdürebilmiş, onlar da yürütme yetkisinden adil bir pay almış olsalardı; eğer 2 Aralık'ın etkisiz çoğunluğu devlet içinde, oy pusulasının ötesinde bir şeyler de ifade ediyor olsaydı; hiç şüphesiz ki böyle bir darbe imkânsız olurdu. Savaş alanı, *Champs-Élysées* ile Bourbon Sarayı arası ile sınırlı kalırken, yürütme organının muhalif gösterileri en fazla Paris garnizonunu ve bakanlık personelinin içine çekmiş olurdu. ¹

---

1 Bazıları zannetti ki, 24 Kasım 1851'de, sağ kanada karşı başkanlık lehine sonuçlanan ve darbenin başarısını güvence altına alan oylama olma-

Bu bölümü, *le Courrier du Dimanche*'da, ılımlılığı ve derinliği ile pek çok okurun beğenisini kazandığını tahmin ettiğim, Paris Mahkemesi avukatı Bay Gustave CHAUDEY'in sözlerini aktarmadan bitirmeyeceğim. Bu sözler, federasyon fikrinin, boş bir ütopya olmadığıнын, hali hazırda uygulanmakta olan bir sistem olduğunun ve canlı bir fikir olarak her geçen gün daha da büyümekte ve gelişmekte olduğunun anlaşılmasında yardımcı olacaktır:

“İdeal bir konfederasyon, federe devletlerin şahsi egemenliklerine karşı ancak; federal otoritenin ellerinde, vatandaşların özgürlüklerini güvence altına alma, bireysel ve toplu faaliyetlerinin korunmasında artış sağlama amacı güdecek bazı eklerden ibaret kısıtlamaların söz konusu olduğu bir birleşme paktıdır.”

“Yalnız bundan bile; federal otorite ile yalnızca tek bir egemenliği temsil etmekte olan üniter yönetimin arasındaki dev farkı anlayabiliriz.”

Bay Chaudey'in tanımı tam bir kesinlik taşımaktadır ve ideal olarak adlandırdığı şey ise, en kusursuz teorinin önerdiği formülden başka bir şey değildir. Federasyonda merkezileştirme; kantonsal egemenlikten ayrılmış, yeniden dâhil olması gerektiği var sayılan bazı özel ögeler ile sınırlıdır; yani buradaki merkezileştirme kısmıdır. Üniter

---

saydı, cumhuriyet kurtarılmış olacaktı. Fırsat bu fırsat, sağ kanada karşı olan kalabalığın üyeleri hakkında bolca attık tuttuk. Ne var ki; siyasi karşıtlıklar yasasına (VI. ve VII. Bölümler bkz.) ve verilere göre; eğer başkanlık mağlup olsaydı, halk çekimser kalırken, burjuvazi ilkesi galip gelir, üniter cumhuriyet büyük bir kolaylıkla meşruti monarşiye dönerdi. Ülke ise, 1848 *statükosuna* değil; belki 2 Aralık'dan da acımasız bir rejime geri dönerdi çünkü orta sınıfın belirleyici üstünlüğü ve evrensel oy hakkında çoktan yarı yarıya oranında gerçekleşmiş olan kısıtlamalar ile kitlelerin yönetimde en az eşit kuvvet olma durumuna, bir de var olan haklarından da mahrum olma durumu eklenmiş olacaktı.

yönetimde ise bunun tersine, merkezleştirme her yere doğru yayılır ve genişler, geride hiçbir şey bırakmaz; o EVRENSELDİR. Sonucunu tahmin etmek ise kolaydır:

Bay Chaudey şöyle devam ediyor: “Üniter yönetimlerde merkezleştirme; iktidarların emrinde, uygulaması o veya bu şekilde gücün ifadesi olan çeşitli kişilerin isteklerine bağlı olan müthiş bir güçtür. Bu gücün şartlarını değiştirin, merkezleştirmenin şartlarını da değiştirmiş olursunuz. Bugün liberal bir yönetim ile liberal olan bir merkezleştirme; yarın gaspçı bir yönetim ile önce gaspın, sonrasında ise despotizmin harika bir aracı haline gelebilir. Başka bir şey saymazsak, sırf bu sebeple bile merkezleştirme iktidarlar için ebedi bir baştan çıkarıcı, vatandaşların özgürlükleri için ise ebedi bir tehdittir. Böyle bir kuvvetin etkisi altında, yarınından emin hiçbir toplu ya da bireysel hak olamaz. Bu şartlar altında merkezleştirme, bir ulusun yönetim yararına tamamen silahsızlanması anlamına gelebilecektir ve özgürlük merkezi güce karşı bitmek bilmez bir mücadeleye mahkûm olacaktır.”

“Federal merkezleştirme de ise bunun tersi olur. BÜTÜNÜN elindeki güçle iktidarı, *parçaya* karşı donatmaktansa; kendi gücünün kötüyü kullanılmasını engellemek adına, PARÇAYI, *bütümün* elindeki güçle donatır. Bir İsviçre kantonu, özgürlükleri tehdit eden yönetimine karşı yalnız kendi gücü ile değil, yirmi iki kantonun kuvveti ile karşı çıkar. Tüm bunlar, 1848'deki Yeni Anayasası ile kantonların tek başlarına reform yapma haklarını feda etmelerine değmez mi?”

Federatif anayasalara özgü ilerici yasanın, üniter bir anayasanın hükmü altında uygulanmasının imkânsız olduğunu yazar da, aktarmakta olduğum şu bölümde kabul etmektedir:

“1848 Federal Anayasası kantonsal anayasalara, kendilerini revize etme ve değiştirme hakkını tanımaktadır ama bunun için ortaya iki ön koşul koyar: Değişikliklerin kantonların karşılıklı anayasalarının

belirlediği ilkelere göre gerçekleştirilmesi ve buna ek olarak, değişimlerin gerilemeyi değil, ilerlemeyi ifade etmesi. Onun istediği, bir hal-kın anayasasını gerilemek için değil, ilerlemek için değiştirmesidir. O, İsviçre halklarına şöyle seslenir: Eğer kurumlarınızı, daha fazla özgürlük adına değiştirmek istemiyorsanız, ancak sahip olduğunuza layıksınız demektir: Onlara sadık olun. Ama eğer onları, daha fazla özgürlüğe sahip olmak için değiştirmek istiyorsanız, ilerlemeyi hak ediyorsunuz demektir: Tüm İsviçre'nin koruması altında yürüyüşünüzü devam edin.”

Siyasi bir yapıyı, neredeyse bir evi yangından, bir tarlayı doludan korur gibi korumak ve garanti altına almak aslında sistemin temel ve hiç şüphesiz ki en orijinal fikridir. Bizim 91, 93, 95, 99, 1814, 1830 ve 1848'deki yasa yapıcılarımız, anayasalarının yararı için bir tek vatandaşların vatanseverliğinden ve ulusal muhafızların fedakârlıklarından medet umabildiler. 93 Anayasası, silahlanma çağrısına ve ayaklanma hakkına kadar gitti. Deneyimler bu ve benzeri garantilerin ne kadar hayalci önlemler olduğunu ispatladı. Konsül Hükümetininin ve Birinci İmparatorluğunun neredeyse aynısı olan 1852 Anayasası da hiçbir şekilde garanti altına alınmamıştı ki, bunu eleştirecek kişi ben değilim. Federatif sözleşmeden başka hangi güvenceye başvurulabilirdi ki? İşin tüm sırrı; ülkeyi, bağımsız, egemen, hiç olmazsa kendi kendini idare eden, yeterli bir güce, inisiyatifi ve etkiye sahip eyaletlere bölmekte ve birbirlerinin güvencesi olmalarını sağlamakta yatmaktadır.¹

Bu ilkelerin mükemmel bir uygulaması, İsviçre ordusunun yapılan-

1 1848 İsviçre Federal Anayasası madde 6: “ Konfederasyonun teminatı kantonsal anayasalarca sağlanmıştır. Yeter ki: a) bu anayasalar, federal anayasa hükümlerine aykırı her hangi bir şey barındırmazlar; b) siyasi hakların; cumhuriyetçi, demokratik ve temsili usullere uygun olarak tatbikini güvence altına alsınlar; c) halk tarafından kabul edilmiş olsunlar ve vatandaşlardan kesin bir çoğunluğun talebi durumunda revize edilebilir olsunlar.”

masında kendini ortaya koyar.

“Korumadaki artış her alanda mevcuttur” der Bay Chaudey; “baskı tehlikesi ise hiçbir yerde...” diye devam eder. “Kantonların destek birlikleri federal bayrak altından geçerken baba toprağını unutmazlar: Aksine, anavatan onlara konfederasyona hizmet emri verdiği için, emre boyun eğmektedirler. Nasıl kantonlar, askerlerinin üniter bir komponun parçası olmasından endişe edebilirler ki? Askerin halkın içinden, ondan koparılmak ve hükümetin vücudu, ruhu, adamı haline getirilmek için alındığı diğer Avrupa ülkelerinde ise durum böyle değildir.”¹

Aynı ruh, federal otoritenin yetkilerini aşırı derecede çoğaltmış olmakla eleştirilen Amerikan Anayasası’nda da hâkimdir. Amerikan Başkanına atfedilen yetkiler neredeyse 1848 Anayasası ile Louis Napoleon’a tanınan yetkiler kadar geniştir: Bu aşırı yetkiler, kendini önce güney eyaletlerinde gösteren, bugün ise kuzey eyaletlerini etkisi altına alan merkezci sindirme fikrine uzak değildir.

Federasyon fikri, şüphesiz, bugüne kadar siyasi dehanın ulaştığı en yüksek noktadır. Bu fikir, devrime rağmen yetmiş yıldır yürürlüğe girmiş ve hüküm sürdükleri kısa süreler bizi pek de onurlandırmayan tüm Fransız anayasalarının çok ötesine geçmektedir. Özgürlük ve otoritenin mukavelesinden türeyen tüm sorunlara çözüm getirmektedir. Onunla beraberken; artık yönetsel ayrılıklar ile kendimize zarar vermektен ve ayak takımının sürekli bir diktatörlük ilan etmek suretiyle *aşırı serbestleşmesini* görmekten ya da burjuvazinin *liberalizmini*, merkezileşmeyi uç noktalara vardırıarak ifade etmesinden korkmamıza gerek kalmaz. Kamuoyunun despotizmin boyun duruşuna koşan ahlaksız bir başıbozukluk içinde yozlaşmasından; Robespierre ve devrimin, Danton’un kelimeleri ile “*her zaman en hainlere kalır*” sözü ile ifade ettikleri iktidarın, her zaman dönüp dolaşır

---

1 *Le Républicain neuchâtelois Gazetesi, 19 ve 31 Ağustos–1 Eylül 1852*

entrikacıların ellerine verilmesinden kaygılanmamıza gerek kalmaz. Ebedi akıl sonunda haklı çıkmış, şüphecilik alt edilmiştir. Artık insan ırkının bedbahtlığından; doğanın yok olmasını, kaderin cilvesini ya da zihinlerin uyuşmazlığını, sonuçta evrensel dengenin koşulu gibi görünen ilkelerin karşılığını sorumlu tutamayacağız.

XI. BÖLÜM

EKONOMİK YAPTIRIMLAR: TARIMSAL VE ENDÜSTRİYEL FEDERASYON

Ne var ki daha her şey söylenmiş değil. Kendi mantığı içinde federal anayasa ve uygulamada sunduğu bazı güvenceler, her ne kadar kusursuz olurlarsa olsunlar; kamusal ekonomide sürekli bir çözünmeye sebep olacak durumlar ile ne kadar karşılaşmazsa, ancak o kadar ayakta kalacaklardır. Diğer bir deyişle, siyasi haklar, ekonomik hak payandaları ile desteklenmelidir. Eğer servetin üretimi ve dağılımı şansa bırakılırsa, eğer federatif düzen yalnız kapitalist ve ticari anarşiyi korumaya yarar;

toplum, biri toprak sahibi-kapitalist-girişimci, diğeri ücretli işçi; biri zengin, biri fakir olmak üzere iki sınıfa bölünmüş olursa, siyasi yapı daima kararsız ve oynak olmayı sürdürecektir. En kalabalık ve en fakir olan işçi sınıfı, sistemden yalnız hayal kırıklığı elde edecektir; emekçiler, burjuvaziye karşı birleşecek; burjuvalar da kendi aralarında emekçilere karşı birleşecektir ve konfederasyon bozulacak; eğer halk güçlü çıkarsa üniter bir demokrasi, galip çıkan burjuvazi olursa meşruti bir monarşi halini alacaktır.

Konfederasyonları, iktidarı, kitlelerin saldırılarına, yani milletin hak taleplerine karşı yönetimin kurumlarını koruyamayan derme çatma kulübeler gibi gören gazetecilerin hayranlık nesnesi olan güçlü yönetimler, bir önceki bölümde de belirttiğimiz gibi, işte böyle bir toplumsal savaş ihtimalinin öngörülmesinden dolayı oluşturulmuşlardır. Çünkü hataya düşmemek için tekrar ifade etmek gerekirse; tüm iktidarlar, tüm kaleler, tüm ordular, en az dışarıdan gelecek saldırılara karşı olduğu kadar, içeriden geleceklere karşı da inşa edilmiş ve düzenlenmiştir. Eğer Devletin misyonu, kendini toplumun mutlak hâkimi kılmak, halkın yazgısı ise onun kurumlarına araç olarak hizmet etmek ise, kabul etmek gerekir ki, federatif sistem, üniter sistem ile karşılaştırılmaz. Burada, bağımlılığı nedeniyle ne merkezi güç, bölünmüşlüğü nedeniyle ne de halk, kamu hürriyetine, biri diğerinden daha fazla olmak üzere karşı duramaz. İsviçreliler, Charles-le-Téméraire zaferinden sonra uzun müddet Avrupa'nın en etkili askeri gücü olarak anıldılar. Kendilerini yabancı düşmanlarına karşı kolaylıkla savunabilir olduklarını kanıtlamakla beraber bir konfederasyon oldukları için, devlet ilhak ve darbelerinde beceriksizdiler, Avrupa devletleri arasında en huzurlu, en zararsız, en az atılgan olanı kaldılar. Alman

Konfederasyonunun da, imparatorluk adı altında zaferler ile dolu yüzyılları olmuştu; ne var ki bu imparatorluk gücü istikrardan ve bir merkezden yoksun olduğundan, konfederasyon da dağıldı, parçalandı, ulus tehlikeye düştü. Hollanda Birleşik Devletleri ise, merkezi güçler ile temasından sonra söndü gitti: İtalyan konfederasyonu için ise söze bile gerek yok. Evet, tabii ki toplumların ekonomisi ve uygarlığı eski *statükoyu* muhafaza ettiği müddetçe, halklar için imparatorluk birliği, federasyondan daha iyi olacaktır.

Ne var ki her şey, artık zamanın değiştiğini ve fikirlerin devriminden sonra, bunun meşru sonucu olarak kazanımların devriminin gelmesi gerektiğini söylüyor. Yirminci yüzyıl federasyonlar çağını başlatacaktır¹ ya da insanlık bin yıllık bir arafa

1 1814 yılının, Avrupada *federasyonlar çağını* başlattığını bir yerde yazmıştım. (*Devrimde ve Kilisede Adalet*, 4. çalışma, Belçika basımlı) Karşı çıkma çılgınlığı, günlük zirvalamaları esnasında tarihi ve siyaseti, yaygara ile entrikayı birbiri ile gelişi güzel karıştıran, kendi çağlarındaki tarihsel dizinden bile bihaber kişilerin bu önermeyi yuhalamasını sağladı. Ne var ki beni şu an ilgilendiren bu değil. Son derece gerçekçi ve mükemmel şekilde adlandırılan federasyonlar çağı, genellikle benzer şekilde antik çağda da, Actiumda, Antonius'a karşı olan zaferinden sonra Augustus tarafından dile getirilmişti ve o sıralarda tarihler M.Ö. 30'lara tekabül ediyordu. Actium zaferinin çağı ve anayasalar çağı, bu iki dönem, politika, siyasi ekonomi, kamu hukuku, özgürlük ve toplumsal girişkenlik gibi alanlarda genel bir yenilenmeyi işaret etmeleri açısından ortaklıklar. Her ikisi de bir banş dönemini müjdelemişlerdi ve çağdaşlarının gerçekleşmekte olan genel devrimin bilincinde olduklarına ve ulusların liderlerinin de bu amaca katkıda bulunma isteklerine şahittiler. Bununla birlikte, Actium zaferinin yaşandığı bu antik dönem, imparatorluğun geçirdiği sefahat dönemi ile itibarsızlaştı ve unutuldu; çok daha farklı açılardan görkemli, ahlaki ve yaygın ama aynı tür bir yenilenmeyi işaret eden Hıristiyanlık çağının gelişi ile tamamen silindi. Anayasalar çağı denen bu dönem için de aynısı söz konusu olacaktır: O da, sırası geldiğinde, halkçı ve derin görüşleri ile 1814'ün burjuvazi ve ılımlılık yanlısı görüşlerini feshedecek

yeniden girecektir. Aslında çözülmesi gereken esas sorun siyasi problemler değil, ekonomik problemlerdir. Bu sonuncusunun çözülebilmesi içindir ki, 1848'de ben ve arkadaşlarım Şubat devriminin eserinin izinden gidilmesini önerdik. Demokrasi iktidardaydı; geçici hükümetin başarmak için yapacağı tek şey harekete geçmekti; emek ve zenginlik sahasında gerçekleştirilen bir devrim, işte bunun daha sonrasında hükümetin içinde hayata geçirileceğinden hiç endişe etmemeliydik. Daha sonrasında dağıtılmak zorunda kalınacak merkezileştirme, o an için büyük bir yardımcı güç olmuştu. Zaten, kendini 1840'dan beri *anarşist* olarak tanımlayan bu satırların yazarı hariç hiç kimse o dönem, birlik fikrine saldırıya geçmeyi ve federasyon talep etmeyi düşünmezdi.

Demokratik peşin hüküm bu konuda farklı karar verdi. Eski ekle mensup siyasetçiler; toplumsal devrim konusunda izlenecek doğru yolun işe hükümet ile başlamak olduğuna; emek, mülkiyet gibi konular ile ancak daha sonraki boş zamanlarda ilgilenmeyi desteklemişlerdi ve *hala* da bugün de bunu desteklemektedirler. Burjuvazinin ayağını kaydırdıktan ve prensi kovaladıktan sonra sorumluluk almaktan kaçan demokrasi ile sonunda olması gereken oldu. İmparatorluk bu plansız hatiplerine susmayı emretti; ekonomik devrim 1848'in hayallerinin tam aksi yönünde gerçekleşmiş, özgürlük tehlike altına sokulmuş oldu.

Şüphe yok ki, federasyon konusunda, ekonomi biliminin bir resmini sunacak, bu kapsamda yapılacakları en ince ayrıntısına kadar gösterecek değilim. Ben yalnızca federatif yönetimin, siyasi düzeni yeniledikten sonra, gerekli bir tamamlayıcı olarak, ekonomik düzende de yapılacak bir dizi reformu olduğunu söylüyorum. Birkaç kelime ile bu reformların neyi içereceğini anlatayım.

---

olan federatif ve sosyal çağın karşısında yok olacaktır.

Nasıl ki siyasi anlamda iki ya da daha fazla devletçik, birbirlerinin toprak bütünlüğünü ve özgürlüklerini karşılıklı olarak güvence altına almak adına güçlerini birleştirebilirler; aynı şekilde endüstri ve ticaretlerini karşılıklı olarak güvence altına almak için de güçlerini birleştirebilirler ki buna, *gümrük birliği* diyoruz. Aynı şekilde, iletişim kanallarının, kara yollarının, demir yollarının inşa ve bakımı; kredi ve sigorta düzenlemeleri, vb. gibi konularda da güçlerini birleştirebilirler. Bu özel ittifakların amacı, sözleşen devletçiklerin vatandaşlarını, hem içeride, hem dışarıda hüküm süren kapitalizm ve bankokrasiye dayalı sömürüden korumaktır. Bugün hüküm sürmekte olan ekonomik derebeyliği düzeninin aksine, onlar kurdukları bu beraberlik ile benim, *tarımsal- endüstriyel federasyon* diye tanımlayacağım şeyi oluşturmuş olurlar.

Ben bu konu ile ilgili başka bir açılıma girmeyeceğim. Çalışmalarımı on beş yıldır az çok takip eden okurlar, neden söz ettiğimi iyi bilirler. Endüstriyel ve finansal feodalitenin amacı; kamu hizmetlerinin tekelleşmesi, eğitim ayrıcalığı, emeği parçalara ayırma, sermaye faizleri sayesinde kitlelerin ekonomik anlamda güçten düşmesine neden olmak, ücretlilik yani ekonomik kölelik sistemini, tek bir kelime ile özetlersek, şartların ve servetlerin eşitsizliğini yerleştirmektir. Tarımsal-endüstriyel federasyon ise bunun tersine; tüm kamu hizmetlerinin, devletten başka ellerde en uygun fiyata sağlanacak şekilde düzenlenmesi suretiyle; karşılıklı sigorta ve krediler, adaletli vergi düzenlemeleri, çalışma güvencesi, öğrenim hakkı ve her emekçiyi, basit bir endüstriyel işçiden, ücretli efendiler haline getirecek bir dizi düzenleme ile eşitlik ilkesine olabildiğince yaklaşmaya çabalar.

Böylesine bir devrim hiç şüphesiz bir burjuva monarşisinin ya da üniter bir demokrasinin eseri olamazdı. Böyle bir devrim federasyonun işidir. O, ne *tek taraflı bir sözleşmeye* ya da bir *yardım söz-*

leşmesine karşılık gelir ne de *hayır kurumlarının* sorumluluğunu üstlenir. O *karşılıklı ve değiştirilebilir* bir sözleşme özelliğindedir.¹

Kendi içinde değerlendirildiğinde; siyasi federasyona bir tamamlayıcı ve yaptırım niteliğinde kurgulanan ekonomik federasyon fikri, en çarpıcı tasdiki, bizzat ekonominin ilkelerinden alır. Bu

-
- 1 Basit bir hesaplama bunu ortaya koyacaktır. Özgür bir devlette, her iki cinse de verilecek ortalama bir eğitim on, on iki yıldan daha az bir dönemi kapsayamaz ve bu da kabaca toplam nüfusun beşte birini içine alır ki; Fransa'yı ele alırsak, bu, kız-erkek, otuz sekiz milyon içinde yedi buçuk milyon insan demektir. Amerika'da olduğu gibi, evliliklerin çok sayıda çocuk sonucunu verdiği ülkelerde, bu oran daha da büyüktür. Dolayısıyla bu, elbette hiçbir aristokratik özellik taşımayan her iki cinsiyetten de yedi buçuk milyon kişiye adil bir ölçüde, edebi, bilimsel, ahlaki ve profesyonel bir eğitim sunmak demektir. Ne kadar eğitimciyi yetiştirebiliriz? Ne kadar öğretmen ve sek okullara giden kişi sayısı kaçtır? Bay Guillard'ın istatistiklerine göre, yüz yirmi yedi bin dört yüz yetmiş dört kişi. Tüm diğerleri yani, yedi milyon üç yüz yetmiş bin beş yüz yirmi beş kişi, hiçbir zaman ilkokulun ötesine geçememeye mahkûm olmuşlardır. Oysaki bu okullara onların da gitmesi gerekirdi: İşe alım kurumları her sene *okuryazar olmayanların* sayısının artmakta olduğunu tespit etmektedirler. Peki, soruyorum; bu sorunu yedi milyon üç yüz yetmiş bin beş yüz yirmi beş kişiye, ayrıca buna ek, okulları dolduran yüz yirmi yedi bin dört yüz yetmiş dört kişiye, ortalama bir eğitim sağlamak sureti ile çözmeleri gerekseydi; bizi yönetenler ne durumdan olurdu? Burjuva monarşisinin tek taraflı sözleşmesi, babacan bir imparatorluğun yardım sözleşmesi, kilisenin vakıfları, Malthus'un tedbir tavsiyeleri, serbest ticarete bağlanan ümitler ne yapabilir ki? Devrimci güçleri ile tüm ulusal kurtuluş komiteleri bile başarısızlığa uğradı. Benzer bir hedefe ancak her öğrenciyi potansiyel bir üreticiye çevirebilecek, öğrenim ve çarakhğın birleştirildiği bir eğitim ile ulaşılabilir ki bu da evrensel bir federasyonu varsayar. Ben eski politikalar için, bundan daha ezici bir durum göremiyorum.

fikir, ekonomik karşılıklılık, iş bölümü ve dayanışma ilkelerinin, halkın arzusunun devlet kanunları halini getirdiği en yüksek düzeydeki uygulamasıdır.

Emek serbest kalsa, olası bir müdahalesi bizzat kamunun müdahalesinden daha ölümcül olan iktidar ona dokunmaktan kaçınsa; ne iyi olurdu. Ne var ki endüstriler kardeşler; her biri diğerinin parçasıdır. Biri, diğerleri bundan etkilenmeden tek başına zarar göremez. Dolayısıyla, birbirlerini yutmak ve birbirlerine karışmak için değilse de, aralarından hiçbirinin tekeline alamayacağı, hepsini ilgilendiren ortak refah koşullarının karşılıklı olarak güvence altına alınması adına bir federasyon şeklinde örgütlenmelidirler. Aralarında böyle bir pakt oluşturduklarında, özgürlüklerine hiçbir müdahale söz konusu olamayacak; tek yaptıkları özgürlüklerine daha fazla güç ve kesinlik kazandırmak olacaktır. Onda da, tıpkı devletin sahip olduğu gibi yetkiler, hayvanın sahip olduğu gibi organlar olacak; birbirlerinden ayrılmaları tam bir uyum ve güç meydana getirecektir.

Böylelikle, harika bir şekilde, zooloji, ekonomi politikası ve siyaset, bize şunu ifade ederken aralarında anlaşmışlardır: Birincisi; en mükemmel hayvan, yani organları en iyi işleyen dolayısıyla en hareketli, en zeki, hükmetmeye en uygun hayvan, yetileri ve uzuvları en iyi şekilde sıralanmış, düzenlenmiş ve ihtisaslaşmış olan hayvandır. İkincisi; en zengin, en üretken, azmanlaşmaya ve aşırı yoksulluğa karşı en korunaklı toplum; emeğin en iyi şekilde bölüştürüldüğü, rekabetin en kusursuz, değiş tokuşun en güvenilir, dolaşımın en düzenli, ücretlerin en adil, mülkiyetlerin en eşit olduğu, sektörlerin birbirlerine karşı en etkili şekilde güvence altına alındığı toplumdur. Nihayet üçüncüsü ise; en özgürlükçü ve en ahlaklı yönetim, güçlerin en doğru şekilde dağıtıldığı, idarenin en iyi şekilde paylaştırıldığı, grupların bağımsızlıklarının en çok saygı gördüğü; bölgesel,

kantonsal ya da kentsel otoritelerin, merkezi otorite tarafından en iyi şekilde hizmet gördüğü yönetim; yani tek bir kelime ile ifade edersek federatif yönetimdir.

Böylece, nasıl ki monarşik ve otoriter ilkeden doğan ilk sonuç, iliştikleri toplulukların sindirilmesi ve birleştirilmesi, diğer bir deyişle, siyasi idare birliği diye de adlandırabileceğimiz, idarenin merkezileştirilmesi; ikinci sonuç iktidarın bölünmezliği yani mutlakiyet, üçüncüsü ise, topraksal ve endüstriyel feodalitedir; aynı şekilde, fevkalade liberal olan federatif ilkeden doğan ilk sonuç da, bir araya gelen bölgelerin idari bağımsızlığı, ikinci sonuç ise, iktidarın egemen devletçiklere bölüştürülmesidir; üçüncüsü sonuç ise tarımsal-endüstriyel federasyondur.

Bu temeller üzerine bina edilmiş bir cumhuriyette; özgürlük üçüncü kuvvetine yükselirken; otoritenin küp köküne indiğini söyleyebiliriz. İlki yani özgürlük, kuşkusuz devlet ile beraber büyür, diğer bir deyişle federasyonlar ile beraber çoğalır; ikincisi yani otorite ise, adım adım sınırlanarak, kendini ana baba sevgisi ile dengelenmek suretiyle ancak aile içinde eksiksiz ve tam halde bulabilir.

Hiç şüphesiz bu önemli yasaların bilgisi ancak uzun ve acılı deneyimlerin sonucunda elde edilebilmektedir. Belki de özgürlüğe kavuşmadan önce, türümüzün köleliğin dirgenlerinden geçmesi gerekiyordu. Her fikrin bir yaşı, kuruluşların ise kendi dönemleri vardı.

Şimdi ise artık zaman gelmiştir. Tüm Avrupa büyük çılgınlık halinde barışı ve silahsızlanmayı istemekte. Ve sanki böylesine büyük bir iyiliğin zaferi bizim için saklanmış gibi, tüm bu dilekler Fransa'ya doğru yönelmekte, evrensel kutlamanın işareti bizim ulusumuzdan beklenmektedir.

Prensleri ve kralları başımızın üstüne koymak artık eski bir usul: Daha şimdiden onları *meşrutileştirdik*; federal başkanlardan öteye geçemeyecekleri günler yaklaşmakta. İşte o zaman, aristokrasilerin, demokrasilerin, *krasilerin*¹ her türlü; ulusların kangrenleri, özgürlüğün korkulukları diye adlandırılacak. Acaba özgürlük fikri yalnızca; kendini liberal sanan ve 93'de babalarının da onu aforoz ettiği gibi, şimdi de kendisi federalizmi ve sosyalizmi aforoz etmekten başka bir şey bilmeyen bu demokraside mi vardır? Ne var ki her sınamanın bir süresi olmalıdır. İşte federal paktın üzerine yeniden düşünmeye başlıyoruz. Sanıyorum ki, adaletin geri gelişini, onu alt edecek büyük musibetlere bağlamam, bugünkü nesillerin akıl durgunluğuna fazla iyimser yaklaştığım anlamına gelmez.

Bir grup basın organı tarafından, kimi zaman hesaplı bir sessizlik, kimi zaman hiciv ve hakaret yoluyla sesi bastırılmaya çalışılan bendeniz; muhaliflerime aşağıdaki şu düşünceler ile meydan okuyabiliyorum:

Yirmi beş yıldır ekonomi üzerine geliştirdiğim tüm fikirlerim şu kelimeler ile özetlenebilir: *Tarımsal-endüstriyel federasyon*;

Tüm siyasi görüşlerim de benzer bir formüle indirgenebilir: *Siyasi Federasyon* ya da *Adem-i Merkezîyetçilik*;

Düşüncelerimi bir fırkacılık vasıtası, kişisel ihtiras aracı haline getirmedüğimden dolayı, bugün ve gelecek için olan beklentilerim de, diğerlerinin de bir sonucu olan, şu terim ile ifade edilir: *İlerici Federasyon*.

Her kim olursa olsun onu, bundan çok daha açık, çok daha kapsamlı ve aynı zamanda çok daha ılımlı bir fikir beyanına davet ediyorum; daha da ileri gidiyor ve tüm hak ve özgürlük dostlarını

---

1 Eski Yunancada iktidar ve egemenlik anlamındadır. (çn)

bu fikri reddetmeye davet ediyorum.

II. KISIM

MERKEZCİ SİYASET

*A Fruclibus eorum cognoscelis eos.*¹

---

1 Latince; “Onları meyvelerinden tanıyacaksınız.” İncil-Matta Bölüm7(çn)

I. BÖLÜM

JAKOBEN GELENEĞİ: FEDERALİST GALYA, MONARŞİK FRANSA

Galyalılar, Kimriler, Vaskonlar ve Ligürler olmak üzere dört farklı soyun yerleştiği Galya; kırktan fazla halk topluluğunun arasında bölünmek sureti ile komşusu Germania gibi bir konfederasyondur. Ona ilk anayasasını tabiat sağlamıştı, özgür halkların anayasası; birlik ise ona fetih ile beraber gelmişti ve sezarlarının eseri idi.

Galya'ya atfedilen sınırlar genellikle; kuzeyde, Manş ve Kuzey Denizi'nden, batıda okyanusa, güneyde Pireneler ve Akdeniz'e, doğuda Alp Dağları'na ve Jura Bölgesi'ne, kuzey

doğuda ise Ren Nehrine kadar uzanır. Her ne kadar Ren, Moselle, Meuse ve Escaut havzaları, Galya'dan ise daha çok Germania'ya ait olsa da, doğal olduğu ileri sürülen bu sınır alanı üzerine tartışmayacağım. Benim dikkat çekmek istediğim tek şey; bu devasa beşgen içindeki bölgenin; sırasıyla Romalılar ve Frankların da ispatlamış olduğu gibi bir araya getirilmesi kolay ve yazık ki bir konfederasyona uygun bir alan olmadığıdır. Onu; yamaçları sırtlarından birleşmiş, sularını başka başka denizlere dökerken, böylece üzerlerindeki halkların bağımsızlığını da güvence altına alan güdük bir piramide benzetebiliriz. Doğaya hükmeden Roma siyaseti, İtalya'yı çoktan birleştirmiş ve merkezileştirmişti, aynı şeyi Galya'ya da yaptı. O kadar ki, peş peşe Latin istilasına, imparatorluk birliğine maruz kalan zavallı yurdumuz; çok geçmeden de Hıristiyanlığa geçerek kendi dilini, kültürünü, özgürlüğünü ve özgünlüğün sonsuza kadar kaybetmiş oldu.

Batı İmparatorluğunun çöküşünden sonra Franklar tarafından fethedilen Galya, Cermen etkisi ile yeniden bir federasyon görüntüsü kazansa da, hızlı şekilde nitelik değiştirerek feodal bir sisteme dönüştü. Kent teşkilatları, Roma şehirleri yerine, özellikle Flaman yerel idarelerinden etkilenmiş olsalardı, federalist ruhu yeniden canlandırabilirlerdi: Ne var ki monarşi tarafından yutuldu.

Bununla beraber, devrim patladığında, Eski Galya'ya özgü federatif düşünce, bölgelerin gönlünde eski bir hatıra olarak yaşamayı sürdürmekteydi. Federasyon 89'un ilk planıydı diyebiliriz. Herkes monarşik mutlakiyet ve feodal hakların kalkıp, il sınırlarının gözetilip, Fransa'nın, bir kralın kalıtım-

sal başkanlığı altında birleşen bir konfederasyon halini alacağını düşünüyordu. Krallığın eyaletlerinin Paris'e gönderdiği taburlar *federeler* adını almıştı. Egemenliklerini yeniden kazanmak için telaşlanan devletçiklerin sağladığı layihalar, yeni paktın öğelerini içeriyorlardı.

Maalesef 89'da da, tüm devrimci ateşimize rağmen, her zaman olduğumuz gibi, öncü bir halktan ziyade kopyacı bir halktık. Azıcık da olsa kayda değer hiçbir federasyon örneği bize sunulmuyordu. Ne *Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu* üzerine kurulmuş Cermen Konfederasyonu, ne her yerine aristokrasi sinmiş İsviçre Konfederasyonu, izlenebilecek modeller değillerdi. 3 Mart 1789'da, Üçlü Meclis¹ (États Généraux) açılışının arifesinde Amerika Konfederasyonunun anayasası onaylanmıştı ve bu taslağın ne kadar kusurlu olduğunu daha ilk bölümde görmüştük. O andan başlayarak, eski prensibimizi geliştirmeye son verdik. Haklar bildirgesine dayalı anayasal bir monarşiden, Birleşik Devletlerin anayasasının sağladığından daha fazla özgürlük, özellikle de daha fazla düzen beklemek abartılı olmazdı.

Tüm yetkileri ele geçirip, kendini *kurucu* ilan eden Ulusal

---

1 Üçlü Meclis yani États généraux; Fransa'da Fransız devriminden önceki dönemde görev yapmış bir parlamentodur. 1789 Üçlü Meclisi (Etat Généraux) ise, Fransa Krallığı'nda 1789 yılında toplanan bir Üçlü Meclis yani Etat Généraux'dur. Toplantıda Fransız toplumunun üç tabakası olan asiller, kilise ve halk 1614 yılından sonra ilk kez bir araya gelmiştir. Kral XVI. Louis tarafından devletin yaşadığı ekonomik sıkıntıları tartışmak için toplanan États Généraux, mayıs ve haziran aylarında oturumlar gerçekleştirmiş; ama en sonunda katılımcıların tartışmaları nedeniyle düğümlenmiştir. Üçüncü, yani halkın oluşturduğu katmanın Ulusal Meclisi oluşturmasıyla sona ermiştir ve Fransız devriminin başlamasının işaretini vermiş kabul edilir. (çn)

Meclis, federalizme karşı oluşan tepkinin ilk işaretlerini verdi. Tenis kortu yemininden (Jeu de Paume) ¹ beri, bu meclis, yarı federal mebusların kendi devletleri adına sözleşme yaptıkları bir toplantı değildi; onlar, Fransız toplumunu baştan aşağı yeniden şekillendirmeye girişen müşterek ve bölünmez bir topluluğun ilk temsilcileriydiler. Dönüşümü geri dönülemez hale getirmek üzere, bölgeler iyice parçalara ayrıldı ve tanınmaz hale getirildi, her türlü bölgesel bağımsızlık kalıntısı vilayet adı altında yeni bir coğrafi bölünmenin altında yerle bir edildi. Bunu ilk teklif eden ve daha sonraki 72 sene boyunca da ülkenin yönetildiği değişmez şekilde merkezci tüm anayasa tiplerinin de sağlayıcısı olan, kilise ve imparatorluk ruhundan beslenen Sieyès, günümüzdeki birlik düzeninin gerçek aktörü oldu. Aslında ulusal konfederasyonu doğru tanımlayabilen bir adam bulunsaydı yeniden doğmaya hazır halde olan bu konfederasyon fikrini, daha tohum aşamasındayken bastıran da oydu. Zamanın gerekleri, devrimin selameti, Sieyès'in mazeretiydi. Onu bu vilayet tasarımında tüm çabasıyla destekleyen Mirabeau ise bölgesel muafiyetlerden bir karşı devrim doğmasından endişelendikçe; ülkenin vilayetlere bölünmesini hayırlı gören ve bunu eski rejime karşı harika bir taktik olarak değerlendiren Sieyès'in bu fikirlerini coşkuyla kucaklamaktaydı.

10 Ağustos² felaketinden sonra monarşinin kaldırılması akıl-

---

1 “Serment du Jeu de Paume”; yani Tenis Kortu Yemini Fransız devriminin başlarında Etats Généraux’ların yani üçlü meclisin toplanması sırasında, soylular ve ruhban sınıfı dışındaki halk katmanının karşılığı olan Tiers Etat temsilcilerinin giriştiği meydan okuma eylemidir. 20 Haziran 1789’da Versailles Sarayı’ndaki olağan toplantı salonuna giremeyince, kralın meclisi dağıtmak istediğini düşünerek yakındaki bir tenis kortuna geçtiler ve orada Fransa için yazılı bir Anayasa hazırlanıncaya değin birbirlerinden asla ayrılmayacaklarına ilişkin bir ant içtiler. (çn)

2 Proudhon’un burada işaret ettiği tarih, 14 Temmuz 1789 ayaklan-

larda federalist fikirleri yeniden canlandırdı. Uygulanamaz hale gelmiş 91 Anayasası'ndan yeterince tatmin olunmamıştı. Son iki meclisin diktatörlüğünden, il vilayetlerinin başkent tarafından sindirilmesinden şikâyet ediliyordu. Ulusun temsilcileri yeni bir birleşme için yeniden toplanmaya çağılmıştı: Bu toplantı, anlamlı bir isim olarak *Konvansiyon* adını aldı. Ne var ki, Sieyès'in merkezîyetçi fikirlerine karşı bu resmi tekzip beraberinde korkunç tartışmaları, kanlı sürgün ve yasaklamaları getirecektir. *États-Généraux*'ların açılmasından sonra Versailles'da olduğu gibi federalizm, 1793'ün 31 Mayıs gününde Paris'de ikinci kez yenilgiye uğradı. Bu uğursuz tarihten bu yana Fransızların kamu hukukunda, federalizme dair tüm kalıntılar yok edildi. Yalnız fikri bile şüpheli hale geldi, karşı devrime eş koşulmaya neredeyse hainlik kabul edilmeye başlandı. Kavram akıllardan silindi: Artık Fransa'da federasyon kelimesinin ne anlama geldiği bilinmiyor, Sanskritçenin kelime dağarcığından ödünç alındığına inanılabilir.

Jirondenler¹, *konvansiyone*² vekâletleri gereğince, jakobenlerin

---

ması kadar önemli sonuçları olmuş 10 Ağustos 1792'deki halk ayaklanmasıdır. (çn)

- 1 **Jironden**, isimlerini [Bordeaux](#) kentinde içine alan “ gironde “ bölgesinden almış [Fransız İhtilali](#) esnasında mecliste burjuvazinin sesi olarak algılanmış, Kral'a yakın bir gruptur. Jirondenler, bir siyasi parti değil, belli görüş ve ortak ilkelere sahip kişilerin oluşturduğu bir gruptu ve adını bu grubun en önemli üyelerinin Fransa'nın [Gironde](#) bölgesinden gelmesi nedeniyle, Gironde bölgesinden alıyordu. (çn)
- 2 **Konvansiyon**, Fransız Devrimi sonrası, 1792-1795 yılları arasında Fransa'yı yöneten siyasi meclistir. İki dereceli genel seçimle seçilmiş olan Konvansiyon meclisinde başlıca üç grup temsil edilmekteydi. Bunlardan birincisi, merkezi sisteme karşı olan ve Paris'in bütün Fransa üzerindeki egemenliğini kaldırmak isteyen Jirondenlerdi. İkinci grubu, Pa-

bir ve bölünmez cumhuriyetinin il yönetimlerini karara çağırarak istemekte haksız mıydılar? Teoride haklı olduklarını kabul edelim, peki uyguladıkları politika amaca uygun muydu? Hiç şüphesiz ki; esasen anti-üniter bir ruh içinde seçilmiş de olsa yeni meclisin tüm yetkileri elinde toplaması, Halk Kurtuluş Komitesi'nin diktatörlüğü, Robespierre, Saint-Just ve Couthon'un üç kişilik yönetimi, Marat ve Héber'in tribünik gücü¹, devrim mahkemesinin yargıları, tüm bunlar katlanılması zor şeylerdi ve yetmiş iki vilayetin Paris komününe karşı ayaklanmasını haklı gösteriyordu. Ne var ki, kendi düşüncelerini bile tanımlamaktan ve farklı bir sistem formüle etmekten aciz; kamu işlerinin yükünü taşımakta ve ülkenin karşı kaşıya olduğu, onların da pek güzel ifşa edip durduğu tehlikeye karşı koyabilmekte beceriksiz Jironenler; acemi bir hezeyandan ve büyük bir tedbirsizlikten sorumlu tutulamazlar mıydı?..

Diğer yandan, farz edelim ki iktidarda tek başına kalan jakobenler, devrimi kurtarmak ve koalisyonu Fleurus'de yenmek ile belli bir ölçüde övünebilir durumda olsunlar; onları, yine de aynı derecede haklı olarak, tehlikeyi daha sonrasında önleyebilmiş olmak adına kısmen kendileri yaratmış olmakla suçlayamaz mıyız? Onları, fanatiklikleri ve on dört ay boyunca

---

ris'in ve komün denilen belediye yönetiminin üstünlüğünü sürdürmek isteyen, radikal cumhuriyetçi Montanyarlar (dağlılar) oluşturuyordu. Montanyarlar, Jakoben Derneği'nin etkisi altındaydılar. Üçüncü grup ise, her türlü etkiye açık, net bir siyasî eğilimi temsil etmeyen La Plaine (Ovalılar) grubuydu.(çn)

- 1 **Tribünik güç;** Latince *tribunitia potestas*'dan gelen bir ünvanıdır. Pleblerden ve tribünlerde ileri gelen güç ve yetkiyi ifade eder. Bu güce özel ayrıcalıklar tanınmıştır. Birçok imparatorun saltanatının başlangıç tarihi olarak tribunitia potestas yetkisinin üstlenilmesi temel alınır. (çn)

estirdikleri terörlerle halkı yormak, vicdanları zedelemek, özgürlüğü dikkate almamış olmakla suçlayamaz mıyız?

Tarafsız tarih, bu büyük davayı, daha iyi anlaşılır hale gelen ilkelere, çağdaşların açıklamalarının ve açığa çıkacak olayların ışığında yargılayacaktır.

Nihai kararı beklerken, fikrimi beyan etmeme izin verilirse (ki tarihin kararları fikirlerin özetinden oluşmazsa, neden oluşur?) bana göre; açıkça söylemem gerekirse, on dört yüzyıl boyunca ilahi hakka dayalı bir monarşiden ibaret olmuş Fransız ulusu, gecedен sabaha, her hangi bir cumhuriyete dönüşemezdi. Bana göre, federalizmle suçlanan Jironde devrimci düşüncüyü jakobenlerden daha iyi temsil ediyorlardı, ne var ki, ani bir dönüşüm ihtimaline inanıyor idiyeler, çıldırmış olmalıydılar ki, bizim bugün ilerleme yasası olarak da adlandırdığımız ihtiyat, dengelemeyi emretmektedir. Jironde talihsizliği, aynı anda hem Sieyès ve Mirabeau'nun monarşisine, hem de baldırı çıplaklara (sans-culottes) karşı çıkararak, dayanışma içine girmelerine neden olarak, kendi ilkelerini tehlikeye atmalarıydı. Jakobenlere gelirsek, aynı samimiyetle ekleyeceğim ki; iktidarı ele geçirip, onu monarşinin hükümlerinin bütünlüğünde uygulayarak, şimdilik Jironde mensup *devlet adamlarına* nazaran, daha uyanık gözükmüşlerdir. Ne var ki, aşırı bir mutlakiyetçilikle, krallık sitemini, *bir ve bölünmez bir cumhuriyet* olarak yeniden tesis ederek; bu cumhuriyeti son kralın kanıyla lanetledikten sonra, bizzat devrimin prensibini bile feda etmiş ve Makyavelciliğin¹ en uğursuz örneğini sergilemiş oldular. Geçici bir diktatörlük kabul edilebilirdi; ne var ki, iktidarın tüm işgallerini takdis etme ve ulus egemenliğini ortadan kaldırma sonucunu doğurabilecek bir dogma, tam bir suikasttı.

1 Makyavelcilik; hedefe ulaşmak için ahlaka aykırı her türlü aracı hoş gören siyasi anlayışa verilen isimdir. (çn)

Jakobenlerin, bir ve bölünmez cumhuriyeti, belki Jironenler tarafından biraz yanlış şekilde canlandırılmış olan eski bölgesel federalizm geleneğini yerle bir etmekle kalmadı, aynı zamanda, Fransa'da özgürlüğü imkânsız, devrimi ise bir hayal kıldı. 1839'da belki jakobenlerin zaferinin ölümcül sonuçları hakkında kararsız kalabilirdik fakat bugün artık şüphe kalmadı.

Federasyon ve birlik fikri arasındaki tartışma İtalya hususunda, 93'deki durumlar ile karşılaştırılabilir şartlar altında yeniden patlak vermekte. 93'de bazıları tarafından demokrasi ile karıştırılan, bazıları tarafından kralcılık ile suçlanan federasyon fikri, karşısında tüm zamanların talihsizliklerini, partilerin öfkesini, milletin ise unutkanlığını ve çaresizliğini buldu. Federasyonun 1859'daki karşıtları, bir bakanın entrikaları, bir mürit topluluğunun fantezileri, halkın ustalıkla kışkırtılan kaygılarıydı. Tüm mesele şunun bilip bilmemekte gizli: 89'dan bu yana bizi devamlı devrim yollarından, mutlakiyet yollarına savurup atan önyargı, nihayet ispatlanmış hakikatin ve olguların karşısında daha uzun süre durabilecek midir...

Ben bu kitabın ilk kısmında, federatif prensibin tarihsel ve felsefi çıkarımını vermeye, bu önerinin, geçmişteki tüm çağların, hatta bizim çağımızın üzerindeki üstünlüğünü ortaya koymaya çalıştım. Ben, karşıt teorinin zihinleri, hangi olaylar dizisi ve hangi şartların rastlaşması ile ele geçirdiğini anlattım. Şimdi de, bu içler acısı etkilerin altında son senelerde demokrasinin nasıl bir tutum sergilediğini ortaya koyacağım. Birlik politikası kendisini saçmalığa indirgeyerek, sonunu ilan etmekte, yerini federasyona bırakmaktadır.

II. BÖLÜM

2 ARALIKTAN¹ BU YANA DEMOKRASİ

Fransız demokrasisi, en azından imparatorluk hükümetinin yayın yapma ayrıcalığını tanıdığı ya da koruduğu bazı gazeteler tarafından temsil edildiği haliyle, on yıldan bu yana, fikirler üzerinde bir kontrol söz konusu olmadan hüküm sürmekte. Yalnız Fransız demokrasisi kitlelere hitap edebildi; neler talep ettiğini dile getirdi; onları kendi görüşleri ve çıkarları doğrultusunda yönlendirdi. Peki, onun fikirlerinin ve hareketlerinin arkasındakiler nelerdi? Şu aralar, bunları anımsatmak hiç de yararsız olmaz.

---

1 L. Bonapart'ın 2 Aralık 1851 darbesinin tarihidir. (çn)

Demokrasi darbeyi yargılayış şekliyle bile, ona kendi rızasını sunmuştur. Eğer Cumhurbaşkanı'nın bir girişimi yarar sağladığında, şeref payında hak iddia edebiliyorsa, bir olumsuzluk söz konusu olduğunda da sorumluluk payını almalıdır. Darbenin bahanesi ne idi? Özellikle kime karşı yöneltilmişti? Fikir ve oyun karşısında, darbeyi destekleyen ve daha üç yıl öncesinden başarısını garanti altına almış olan nedenler şunlardı: Yeni teorilerin, toplumu sürüklediği tehlike ve ülkeyi tehdit eden sosyal çatışma. Hâlbuki sosyalizmi, demokrasiden daha fazla suçlayan kimdi? Kim ona karşı daha acımasız bir ava girişmişti? Bugün bile onu azimle kovalayan kimdir? Louis Napoleon ya da 1852 seçimlerindeki başkanlık adayı Prens Joinville olmasaydı, sosyalist demokrasiye karşı bir darbe, sosyalist olmayan demokrasi yani diğer bir deyişle daha önce de ortaya koyduğumuz gibi kılık değiştirmiş bir meşruti monarşiden farkı olmayan üniter cumhuriyet tarafından yapılırdı. Bu sözde cumhuriyetin gazeteleri son on yıldır öylesine ustaca kandırdılar ki, 1848'de tüm sosyalist gösterilerde saf tutan çok sayıda işçi, neredeyse patronlarının örneğindeki gibi; "sosyalizm olmasaydı, biz cumhuriyeti korurduk!" diyecek hale geldiler... Peki, bu nasıl bir cumhuriyet olurdu, ne kadar akılsız-sınız sizi nankörler! Bir sömürücüler cumhuriyeti! Gerçekten de siz bundan başkasını hak etmiyorsunuz, siz böyle bir cumhuriyete bekçilik etmeye layıksınız.

Demokrasi önce imparatora ant içmeyi reddetti. Peki neden? Sonrasında ise, aynı şeyi reddedenlere bizzat kötü vatandaşlar muamelesi yaparak, kendisi ant içti. Yine neden? 1852'de bir utanç kabul edilen şey, nasıl oldu da 1857'de kamusal bir görev, bir kurtuluş eylemi haline geldi?

Darbe sonrasında, demokrasi meydana gelmekte olan endüst-

riyel harekete ekonomik reformun tersi yönde iştirak etti. İbret verici bir gayretle, sosyalizmin işgalini yirmi yıl öncesinden durduğu ekonomik derebeyliği düzenini yürütmeye koyuldu. Demir yolu şirketlerinin birleşmesi hakkında tek bir kelime etmedi: Bu cumhuriyetin birliğine zararlı olurdu! O sübvansiyonlardan kendi payını elde etti, kendi hisse payını harcadı. Borsa skandalları, Bay Oscar de Vallée tanıklığında, bu vesile ile kamu ahlakının bayrağını diken sosyalizm tarafından ilk defa ortaya çıkarılırken; o ise, borsa oyunlarına karşı olanların, ilerlemeye de karşı olduklarını ilan etmekteydi. Kim sosyalizm nefretiyle, akademinin tam ortasında üretilmiş Malthusçuluk¹ ahlakını müdafaaya soyundu? Kim, kadınsı edebiyatı, romantik çapkınlığı ve edebi bohem yaşamı himayesine aldı? Darbeyle aşağılanan bu gericici demokrasi değilse kim?

Demokrasi, Kırım seferine alkış tuttu: çok doğal. Ben burada, eleştiri sahamın dışında kalan imparatorluk politikalarını kötülemek ile ilgilenmiyorum. İmparatorun hükümeti, 1854 ve 1855’de Osmanlı İmparatorluğu konusunda uygun gördüğünü yaptı: Onun nedenlerini tartışmak benim için çok fazla riskli olacaktır. Askerlerimiz şerefli davranmıştır: Defne yaprağını onların taçlarına iliştiirmekte hiç tereddüt etmem. Ama izin verilirse şunu söylemek isterim ki; bugünkü gibi o dönemde de Dış İşleri Bakanı olan Bay Drouin de Lhuys’un da temsil ettiği uzlaşma politikasının az daha galip geliyor olduğu bir an vardı ki, eğer o anda demokrasi-nin güçlü sesi bu devlet adamına destek verseydi, Türk milletine

---

1 Malthusçuluk: İngiliz iktisatçısı Thomas Robert Malthus’un, doğumun denetlenmesine dayalı öğretisidir. Malthus’a göre savaşlar, kıtlıklar, sefillikler, göçler, nüfus artışı önlemekte yeterli çare değildir. Öyleyse ahlâki bir önlem alınması, evliliğin ve çocuk yapmanın sınırlandırılması gerekir. Bunun en iyi yolu, yoksul ailelerin az çocuk yapmalarını sağlamaktır. Bunun için de cinsel istekleri frenlemeyi bilmek gerekir. (çn)

destek için harcanan bin beş yüz milyondan ve sayısını benim de tam bilmediğim yüz yirmi bin askerden tasarruf edilmiş olurdu.¹ Gerçek bir cumhuriyetçi ruhtan hayat bulan, merkez gücün yüceltilmesinden ise ülkedeki özgürlükler hususunda daha uyanık olan, özellikle halkın kanı söz konusu olunca eli sıkı bir demokrasi, tüm barış fırsatlarına hevesle sarılmış olurdu. Bizim yayıncı vatandaşlarımızın üniter gayretleri bu konuda demokrasiyi farklı bir karara yöneltti. Onların saldırgan vatanseverliği terazinin ibresini İngiltere'ye doğru döndürdü. "Devrim, Rusya'ya savaş açmaktır!" diyorlardı. Ağızlarında devamlı devrim lafı vardı: Ondan anladıkları bir tek buydu. 2 Aralık'ın ertesi günü Louis Napoleon'un, mevkisinin gücü ve darbenin taşıdığı kaçınılmaz anlam sonucunda, Avrupa'nın muhafazasından sorumlu lider haline gelmiş olduğunu, aslında bu kadar açık bir olguyu, onlar 1854'de anlamaktaydılar. Napoleon, imparatorlar, krallar ve hatta cumhuriyetçiler tarafından da işte böyle selamlanmıştı. Kimse Fransız ulusunu hafiflik ile suçlamasın, imparatorluk tüm Avrupa'nın eseri idi. Müttefik kuvvetler, savaşın *siyasi* ve *sınırlı* bir halde kalacağını ve bunun sonucunda da, Avrupa'nın tüm tımarhanelerinden koşup gelen yiğitlerin bu işbirliğine izin verilmeyeceğinin kararına varmışken, bizim demokratlarımız da farkına varmış olmalıydılar.

Demokrasi, Lombardiya seferine, onun arkasından Avusturya'ya açılan savaşa karşı "Bravo!" diye haykırdı. Bunlar da devrimdi. Tüm bunları birazdan inceleyeceğiz. Ama şunu öncesinden söyleyebilirim ki; Orsini'nin isteğini, tabiri caizse, "*tanıyan*" bir demokrasi olmasaydı, III. Napoleon çok büyük bir ihtimal, Bay Cavour'un gözlükleri için beş yüz milyon ve kırk bin asker harca-

---

2 Kırım Savaşı (1853–1856) Kırım Savaşında İngiltere, Fransa, Sardunya ve Piyomente, Osmanlı Devletinin yanında savaşa girdi. Avusturya ise Eflak ve Boğdan'ı işgal ederek destek verdi. (çn)

duğumuz bu karmaşanın içine girmekten kaçınmış olurdu.

Demokrasi, hükümeti, Meksika'nın iç işlerine karışmakla suçlandıktan sonra, bugünlerdeki işgali ister oldu. Belki de Jules Favre'in önergesi üzerine, gazetelerin bu hatibi nasıl var güçleriyle desteklediklerini görselerdi, imparatorluk hükümeti bu işgalden kendisi feragat etmiş olurdu. Ama hayır: Hükümetin Meksika halkının hassasiyetleri konusunda yanlıgı içine düştüğünü kabul ettikten sonra bile, demokratik basın, başarısızlık sonrasında hükümetin Meksika Şehri'nde şerefli bir muamele göremeyeceğini iddia ediyordu. Bizi Meksika'ya yine devrim mi çağırmişti? Hiç de bile. Meksikalılar federatif bir cumhuriyet tertip etmeye çabalamaktalar. Onlar, Alman ya da İspanyol prens istemiyorlar ve şu anki başkanları Juarez'in, sahip olmuş oldukları arasındaki en becerikli, en dürüst ve en halk yanlısı olanı olduğunu düşünüyorlar. Bu ünvanı hak eden cumhuriyetçilerin, bizimki kadar güçlü bir hükümet için esas itibarın, bir hezimet sonrasında bile hatasını kabul etmek ve geri çekilmekte kararlı olmak gerektiğini anlamış olmaları lazım gelirdi. Ne var ki, bizim demokratlarımızın anladığı anlamdaki onur hususunda pek de alıngan bir cumhuriyet federalizm fikrinden dehşete düşer.

Aslında demokrasi temelde militaristtir. O olmasaydı, bu askeri siyasetin eseri olurdu. Demokrasinin konuşmacıları ve yazarları; birinci imparatorluğun devamlı büyük adamların girişimlerini eleştiren, imparatorluğun gayelerine ruhen ve bedenen sonuna kadar bağlı, imparatorluğu her zaman fikirleri, yüreği ve kolları ile korumaya hazır muhafız *kıt'a askerleri* ile karşılaştırılabilir. Siz onlara, düzenli orduların halklar için baskı aracından ve korku nesnesinden başka bir şey olmadığını boşu boşuna resmediyorsunuz. Onlara, boşu boşuna, nedenleri ve sayılarıyla, istilaların

ulusların serveti açısından hiçbir yarar sağlamadığını, toprak ihlallerinin getirdiklerinden çok daha fazla bedele mal olduklarını gösteriyorsunuz. Siz onlara boşu boşuna, savaş ve güç kullanma hakkının, kendi hakikatleri içinde uygulandığında, savaşın durması ve gücün çok farklı şekilde kullanımıyla sonuçlanacağını ispatlıyorsunuz. Onlar bu şekilde duymuyorlar. “I. Napoleon, devrim’in kılıcıydı” diyorlar. Oysaki kılıcın da, tamamlanmış olmaktan uzak devrimci bir görevi vardı!

Demokrasi, eğer hesap dökümü iyi yapılmaz ve ani şekilde uygulamaya geçerse, I. İmparatorluğun para ve insan talebini durmaksızın ödüllendiren şanlı askeri harekâtlarından birine eş değer olacak serbest ticarete kollarını açtı. Böylelikle, şimdi tüm fiyatlarımızla, kimi zaman Rusya ile savaş, kimi zaman serbest ticaret, kimi zaman ise İtalya’nın siyasi birliği için İngiltere’nin peşi sıra gidiyoruz.

Bizim vatanseverlerimiz, Cobden’in teorisi¹, Bastiat’ın rüyası, M. Jean Dolfus’un *hevesi*, M. Chevalier’nin altın meselesi ile böylesine şans eseri denk gelen *takıntısı* için daha azını yapabilirler miydi? Esasen kitlesel tekeller ile savaş anlamına gelen serbest ticaret de bir devrim değil midir? Bu güçlü itirazcular, bir ülkedeki bu tekeller kitlesinin, milletin kitlesi olduğunu ve hâkim büyük bir adaletsizlik olmadığı müddetçe, bu kitleye savaş açmakta ciddi tehlike olduğunu asla anlamayacaklar.²

1 19. yy. İngiltere’de de Ricgard Cobden ve Manchester Birliği, Fransa’da ise Frédéric Bastiat ve Michel Chevalier tarafından savunulan serbest ticaret, özellikle 1860 Fransız-İngiliz Antlaşması’nın imzalanması sırasında başarıya ulaşır gibi göründüyse de, o tarihten sonra II. Dünya Savaşı’na kadar sürekli olarak gerilemiştir. (çn)

2 En son olarak bir iplik fabrikatörü, bizler Fransız çıkarları açısın-

Bu şekilde Amerika'daki savaştan yana çıkarken, Demokrasinin arzuladığı ne idi? Hayırseverlik geçidi yapmak mı, ya da özelikle siyasi birlik düşkünlüğünü tatmin etmek mi idi? “Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik!” diye haykırmaktaydı: Köleliğe karşı savaş, bölünmeye karşı savaş, tüm devrim buydu. Bu nedenle Kuzeyi, Güneye karşı harekete geçmeye sevk etti, öfkeleri ateşledi, nefretleri azdırdı, savaşı on kere daha vahşi hale getirdi. Akan bu kandaki payı ve Avrupa'da, bu kardeş savaşının bir karşı tepkisi olarak süre gelen sefaleti iyi tartmak gerekir: Bu tarih karşısında nasıl bir sorumluluk getirmektedir.¹

---

dan, Amerika'daki savaştan ötürü yas tutarken; herkesin içinde bir felaket gördüğü bu savaşın aslında bizim ticaretimiz ve endüstrimiz için yarar sağlıyor olduğunu söyledi. Peki nasıl? Şöyle ki diye devam etti; bizim gibi hammadde sıkıntısı olan İngiltere, mallarını kendine saklayacağından, bu süre içerisinde bizim üretici ve tüccarlarımız, ona kafa tutabilir hale gelebilecektir. Serbest ticarete ne de güzel bir methiye!

- 1 Ekonomik rejimin farklılığı ve ırksal karışıklık, Amerika Bileşik Devletleri'nde, aynı konfederasyon bünyesindeki mevcudiyetleri er ya da geç uzlaşmazlık yaratacak birbirinden tamamen farklı ve heterojen iki farklı toplum meydana getirmişti. Dolayısıyla, ya birlik parçalanmalıydı, ya da kölelik tamamen ortadan kaldırılmalıydı. Eğer Kuzey bunu cidden istemiş olsaydı, güç kullanarak da olsa, köleliğe son verilmesinden daha basit bir şey yoktu: Sağlanan tazminatlar ile kademeli bir özgürleştirme planı önerin, Güneyin olası bir reddine karşılık kanun namına köleleri özgür, yani Amerika Birleşik Devleti VATANDAŞI ilan edin; kölelik yanlısı eyaletleri ablukaya alın, kaçanlara kucak açın. Böylesine bir planın, maddi ve manevi etkinliğine karşı bir direnç söz konusu olamazdı. Ne var ki, böylesine yüksek bir hayırseverlik derecesinin, en az Güneyde olduğu kadar Kuzeyde de, Amerika'nın faziletini aşar nitelikte olduğu öngörülebilir. Bir ırktan, mizacında bulunandan daha fazlasını beklememek gerekir: Sonuçta “beyaz”, felsefi dehası ve yüzünün güzelliği ile “siyah” a üs-

Ah tabii! Bu büyük siyasetçileri şimdiden şu şekilde bağırırken duyuyor gibiyim: Evet Kırım ve Lombardiya seferlerini istedik, çünkü bu seferler gerekli ve devrimciydi. Ne var ki bu seferlerin idare ediliş şeklini protesto ettik: Bize ait olmayan bir politikaya kefil olabilir miyiz ki? Evet, doğru, cumhuriyetçi bir millete karşı girişilmiş olsa da Meksika seferini biz istedik; onu istedik çünkü devrimin en yüce organı Fransa'nın itibarının düşürmemek için

tündür.; olsa olsa Anglosakson ırkı,kalbinin yumuşaklığı ve uysallığı ile alt edebilir. Burada, insan iradesinin doğal eğilimlerini yargılamaktan kaçınalım: Halklar arasındaki kardeşliği yaratmanın yolu bu değildir. Anglosaksonların, siyah ırka karşı olan antipatisi, her türlü birleşme ve kaynaşmayı büyük bir karışıklık olarak algılamalarına neden olan Cermen karakterlerinden, kuzey ırklarına özgü çekingenliklerinden ve aileci kafa yapılarından ileri gelmektedir. Aynı zamanda, arı olanlar ile arı olmayanlar arasındaki her türlü ticareti yasaklayan İncil de burada etkisini göstermektedir. Her ne olursa olsun bugün tüm Avrupa biliyor ki, Kuzeyin amacı, hiçbir şekilde Güneyin kölelerini; eşit vatandaşlar, konfedereler ya da kardeşler haline getirmek değil, yalnızca onları *sürmek*, Bay Lincoln'un de ifade ettiği gibi, *yerlerini beyaz ırklar ile değiştirmek* ve de *eğer dört buçuk milyon adamın binlerce fersah öteye taşınması gibi devasa bir girişimden ürküp geri adım atılırsa, ülkede kalmak isteyenlere çok daha aşağı şartlarda, paryalar gibi yaşamayı kabul etmeleri halinde, kalmaları için izin vermektir.* İşte bu güzel eser nedeniyle, her iki yarım kürede de vicdanları ayaklandırmaya çalışıyoruz. Birlik, siyah ırkın, mevcut şartlarından bile çok daha derin ve onarılmaz ve ayrıca bu sefer resmîyet de kazanmış kovuluşunun üzerine inşa edilmeye çalışılıyor. Liberal basın, üniter demokrasinin, akademik bilimin, Malthusçu ekonominin tekrar tekrar desteklediği işte budur. Ne de olsa, Amerikan önyargısını uyarmak gerekliydi: bu yüzden, çatışmayı körükledik, ikiyüzlülüğü alkışladık. *Çalışma özgürlüğü, serbest ticaret* esnasında bir gereklilik değil mi idi? Biri tarafından, proletarya yaygınlaşır ve güçlenir; diğeri ile ise, bir kez yerleştikten sonra, tekelleşme kozmopolit hale gelir ve tüm dünyayı kucaklardı.

önemliydi. Evet, serbest ticareti, şeref ilkemiz gereğince yine biz istedik, çünkü Fransa, savaş meydanlarında olduğu gibi ticari pazarlarda da İngiltere'den korkuyor denmesine göz yumamazdık. Evet, biz, devrimin silahla donanmış olmasını, cumhuriyetin bir ve bölünmez olmasını istiyoruz çünkü silah olmadan devrim, ülkeler arasındaki yargıç görevini yerine getiremez; birlik olmadığı müddetçe, cumhuriyet tek bir kişi gibi yürüyemez: İşe yaramaz ve etkisiz bir yığın haline gelir. Biz istiyoruz ki, ordu, vatandaş ordusu olsun ve her bir yurttaş, özgürlüğü birliğin içinde bulsun. Sizi sefil hatipler! Eğer doğuda ve İtalya'da yürütülen politika size ait değildi ise, oradaki girişimleri neden desteklediniz? Neden karıştınız? Ulusal onurdan söz ediyorsunuz: Peki söz konusu bu onurun, Meksika'ya müdahaleyi belki de beklenmedik şekilde hazırlayan entrikalar ile ne gibi bir ortak yanı olabilir. Sorumlu devlet pratiğini siz nerede öğrendiniz? Bir ilke olarak, sürekli serbest ticarete dayanıyorsunuz. Peki ya; ondan daha az önemli olmayan sanayiler arası dayanışmayı bu uğurda feda etmiş olmuyor musunuz? İstiyorsunuz ki devrim silahlı kalmayı sürdürsün: Peki siz değilseniz, bu durumda devrimi tehdit eden kim!

III. BÖLÜM

DEMOKRATİK SİMGE, BİRLİK

Elbette demokrasi kendini, Bay De Lamartine'in¹ de ifade ettiği şekilde *kelimenin tam anlamıyla*, liberal, cumhuriyetçi hatta sosyalist olarak ortaya koyuyor.

Demokrasi kendine bunları dayattı. *Özgürlük-Eşitlik- Kardeşlik*, o, ağzından düşürmediği, sürekli pek güzel göndermeler yaptığı bu devrimci üçlemeyi, 1793'de olduğu gibi 1848'de de asla anlamadı. Onun kesin olarak sahiplendiği sloganında, aslında tek bir terim mevcuttu: **BİRLİK**.

---

1 Alphonse de Lamartine: (d.27 Ekim 1790- ö.28 Şubat 1869) Fransız yazar, şair ve politikacı. (çn)

Özgürlüğü, hele ki özellikle de eşitliği anlayabilmek, kardeşliği, özgür bir adam gibi algılamak için, koca bir felsefe, koca bir hukuk bilimi, insanlar ve olgular üzerine, onların oluşturduğu toplum ve ekonomi düzeni üzerine tam bir malumat gereklidir. Kaç kişi, bu tür çalışmalara rıza gösterir?... Oysaki fiziki, matematiksel, görülebilen, dokunulabilen, sayılabilen bir olgu olan BİRLİK ile her şeyi bir saniyede biliyor oluruz. Hatta güç konularında, akıl yürütmekten bile muaf oluruz. BİRLİK ile beraber, siyaset de, çalışması için çarkı döndürmekten başka bir şeyin gerekmediği basit bir makineye indirgenir. Dışli çarklara yakalananlar için ise maalesef yapılacak bir şey yok: Demek ki o kişi gerçek bir siyaset adamı değildir; tam da boş hevesleri nedeniyle cezalandırılan bir günahkârdır!

Kamu hukuku dilinde kim ki *özgürlük* der, garanti demiş olur: Kişinin ve konutun dokunulmazlığı garantisi; belediyeye ait özgürlüklerin, kurumsal ve endüstriyel özgürlüklerin garantisi; masumiyet ilkesini ve özgür savunma hakkını koruyucu yasal formların garantisi. Peki, tüm bunlar, hükümetin ululuğu ile pek kıymetli demokrasi ve BİRLİK ile nasıl uyumlu olabilir ki? 1848'de savaş konseylerini getiren, ev ziyaretlerini organize eden, hapishaneleri insanlarla dolduran, kuşatma durumuna karar veren; nasıl bugün Bay Lincoln siyah işçileri yargısız şekilde sürgün etme kararı alıyorsa, aynı şekilde o günlerde beyaz işçilere karşı yargısız sürgünleri uygulamaya koyan demokrasi ve onun organları, onun liderleriydi. Despotizmden başka bir şey olmayan siyasi birlik şartları olmadan bir idare sergilemekten aciz demokrasi, böylece, bireysel özgürlükleri ve yasalara olan itibarı ucuza kapatmaktadır.

Kim ki, siyasi hakların *cumhuriyetinden* ve *eşitliğinden* bahse-

der, devletin meydana geldiği siyasi grupların idari bağımsızlığından, yani kuvvetler ayrılığından bahsetmiş olur. Oysaki demokrasi her şeyden önce merkeziyetçi ve üniterdir; federalizmden ödü kopar; özellikle Louis-Philippe yönetimi altında demokrasi, bu *dar görüşlülüğü* sonuna kadar götürdü; Demokrasi, iktidarın bölünmezliğini, onun en önemli etkinliği, hükümetin son çaresi gibi görür: Aslında onun ideali, engisizyon ile birleşecek bir diktatörlük olurdu. 1848'de, sokaktaki isyan git gide büyürken, demokrasi tüm kuvvetleri hemencecik, General Cavaignac'ın elinde topladı. Yönetim mekanizmasını değiştirmek niye dedi kendi, kendine? Mutlak monarşi bize her ne yaptıysa, biz de ona ve taraftarlarına karşı aynısını yapalım: Bunun için bataryaları değiştirmeye gerek yok, düşmana kendi toplarının namlularını çevirmek yeterli. İşte devrim bundan ibarettir.

Kim ki kelimenin tam anlamıyla *sosyalizmden* bahseder; doğal olarak ticaretin ve sanayinin serbestliğinden, güvencelerin ve kredilerin karşılıklı oluşundan, vergilerin eşitliğinden, servetlerin dengeli ve güvende oluşundan, işçilerin de, kurumların sahip olduğu fırsatların parçası olabilmesinden, ailevi mirasın devrinin dokunulmazlığından söz etmiş olur. Oysaki demokrasi adanıklı, birlik fikrinin ekonomik formülü olan komünizmin eğilimindedir: Eşitliği yalnız komünizm ile tasarlar. Ona gerekli olan hep en azami olanlardır; zorunlu krediler, hayırsever kuruluşların, imaretlerin, huzur evlerinin, kreşlerin, hayat sigortalarının da eşliğinde gittikçe artan harcamalar ve vergiler, ulusal işlikler, tasarruf ve acil durum sandıkları, yani sürekli bir yoksulluğun her türlü araç gereci, sefaletin tüm üniformaları. O, parça başı işi sevmez, bedelsiz krediyi delilik olarak değerlendirir. O, kadınları kendi

hanelerinin sahibi olan bilgili, aynı zamanda düşünmeyi ve yazıya dökmeyi, kazmayı küreyi eline almayı bile emekçilerden oluşan bir halkın karşısında tir tir titrerdi. O, aileleri mahfeden, özel mülkiyeti devletin eline teslim etmeye çalışan veraset vergisine ise gülümser.

Özetle, kim ki özgürlükten bahseder, federasyondan bahsetmiş olur, ya da başka hiçbir şeyden bahsetmemiş olur.

Kim ki cumhuriyetten bahseder, ya federasyondan bahsetmiş olur ya da hiç bir şeyden.

Kim ki sosyalizmden bahseder, yine ya federasyondan bahsetmiş olur ya da yine hiçbir şeyden.

Ne var ki dört yıldır yürütüldüğü şekliyle demokrasi, bunlardan hiçbiri değildir, federasyonun ürettiği, sözleşmenin varsaydığı, hak ve özgürlüklerin gerektirdiği hiçbir şeyi yapamaz, özlemini de çekmez. Demokrasinin temel prensibi, birliktir. Birlik, onun *alfa* ve *omegası*, onun yüce formülü, nihai sebebidir. Tüm söylevlerinin ve eylemlerinin de ortaya koyduğu gibi, demokrasi, tamamen birliktir, ondan başka bir şey değildir; yani o, sonsuzluğun, mutlakliyetin, hiçliğin sınırlarından çıkmamıştır.

İşte bu yüzdendir ki, kendindeki hiçliği sezen, zayıflığından çekinen; tam da devrimin fikirleri uğruna, devrimci bir kaza geçiren ve geçici bir diktatörlük formu kazanan demokrasi, bir dogma yarattı. 1830'un 93'de yenilenen bu eski demokrasisi, tüm özerkliklere düşman, sabit bir güçten yana, kendi politikasını çalmakla suçladığı imparatorluğa karşı kıskançlık ile dolu, ne var ki aynı politikanın şarkısını, Bay

Thiers'in Bay Guizot¹ için söylediği gibi, farklı varyasyonlar ama doğru notalar ile yeniden şakiyacağına dair bizlere söz veren bir demokrasiydi.

Ne ilkeler, ne bir organizasyon, ne güvenceler... Varsa yoksa birlik ve yalnızca keyfiyet ve tüm bunlar, *devrim* ve *halkın kurtuluşu* kelimeleri ile süslenmiş durumda: İşte günümüz demokrasisinin fikir beyanı budur. 1848'den bu yana ona pek çok kez programını oluşturma çağrısında bulundum ve tek bir kelime bile duymadım. Bir program! Bu tehdit edici mi, emin değilim. Bu bomboş fikirli demokrasi, hangi yüzle, kendisini iktidara taşıyan bir şans eserinin hemen akabinde, kendi selefi olan muhafazakâr tüm yönetimlere benzer şekilde olacaktır; soruyorum, hangi yüzle, elini bile sürmediğini iyi bildiğim, onun yerine, aynı şekilde uygulamaya devam ettiği, onayından geçirdiği girişimlerdeki sorumluluğunu reddedecektir?

---

1 François Pierre Guillaume Guizot; (4 Ekim 1787, Nîmes-12 Ekim 1874, Val-Richer, Fransa), Fransız siyaset adamı ve tarihçidir. Temmuz Monarşisi (1830-48) sırasında meşruti monarşi yanlısı tutuculara önderlik etmiştir; Louis Adolphe Thiers ise; (18 Nisan 1797 - 3 Eylül 1877), Fransız devlet adamı, gazeteci ve tarihçidir. Fransa'da Üçüncü Cumhuriyet'in kurucularından ve ilk cumhurbaşkanıdır. (çn)

IV. BÖLÜM

ÜNİTER HAREKET

Birliğin, demokratik düşünce sisteminde nasıl da hiçliğe karşı gelir hale geldiğini gördük. Oysaki kendindeki hiçliği sezen boş ruhların temel vasfı, kaçınılmaz olarak, şüpheye, şiddete ve kötü niyete doğru sürüklenmektir. Kendilerinde eksik olan ilkelere sahipmiş gibi görünmek zorunda kalarak, ikiyüzlü hale gelirler. Kendilerinininkinden daha güçlü fikirlerin hücumuna uğradıklarında, kendilerini savunmak için tek bir yolları vardır; rakiplerini iftira atmak suretiyle mahvetmek. Kendilerine yönetme görevi tebliğ olunduğunda da, aklın yerine otoriteyi koymaktan başka bir şey bilmezler ki bu da en acımasız zulüm ile aynı anlama gelir. Bunun sonucunda; temel ilkesini mürekkep şişesi ile karıştırmak,

karışıklıklardan spekülasyon üretmek, kirli hileler aranmak, kargaşadan menfaat elde etmek, baştan çıkaramadıkları ya da sindiremedikleri kişileri karalamak: İşte demokratların her zamanki ilkesi budur. Ülkenin artık; otuz yıldır sanki halkı temsil ediyormuşçasına, ya da 1848'de de pek çok kez işittiğim ve Lambessa'da yaşananların da varsaydığı gibi halkı *savaş meydanlarına atmak* dışında sanki onu umursuyormuşçasına halk meşalesini sallayıp duran bu mürit topluluğunu yargılamayı öğrenmesi gerek. Bu kartondan kafataslarının içinde neler olduğunu, henüz Diyojen¹ fenerini burunlarına dayamadığı için bize o kadar da korkunç gözükmeyen bu şeylerin neler olduğunu bilmek gereklidir. İtalyan birliğinin tarihi bu gözlemler için bize bol malzeme sağlar.

Demokrasi, Avusturya'ya karşı olan savaşı tüm gücüyle teşvik etti, sonrasında savaş kazanıldı, bu sefer de İtalya'nın birliğini destekledi. Villafranca Antlaşması'nı² bu nedenle protesto etti, işte bu nedenle bugün de, mutsuz İtalya'yı doğal yasası olan federasyona çağırma cesaretini gösteren herkese Avusturya ve Papa dostları muamelesi yapmaktadır.

Tüm bunlarda, basit yanılsamalar üreten bir sistem görüntüsü vardır.

Öncelikle fark edelim ki, üniter iktidarın mükemmel şampiyonları, belki siz sevgili okurların da siyasi yetenekler olarak görme-

---

1 Diyojen (Diogenes) ; M.Ö. 412 (ya da M.Ö. 404) - M.Ö. 323 yılları arasında yaşamış **Kinik** felsefesinin öncüsü ünlü filozoftur. **Sinop**'ta doğmuş **Korint**'de ölmüştür. Sinoplu Diyojen ve Kinik Diyojen olarak da bilinmektedir. Genellikle elinde fener ile temsil edilir. Dönemin Atina'sında gündüz vakti fenerle dolaşıp "dürüst bir adam aradığını" söylediği rivayet edilir. (çn)

2 III. Napoleon'un Temmuz 1859'da Villafranca'da Avusturya İmparatoru I. Franz Joseph'le imzaladığı barış antlaşmasıdır. (çn)

yi arzuladığınız bu demokratlar, kendilerini duymak isteyenlere üstü kapalı olarak; İtalya Krallığı'nın onlar açısından bir taktikten başka bir şey olmadığını, esas amacın, ulusal bir çabayla İtalya'yı, Avusturya'nın, Papa'nın, Napoli Kralı'nın, Toskana, Modena ve Parma düklerinin elinden koparıp almak olduğunu söyleyeceklerdir. Aynı demokratlar, bu amaç doğrultusunda, İtalyanların Victor Emmanuel'in monarşi bayrağının altında toplanmasının elzem olduğunu söyleyecek, ama "bir kere yabancılar sınır dışı edildiğinde, ulusun bağımsızlığı teminat altına alındığında, birlik tamamlandığında; nazik kraldan *bir çırpıda* kurtularak, cumhuriyeti ilan etmiş olacaktık", diyeceklerdir. Muhaliflerime inanmak gerekirse, işte meselenin bütün özü budur: Benim tüm suçum ise, zamansız bir FEDERASYON çılgılığı ile böylesine güzel bir planı bozmuş olmaktır.

Böylelikle, anlıyoruz ki; yine bana kin tuttukları esas konu, federalizimden çok, eleştirimdeki hain ve münasebetsiz zamanlama. Biz her şeyden önce demokratız, cumhuriyetçiyiz: Tanrı, cumhuriyetin bu kutsal adına hakaret etmiş olmaktan bizi korusun! Tanrı bizi, adamakıllı kralların ilkelerini kucaklamayı düşlemiş olmaktan korusun! Ne var ki, biz bu cumhuriyetin üniter olmasını istedik; ona, yalnızca siyasi birlik ile ulaşabileceğimize emindik; başka şekilde gerçekleştirilebilir olduğunu reddettik. Ve sesimi gericilerin sesi ile beraber yükselten ben deniz, cumhuriyeti imkânsız hale getirmiştım!

Ne var ki, eğer onurlu vatandaşların ifadesi böyleyse ; iyi niyet sorunsalı yaygınlaşır: Artık bu soruyu yalnız federalizme sormak uygun düşmez, bu soruyu her şeyden önce merkezicilik taraftarlığına da sormak gereklidir. İtalya'da ve Fransa'da büyük çılgınlıklar halinde yarımadanın birliğini talep eden böyle bir par-

ti, gerçekten cumhuriyetçi midir? Ya da, daha çok monarşi yanlısı sayılmaz mı? Hiçbir şey bir monarşiye üniter cumhuriyet kadar benzemezken, bu soruyu sorma ve güvenceler talep etme hakkına sahibim. Neden federatif ilke, en azından hiçbir belirsizliğe meydan vermeme üstünlüğüne sahipken, federasyon önerildiğinde, onu reddettik? Halkın kurtuluşunu ileri sürdük. Ancak federasyon İtalya'ya sonsuza dek Fransız korumasını sağlamıştı; bu koruma altında, İtalya acele etmeden organize olabilir ve sonrasında, eğer birlik onu memnun edecek olursa, merkezileşmeyi işletebilirdi. Sağduyu, cumhuriyetçilere, federasyon ile birlikte cumhuriyetin yarısından fazlasının gerçekleşmiş olduğunu söylerdi, oysaki yola birlik ile çıkarsak, dediğim gibi, bu etiyyle kemiğiyle monarşi olurdu ve cumhuriyeti daha orada gömme riskini almış olurduk.

Görüyor musunuz sevgili okurlar, biraz akıl yürütme, nasıl da olguların görünümlerini değiştiriyor? Benim yorumlarımdan canı sıkılan siyasi düzenbazlar nasıl da beni, Avusturya'nın ve Kilise'nin gizli işbirlikçisi, ya da kim bilir, belki de bombacı kralın¹ son arzularının taşıyıcısı gibi göstererek, beni halkın algısında itibarsızlaştırmaya girişiyorlar? Federasyona karşı geliştirebildikleri en güçlü sav işte bu kadardır.

Bir kelime ile muhalifleri savunma haline çekiyorum: çünkü tekrar üstüne basarak söylüyorum ki, ne Mazzini suikastının şöhreti, ne Garibaldi'nin mert hali, ne de onların Fransa dost-

---

1 “Roi Bombe” ya da “Re Bomba” diye ifade edilen bu unvan, esasen, 1810–1858 yılları arasında yaşamış “İki Sicilya” Kralı II. Ferdinando'yu işaret etmektedir. I.Ferdinando'nun oğlu I. Francesco krallığı sırasında (1825–1830) önemli güçlüklerle karşılaşmadıysa da, II: Ferdinando'ya, 1848–49 ayaklanmalarını bombardımanlarla bastır-
dığı için “Re Bomba” (Bomba Kral) lakabı verildi.(çn)

larının herkesçe bilinen kötü şöhreti beni rahatlatabiliyor. Ne zaman ki; en azından ağızlarıyla da olsa cumhuriyetçi inançlarını reddeden, monarşi bayrağını göndere çeken, var güçleriyle “*Yaşa Kral!*” diye bağırarak ve göz kırparak aslında tüm bunların, alkışlanmakta olan kralın enayinin teki olduğu bir oyundan başka şey olmadığına işaret eden adamlar göreyim; üstelik onların bu cumhuriyetinin ne kadar zayıf nitelikte olduğunu da bileyim, ihanetlerinin samimiyeti konusunda endişesiz olmadığımı itiraf ediyorum. Ah! Sizi üniter baylar, sizin bu yaptıklarınız hiç şüphesiz cumhuriyetçi erdeme ait hareketler değildir: Peki bu günahı ne amaçla işliyorsunuz? Sizin ihanet ettiğiniz kim?

Sırasızlıktan, yersizlikten bahsediyorsunuz. Ne var ki birliğinizi oluşturmak için üç seneniz vardı. Bu üç sene boyunca, neredeyse sadece sözcükleri kötüye kullandınız, onları istismar ettiniz. Ben ise, Mazzini'nin talihsiz emekliliğinden sonra, beni ilgilendirdiğinden, yalnız 13 Temmuz 1862 meselesini ele aldım. Garibaldi'nin yenilgisinden sonra, 2 Eylül'de meseleyi yeniden devam ettirdim ve bugün de, Rattazzi bakanlık koltuğunu, parlamento çoğunluğu tarafından federatif prensipten, sizin birliğiniz adına af dilemek ile görevlendirilen Farini'ye terk etmek zorunda kaldı. Elbette, bu durumda yapılmış olanları asla yargılamamak gerekir. Sizin politikanız, hiçbir çare olmaksızın çöktü. Eğer İtalya'yı ve özgürlüğü seviyorsanız, bundan böyle size düşen, sağduyuyu yeniden egemen kılmak ve sistemi değiştirmektir. Benim size çekinmeden önerdiğim şey budur ve siz beni bu nedenle demokrasi dönüğü diye şikâyet ediyorsunuz. Ah! Siz Machiavelli'nin¹ havra-

---

1 Yazarın daha önce de pek çok kez gönderme yaptığı kişi, **Niccolò di Bernado dei Machiavelli'dir.** (3 Mayıs 1469 – 21 Haziran 1527) [Tarih](#) ve politika biliminin kurucusu sayılan [Floransalı](#) düşünür, devlet adamı, askeri stratejist, [şair](#), oyun yazarı. [İtalyan Rönesans](#) hare-

sırsınız, siz zulüm ediyorsunuz, sizin özlü vecizeniz, *per fas et nefas*'tır. ¹ Üç yıldan beri, bu birlik politikanız ile İtalya'yı perişan ettiniz ve bundan dolayı da federalizmi suçlamak kolayınıza geldi. Geri kalmış boş politikalar!

V. BÖLÜM

SEFER GİRİŞİMİ: YOK EDİLEN FEDERASYON

Böylece, Alplerin her iki yakasında da demokrasi III. Napoleon'un sözlerini her şeyin en tepesine koymuş durumdaydı; buna göre, Fransa bir *fikir* uğruna savaşmaktaydı, bu fikir İtalya'nın bağımsızlığıydı ve askeri birliklerimiz ancak Adriyatik'e varınca duracaklardı. Yorumculara göre, *milliyetler prensibi* değişimiz şey böylelikle savaş ilanı ile yerini bulmuş olacaktı.

Milletler! Peki, bu siyasi element nedir? Onu tanımladık mı,

---

ketinin en önemli figürlerindendir. Fikirleri politik yazında olduğu gibi yaygın düşünüşte de giderek büsbütün olumsuz ve ilkesiz bir politik hırsın anlatımı olarak görüldü, "[Makyavelizm](#)" terimi bir düşünce sisteminden çok "amaç için her yolu mubah gören" politikacının tutumunu anlatan suçlayıcı bir sıfat haline geldi. (çn)

1 *per fas et nefas*; Latince, "doğrusuyla ve yanlışıyla" anlamındadır.

inceledik mi? Oynadığı rolü ve önemini belirledik mi? Hayır: Üniter demokraside kimse bu kelime hakkında bir şey bilmiyor, hatta bir gün ilk kez benim ağzımdan öğrenecek olabilirler. Ama ne önemi var ki: Milletler kavramının, devrim olduğunu taahhüt ediyorlar.

Peki, öyle olsun. Fransız ordusunun İtalya'ya inmesinin teşvik ettiği az ya da çok abartılı bazı beklentileri suçlamak niyetinde değilim. Savaşlarda meydana gelen olayların, kararlılıkları nasıl değiştirebildiğini herkes bilir: Bunu dikkate almış olmak akıllıca olurdu. Bu ihtiyat eksikliğinden, kendime övünme payı çıkartacak değilim. Bir federalist olarak ben, kimsenin bağımsızlığına karşı çıkacak biri değilim. Benim gözlemlerimin amacı farklı.

Millet, BİRLİK ile aynı şey değildir. Biri mutlaka diğerini doğurmaz. Bunlar, birbirlerine başvurmak bir yana, birbirlerini dışlayan, tamamen bağımsız ve ayrı iki kavramdır. Örneğin, İsviçre milliyetini meydana getiren, ona sahip olduğu karakteri ve özgünlüğü kazandıran, konuşulan dil değildir, çünkü İsviçre'de üç ayrı lisan konuşulur. Aynı şekilde, bunu sağlayan, ırk da değildir, çünkü orada en az konuşulan lisanlar kadar çeşitli ırklar da söz konusudur: Bunu sağlayan kanton bağımsızlığıdır.¹ Ya da, tabiatı gereğince en az İsviçre kadar, bir konfede-

---

1 İsviçre Federal Anayasası'nın 109. maddesi şöyledir: "İsviçre'de konuşulmakta olan temel üç lisan; Almanca, Fransızca, İtalyanca, Konfederasyonun ulusal dilleridir." Gerekliliğin ve basit bir sağduyunun hükmettiği bu madde, benim bugüne kadar anayasalarda karşılaştıklarım arasında en dikkat çekici olanıdır; çağın milliyetçilik fantezisine de en güzel şekilde cevap vermektedir. İsviçre Konfederasyonunu meydana getirenler, milliyet kavramının salt fizyolojik ve coğrafi bir şey olmadığına, kendi gözleriyle ancak

rasyon tarafından şekillendirilmiş gibi görünen İtalya: Öyleyse neden, harekâttan hemen önce, bu birlik meselesini ayaklandırmak? Harplerin, seferlerin bu ilkel ve mükemmel şekilde tanımlanmış gayesini büyütme niye? Burada bir gereklilik mi var, fırsat mı var? İşte görülmesi gereken budur.

Pek çok kişiden sonra ben de İtalya'nın coğrafi bünyesini ve tarihsel geleneklerini, bir İtalyan federasyonundan yana olarak ileri sürdüğümde; bana cevap olarak, tüm bunların özgür ve akıllı bir ulusun, kendi yararı için, tamamen kendi gücü ile üstesinden gelebileceği tükenmiş basmakalıplar ve aşırılıklar

---

bu kadar güzel şahitlik edebilirlerdi. Milliyet, bunların yanında, hatta bunların da ötesinde yasal ve ahlaki bir olgudur.

Üniter devletlerde biz bunu böyle bilmeyiz: buralarda, ne farklı lisanlara karşı aynı saygıyı görürsünüz, ne de aynı milliyet duygusunu. 1814'de kuruluş, 1830 yılına kadar, zaten harikulade bir prens olan Kral Guillaume'ın hükümdarlığı altında varlığını sürdüren Hollanda Krallığı'nda Fransızca konuşmak menedilmişti; yani birlik yararına, milliyet tamamen reddedilmişti. 1830'daki devrimden ve Belçika'nın Kral Léopold önderliğinde bağımsızlığını ilan etmesinden bu yana da; yabancı hatta düşman gibi görülme sırası, her ne kadar Belçika halkının üçte ikisi bu dili konuşsa da, Flamancaya gelmişti. (Hollandaca ile aynı dildir.) Kendi dillerini anlayabilen noter ve hâkim eksikliğinden şikâyet eden ve hükümeti şiddetle, kötü niyetli olmak ile itham eden pek çok onurlu Belçika vatandaşı duydum. Postaneye mektup almak ya da damgalamak için gönderilen Flaman bir hizmetbâr arada kendisi ile konuşacak kimse bulamazdı. Memur ona sertçe şöyle söylerdi: *Fransızca öğrenin!* Parisli şair ve düşünürler mutlaka, Flamanların dışlanması, insan ruhu açısından büyük bir kayıp sayılmayacağı yorumunu yapacaklardır; hatta bu noktadan, evrensel bir dil rüyasına kadar gidebilecek bir birlik aşkı bile tomurcuklanabilir. Her şekilde, bu özgürlük değildir, bu milliyet değildir, bu hukuk değildir.

olduğu söylendi. Siyaset ve tarihi, toprak ve iklim etkileşimleri ile açıklamaya çalışan teorilerin de yanlış, hatta ahlaksızca olduğu söylendi. Yarımadanın yapılandırılmasında, benim düşünceme göre bir özgürlük simgesi olan federalizm koşuluna inanmış olmamdan dolayı, bana neredeyse bir materyalist muamelesi yapmalarına az kalmıştı.

Muhalliflerimin bu acayip akıl yürütmesi üzücü bir şeyi ortaya çıkardı: Bu kişilerin beynindeki fikirler karınca yuvası şeklinde, akılları bu fikirleri düzenleyebilmekte yetersiz. Fikirlerindeki tutarsızlık ve güttükleri siyasetteki tarifsiz keyfiyet işte bundan ileri gelmektedir.

Devletin en yüce gayesi, toplumsal ve bireysel özgürlüktür.

Ne var ki özgürlük yoktan var olmaz, ona bir atlayışta ulaşılmaz: O, yalnızca kişilerin sarf ettiği enerjinin değil, aynı zamanda, içinde bulunmakta olduğu olumlu ya da olumsuz şartların da bir sonucudur. O; bir ileri bir geri adımlarının, sosyal evrimi meydana getirdiği, federatif sözleşme ve cumhuriyet ile sonuçlanan bir dizi sallantının ifade edildiği terimdir.

Özgürlük ortamının oluşumunu hızlandıran ya da geciktiren etkiler arasında, en temel ve en belirleyici olanları, toprak ve iklim etkileridir. Irka ilk şekli toprak verir; ırkın ve toprağın birleşen etkileri ise yeteneği biçimlendirir; sanat, yasama, edebiyat, endüstri yetilerini uyandırır ve belirler ve nihayetinde tüm bu faktörler hep beraber, bir topluluğu daha az ya da çok uysal yaparlar. Hayatı meydana getiren her şey; eğitim sistemleri, yasalar, gelenek, görenekler, halkların ahlaki özellikleri, bireysellikleri hep bunlardan ileri gelir. Hiç şüphesiz ki, alın yazısının başlangıç noktasında belirleyici olduğu bu etkilerin tam ortasında, akıl ise özgür kalmayı sürdürür. Ne var ki, onun

zaferi kaderciliği boyun eğdirmek olsa da, gücü onu yok etmeye yetmez, kaderin gücünün niteliklerini dikkate almak ve yasalarına saygılı olmak şartıyla akıl, onun devinimini yönetir.

Dolayısıyla İtalya'nın siyasi birliği ile ilgili olarak, coğrafyaya ve tarihe atıfta bulunduğumda, bunu söylemek, *alinyazısı* olan bazı rastlantılardan çatışma üretmek demek değildir. Nasıl ki kuşlar gökyüzünde, balıklar ise dalgalar içinde yaşamak için yaratılmış ise, öylesine federasyon için yaratılmış olduğunu düşündüğüm ve kendi kişiliği, kendi vücudu, kendi ruhu, kendi aklı ve kendi yaşamı içinde, kendi varlığı içinde örgütlenmiş bir bütün olarak görmeyi arzuladığım İtalya, benim düşünceme göre bu merkezileştirme projesine karşı direnmekteydi.

Demek istediğim o ki, İtalya, topraklarının yapısı itibari ile federaldir; halkının çeşitliliği, kendi dehası, gelenekleri, hatta tarihi ile tüm varlığı ile ezelden beri federaldir. Milliyetten söz ediyorsunuz: Ama İtalya'daki milliyet, tıpkı İsviçre'de olduğu gibi federasyon ile aynı şeydir. İtalyan ulusu federasyondan doğar, kendini onunla ortaya koyar ve onunla güvence altına alır. Federasyon sayesinde, onu defalarca bağımsız devletler kurabilecek kadar özgür kılıyorsunuz; oysaki birlik ile onu boğacak bir kadercilik yaratmış olacaksınız.

Öyleyse neden; ne jakoben fantezisinde, ne piemonteci ihtiraslarda kökleri olan, ilk ve esef verici etkisiyse, İtalyanların tüm düşüncelerini tam dört yıldır, *siyasi birliğin, adem-i merkezîyetçi idare ile mutabakatı*¹ gibi çözümsüz bir soruna bağlamış

---

1 Bu konu ile ilgili Bay Béchard'ın (Ferdinand Béchard) “*İtalyan Belediyeciliği ve İtalyan Ünitarizmi*” adlı; dogmasını kabul ettikleri monarşik merkezileştirme ile beraber, çok önem verdikleri belediyesel ve bölgesel imtiyaz haklarını düzenlemeye çalışan İtalyan hukukçuların verdiği mücadeleye dikkat çektiği kırk beş sayfalık

olmak olan bu sahte birlik meselesi yeniden gündemde?

Hiç olmazsa devletlerin genel fizyolojisinin yasaklaması gerek görülen durumlar da, sanılanın aksine, buna müsaade etmekte miydiler? İtalya için yok olma tehlikesi mi söz konusuydu? Halkın kurtuluşu mu buna sebebi? İşte bu noktada, bir partinin ustalığı, kendi felsefesi ile başa çıkabilir olmak olacaktır.

Farz edelim ki, yarımada üzerindeki Avusturya etkisinin kesilmesi, tüm İtalya'yı bir rejim değişikliğine götürdü: Dükler, Napoli Kralı hatta Papa'nın kendisi bile kendi halklarına anayasalar takdim etmek zorunda kalacaktı. Dolayısıyla akıllı ve vatansever bir demokrasi için tüm mesele, reformları genel bir özgürlük sağlayacak şekilde bir noktada birleştirerek, hepsini hâkimiyet altına almaktı. Hayır, durum böyle değildi. Bay de Cavour, mevcut harekete el koyma projesini, Savoie Hanedanının yararına olacak şekilde planladı: Bu noktada da üniter demokratlardan mü-

---

kitapçığa bakmak gerekir. İtalya'nın coğrafi ve etnografik yapısıyla ilgili söylemiş olduklarımızdan ve federatif ilkeyle ilgili anlattıklarımızdan sonra, okuyucu, bu aralar Alplerin ötesindeki hukukçuların kendilerini kaptırdıkları bu sorunların, en iyi tabirle, devamlı dönüp durmakta olan bir kısır döngüye benzediğini söyleyeceklerdir. İtalya, elindeki coğrafi ve fizyolojik yapıyla, federal bağımsızlıklara, karşı konulmaz şekilde eğilimlidir. Samimi tabiatından da ileri gelen bu kaçınılmaz eğiliminin, ayrıca, şimdiden geleceğin ilkelerinin ve verilerinin yolunda olma avantajının yerine, bambaşka yapay bir şey konulmaya çalışılıyor: Demagojik kafalar tarafından icat edilen ve bu noktada prensçi tutkular ile de uyumlu, tüm özgürlüklerin ortadan kaldırılması ile sonuçlanacak bir şey. Ferrari, bir gün Torino Parlamentosu'nda şöyle demişti: “*Bir gün İtalya bana, artık üniter olmak adına birleştiğini ilan ettiğinde, ona çok yanılmakta olduğunu söyleyeceğim.*” Ferrari, yüzlerce kez haklıydı.

kemmel şekilde yararlandı. Bağımsızlık kazanılmamıştı ne var ki daha şimdiden bunu, piemonteci vaftiz kurnalarına batırılıp duran İtalya'ya ödetmeyi düşünüyorduk.

Sefere neden olan üzerinde uzlaşmış bu hanedanlık çıkarları ile uğraşacak değilim. Sözde liberaller, sözde demokratlar ve sözde cumhuriyetçiler tarafından saldırılan biri olarak; ben kendimi, cumhuriyet, demokrasi ve özgürlük adına savunmak durumundayım. Dolayısıyla ben diyorum ki; yürütülmesi gereken politika; piemonteci sindirme siyasetini dışlayarak, prensleri, kralları ve Papalığı gerçek liberallerin ellerine bırakmaktır: Bu da federalist politikadır. Diğer yandan da, küçük İtalyan monarşileri kendilerini iki tehlikenin tam ortasında bulacaktır: bu monarşilerden biri tarafından sindirilme tehlikesi ya da federal bir otoriteye itaat etme tehlikesi. Siz, bu federatif bağa, bir de yeni anayasaların yapımı ile sonuçlanacak parlamenter temsil ilkesini ve kuvvetler ayrılığını eklediğinizde, eksi mutlakiyetten geriye ne kalır? Hiçbir şey. Öte yandan, özgürlük, geçmiş egemenliklerin kaybettiği her şeyden yararlanıyor olurdu çünkü zaten onlara sağladığı garantiler nedeni ile her devletin kendi vatandaşlarının özgürlüklerinin arttırması, bizzat federasyonun bir neticesidir. Garibaldi, Mazzini gibi demokrasi şeflerinin ilk etaptaki görevleri, Fransızların imparatoruna duyulan ihtiyaca yaslanmak sureti ile Sayın de Cavour'un fikirlerine karşı gelmekti. Zaten hiçbir şey, toplu olarak kovulmaları imkânsız olan hanedanların alçaltılmasını teşvik etmeyi zorunlu kılmıyordu, zorunlu kıldığı şey, onların aralarındaki rekabet tarafından yönetilmek kadar, yeni yasa tarafından da yönetilmektir.

1859'un başlarında, kitlelerin çıkarı ve sağduyu ile uyumlu sağlam bir politikanın yazdığı reçete işte buydu. Piemonte'nin projelerinin maskesi bir kez düştükten sonra, demokrasi; yardımcı olarak bu görevi reddedemeyecek III. Napoleon'u; hatta tebaaları

ile karşılıklı bir pakt imzaladıktan sonra, taçlarını muhafaza edebilmek adına mecburen konfederasyona sığınmak zorunda kalacak dukleri, Napoli Kralı'nı ve Papa'yı da yanına alabilirdi. Neden Garibaldi ve Mazzini bu kadar basit bir tutum yerine, kendi üniter taktiklerinin çizdiği zigzagları tercih ettiler? İlginç bir durum! Demokrasinin bayrağını taşıyan adamlar, büyük bir monarşik eserin sorumluluğunu üstlenirken, vaktiyle mutlakiyetçi prensler, şimdi hukuku ve özgürlüğü yardıma çağırıyorlar. İtalyan devrimciler böyle monarşi yanlısı hale gelirken, İtalyan prensler de işte böyle federalist oldular.

Ebetteki eğer İtalyan halkının iradesi, kendisini Victor-Emmanuel'e teslim etmeyi, ya da aynı kapıya çıkacak şekilde, bir başkan ya da diktatörün altında üniter bir devlet şeklinde yapılanmayı arzu ediyorsa, burada benim karşı çıkacağım bir şey yok; dahası İmparator ve Papa'ya rağmen, İtalya'nın yeniden kendi meşgalelerine dalacağına inanmaya razıyım. Ne var ki artık bundan böyle ne özgürlükten ne de cumhuriyetten söz ediyor oluruz: İtalya, kendi federal geleneğine elveda diyerek, kendisini *ipso facto*¹ gerici ilan etmektedir. Bundan böyle onun temel prensibi, merkezîyetçi ve yozlaşmış burjuva monarşisinininki değilse de; eski sezarların, komünlerin birliğinin ve finansal, tarımsal, endüstriyel feodalitenin yerine bürokrasinin geldiği eski prensibinin aynısıdır.

---

1 *Ipso facto*; İtalyanca "sırf bunun için" anlamındadır. (çn)

VI. BÖLÜM

VİLLAFRANCA: ÇELİŞKİLİ POLİTİKALAR

III. Napoleon Avusturya'yı Adriyatik'e kadar geri püskürtme sözü vermişti: Her şey onun bu sözünde samimi olduğunu ispatlıyor. Peki, sözünü yerine getirmesi nasıl engellendi? Solferino'dan sonra neden durdu? Bu konuda daha her şeyi söylemedik, ne var ki olaylardan ve belgelerden gerçek nede-

nin, karşısında dikilmekte olan bu yeni üniter İtalya perspektifi olduğu anlaşılıyor. Fransız ordusunun başındaki kişiyi muhtemelen onun içini rahatlatacak federal gösterilerle cezbedeceğimiz yerde; onu endişelendirmek, kuşkusuz onun kadar sabırlı bir rahibi bile bezdirecek açıklamalarla yaralamak suretiyle onun cesaretini kırabilecek hiçbir şeyden geri durmadık. Her şey bana nasıl görünüyorsa, öyle anlatıyorum: İtalya'nın Adriyatik'e kadar, en azından şimdilik meşruti monarşilerden oluşan ama daha sonra cumhuriyetlerden oluşabilecek bir federasyonu meydana getirecek şartlar altında özgürleştirilmesini kabul etmek yerine; İtalya'nın kurtarıcısını evine geri göndermeyi tercih ettik. Fransızların imparatorunu, tutarsızlıkla geri dönmüş olmak ve emellerinde hayal kırıklığına uğramış olmakla suçlamamak kaydıyla, rakip bir güç olan İngiltere'nin içindeki başka bir müttefiki gözetmeyi, Venedik'i, Avusturya'nın boyunduruğu altında bırakmayı tercih ettik. Villafranca Antlaşması'nın özü işte budur. Peki, bu duruma neden olanlar bir zekâ parıltısı mı sergilemişlerdir? Taktikleri *tam yerinde* mi olmuştur?

Bununla birlikte, Villafranca Antlaşması'nı imzalayarak ve İtalyan devletlerinden oluşacak bir konfederasyon için heves uyandırarak, III. Napoleon yine de kendi kefaletini sunmuş oluyor, başarılı arabuluculuğunu Avusturya'ya zorla kabul ettiriyordu. Onarılamaz olmasa da, yapılan hatayı kabul etmek artık demokrasinin işiydi. Ne var ki, tribünlerin öngörülleri, yapılan uyarılara karşı sağır gibi. Önceleri ayrı hareket eden Mazzini, halk partisi adına tüm bunları reddetme görevini üstlenmekte. O, Victor-Emmanuel'i İtalya'yı ele geçirmeye teşvik etmekte. İşbirliğini ise, ona şu fiyata karşılık sunmakta: *Meydan okumaktan çekinmeyin Majesteleri*, diye yazar, *Mazzini sizindir!* Monarşinin özü olan bu merkezi birlik ilkesinin

kendisine sunulması durumunda, sözde demokrasinin nasıl da tatmin olacağını, bundan daha iyi duyurabilir miyiz ki? Sahip olduğu tüm ilkenin, doktrin, hukukun, ahlakın yerini siyasi birlik fikrinin aldığı, sözde demokrasinin tüm politikasının bu olduğunu, daha iyi ne gösterir ki? Böylece Savoie Hanedanı yararına, bir burjuva sisteminin karşılığında yerle bir ettiğimiz her zaman cumhuriyettir, her zaman özgürlüktür. Dahası hangi bahane ile? İtalya'nın kendi içinde birleşmediği sürece, Galyalıların ve Cermenlerin saldırılarına maruz kalıp, varlığını sürdüremeyeceği gerekçesi ile.

Bununla beraber, öyle görünüyor ki Solferino ve Magenta'da zafer kazanan bir ordu ve kendisini İtalya'nın kardeşi ilan eden bir ulus, saygıdeğer bir kefalet sayılabilirdi ve eğer ki, bu kefalet bir de, liberal ve geliştirici bir siyaset eklenseydi, Avrupa'nın ortasında bir İtalyan konfederasyonunun varlığı geri döndürülemez bir durum olurdu. Tekrar söylüyorum, öyle görünüyor ki kendinden bu kadar emin olmayan bir ulus için en basit adabın emrettiği; sıkıntısını gidermek için Alpelerde bir sınır düzenlemesinden başka bir şey talep etmeyen bir müttefike aşığılayıcı şüpheler ile yaklaşmaktan kaçınmak olurdu. Ne var ki o zaman burasının daha çok bir emek ve barış cumhuriyetine benziyor olması gerekirdi: oysaki İtalyan demokrasinin çok daha büyük projeleri vardı, nankörlük etmek için acele ediyordu.

Şimdi de bahane olarak; asıl önemli olanın, Villafranca Antlaşmasının savunduklarındansa; Avusturya ile gizlice anlaşmış ve konfederasyonun güçlerini sivil özgürlüklerin aleyhine kullanılacak olan prensleri kovmuş olmak, Papa'yı ve Napoli Kralını tahttan indirmek olduğunu söylüyorlar.

Bu yenilgide jakoben taktiği görmekteyiz. Burada yapılmakta

olan; özgürlüklerin yararına, milletlerin ise despot eğilimlere karşı kendi egemenliklerinin lehine olan bir devrimi engellemek değil midir? Bir jakoben, müzakereye oturulacak kişilerin iyi niyetinden şüphe etmekle işe başlar. Kendi isteksizliğini maskeleyerek için de, başkalarını isteksizlikle itham eder. “Bunlar razı olmayacaklar” der, ya da, eğer kabul ediyorlarsa, muhakkak hemen arkasından ihanet etmek düşüncesi ile kabul ediyorlardır diye düşünür. “Ama nereden biliyorsunuz?” Mutlakiyet içinde doğmuş olan bu prenslerin, çağın acil ihtiyaçları karşısında, hülyalarından vazgeçmeyeceklerini size kim söylüyor? Diyelim ki razı geldiler; onların isteksiz de olsa bu kabullenişlerinde var olan, sürgünden çok daha değerli olan teminatı, nasıl oluyor da görmüyorsunuz? Bunu reddetmeyi denediklerinde, XVI. Louis’ye, X. Charles’a bedeli nasıl ödetilmişti unuttunuz mu? Geri gelmeyecek tek krallık, ancak beceriksizlikten ya da andını bozmak sureti ile tahttan elini çekmiş bir krallık olabilir, bunu unuttunuz mu? Öyle ise bu koşullarda neden II. François’ya, IX. Pie’ye, Léopold’e, Robert’e; Victor-Emmanuel’e olduğundan daha az güveniyorsunuz? Neden tercihinizi bu prensten yana, İtalyan ironisinin herhalde atalarının kalleşlikleri anısına, *kibar beyefendi* lakabını taktığı bu adamdan yana kullanıyorsunuz? Sayın demokratlar, piemonteci iyi niyetler ile aranızda bir antlaşma mı yaptınız?

Kral yiyicisi püritenleri küçümseyen bir edayla protesto eden İtalya, Papa’yı da İmparator olarak sayarsak toplam yedi kral ve düke sahipti. Bizim planımız bu yedi tanesinden önce altısını yere sermekti, ondan sonra çok geçmeden nasılsa sonuncusun da üzerinde zafer kazanmış olurduk.

Bundan on beş yıl önce, 17 Mart, 16 Nisan ve 15 Mayıs

1848'deki masum yürüyüşlerde, bu korsan politikasına gülümseyen, kendinden geçmiş çekingen burjuvalar, namuslu düzen adamları gördüm. Ölümlülerin dörtte üçünde, iyinin ve kötünün, mihenk taşının, bilinçte değil ama idealde saklı olduğu ne kadar da doğru!

Tabii eğer Avusturya'dan ve Victor-Emmanuel dâhil tüm prenslerinden kurtarılmış İtalya, statükosunu koruyabilmiş olsaydı, yani öncesinde olduğu gibi yedi devlet yani yedi ayrı yönetim kurmuş olsaydı, belki hesap doğru yapılmış, ben de bir cumhuriyetçi olarak çenemi kapamış olurdu. İşte o zaman tam bir federasyon olmuş olurduk. Ne var ki bu durum; İtalya'nın siyasi birliğini her şeyden önde tutan, kral düşmanı tribünlerin, tam da istemediği şeydir. Onların ideali, oluşan çelişkiyi fark etmemek adına adeta özen göstermek suretiyle birlik kavramı ile demokrasiyi birleştirmektir. Peki, bu amaç için ne önermektedirler? Nasıl ki Osmanlı'da sultan öldüğünde, diğer kardeşlerin katledilmesi suretiyle taht büyük oğlan için sigortalanıyorsa, aşağı yukarı benzer şekilde, öncelikle hak iddia edebilecek altı rakibi ortadan kaldırmayı önermektedirler. Bu durumda, cumhuriyet de Victor-Emmanuel'i kolayca alt emiş olurdu, diye de eklemektedirler. İyi de, bu komplonun başarısını kim garanti edebilir diye sormak istiyorum? Sayıca kaybettiğini güç oranında zaten geri kazanan monarşinin komploculardan korkacak hiç bir şeyinin kalmadığı gayet açıktır. Yedi bülbül bir kartal yavrusunu yenemez. İtalyan demokrasisinin amacı tam tamına, diğer altı prensi, Victor-Emmanuel'e tabure vazifesi gördürmek iken, monarşi farklı şekilde davranabilir miydi? Hâşâ, henüz birlik tam olarak sağlanmamıştı; Victor-Emmanuel daha şimdiden İtalya'nın dörtte üçüne hâkimdi ve daha şimdiden demokratlardan daha güçlüydü. Şimdi Garibaldi ya da

Mazzini ona ne yapabilirler ki? Hem, başarı ile sahneye koyulan böyle bir darbenin başarılı olmuş olduğunu varsayalım, özgürlük bundan ne kazanmış olur? Birlik, yani aslında monarşi daha mı az oranda gerçekleştirmiş olur? Ya da cumhuriyet daha mı az oranda dışlanmış olur? Gerçek şu ki 1863'deki neo-jakobenler de, federalizm adı altında aferez ettikleri cumhuriyeti; 93'deki atalarının umursadığından daha fazla umursuyor değiller. Onlara gerekli olan; mizaçlarındaki çeşitliliğe ve ihtiraslarındaki kararlılığa göre değışmekle birlikte; ya kimine göre, Sieyès ve Bay Guizot'nun düşüncelerindeki gibi, merkeziyetçi ve dengeli bir monarşi; ya da kimi diğerlerine göre, Sezar ve Napoleon'un yenilenmiş pretoryen imparatorluğu; yani bir tarafta diktatörlük, bir diğer tarafta halifelik. Zira canavarın yedinci başı da keşildiğinde, monarşinin hanedan temsilcisi olmadan, ondan daha sevilen ya da Danton'un ifade ettiği şekliyle *daha düzenbaz birine* sunulmuş bir av gibi kalakalacağını unutmamamız gerekir. Birlik de zaten bunu istemektedir: *Kral öldü, yaşasın yeni kral!*

VII. BÖLÜM

PAPALIK VE DİNİ MEZHEPLER

Şimdi daha başka yerlerde Papalık ve dünyevi iktidar hakkında yazmış olduklarımı tekrar edeceğim ve merkezi birlik sistemi içinde büyük bir engel haline gelen bu meselenin, federasyon sisteminde yeri bile olmadığını göstereceğim.

Bir prensipten yola çıkalım. Yenileşmekte olan İtalya, öyle zannediyorum ki inanç serbestliğini, elbette ruhban sınıfının devlet yasalarına tabii olması dışında, kabul edecektir. “*Özgür devlet içinde özgür kilise*” üniterlik yanlılarının da kullandıkları bir vecizedir. Mazzini, Papalığa en öfkeli olduğu dönemlerde bile, Hıristiyanlığı yasaklamayı düşlediğinden asla söz etmedi. Dolayısıyla ben de elde edilmiş bir veri üzerine yani inanç serbestliği üzerine veyahut İtalya’da ruhban sınıfının mevcudiyetinin hangi şekilde düzenlenmiş olduğu üzerine akıl yürütüyorum: Acaba bununla ilgili bir mukavele var mı, ya da yok mu? Rahiplerin maaşları bütçe üzerinden mi ödeniyor yoksa inançlı kişilerin bağışlarıyla mı geçiniyorlar ya da vakfedilen gayrimenkullerini muhafaza ediyorlar mı? Ne olursa olsun, onlar da tüm vatandaşlar gibi medeni ve siyasi haklara sahiptirler. Kilise için tehlike yaratabilecek tek durum, tüm İtalyan halkının topluca kendilerini deist ya da ateist ilan etmeleri olabilir ki; İtalya’da, en az Fransa’daki kadar, böyle bir noktaya gelme ihtimali yoktur.

Benim demem o ki bu durumda; kilise kendisine tanınan tüm haklar ile beraber ulusun kendisi tarafından yetkilendirildiğine ve o ya da bu şekilde sübvansiyona edildiğine göre, sırf bu nedenle bile küçük ya da büyük devlet içinde bir yeri olacaktır. Yönetim ile rahip sınıfının, aynı bünyenin organlarıymışçasına ya da aynı aklın yetileriymişçesine içli dışlı olduğu; hem siyasi hem dini nitelikli bir topluluğun da örneği yoktur. Öte yandan, dünyanın tüm beceri ve inceliğine sahip olsanız da, nasıl ki siyaset ile ekonomi arasında kesin ve ayırıcı bir sınır çizemezsiniz, aynı şekilde devlet ile din arasına da böyle bir sınır çekemezsiniz. Ne yaparsanız yapın her zaman, ruhani olan, dünyevi olanın içine usulca sızacak; dünyevi olan ise ruhani olanın üstüne taşacaktır: Bu iki ilke arasındaki bağlantı, tıpkı otorite ile özgürlük arasındaki bağlantı kadar kaçınılmazdır. ¹ Ortaçağda kilise ile devlet

---

1 Auguste COMTE, toplumunu organize etmek ve tasarladığı fikre bir

ilişkisi, Şarlman'ın; bu iki gücü de ayrı ayrı tanımlarken, onları soyutlamayan ama birbirleri ile eşit kılan paktı ile düzenlenmişti. Günümüzde ise bu ilişki göreceğimiz üzere, çok daha farklı ve aslında çok daha yakın ve tehlikeli bir şekilde yerleşmekte.

Devlet yasası ilan edilen inanç serbestliği ve kilise ile devlet arasında bilinen her türlü ilişki neticesinde şu an öyle görünüyor ki; bir inancın her türlü temsilcisi, tüm katolik rahipler, benzer nedenle, tüm piskopos ve keşişler, vatandaş ve din adamı olarak sahip oldukları bu çift nitelik ile halkın temsilcisi olarak seçilebilir; yasal bir yetersizlik ya da uygunsuzluk öne sürülmediği müddetçe, Fransa'da 1848'den beri tatbik edildiği üzere, senatör olarak atanabilir, eskiden yahudilerde ve müslümanlarda görüldüğü gibi, kendilerini cumhurbaşkanlığına kadar yükselmiş görebirirler. Nasıl yani! Rahiplerin, her türlü hükümet işlevini ve siyasi görevi kabul etmesine; Granvelle, Ximenès, Richelieu, Frayssinous gibi bakan olmasına; Bay Gousset, Morlot, Mathieu'ler gibi senatör; Başrahip Lacordaire gibi temsilci ve akademisyen olmasına izin veren bir yasanız var. Ve aynı siz; bir din ve rahiplik ülkesi olan, teokrasinin Mesih İsa'dan bile on beş asır

---

varlık ve hareket kazandırmak istediğinde; kurduğu sistemde büyük bir boşluk olduğunu fark etti: Din. Bu boşluğu nasıl dolduracağını bilemez ve Hıristiyanlığa da yeniden geri dönmek istemezken, tereddüt etmeden şuna yöneldi: Birkaç değişiklik yardımıyla *pozitif felsefesini*, *pozitif din* ile değiştirdi ve okul müdüründen Papa yaptı. En acayip olanı ise; Meryem Ana kültürünü kiliseden ödünç almak suretiyle ona *Kadın* gibi anlaşılmaz bir isim vererek yeni bir kılığa sokmasıydı. Bu noktada her zamanki dini geleneğe uygun şekilde konuşmakta olan Auguste COMTE'ye göre, *Kadın*, tüm lütufların kaynağıdır, *Mater divinae gratis!* (İlahi Rahmetin Annesi) Taraftarlarının en yapıcı olanları, en kolay olanını yaptılar, bunu protesto ettiler, ama peki o zaman, adı din olan ve Auguste COMTE'un da önemini yadsıyamadığı bu gücün yerine başka ne koyabilirlerdi ki?

öncesine uzandığı papalık İtalya'sında, katolik piskoposların başındaki bir başpiskoposun aynı zamanda dört milyon müminden oluşan küçük bir devlete prens olmasına şaşırıyorsunuz! Madem o zaman kilise ile devlet arasındaki antlaşmayı kaldırmaktan, rahipleri, daha doğrusu, hıristiyanlığı bir meslek olarak icra eden herkesi, seçim görevinden ve siyasi görevlerden dışlamakla işe başlayın. Eğer cüret edebilirsiniz, dini ve kiliseyi aforoz etmekle eğer uygulayabilmek mümkünse, uyuşmazlık gerekçesi ile papa'yı azletmek ile işe başlayın! Zira sizi uyarıyorum; eğer din adamları bunu biraz olsun isterse, kendi adaylarını bir kaç reform ve ilerleme göstermek hususunda biraz olsun desteklerse, birkaç yıl içerisinde, halk oylamasında, demokrasi ve hükümetin toplamından daha fazla sayıda milletvekili çıkaracağı kesindir. Daha doğrusu, demokrasi organı bizzat kendisi haline gelecektir. Dahası dikkat edin, eğer papayı Roma'nın elinden almak istesenez, onu size Paris'te iade edebilir, evrensel oy hakkı böyle mucizeler yapar.

Kuvvetler ayrılığı hükmünü, bu kutsal tavsiyeyi ileri sürmekteyiz. Bu yalnız ruhban sınıfını ilgilendiren, kamu hukukuna ait olmayan, yalnız teolojiye ait olan bir meseledir. 89'un ilkeleriyle yetiştiğini söyleyen adamların, devrim konuşmacılarının, kendilerini böylesine bir tartışmanın içine atmış olmaları beni şaşırtıyor. Devrim sisteminde, yasa, inançtan üstündür, bu biraz kabaca da olsa, onun ateist olduğu anlamına gelmişti. Bu nedenle, eğer bir rahip, kendi yurttaşlarının oyları ile parlamenter ya da bakanlık düzeyinde bir vekâlet ile görevlendirilmek sureti ile siyasi bir karaktere bürünürse; o artık yalnızca doğrudan bir rahip olmayacak, tekrar söylüyorum, o böyle bir durumda aynı anda, hem vatandaş, hem rahip olacaktır. Dinin gerekliliği-

nin kabul gördüğü, inanç serbestliğinin tanındığı bir devlette papazlık; bir hukukçunun, bir bilginin, bir tüccarcın, bir sanayicininkinden ne daha az, ne daha fazla olmak üzere yeniden bir siyasi görev unvanı haline gelir. Eğer tüm papazların prensi, diğer bir deyişle papa, bağlı bulunduğu ülkenin cumhurbaşkanı ya da devlet başkanı seçilirse de, kesinlikle aynı durum geçerli olacaktır. Herkes kendi içinde, bu seçimi Kutsal Ruh'un nefesine bağlamakta da serbesttir; *Placuit spiritui sancto et nobis*¹; *medeni hukuk karşısında ise bu; tüm erkekleri yasalar karşısında eşit, gerekli nitelikleri taşıdığı sürece her göreve kabul edilebilir, tercih ettiği dinin tek egemen hâkimi ilan eden devrimci hukukun bir sonucudur. Ancak bundan sonra işinde titiz bir ilahiyatçının, dünyevi ve ruhani olanların bu terakümünü eleştirmesi, İsa Mesih'in yasasının ihlal edildiğini iddia etme noktasına gelebilir. Bu papaz okulu kavgası demokrasiye ne sağlamaktadır? Biz 89'un gelecek kuşakları mıyız, değil miyiz?*

Fark ettiyseniz, bu akıl yürütmemi desteklemek için, üniter hukuktan, hiçbir karşılaştırmaya yer bırakmayacak şekilde daha liberal olan federatif hukuka başvurmaya gerek duymadım. Başta Voltaire, Rousseau, Mirabeau, Robespierre, Talleyrand olmak üzere tüm anayasa yazarlarımız tarafından tohum atılan, ekilen, sulanan; Bay de Cavour ve tüm diğer Fransız-İtalyan demokrasisinin ve bir ve bölünmez cumhuriyet ile aynı kapıya çıkan meşruti monarşinin de sabıplendiği tarlada gezinmem yeterli oldu. Papalık hükümeti, bizim güçlü aklımızı deşsete sokan, hatta bu nedenle karşılığında Aziz Matta'yı, Aziz Pavlos'u, Aziz Tomas'ı, vb. öne sürdüğümüz bu dünyevi gücünü; bir yüzyıl boyu süren mücadeleler sonunda ancak elde edilebilmiş felsefi hoşgörü ile savunacaktır. Kendini, hukuk adına, tamamen inançsızlık yetimizden

1 *Placuit spiritui sancto et nobis*; Latince, O, Kutsal Ruh ve bize iyi görüldüğü için, anlamındadır. (çn)

ilham alarak yapmış olduğumuz tüm beyanlar ile haklı çıkaracaktır. Daha doğrusu kendini bizzat yasanın ateistliği ile haklı çıkaracaktır. Papaz sınıfı şimdiye kadar, 89 mevzuatının tüm din adamlarına sağladığı haklardan yararlanmadı, ama neden? Çünkü 89'dan beri, kilisenin konumu, devlet ile olan ilişkileri, topluma olan etkisi, daha farklı bir şekilde, yani papa ile hükümet arasında akdedilen bir antlaşma ile düzenlenmişti. Ne var ki bu antlaşmayı feshedin, din adamlarına ayrılan bütçeyi kaldırın; nasıl ki Aziz Pavlos yaşamak için çadır üretiyordu, aynı şekilde papazlar da ticaret, sanayi, eğitim, siyaset ile uğraşır hatta sonunda tüm vatandaşlar ile rekabetçi şekilde siyaset ekonomisi ile de ilgilenir ve sizler bambaşka bir şey ile karşılaşmış olursunuz.

Gelecekteki ihtimaller arasında bizlere, materyalizm etkisi ile yeniden gizemciliğe teslim olan bir toplum ile evrensel oy hakkından türeyen evrensel bir halifelik seçeneklerinden birini sunan bu ürkütücü kısır döngüden nasıl çıkmayı düşündüğümü soracak olursanız; saplantılı olduğum düşünebilir ama şahsen ben, federasyondan başka kaçış yolu görmüyorum.

Öncelikle, her konuda olduğu gibi bu konuda da doğru şekilde akıl yürütebilmek için, meseleyi genelleştirmemizin gerekeceğine dikkat edelim. Demokrasinin Roma meselesinde gördüğü tek şey Roma ve papalık: İtalyan siyasi birliğini sağlamak adına göz diktiği Roma ve özünde manevi otoritesini de en az dünyevi otoritesi kadar kısıktığı papalık. Bu Roma ve papalık meselesinde; kamu hukuku ve ulusların ahlak anlayışları ile kurduğu ilişkiler bakımından tüm kiliseleri, tüm sinagogları, tüm mistik tarikatları, tüm inançları, evrendeki tüm dini tapınakları da konunun içinde öngörebilirsiniz. Her türlü farklı muhakeme, özgül ve münferit olacağından, aynı nedenle, tarafgir olacaktır. Bizim Roma kilisesi hakkında söyleyeceklerimiz tüm dini inançları içine alabileceği hususunda ihtiyath olmak kaydıyla Papalık konusunu ele alabiliriz.

Kilise, kendi dogmasında bağımsız olarak her türlü otorite ve birlik anlayışının anasıdır. Bu birlik anlayışı iledir ki, tabiri caizse, imanın başkenti olmuştur. Bu açıdan, hiçbir dini topluluk onunla karşılaştırılamaz. Sloganı şöyledir: Tek Tanrı, tek inanç, tek vaftiz; -Unus Dominus, una fides, unum baptism-; yönetim açısından temel prensibi ise, aforoz ya da isyancıları ortadan kaldırmaktır. Kim ki kiliseyi dinlemez; o kişi, siz diğerleri tarafından bir putperest, bir vergi görevlisi¹ olarak görülecektir; - Qui non audierit Ecclesiam, sit vobis sicut ethnicus et publicanus- İmparatorlar ve krallar birlik siyasetlerinin ve sahip oldukları itibarın kaynağını kiliseden alırlar. Kendi heybetleri ise onun ışıltısından ödünçtür. Jakobenlerin bir ve bölünmez cumhuriyeti, Mazzini'nin Dio e popolo'su² da onun doktrininden birer çalıntı olmaktan ibarettir. Bu tartışmaların dışında kalan modern demokrasi de, Konstantin ve Şarلمان'dan beri imparatorlar kilise için ne ifade ediyor ise, aynı şeyi ifade etmektedir; yani bol bol hürmet ve itaat. Robespierre, intikamları esnasında, papazlara karşı her zaman biraz gevşek davranmıştı ve nitekim 1848'de cumhuriyetin onları nasıl bir istekle bağrına bastığını gördük. İster Bonapart, istediği kadar yasa yanlısı olsun, kilise yarın kendini demokrat ilan ettiğinde, hiçbir risk almaz ve uzlaşma da en kısa sürede gerçekleşir. 1830'dan beri Paris'de, Fransız devrimini İncil'in bir gerekçesi olarak değerlendiren demokrat bir grup mevcut. Bu parti kendi içinde mantıklı ve tutarlıysa demokrasiyi kilise ile anlamdaş görüyor olması gerekir. Böylece kilise, yayılım gösterdiği tüm ülkelerde, öncelik imtiyazına sahip olmak suretiyle birlik anlayışının yönetim sistemine taşıdığı bir güce sahiptir. İşte bu nedenle, geçtiğimiz yüzyıllarda ruhani ve dünyevi olan arasında bir anlaşmazlık olduğunda, pek çok kez ki-

1 Vergi görevlisi, İncil'de geçen bir tanımlamadır. Mesih İsa'nın zamanında Roma İmparatorluğu adına kendi halkından vergi toplayan ve bu yüzden nefret edilen yahudi anlamındadır. (çn)

2 Dio e popolo; İtalyanca "Tanrı ve insanlar" anlamındadır. (çn)

lisenin tüm dünyevi gücü kendinde toplamaya çalıştığını, prensleri aforoz ettiğini, halkların bağımlık yeminlerini çözdüğünü, hükümetler içinde devrimler gerçekleştirdiğini gördük. Ortaçağda olduğu gibi benzer durumlar tekrar meydana gelebilir hatta belki pek fazla nesil de geçmeden, bizler de bizzat şahit oluruz. Eğer etik değerler aynı şekilde yozlaştırılmaya devam ederse; birlik ve otorite olgularının iyice abartılması suretiyle siyaset, git gide despotizm yoluna girerse, kilise tek manevi otorite ve tek arabulucu olarak kalacaktır.

Federasyon ise aksine; fevkalade bir özgürlük, bölünme, çoğulluk ve kendi kendinin idarecisi olma anlamına gelir. Onun temel prensibi HUKUKTUR ama hiçbir surette ne gökyüzünün yorumcusu kilisenin koyduğu hukuktur, ne de tanrısallığın temsilcisi ve kutsal papanın kolu olan prensin tanımladığı hukuktur; o serbest sözleşmenin belirlediği hukuktur. Bu sistemde; yasa, hukuk ve adalet, iradelerin keyfi statüsüdür. Bundan ötürü bu statü otorite ve inançtan, tüm kiliselerden ve tüm dinlerden, her türlü birlik anlayışından üstün bir statüdür. Çünkü her türlü otorite ve inanç, din ve kilise yalnızca bireysel vicdanın sorumluluğunda olduğundan, insanlar arasında geçerli olabilecek en yüksek otoriteyi temsil eden, evrensel muvafakatin ifadesi olan bu paktın altında yer alır. Federasyonda, nihayet otorite önemsizleştirildiğinden, özgürlük baskın kılındığından; kumandanın, hareketin, servetin ve gücün büyük bölümü, konfedere çoğunluğun elinde olduğundan, tüm bunlar asla merkezi bir gücün elinde toplanamayacağından, siyasi düzendeki hiyerarşi ters yüz olmuş olur.

Şimdi de konfederasyon içinde; dini yetki sahiplerinde abartılı bir cürete sebebiyet verebilecek, dünyevi ve ruhani bu iki düzen arasında çatışmaya kadar varabilecek, dini duygularda olağandışı bir olgunlaşma olduğunu varsayalım. Böyle bir durumda, din adamları, halkın kalanı ile aynı sivil ve siyasi haklara sahip olduklarından, yerle-

şimlerin yönetimlerinde belli bir oranda etki sahibi olmaları; hatta bir piskoposun bir kanton içerisinde senato başkanı, ya da yasama organı bünyesinde, bir danıştay üyesi olması söz konusu olabilir. Ne var ki kilise asla konfederasyonun hâkimi haline gelemez, hiçbir zaman evrensel oy hakkı federatif bir cumhuriyetten, bir papalık devleti meydana getiremez. Din adamlarının seçmenler grubuna adaylığı doğal olarak oldukça kısıtlanmış, otorite ve birlik prensibi ise tam anlamı ile sınırlandırılmış olduğundan; olası bir çatışma durumunda, siyasi ve ekonomik yani dünyevi, kilise dışı çıkarlar, dini çıkarlara galip gelecektir.

İşte burada belirleyici olan şey budur. Söylenmekte olanlara bakılırsa; dinleri, dilleri, sanayileri birbirinden farklı kişi, şehir, kanton ve devletlerin arasında oluşturulacak bir pakt fikri, aslında üstü kapalı olarak; ahlak için dinin şart olmadığını, hukuk adına son sözü İncil'in söylemediğini, sadaka yasanının eksik kaldığını ve tapınmaya dayalı bir adaletin, hatalı bir adalet anlayışı olduğunu varsaymaktadır. İşte bu bir hukukçunun devrim düşüncesini yorumlarken, yasanın ateistliği diye tanımladığı şeydir. Buradan ortaya çıkan o dur ki; 93'deki gibi tepeden inme bir polis gücü ile değil ama yüksek bir genel ahlak neticesinde ortaya çıkan görüşler çerçevesinde; yoldan çıkmış ve aşırılık içine düşmüş dini tapınışların olması durumunda, bunların yasaklanmasının, kilisenin yasanın dışında, temsilcilerinin ise tüm kamusal görev ve şeref payelerinin dışında bırakılmasının ve hiçbir sembol ya da idole bağlı olmayan salt adaletin dininin müjdelenmesinin kararlaştırılabileceğini öngörebiliriz. Biz şu anda bu kadar uçlarda değiliz ama tarih, tüm öngörülerini haklı çıkaran onlarca vaka ile doludur, ayrıca siyaset kendi kurumlarında, inançları ve insanları; adaletin yargı kararlarında gözettiğinden daha fazla gözetmez. Kilise gnostiklerin¹ hatırasını kaybetmiş değil. Trajan ve Marcus

1 Gnostik terimi "sezgi veya tefekkür yoluyla edinilebilen bilgi" anlamındaki gnosis sözcüğünden türetilmiştir; isim olarak kullanıldığın-

Aurelius'ları seçtikten sonra, sezarların imparatorluğu; Heliogabalus'ların, Alexander Severus'ların, Julianus'ların erguvan giysilerini kuşanan mahkeme salonlarının sıradan insanlarını görmüştür. Biz de, demokratik ve sosyal bir sefahat döneminden sonra, antik çağın zalimlerinin eserlerini, yeni gerekçeler ile tekrardan başlatabilirdik. Mistik Fransa'nın yazarı Bay Erdan'a sorun, göreceksiniz ki, dinlerin dehası ölmüş değildir. Dolayısıyla, yalnızca ne kendini düzeltmek ne de yetkilerinden vazgeçmek niyetinde olan papalığın özel durumu için değil, ama bundan da daha vahim olabilecek ve bir o kadar öngörülebilecek her türlü azgınlığa, hurafeye, sofuluğa, fanatizmin her şekli ile yapılabilecek ortaklığa karşı kendimizi korumamız önemlidir.

Tekrar ediyorum ki, ben bilinç düzeyinde böyle bir felakete karşı; kitlelerin, yalnızca devlet, komün ya da dernek olarak değil, ama bir o kadar da kilise, sinagog, kurul, cemiyet, tarikat ve okul olarak bölünmesinden daha başka bir çare görmüyorum. Bu noktada, birlik, böyle bir tehlikeyi engellemek bir yana dursun; durumu daha da ağırlaştıracaktır. Bir gün inançsızlıktan delirmiş kitlelerin, ertesi gün ise hurafelerden sarhoşluğa sürüklenmesi tamamen topluluğun uyguladığı güç ile artış gösterir. Ne var ki, siyasi federasyona, endüstriyel federasyonu ekleyin; endüstriyel federasyona, fikirlerin federasyonunu katın, işte o zaman bu tarz sürüklenmelere direnç gösterebilirsiniz. Federasyon toplumsal fırtınaların mendireğidir. Örneğin; papalık mutlakiyetini durdurmak için, bizim önerdiğimiz gibi bunu piemontecilere bırakmak yerine; bunu bizzat, federatif anayasa ile kendi otonomisine sahip, haklarının kullanımında konfederasyonun tüm güçlerince korunmakta olan papanın tebaasına bırakmak daha basit bir yol değil midir? Öyleyse bu serbest birleşme paktını yeniden yapın, hala çok geç değil. Yalnızca, çağın kısmen en büyük gücü olmuş kiliseden çekinmenize gerek kalmaz; ayrıca kiliseyi kendi kafasında reform yapmaya ve

---

da gnostisizm mensuplarına verilen ad olup, "gnostisizmi benimsemiş kimse" anlamına gelir. (çn)

özgürlük ile beraber yürümeye yönlendirmiş ve tüm katolik dünyasının size karşı ayaklanması gibi bir sakıncadan da kaçınmış olursunuz.

1846'da cizvitler¹, daimi entrikaları sonucunda yedi İsviçre kantonunu konfederasyon ile bağlarını koparmaya ve ayrı bir birlik kurmaya sürüklediklerinde; diğer on beş kanton, cizvitlerin iddialarının ve onu izleyen hizipleşmenin federal pakta hatta cumhuriyetin varlığına aykırı olduğunu ilan ettiler. Sonderbund² yenildi, cizvitler sınır dışı edildi. Galip İsviçre bu zaferi, ne bir inanç biçimi şekillendirmek adına, ne de federatif anayasayı, daha üniter bir anayasaya çevirmek adına suiistimal etmedi. Yalnızca, Federal Anayasaya, kantonların kendi özel anayasalarında yalnızca özgürlük lehine değişiklikler yapabileceklerine dair bir madde eklemek ile yetindi ve aynı maddeyi, bundan saptamak isteyen papazların paktına da soktu.³

-
- 1 Cizvitler, ([Latince](#): Societas Iesu) İsa Tarikatı olarak anılan bir [hıristiyan](#) tarikatıdır. 1534 yılında [Ignacio de Loyola](#) (Aziz Loyolalı İgnatios, S.J.) tarafından kurulmuştur. Başlıca yoğunlaştıkları alanlar misyonerlik ve eğitimdir. [Katolik](#) âleminin entelektüelleri olan Cizvitler için önemli olan papalık makamıdır. Papaların kendileri ve kilisenin kendisi değil, papalık makamının korunması ve savunulması onlar için öncelik taşımaktadır. (çn)
  - 2 1845 yılında Katolik ve Protestan kantonlar arasında bir iç savaş (Sonderbundskrieg) patlak verdi. O zamanlar hükümette olan Radikal Partinin yaymaya çalıştığı daha üniter bir İsviçre fikrinden hoşlanmayan katolikler, [Sonderbund](#) adını verdikleri özel bir antlaşma ortaya çıkardılar. Radikallerin de bu antlaşmaya karşı çıkması üzerine ortaya çıkan savaş bir aydan az sürdü ve yaklaşık yüz kayıp verildi. (çn)
  - 3 Eğer yalnızca cizvitlerin, toplumu kargaşaya sürüklemenin ve devletleri tehdit etmenin sırrına ve ayrıcalığına sahip olduğunu sanıyorsa, oldukça yanılıyoruz demektir. Geçtiğimiz yıl yani 1862'de, kabaca "momiers" de denen Metodistler Tarikatı tarafından çalkantiya sürüklenen Vaud Kantonu, iktidarın liberallerin ellerinden; fanatiklikleri, aristokrat kafaları ve devrime duydukları düşmanlık ile Paris

Bu koşullar altında İsviçrelilerin sergiledikleri tutumu aktarmak harika. Az önce söylemiş olduklarımız ile beraber, bir gün, devrimin, yalnız tek bir dini kurum ile değil ama ister katolik, ister tüm hıristiyan dünyasının olsun genel bir başkaldırısı ile karşı karşıya kalabileceğini öngörebiliriz. O vakit hiç şüphe yok ki; toplumun bu yeni Sonderbund'a kendi adalet sever federasyonları ile karşı çıkmaya hakkı olacaktır; toplum, kiliseleri, daha önce her ne iseler de; artık isyancı, ahlaka ve sivil özgürlüklere karşı suçlu ilan edecek ve propagandacılara karşı sert davranacaktır. Ne var ki böyle bir şeyin zamanı gelmiş görünmemektedir, kaldı ki zaten üniterlerin de bu yönde bir kaygıları yoktur. Onların öngörülerinde gizemli mezheplerden yayılan fikirlerin yaratacağı yangınların yeri yoktur. Onların istediği, İsa Mesih'e ve onun dinine duyulan derin saygıyı eleştirerek papanın başındaki tacı, Victor-Emmanuel'e sunmak

---

ya da Brüksel'de Papazların Partisi diye adlandırdığımız partiden hiçbir farkı olmayan dincilerin ellerine geçişine şahit oldu. Evrensel oy hakkının sürekli tekrarlayan bu içler acısı sapmalarından biri olan bu durumda, metodistler rakipleri arasından, aşırı demokrasinin oy yardımları ile sıyrılmayı başardı. Ama ne olabilirler ki? Seleflerinin olduğundan daha adil, daha tutumlu mu olacaklar? Kendilerini, ülkenin özgürleştirilmesine, kitlelerin şartlarının iyileştirilmesine daha mı çok adayacaklar? Bu onların gelişini meşrulaştıran tek yoldur, bu durumda yapılacak tek şey bu liberal eseri sürdürmektir. Ekonomik bir devrim mi deneyecekler? Bu kadar küçük bir devlette, bu anlamsız olacaktır; böyle bir devrimin tüm İsviçre'ye yayılması gerekir ki, bu da ancak konfederasyonun girişimi üzerine yirmi iki kantonun el birliği ile mümkün olabilir. Peki ya da, dini bir reforma ve kantonsal anayasada bu yönde bir revizyona mı girişeceklerdir? Ama bu durumda da konfederasyonun gözleri üzerlerinde olacaktır, *Sonderbund* a yeniden kalkışmak zorunda kaldıklarında, akıbetleri önceden belli, yenilgileri ise neredeyse kesin olacaktır.

En ölçsüz ve en kirli inançlardan ileri gelen bu dinsel aşırılıklar bugün, "momiers" vakasında olduğu yalnızca İsviçre'de, papalık mevzuunda olduğu gibi yalnızca İtalya'da değil; Fransa'da, Amerika'da, Rusya'da sonuçta her yerde gün gibi ortadadır.

üzere başından söküp almaktan ve böylelikle İtalya'da biz-zat milliyet ilkesi ile özdeş sayılan federatif ilkeyi bir kez daha ihlal etmekten başka bir şey değildir.

Eğer Villafranca'daki düşünce, her ne kadar bir imparator tarafından sunulmuş olsa da, desteklenseydi, kaçınılmaz olarak şu iki seçenekten biri gerçekleşecekti:

1) Doğaüstüculük ilkesi ve akılcılık ilkesi, işte bu iki ilkeden güçlü olan diğeri-ni sindirecek; ya devrim kiliseye karşı galip gelecek veya kilise devrimi boğmuş olacaktır; ya da,

2) aralarında uzlaşan bu iki ilke birbirleri ile harmanlanarak; bileşenlerin en azından birinden ya da her ikisinden de üstün yeni bir fikir doğuracaktı. Her şekilde ilerlemenin dostları, yaşanan evrime sevinmiş olacaktı. Birlik yan-lısı partinin, böyle arzuları yoktur. O, hakkında hiçbir şey bilmediği devrime, Nescio vos¹ der; her zaman kilisenin hayır duasını almaya hazırdır: Kendi krallığını oluşturması için ona Aziz Petrus'un tüm mirasını sunun, papa-nın terliklerini öpecektir. Özgürlük ile milliyetin birbirinden ayırt edilmesine karşı ne kadar duyarsızsa, dünyevi olan ile ruhani olanın birbirlerinden ay-rılması hususunda da bir o kadar duyarsızdır.

VIII. BÖLÜM

FRANSA VE İTALYA ARASINDA BİRLİK SİSTEMİ

---

1 Nescio vos; Latince “seni tanıyorum” anlamındadır.

İÇERİSİNDE SİYASİ VE EKONOMİK REKABET TEHLİKESİ

Hayırseverlik sözleşmesinin ilkesine göre; yapılan bir hayır; yarar gören kişi açısından, hayrı işleyen kişiye zarar verme aracı haline gelemez: Bu halkların bilincine yazılmış bir temel prensiptir, ne var ki çağdaş demokratlar tarafından pek kullanılmıyor gibi görünüyor. Nitekim onların yazarlarından biri, beni; İtalyanların birlik politikasını *nankörlük* olarak tanımladım diye, partiye hainlik etmek ve imparatorun dalkavuşu olmak ile suçlamamış mıydı? Aslında burada imparator, Fransız halkının temsilcisinden başka bir şey değildir.

III. Napoleon'un İtalya üzerindeki gizli hayalleri ile ilgili çok şey konuşuldu. Bu sefer sayesinde, kendisi için amcasının taşımakta olduğu demir tacı; kuzeni için Napoleon'un veliahtlığını ve Toskana düklüğünü; diğer kuzeni Murat için Napoli düklüğünü; oğlu için Roma'nın kralı unvanını elde etmeyi planladığını ve onu Solferino'dan sonra geriletene de, bu hırslarında düş kırıklığına uğraması olduğunu iddia ettik. Ona karşı olan şüpheleri ayaklandırmak için bu geri çekilmeyi bahane ettik; o zamandan beri, ona olan tüm borçlarımızdan kurtulduğumuza ilan ettik; İtalya'yı yalnızca Avusturya'ya karşı silahlandırmanın yeterli gelmemiş olduğu; onu aynı zamanda kendi *yüce gönüllü müttefiklerine* karşı da silahlandırmış olmak gerektiği sonucuna vardık. İtalyanların karşısında III. Napoleon'un kazanmış olduğu yardımsever unvanı da, İtalyanlar açısından tek bir devlet kurmak için fazladan bir gerekçe daha yaratmış oldu.

Plombières'deki görüşmenin sırrı hala bilinmezliğini koruyor. Bay de Cavour ile III. Napoleon arasında sözlü olarak gerçekleşmiş olan anlaşmaları bilmiyorum; üstelik Fransızların

imparatorunun özel projeleri hakkında da bir şey söyleyemem. Benim bakış açımına göre; bu tarz sınırların bilinmesi de siyaset açısından tamamen yararsızdır. Ama kesin olan bir şey var, o da şu ki: Parçalarının tek bir siyasi grup olarak birleşmesi sureti ile azat edilen İtalya, İmparatorluk Fransa'sı için Avusturya'nın olmuş olduğundan çok daha ciddi bir endişe kaynağı haline gelecek ve III. Napoleon İtalya'nın bağımsızlığını sağladıktan sonra Fransa'nın üstünlüğünün muhafazasını sağlamak durumunda kalacaktır.

Ben bunu oldukça cesur ve kararlı bir şekilde son yayımda dile getirmiştım. Vatanımın kurtuluşu uğruna bile olsa, hiçbir şey bana adaleti feda ettiremez. Ülkemin çıkarına aykırı bile olsa; bir yabancıнын davasını eğer ki gerçekten doğru olduğuna inanıyorsam ve her iki tarafın da yararını bir arada gözetmek olası değilse, ister oyumla olsun, ister kalemimle olsun sonuna kadar desteklerim. Bu nedenle, bir ulusun donatıldığı tüm yeti ve üstünlükleri ile evrimleşmesini, elbette başkalarının da haklarını gözettiği sürece doğru buluyorum. Eğer İtalya'nın kaderinde, kendi siyasi ve ekonomik gelişimi ile komşusunu güçten düşürmek varsa, peki tamam! Tanrının kararnamesinin yerine getirilmesine razı olalım. İnsanlık, hiçbir kuvvetin takdiri ile nihayete ermez. Devrim, tüm dünyayı turlayacak denmişti: Görünüşe göre Fransız topraklarına zincirlenmiş durumda değil. Benim istediğim tek şey; ihtiraslardan ileri gelen mak-satların, Tanrının emirleri gibi değerlendirilmemesidir.

Ben bu bölümde ve onu izleyen diğer bölümlerde sırasıyla şun-ları göstermek niyetindeyim:

1) III. Napoleon, İtalya'nın bağımsızlığını istedi ne var ki bunu, bir İtalyan konfederasyonunun var olması şartı ve Fransız hâki-miyetinin muhafazası kaydı ile istedi, çünkü medeniyetin günü-

müz koşullarında ve emperyal bir monarşinin verileri doğrultusunda, farklı şekilde hareket etmesi olanaksızdı.

2) *Tüm vatanseverliğine rağmen tarafsız bir yazarın desteklemesinin pek de uygun düşmeyeceği şu hâkimiyet meselesini devre dışı bırakırsak ve yalnızca federatif açıdan düşünürsek; İtalyanlara, Fransız İmparatoru tarafından önerilen bu koşulun yani konfederasyonun, onlar için birlikten çok daha yararlı olduğunu gösterebiliriz.*

Sonuç olarak, İtalyan ve Fransız üniter demokrasisi çift yönlü bir yarınlğının sorumluluğunu almaktadır; öncelikle, Fransızların imparatorunun en basit ihtiyat önlemlerine bile karşı çıkmak suretiyle en itibarlı ve en tehlikeli projelerin sorumluluğunu; sonrasında ise, siyasi birlik kazancı adı altında İtalya'ya kaybettirdikleri siyasi, ekonomik ve sosyal bir devrimin sorumluluğunu.

Ben hiçbir şeyi abartmak istemiyorum; ne potansiyel olarak İtalyan mevcudiyetini ki o kadar zayıf ki birden fazla noktada bu ülkenin yenilenmesine şüphe ile bakılmakta; ne de, ulusumuzun, bundan on beş yıl evvel Bay Raudot'nun, istatistiksel olarak ortaya koyduğu ürkütücü boyutlardaki şatafatla ilan ettiği muhtemel çöküşünü. Ne var ki; toplumların yaşamında her şey son bulabildiğinden ve değişebildiğinden, her halk için tarihsel hareket, aşağı ve yukarı yönlü bir dizi dönüşüm ve evrimden meydana geldiğinden dolayı; medeniyetin, bugün burada sabitlenen merkezi; yarın başka bir yere taşınabilir. Yeni bir krallığın oluşması gibi önemli bir olay sonrasında; Fransa'nın, İtalya'nın ya da tüm Avrupa'nın başına neler geleceğini kendimize sormak oldukça mantıklıdır ve yalnızca ileri görüşlülüktür.

Benim bu satırları yazdığım şu günlerde Fransa; ilkelerinde karar-sız, yorgun, bahtına şüphe ile bakıyor gibi görünmekte. İtalya ise aksine, uzun süren uyuşukluğundan sıyrılmış, gençliğin tüm ilham ve tutkusuna sahip görünüyor. İlki; dinginlik, barışçıl reformlar, ahlaki değerlerinin arınması, dehasının ve kanının yeniden tazelenme-

si için can atarken; ikincisinin ise istediği tek şey, hangi şartlar ve hangi sistem altında olursa olsun, ileriye yürümek. Onun topraklarında; Richelieu, Colbert, Condé gibi birkaç adam doğsa keşke, işte o zaman bir nesilden bile az sürede; eğer federatif bir devlet olursa, tüm cumhuriyetlerin en zengin ve en mutlusunu; eğer üniter bir devlet olursa, büyük imparatorluklar arasında yerini almış, kendi içindeki mutluluk paçasına da olsa Avrupa üzerindeki tesiri çok kuvvetli olan bir devlet olur. Birbirinden tamamen farklı bu iki yazgıdan ilki, eğer istenmiş olsaydı, zaten sağlanmış olurdu. İkinci ise tehlikeler ile dolu ve demokrasi bunlardan sadece ikincisini anlamış durumda. Kitlelerin saadetinden ise, daha çok hükümet eylemleri ve siyasi zaferler için can atan demokrasi, eğer gerçekleştirmeyi başarabilirse, İtalya'nın merkezileştirilmesini, hepimize yönelik ve hepimize karşı kullanma niyetinde olduğunu açıkça bildirmektedir.

Bir Avrupa haritasının karşısına geçelim. İtalya, Alplerden, Yunanistan'a, batı ve doğu arasındaki büyük yolu oluşturan, Akdeniz üzerine atılmış bir köprüdür. Cenova, Cuneo ya da Cenevre'den Taranto'ya kadar uzanan demir yolları ile İtalya, öncelikle Batı Avrupa'daki tüm gezginlerin, doğu limanlarına geçişini elinde bulundurmakta ve çok geçmeden Süveyş Kıstağı'nın da açılması ile de Hindistan'a, Japonya'ya, okyanusa ve oradan Avustralya'ya geçişleri elinde bulunduruyor olacaktır. Su buharı ve demiryolları ile beraber, İtalya yeniden Avrupa hareketinin merkezi haline geliyor. İspanya, Portekiz, Fransa, İngiltere, Belçika, Hollanda, Ren, Prusya, Almanya, İsviçre ve Avusturya'nın bir bölümü; Sicilya, İyonya Adaları, Girit, Lepanto, Atina, Takımadalar, Konstantinopolis, Odessa ve Karadeniz ile Smyrna, Kıbrıs, Rodos, Acre¹, İskenderiye, Süveyş ve tüm doğu ile ancak İtalya aracılığı ile ilişkiye girebiliyor.

Bu konumun önemi şimdiden kendini hissettiriyor. İmparatorluğun

---

1 Acre, bugün İsrail topraklarında bulunmaktadır. (çn)

kurye hizmetleri ile Londra, Paris ya da Brüksel'den doğuya seyahat eden gezici memurlar artık gemilere Marsilya'dan binmiyorlar. Onun yerine demir yolları ile Cenova limanına gidiyorlar, böylece yirmi dört saatlik bir deniz yolculuğundan da kaçınmış oluyorlar, tüm bunlar dönüş yolu için de geçerli oluyor. Torino üzerindeki demir yolu hattının Napoli ya da Taranto'da son bulduğunu varsayın. Gemilere tüm inip binmeler bu iki limandan birinden gerçekleşecek, deniz üstündeki yorgunluklarından kurtularak memnun olan gezginler, zamandan da kazanmış olacaklar. Bu şartlar altında, ne merkezden, ne de Bordeaux, Toulouse, Bayonne ya da Perpignan'dan; Mısır'a, Yunanistan'a, Küçük Asya'ya gitmek üzere yola çıkan tek bir Fransız gezgin bile gemiye binmek üzere Marsilya'ya gitmeyecektir. Böylece, yaklaşık 1200 deniz mili olan bir deniz yolculuğundan ve deniz üzerinde geçecek dört günden kurtulmak suretiyle Midi yahut Lyon, sonrasında da Marsilya, Toulon ve Nice hattı takip edilerek, bu yolla İtalyan demir yollarına bağlanma seçeneği tercih edilecektir. Fransa kendi gezgin müşterilerini kaybedecektir.

Aynı hatta gidip gelen ticari mallara gelirse, Fransız deniz kuvvetlerinin, ülkeye gelen ya da ülkeden sevk edilen malları elinde tutabileceği doğrudur; ne var ki Rusya, Belçika ve Almanya için olan transit geçiş yolunu kaybedecektir: Cenova ve Trieste ile olan rekabetten, elinde geriye hiçbir şey kalmayacaktır. Bu geçiş, Franche-Comté'nin, Bourgogne'un, Alsace'in, Lorraine'in, kuzeyin elinden alınacaktır. Zaten İngiliz merkezizetçisi Saint-simonculuğun¹ telkinleri ile bizim kamu hukukumuzda girmiş serbest ticaret ilkesi de bunu istemektedir.

Hepsi bu değil. Bağımsızlığına kavuşmuş İtalya da, sıra kendisine

---

1 İng. Saint-Simonism. Devletin üretim araçlarının tümüne sahip olduğu ve işçilerin yaptığı işin niteliğine ve miktarına göre pay alması gerektiğinden hareketle Saint Simon tarafından geliştirilen bir tür sosyalist sistem öğretisine verilen addır. (çn)

geldiğinde tıpkı Avusturya ve Almanya gibi bir üretim merkezi olmaktan geri kalmayacaktır. Hindistan ya da Amerika'dan gelen ham madde elbette işlenmek üzere, tüketim noktalarına en yakın olan yere gidecektir: Bu ne demek; Tuna, Servia, Bulgaristan, Moldova, Eflak, Rumeli ve Yunanistan; işte Fransa için kaybedilmiş pazarlar; işte Karadeniz ile tamamen kopan bağlarımız. Bu durumu kamçılayan elbette Fransız nefreti değil; onun yerine ortalama yaklaşık yedi ile sekiz yüz kilometreye varan bir nakliye farkı ki, bu da bin kilogram malda yaklaşık 70 ile 80 franklık bir tasarruf demektir. Bundan daha az karların bile söz konusu olduğu durumlarda, ticaretin tamamen yer değiştirebileceğini birçok kez gördük.

Bu şartlar altında; büyük ticaret yollarından uzaklaşmış, denizciliğini tamamen etkisizleştiren serbest ticaret tarafından vurgun yemiş, devasa boyutlardaki demir yollarının tedariki ile ormansızlaştırılmış Fransa, acaba hala büyük bir deniz gücü olmaya talip midir? Peki, sırası gelmişken; Rusya, Yunanistan, Tuna Cumhuriyetleri, Avusturya, Türkiye ve hele ki İtalya için eşsiz bir zenginlik kaynağı olan, İngiltere'nin ise burnunun dibinde, neredeyse tamamen Fransız sermayesi ile açılacak olan Süveyş Kıştağı; Fransa'nın ne işine yarayacaktır? Süveyş Kanalı, eğer ilan edildiği kadar başarılı olursa, Marsilya için bir çöküş nedeni, Le Havre için ise tam bir iflas olacaktır çünkü olaya ne açıdan bakarsanız bakın, bize geri dönen bir şey olamaz: aksine, yabancılara ne kadar yararlı olursa, bize bir o kadar zararlı olacaktır. Doğal ittifaklardan, ilkeler topluluklarından, ırklar arası karşılıklı anlayıştan söz ediyoruz: Çıkarların çatışması durumunda bu cümlelerin ne anlamı kalır ki?

Üniterlerin hizmet etmekte olduğu işte İtalya'nın bu muhteşem durumudur ki benim, tamamen hukuk kapsamında olan İtalyan halklarının bu refahına karşı olumsuz bir sözüm hiçbir şekilde olamaz; ne var ki bu üniterler aynı zamanda bu yeni hükümetin gücüne ve faaliyet-

lerine, yani diğer bir deyişle, tam ve kusursuz, emperyalist ve meşrutî bir monarşinin gelişimine; diğer yandan ise Fransız gücünün aşağılanmasına ve üniter sistemin sürekliliğine de hizmet etmektedirler.

Stratejik açıdan da İtalya'nın Fransa'ya karşı sağlayacağı avantajın bundan aşağı kalır yanı olmayacak. Bu konuda, en etkili konuşma sanatıyla ulusların kardeşliği vaazları verenler bize, tekrar tekrar, çağın artık savaştan tiksindirdiğini, etik değerlerin gelişiminin silahsızlanmaya yönlendirdiğini, medeniyetin artık yalnızca barışçıl endüstriyel savaşları kabul edebileceğini vs. söyleyecekler. Fransa için bu endüstriyel çekişmenin ne anlama geleceğini, serbest ticaretin bizim refahımızı nasıl tehdit ettiğini bizzat göreceğiz. Ne var ki; üreticilerimize ve armatörlerimize dayatılan sert koşulları bir kenara bırakalım, sırf her gün yaşanmakta olan olaylar bile; kör ve sağır olmayan herkese, savaş durumunun 89'dan beri, ulusların olağan durumu olmaktan çıkamadığını; eğer birinci imparatorluğun düşüşünden sonra çatışmalar önemli oranda azaldı ise de, bunun nedeninin ekonomik teşkilattan ya da geleneklerdeki yumuşamadan değil, büyük olaylarda acıklı dengemizin muhafazası adına beslediğimiz düzenli ordulardan ileri geldiğini, fazlasıyla ispatlamaktadır.

Çatışmaların alevlenme riskleri her zaman aynı olduğundan, ortak çıkarlara ve onların dayanışmasına rağmen diyemeyeceğim, çünkü tam olarak da çıkarlar nedeniyle birinci dereceden merkezi bir güç olmakla en çok ilgilenenlerden biri olan İtalya genel eğilimden uzak kalamayacaktır. Peki hangi tarafta yer alacak? Hiç şüphesiz, ispatladığım üzere Fransız çıkarları ile gözle görünür şekilde çelişen kendi çıkarlarının tarafında yer alacaktır. Fransız çıkarlarına karşı İtalya, kaçınılmaz olarak siyasi rakibimiz ardından da düşmanımız haline gelecektir: Biri diğerinin sonucudur. Ancak akıl noksanlığı ya da ihanet bu gerçeği reddedebilir.

Hâlbuki son bir kez haritaya göz atalım: Öyle görünüyor ki doğanın

kendisi bile, denizcilik açısından İtalya'ya kazandırdığı bu pozisyonun sonra, sanki Fransa ile bir çatışma beklentisiyle İtalya'nın etrafını güçlendirmeye özen göstermiş: Nice'den Valais'ye kadar uzanan ve onu kuşatan Alpler dediğimiz şu surlara bir bakın. Yalvarırım söyleyin, bu muazzam kale kime karşı dönmüştür? Ne İngiltere'ye, ne Rusya'ya, ne Almanya'ya, ne de İsviçre'ye olduğundan daha fazla Avusturya'ya karşı dönmüştür: İtalya karasal ve denizsel konumu itibari ile tüm halkların dostudur, bir tanesi hariç ki o da Fransız halkıdır.

İtalya'da bir Fransız işgaline ya da karşılıklı olarak İtalyanların Fransa üzerine olası bir istilasına ancak beş geçit müsaade edebilir: Cenova'dan, Saint-Bernard üzerinden Aosta Vadisine geçiş; Mont Cenis demir yolu; Montgenèvre geçişi; Coni demiryolu ve Corniche geçişi.

Yarın dairenin ortasındaki Torino'ya yüz bin adam toplayın: Saldırı noktasına doğru kitle halinde ve hızlı bir şekilde hareket edebilen böyle bir yüz bin adam, bütün geçitleri kontrol altına almaya yeterli olur. Oysaki böyle yoğunlaşmış bir askeri güce karşı zafer kazanabilmeniz için, bir alan kuşatmasında olduğu gibi, bunun üç ya da dört katı bir askeri güce ihtiyacınız vardır. Peki, kuzeyinde ve doğusunda İngiltere'nin, Belçika'nın ve Ren'in tehdidi altındaki bir Fransa böyle bir askeri gücü nereden bulacaktır? Fransa'nın yalnız İtalya ile savaşmakta olduğunu varsayalım, taraflar yine de eşit durumda olmayacaktır: Alplerin ötesindeki ordu, yarımadanın güneyinden gelen cephane ve asker ikmali ile durmadan tazelenecek; oysaki ilk bir atak sonrası geri püskürtülen, sayısı azalan ve morali bozulan Fransız ordusu yeniden hücumla geçecek gücü bulamayacaktır. 1796'da General Bonapart tarafından Avusturyalılara karşı uygulanan taktik uyarınca, İtalya, artan imkânları ve çok daha fazla sayıdaki avantajı ile bize karşı sürekli yenilenecektir. Demek oluyor ki, bizi koruduğunu sandığımız Alpler, aslında bize hükmetmekte: Yani, bu devasa duvarların ötesinde, öncesinde var olan altı küçük devlet yerine, tek bir tane büyük üniter devlet yaratmak, tüm dengelerin değiş-

mesi için yeterli. Bugün Fransız demokrasisinin, İtalya demokrasisi ile kardeşçe talep ettiği ve son olarak az sonra sıralayacağımız yöntemlerle gerçekleştirmeyi denediği şey işte tam da budur.

Şunu tekrar etmek isterim ki ebette; İtalya için Germen ve Galya baskısı dışında, üniter bir monarşiden başka bir siyasi varlık şansı yoksa ve doğal avantajlarından yararlanması için de, bizim üzerimize tüm bataryaları ile ateş yağdırmaktan başka bir yol yoksa teslim olmamız gerekir. Bu durumda, İtalya'yı İmparatorluğun bir parçası yapacak güçte olmadığımız sürece, tek kurtuluş şansımız, bir İtalyan eyaleti haline gelmek olacaktır. Her iki durumda da demokrasinin kendini kutlayacağı hiçbir şey bulunmamaktadır. Demokrasi, kendinde hiçbir barış ve özgürlük kabiliyeti barındırmadığını; ulusları düzenlemekten ise onları birbirine karşı silahlandırmakta çok daha başarılı olduğunu; tıpkı en harika manzaraların, en bereketli toprakların karşısında sadece stratejik pozisyonlar gören askerleri gibi doğanın sahip olduğu güçte yalnızca yok etmenin araçlarını görebildiğini, bir kez daha ispatlamış olacaktır. Kazanan olmak için fetretmek zorunda olan, Fransa tarafından zor bela özgür kılınmış, ne var ki artık Avusturya açısından olduğu kadar Fransa açısından da bir korku kaynağı haline gelmiş olan İtalya, yine kaybedilmiş olmakla karşı karşıya kalabilir.

IX. BÖLÜM

1859'DAKİ DURUMUN GÜÇLÜKLERİ

Fransa, İtalya'nın bağımsızlığını, bunu doğru bir şey olarak gördüğü için istedi. Ben ülkemin bu düşünceden vazgeçmesini talep etmiyorum. Özgürlük, bizim dezavantajımıza olacak olsa bile gerçekleşsin. Kitlelere karşı mükemmel sömürü araçları; iktidar için ise gücü tel elde toplama ve dışarıya karşı rekabet etme araçları olan Lombard-Venedik, Toskana, Roma, Napoli demiryolları ya tamamlandı ya da tamamlanmak üzere: Ben buna engel olma düşüncesinden tamamen uzağım; bu benzersiz hattın tamamlanması gerekir. Medeniyetin çıkarları bizimkinden önce gelir.

Ne var ki biz bundan çok daha fazlasını istedik. Biz tüm İtalya'nın tek bir devlet haline getirilmesini istedik. Bu siyasi birlik yarı yarıya sağlandığı halde; ne özgürlük, ne İtalyan halkının refahı ne de genel ilerleme açısından hiçbir gelişme bu birleşmeyi haklı göstermemektedir. Peki neden buna müsaade ettik? Az önce de umarım ispatlamış olduğumuz gibi; İtalyan'ın çıkarları ile ülkemizin hak ettiği mevki ve ulusumuzun duyarlılıklarını uzlaştırmak oldukça kolaydı: Aynı yöndeki bu çıkarlar nasıl oldu da karşıt hale geldi? Birlik gerçekleşir, İtalyan hükümeti ve İtalyan halkı da bu hırsın hakkını verirse, bize karşı öfkeli Avrupa'da onları desteklerse; Fransa için, ticarete de, siyasette de, savaşta da sürekli bir düşüşün vakti gelmektedir. Bir nesilden bile kısa bir sürede kendi kendimizin ancak gölgesi haline gelebiliriz. Avusturya'ya açılan savaşla kendimizi ulusların kurtarıcısı olarak ortaya koyduk. Peki, şimdi bu seferin amansız sonuçlarından bizi kim kurtaracak? Bugün biz Fransızlara karşı öldürücü bir tehdit haline gelen bu iki mutlu ulustan hangisi?

Şimdi de askeri harekâtın öncesine gidelim ve Fransızların İmparatorunun; eğer daha sonrasında ondan talep edildiği ileri sürülen hususta dikkatsizce sözler vermiş olduğunu kabul edersek, İtalya'daki Avusturya gücünü yok etmiş olduktan sonra nasıl bir konumda olması gerekeceğini değerlendirelim. Olaylara karşı seyirci konumundaki İngiltere ve diğer güçler, muhtıralarını göndermiş, şartlarını belirtmişti. III. Napoleon ise kendini ifade edebilmek adına deyim yerindeyse, imparatorluğun sınırlarının genişletilmesi gibi hiçbir kişisel ihtiras taşımadan yalnızca İtalya'nın iyiliğini düşünerek hareket ettiğini ilan etmek zorunda kalmıştı. Bir yandan Avrupa'nın yüksek hâkimi gibi hareket ederken, bir yandan da tarafsızların ihtarnamesine boyun eğmişti. Yine de böyle bir amaç uğruna, böyle bir sefer düzenlendiği daha önce hiç görülmemişti. Herkes şaşkındı; pek çoğu inanmaz görünüyordu: İmparatorun kendisine ve Fransa'ya karşı ayaklandığı güvensizlik ve kuşkuvarın temelinde bu vardı. Beceriksiz memurların; Napoli tahtı için Prens Murat'ın; Toskana düklüğü için ise Prens Napoleon'un adlarını zikretmesi, İtalyan milliyetçiliğini uyandırdı: Kurnazca coşturulan bu fikirler her yerde Fransız heveslilerinin aleyhine döndü. Hatırladığım kadarıyla imparatorluk hükümeti ise bu tarz adaylıklardan uzak durdu. Öyle ki; askeri açıdan şanlı ama gücümüz açısından tehlikeli hale gelen bu İtalya seferinin, yirmi altı milyon kişinin yaşadığı bir monarşi düzeninin kurulması ile sonlanacağı doğru ise; bu sefer, zihinlerin yönlendirilmesi sonucunda, bizim açımızdan yalnız bir kandırmaca ile sonuçlanmış demektir.

İtalya'nın kaderi son şeklinin verilmesi için beklemekteydi. Solferino'nun, Yarımada'nın yeni anayasasının hakemliğini yapacak galibi ise büyük askeri bir devlet ile bir konfederasyon arasında karar vermek durumundaydı. Kendisini tarafsız ilan ettikten sonra, Savoie ve Nice'de küçük toprak artışları ile ödüllendirilen galip için başka bir alternatif yoktu ve tüm dünyanın göz-

leri üzerindeydi. Bir imparatorluk? Bu yapıdaki bir oluşumun, Napolyoncu fikirlerle ve Fransa'nın böyle bir görev sonrasındaki haysiyetiyle bağdaşmazlığı bir yana; Avrupa'nın mevcut koşullarında güvenlik hususundaki özen de böyle bir şeye izin veremeyecektir. Peki ya bir konfederasyon? Ne var ki meselelerin vaziyeti gereği, İtalya'ya federal bir anayasa sunmak; bir başka açıdan da, düşmanca eğilimlerin kışkırtılması durumunda, imparatorluğu zayıflatmak anlamına gelebilirdi. Aynı şekilde bu, 2 Aralık Fransa'sına karşı gelinmesi; konfederasyonun kendi gücünü dengelemeyi bilen fiziki bir kuvvet tesis etmek yerine, kendini yeniden İsviçre, Alman, Hollanda-Belçika, Tuna ve İskandinav sistemlerine bağlaması durumunda 2 Aralık Fransa'sının daha da tecrit edilmesi ve güçten düşürülmesi anlamına da gelebilirdi.

Eğer III. Napoleon, ilk İmparatorluğun geleneklerinin ve düşüncesinin mirasçısı olarak birlikten yana taraf olsaydı; safça davranmış, öncelik hakkından vazgeçmiş olurdu. Tercihini konfederasyondan yana kullansaydı, kıskançlık ve kötü niyetle suçlanırdı; böylece, nefret uyandırıcı biri haline gelir, daha da kötüsü, Avrupa'daki tüm federasyonları bizzat kendisine karşı tertiplemiş ve geliştirmiş olurdu. Nihayetinde eğer İtalya'yı *mevcut durumunda* bırakırsa da, o vakit kendisiyle çelişmiş olur, dolayısıyla da seferi iptal ederdi.

III. Napoleon kararını federatif sistem yönünde verdi.

Ah! Ben en az Papa'nın davası kadar İmparatorun politikasını savunmayı da kendime görev edinmiş değilim. III. Napoleon'un bugünkü niyetlerini ne kadar bilmiyorsam, 1859'daki niyetleri hakkında da bir fikrim yok. Ama itiraf etmeliyim ki, İtalyan meselesi üzerine ne kadar yoğun düşünürsem; bir o kadar, milletimin onuru adına, onun şefinin 1859'da dünyanın en öngörüsüz adamı olmadığına; İtalya'nın kurtuluşunu ve federatif

bir sistem altında yeniden kuruluşunu hem dürüstçe, hem de bilinçli bir şekilde istemiş olduğuna, bu bileşimden her iki halk için de en mutlu sonuçların doğmasını tasarladığına inanma ihtiyacı hissediyorum. Tüm bunlardan; hem iç siyasette, hem de dış diplomaside yeni bir politik anlayışın çıkış noktasını yaratmak istediğine; ne var ki, tüm bu beklentilerinde öncelikle piemonteci¹ siyaset, sonrasında ise İngiltere'nin önerileri ve nihayetinde de demokrasinin girişimleri ile hayal kırıklığına uğradığına; gösterilerin, yaygaraların, isyanların ve ittifakların karşısında otoritesine müdahale edilebileceğine ve zamanla iade edileceğine ihtimal vermediğine inanmak istiyorum.

---

1 **Piemonteci siyaset** ile kastedilen; İtalyan'ın siyasi birliğinin sağlanmasının birinci aşaması olarak görülen dönemde, tüm İtalya'yı kapsayan bir krallığın kurulmasını destekleyen siyasi anlayıştır. 1820-1821 yılları arasında Piemonte ve Napoli kentleri İtalyan birliğinin kurulmasına öncü olmuştu. Bunlar, bütün İtalyanların katıldığı ve tüm İtalya'yı kapsayan bir krallığın kurulmasını istiyorlardı. Ayrıca mutlak monarşiler yerine meşruti monarşilerin kabul edilmesinden yanaydılar. Tıpkı İspanya'daki gibi bir anayasa istekleri vardı ve tüm bunları gerçekleştirmek amacıyla harekete geçerek isyan başlattılar. Fakat bu başkaldırı, Avusturya'nın müdahalesiyle amacına ulaşmadan bastırıldı. 1815 tarihli Viyana Kongresi'ne gelindiğinde, İtalya yedi hükümete ayrılmıştı. Bu hükümetler içerisinde en güçlüsü Piemonte Cumhuriyeti idi. Fakat buna rağmen Piyemonte İtalya'daki Avusturya koruyuculuğunu kaldırmak için yalnız başına başlattığı ayaklanmada başarılı olamadı. Piemonte Başbakanı Kont Kavur, Avusturya'ya karşı İngiltere ya da Fransa gibi güçlü bir devletin desteğini sağlayabilmek için onlarla birlikte hareket ederek, Kırım Savaşı'na katıldı. Kırım Savaşı'ndan sonra Fransa'nın desteğini alan Piemonte Hükümeti, Avusturya'ya karşı yapılan savaşı kazandı (1859). Bu gelişme İtalya birliğine giden yolu açtı; fakat bu sefer de İtalya'da Fransa'nın koruyuculuğu başladı. (çn)

Villafranca'dan, Bay Thouvenel'in¹ geri çekilmesine kadar Fransız siyasetindeki tüm endişe ve bocalamalar, bunlardan ileri gelmektedir. Çelişki dolu bir durum karşısında, sessiz kalmalar ile ayrımlar ile ertelemeler ile hileler ve diplomasinin tüm becerileri ile ne yapılabilir ki? Müdahale etmek hakkımız ve ödevimiz olan şeyleri kendi kaderine terk ettik, olanları engelleme cesaretimiz yoktu. Sözü olayların gelişimine, yani maceralara bıraktık. Mutlakiyetçi Avrupa'dan, taşıdığı tehlikeyi anladığımız oranda gaspçı kökenlerini de tasvip etmediğimiz bir krallığı tanımaya davet ettik. Düşünceyi, bir yandan demagogik ve Voltaire'ci yöne, bir yandan da kralcı ve papaz yanlısı yönlere çekiştirerek, onu yorduk ve çelişki her geçen gün daha aleni, sorumluluk daha zorlu, vaziyet ise daha beter hale geldi.

Şimdi bu görüşlerin ürettiği yargılara ve onların geri dönüşlerine saygı duyun bakalım. 1852 ve 1856'da Avrupa'nın, daha doğrusu muhafazakâr Avrupa'nın hakemi; 1859'da demokrasinin umudu olan imparatorluk hükümeti, bugün her ikisi tarafından ihbar edilmekte, peki hangi suçtan dolayı? Eğer imparatorun İtalyanlara karşı olan niyetleriyle ilgili yapmış olduğum değerlendirmelerde yanılmıyorsam; tüm kalbimle dilerim ki İmparatorun muhalif partilerin gözündeki suçu: 1) İtalya'yı kurtarmak 2) Onu konfedere hale getirmektir. Bu fikrin tarih içindeki değerlendirilişi esnasında, herhalde onun için en sağlıklı ve mutluluk verici olacak olan, onu aforoz edip kendisine görkemli şekilde devrim diyenlerin, belki çok daha haklı olarak onu karşı devrim diye adlandırması olacaktır. İhtiyar Géronte² bu dünyada yaşıyor olsaydı, herhalde III. Napoleon'a şöyle der-

1 Burada kastedilen kişi 1818 ve 1866 yılları arasında yaşamış olan Fransız siyasetçi ve diplomat Édouard Antoine Thouvenel'dir. (çn)

2 İhtiyar Géronte, [Molière](#)'in oyunlarında geçen bir karakterdir. Safılığı ile ünlüdür. (çn)

di: *Peki Efendim, bu lanet karışıklığın içinde şimdi ne yapacaksınız?* İtalya'yı yalnızca cumhuriyet kurtarabilirdi çünkü yalnızca o, kendini şüpheli duruma düşürmeden, ona bunu kabul ettirme gerekliliğini duyarak federasyonu İtalya'ya sunardı.

X. BÖLÜM

GARİBALDİ'NİN PLANI: DEMOKRATLARIN HATASI İLE BAŞARISIZ OLAN İTALYAN BİRLİĞİ

1862 senesinin ilk yarısında talih, siyasi birlik taraftarlarına gülüyor gibi görünmekteydi, ne var ki Garibaldi'den daha az atılğan birini denemeliydi. Garibaldi'nin Napoli kentini ele geçiriş şekli, zihinlerdeki hezeyan, ona daha da kolay ama hesaplanamaz boyutta bir başarı vaat ediyordu. Peki, bu ne idi? Direnişleri kademeli olarak yıpratmak ve fark ettirmeden Napoleon'un elini zorlamak. Taktik belirlenmişti: Eğer Garibaldi'nin Fransa'ya ve imparatora karşı duyduğu nefrete eşdeğer bir siyasi dehası olsaydı, oyun bizim için zaten kaybedilmiş sayılırdı ve askerlerimiz Roma'dan gönüllü tahliyesi suretiyle kovuluşumuzun tarihini belirleyebilirdik. *Senaryo*, General açısından, 1860'dakinden daha az parlak olmuş ama siyasi birlik açısından sonuç ise yüz kere daha büyük olurdu.

Tüm bunlar, kendisine slogan olarak “*Çok Yaşa Kralımız!*” cümlesini seçmekte tereddüt etmemiş bu demokrasi için monarşi yanlısı siyasetini sonuna kadar götürme haliydi. Buna karşılık, kendisini korumacı ve düzen yanlısı bir parti gibi ortaya koyması; isyankâr ve fantastik milliyetçilik fikirlerini bir kenara bırakması, tercihen örgütlü güçlerin ve yerleşmiş çıkarlarının desteğini araması, daha iyisini talep etmekte olmayan tüm yönetimler ile yeniden ilişki kurması; sonrasında peşine düşebileceğimiz Veneto'dan hiç söz açmaması, Fransız basiretini uyutması; kilise devletlerinden ayrılmayı yalnızca kitlelerin inisiyatifine bırakmak suretiyle dünyevi güç üzerine olan tartışmaları bertaraf etmesi ve nihayetinde ona karşı komplo

düzenlemektense bizzat Victor-Emmanuel ile beraber kompolar düzenlemesi gerekmektedir.

Ne var ki demokrasinin farklı taahhütleri vardı. İkiyüzlülüğü ona ağır gelmeye başlamıştı; her zaman olduğu gibi her şeyi *tek başına yapıyor olmak* ile böbürlenirken, maskeyi çıkarıp atmakta gecikiyordu. Öte yandan, onun uğruna kendi müstesna emellerini, kendi kişisel rekabet ve husumetlerini bile susturmaya razı olduğu birlik davasına da tamamen kendini adanmış değildi. Demokrasinin özünde kendinden başka bir amacı, yani, bir siyasi partiden, halk dilindeki tabiri ile bir takımdan başka bir şey kurabilmiş olmayan kendi önderlerinin ve işbirlikçilerinin tatmininden başka bir gayesi yoktu. Eğer İtalya'nın birliği bugün *hala* tamamlanabilmiş bir hadise değilse, bunun tüm mesuliyeti demokratlarındır.

Garibaldi'nin planının parçası olan operasyonların temelinde, daha önce de söylediğim üzere BİRLİK ile eş anlamlı olan *ulus* ilkesi vardı. Bu fikir, her yerde bu şekilde anlaşılmış, neticeleriyse kamusal algıda bu şekilde dile getirilmiştir. Korsika, Ticina, Trol, Trieste, Dalmaçya gibi kaybetmiş oldukları topraklar üzerinde daha şimdiden yüksek sesle hak iddia eden İtalyanlar için ise ulus kavramı, imparatorluk ve papalık İtalya'sının, az çok Şarلمان ve III. Leon modeline uygun şekilde değişikliğe uğratılmak suretiyle yeniden toparlanması anlamı taşımaktaydı: Roma başkentti. Hiç şüphesiz bu hususta kendilerini en az İtalyanlar kadar yetkin hisseden ve onlardan aşağı kalmayacak olan Yunanlılar için ise ulus kavramı, dinen ayrılmış eski imparatorluklarının yeniden tesis edilmesinden ibarettir: onların başkentleri ise Konstantinopolis idi. Hırvatistan'ı, Transilvanya'yı, Slavonya ve Galiçya'yı (ve hatta neden Moravya ve Bohemya da olmasın?) Aziz Stephen'ın krallığına ait kabul eden

Macarlar için ise uluslaşma, Habsburg'ların bir Macar hanedanı ile ikame edilmesi sureti ile gerçekleşiyordu: Onların başkenti ise Viyana idi. Öncelikle 1772'deki sınırlarına geri döndürülmesi gereken, 38.000 mil karelik topraklarında, lehçe ile yalnız damga ve mühürlerde karşılaşmış bir insan kalabalığını da bünyesinde barındıran Polonya için ise ulusçuluk; Moskova ve St. Petersburg'a kadar uzanan bir Slav İmparatorluğunun kurulmasıyla neticelenmeliydi. Bu ulusçuluk ilkesi vesilesiyledir ki en sonunda; genişleme açgözlülüğündense ırksal saflık konusunda daha itinalı bazı Alman partileri geçenlerde, Fransızların İmparatoru ile işbirliği halinde, gerekirse müttefiki için Ren'in sol yakasını feda etmek üzere, üniter bir imparatorluk kurma niyetini ortaya koydu.

İşte bu iki milletin temsilcileri arasında özlemlerin benzerliğinin meyvesi olan böyle bir anlaşma; Garibaldi'nin söylevlerinde, Kossuth ve Klapka'nın açıklamalarında ve bir sürü olay neticesinde ne kadar eleştirilse de, sonuçta oluşmuştu. İtalya'da, Yunanistan'da, Karadağ'da, Macaristan'da, Polonya'da eş zamanlı bir ayaklanma planı düzenlenmişti. Bu dallanmanın alt şubeleri Nice Kontluğu'na kadar genişlemiş, hatta bana söylendiğine göre, Fransa kıyıları boyunca Marsilya'ya kadar uzanmıştı. Provence Bölgesi'ne seyahat edenler, burada İtalyanca konuşmakta olan topluluğun *hala* tam anlamıyla Fransızlaştırılmadığını bilirler, ayrıca 1852'deki cumhuriyetçi ve sosyalist avı da bu duyguları elbette Paris lehine çevirmemişti. Patlamanın sinyali ise her yerde eş zamanlı olmalıydı: Halklar ayaklanıyor, hükümetler devriliyordu; sürgün edilen hanedanlar ise, tahmin edilebileceği gibi yenileri ile yer değiştiriyordu. Venedik ve Trieste İtalyanlara teslim edildi, Avrupa'nın haritası yeniden şekillendi. Dahası, bir eliyle ülkesine bu şanlı birliği armağan ettikten sonra, İtalya'yı, Avrupa'nın en merkezîyetçi ve aynı zamanda en bağımsız kuvveti

haline getirmesi gereken, kahramanca bir coşkunun tesirindeki Garibaldi; diğer eliyle de, kaybettiği üstünlüğün zararını karşılamak istercesine Fransa'ya özgürlük bağışlıyordu.

Paris'in demokratik basını bu plana katılıyor muydu? En azından varlığından haberi var mıydı? Ciddiye alıyor muydu yoksa işine geldiği gibi mi kabul ediyordu? Kim söyleyebilirdi ki? Ben demokratik basının; bu denli anlayışı zayıf, gerçeklere karşı bu denli duyarsız, konuşmalarında bu denli boşboğaz olduğu sürece; kendi dostlarının bile güvenine layık olmadığı müddetçe, bu konu üzerinde en ufak bir ışık yaratabileceğine inanmıyorum. Hem zaten, Bay Guérault, imparatorluk dostu; Bay Havin de öyle; Sayın Bay Peyrat ise zaten hiçbir zaman imparatorluk ile arasını açmaya yanaşmadı. *La Patrie* ve *Le Pays* gazeteleri, kendilerini en az *La Fransa* gazetesi kadar imparatorluğa adanmış durumdalar; *Journal des Débats*'nın, Piemont'e verdiği desteğe rağmen, imparatorluk ile pek çok bağı var. *Le Temps* ise kuruluşu esnasında hiçbir partinin destekçisi olmadığını ilan etmişti. Daha sonra bu gazetecilik anlayışı, muhtemelen olanı biteni anlamaksızın, Garibaldi destekçilerinin son ayaklanmasını eleştirdi: Tabii bu Garibaldi'ce algılanan ulus ilkesini reddettiği anlamına gelmiyordu; yalnızca generalin son girişimini yersiz ve uygunsuz bulmuştu.

Hiç şüphesiz ki; yalnızca idari açıdan ele alınan üniter bir İtalya projesinin; yani kitlelerin, yalnızca federatif sistem ile tatmin edilebilecek refahının ve ekonomik çıkarlarının soyutlandığı, tüm bu siyasi birliklerin birer engel teşkil ettiği genel özgürlük kavramının tecrit edildiği bu projenin makul bir yanı da vardı ve öyle bir an oldu ki gerçekten başarılı olabileceğine de inanabiliydik. Daha önce de söylediğim gibi bunun için doğru zamanın ve koşulların baskısının beklenmesi gerekliydi. Fransız silahlarındaki gelişmeden endişe eden yönetimlere; Roma meselesinin yorduğu ve sonunda; yeni krallığın büyüklüğü uğruna, imparatorluğun

apaçık çıkarlarını feda etmeye hazır demokrasiyi işe karıştıran İmparatora seslenmek gerekliydi.

Ne var ki Garibaldi ve Mazzini; Victor-Emmanuel ile yollarını ayırdıklarından, *milliyetçilere* yani Avrupa'dan dışlanan tüm hizipçilere başvurduklarından beri; hanedanlara, anayasal yapıya geçmiş Avusturya'ya, köylülerin kurtarıcısı Rusya'ya; yaptığı müdahale ile İtalya'yı özgür kılan imparatorluk Fransa'sına açtığı savaştan beri; kendilerini demagojik tutkularına kaptırmak adına; yerleşik güçleri ve çağın gerekliliklerini dikkate almayı reddettikleri günden beri; bu oyun onlar için kaybedilmişti. Dahası devrim ve ekonomi siyaseti tarafından mahkûm edilen birlik projeleri, siyasi açıdan artık desteklenmesi olanaksız bir ütopyadan başka bir şey olarak gözükmemekteydi.

Lazarus'un¹ halk söylevlerine dayanan, en olağan ihtiyatlı yaklaşımın bile dışlayacağı dirilişi gibi; modern demokratların politikalarının derinliği de işte bu kadardır! Halkları, siyasi ve ekonomik özgürlüklere giden tek yol olan federal yola itmek yerine; onları devasa ütopyalar ile sarhoş ettik. Milletlerin tarihinin tek bir örnek olmadığını, evrimin boş tekrarlardan meydana gelmediğini, bir çağda haklı görülen birinin başka bir çağda canavar ruhlu bir suçlu olarak değerlendirilebileceğini düşünmeksizin onları Sezar tarzı taklitlere teşvik ettik. Ve beklenmedik bir şans eseri neticesinde, bu gerici projeleri gerçekleştirme fırsatı doğduğunda; gösterilerin eğilimi, disip-linsizliği ve aşırılığı ile her şeyi tehlikeye atıyoruz.

Başarı, taktiğe cevap vermeliydi. Her şeyden önce entrikacıların, gizi komplolar üzerine, kendi aralarında da uzlaşp bir

---

1 İncil'de hikâye olunan *Lazarus'un dirilişi*; *Mesih İsa'nın mucizelerinden biri olarak kabul edilmiştir.* (çn)

karara varabilmeleri nadirdir. Herkes meseleyi kendi çıkarı lehine istismar eder görünmektedir: Kim ki inisiyatifi ele geçirirse, birliğin tüm mücadelesini kendi özel tasarımları doğrultusunda yönlendirecektir. Henüz savaşa girişilmediği halde, daha şimdiden komplocular birbirlerine karşı temkinli olmakta, birbirlerini tehdit görmektedirler.

İyonya Adaları tarafından takip edilen Karadağlılar ve Yunanlılar sinyal vermekteler. Ne var ki, tamamen İtalyan siyasi birliğinin zaferini garantilemek ile meşgul Garibaldi ise çağrıya cevap vermemekte. En başta devrilmesi gereken Türk, dimdik ayakta; İyonyalılar ise, Garibaldi'nin dostlarından ziyade efendileri olan İngilizler tarafından hizaya sokulmuş durumdalar. Garibaldi, böyle bir durumda hem İngiltere'nin desteğini, hem İyonyalıların işbirliğini aynı anda muhafaza edecek olmanın zorluğu üzerine belli ki hiç düşünmemişti. Keza, İngiliz basını, General'in çılgınca girişimini eleştirmek için topluca anlaşmış gibiydi. Karadağlılar bozguna uğratıldı. Elbette en son *Le Siècle*'in önermiş olduğu gibi Yunanistan için de bir konfederasyon meydana getirilmesi tercih edilmediğinden, bu durumun Yunanlılar açısından sonucu ise; Sultan yerine; ne İngiliz, ne Fransız, ne Rus olmamak kaydıyla herhangi bir prens ile yer değiştirmek suretiyle kralları Othon'un sürgün edilmesi oldu! Nihayet Garibaldi yine sahneye çıktı ve bu sefer de Macaristan'a çağrıda bulundu: Ne var ki buna karşılık Klapka ve Kossuth, onu, geç kalmış olmak ve Victor-Emmanuel ile beraber yürümeye son verdiğinden beri, artık İtalya'nın sesinin temsil etmemek ile eleştirerek, ondan yüz çevirdiler. Aslında Garibaldi buna karşılık şöyle cevap verebilirdi; eğer Garibaldi'nin Macaristan'a hizmet etmek için Victor-Emmanuel ile beraber yürümesi gerekiyorsa; Kossuth ve Klapka'nın da İtalya'ya hizmet etmek adına François-Joseph ile beraber yürümeleri gere-

kirdi ki böyle bir şey bu girişimin yadsınmasına bile varabilirdi. Sonunda, tek şansı kraliyet ordusu'nu sürüklenme umudu iken bir başına kalan Garibaldi; Aspromonte'de, Napoleon'un Grenoble'daki rolünü oynamaya çalışırken dayanamadı ve yenildi. Kendi yurttaşları olan piemonteci askerler, onun üzerine sanki uluslarının düşmanymışçasına ateş açtılar. Ve şimdi de, Polonya, ümitsiz bir ayaklanma ve cinayetler içinde çökmekte; Almanya birliğe kapı aralarken, biz Fransızlar ise kurtuluşumuzu beklemekteyiz.

Tüm bunlar yeterince saçma değil mi? Burada; akıllı, cumhuriyetçi, liberal diyebileceğimiz bir politika mevcut mu? Burada devrim var mı? Siz bu komplo organizatörleri arasında hiç devlet kurucuları, ulus önderleri, gerçek siyaset adamları görebiliyor musunuz?

Ben Garibaldi'nin özel erdemlerinin, yiğitliğinin, kendi yararını gözetmemesinin ki buna tanıklık eden bazı muhaliflerimce de bu durum memnuniyetle belirtilmiştir, hakkını teslim ediyorum. Ne var ki, bu samimi hürmeti göstermekle beraber, bir kıskırtıcıyı eleştirmeden de yapabilir miyim? Bir yandan “Çok Yaşa Victor-Emmanuel” diye haykırırken, diğer yandan da onu yok etmeye çalışan; birlikten bahsedip, bir de kendine demokrat hatta sözüm ona tüm hakları ve tüm özgürlükleri savunan kişi anlamında cumhuriyetçi diyen; birliğe ihanet etmekle suçladığı Bakan Rattazzi'nin *belediyeciliğini*, çok merkezîyetçi olmakla eleştiren Garibaldi'yi nasıl ciddiye alabilirim ki? Diktatörlüğün üzerine atarken de en az onu kaldırırken olduğu kadar tereddütsüz; içinde Sezar'dan ve Washington'dan bir şeyler bulunan; bahtsız bir dehayı yöneten büyük, özverili, ne var ki söz dinlemeyen bir yüreğe sahip Garibaldi, yalnızca monarşi ve cumhuriyetin, birlik ve âdemi-merkezîyetçiliğin neler oldukları üzerine mi kuşkularda geliştireyordu?

Demokrasi ve imparatorluk arasında, bir kâğıt parçasının kalınlığından daha fazla bir ayrılık söz konusu olmadığını hiç mi fark etmedi? 3 Şubat 1852'de Santos-Lugares'de 900 İtalyan'ın başında; Arjantin Cumhuriyeti'nin önderi ya da diktatörü olan, ama kendi tarafında o da konfederasyonun bayrağını taşıyan Rosas'a karşı, sözde güney cumhuriyetleri konfederasyonunun ordusu La Plata isyancılarının başı olan, çok geçmeden de diktatör haline gelen Urquiza lehine bir zafer elde ederken, Garibaldi ne yapmaktaydı? Garibaldi bir prensip uğruna mı savaşıyordu yoksa yalnızca bir tiranlığa karşı mı mücadele ediyordu? Ona göre, Buenos Ayres'de birlik hangi tarafta, federasyon hangi tarafta idi? Garibaldi neden kendini bu kavganın içine sokmuştu? Peki ya 1849'da Roma'da Fransız ordusuna karşı olan kahramanlıkları ile ünlenirken; federasyon yanlısı mıydı, birlik yanlısı mıydı? Federalist Cernuschi'nin mi yoksa üniter Mazzini'nin mi yanında yer alıyordu? Ya da, o zaman bazılarının iddia ettiğinin aksine, kendi hayalleri doğrultusunda hareket etmemekte miydi?

III. Napoleon'dan söz ederken, Garibaldi'ye genelde şu cümle atfedilir: “*Bu adamın kuyruğu samandan ve onu ateşe verecek olan kişi de ben olacağım.*” Eğer elde edilmiş bir başarıya dayanıyor olsaydı, güzel bir deyiş kabul edilebilirdi. Ne var ki, Aspromonte felaketi¹ sonrasında, bu deyiş artık söyleyenini gülünç duruma düşüren bir palavracılıktan başka bir şey değildir. Çok yazık! Demokrasinin tüm güvenini bağladığı tribünler ilkelerini ve taktiklerini değiştirmedik-

1 Aspromonte felaketi derken kastedilen hadise; 29 Ağustos 1862'de Roma karşısında yenildikten sonra Victor-Emmanuel'in birliklerinden kovalanan Garibaldi'nin burada yaralanmış ve tutuklanmış olmasıdır.(çn)

leri müddetçe, demokrasinin çekiştirip durmaya mahkûm olduğu ve III. Napoleon'un samandan kuyruğu zannettiği kuyruk, şeytanın kuyruğu olmaktaydı.

XI. BÖLÜM

FEDERATİF PRENSİP VASITASIYLA BİR ÇÖZÜM HİPOTEZİ

Garibaldi'nin hezimetini ne soruna bir çözüm, ne de mevcut duruma bir iyileşme sağlamış oldu. İtalya'nın birliğinin süresiz olarak askıya alındığını söylemek yanlış olmaz. Aşırı merkeziyetçi kabul edilen Bay Rattazzi, yerleşmeci gereksinimlerin karşısında geri çekilmek zorunda kaldı; aynı anda, papalık meselesi de Garibaldi'nin ortadan çekilmesi ile beraber, şiddetini biraz olsun azalttı. Ne var ki, iki büyük gücün yani İtalyan ve Fransız güçlerinin arasındaki muhalefet, tehdit edici ve uzlaşmaz surette var olmayı sürdürmekte. İtalya iç savaş ve anarşi içinde debelenirken; Fransa ise, büyük bir tehlikenin endişesiyle kıvrınmakta.

Şimdiden eski statükoya dönülmesi yani, İtalya'nın, 1859'daki savaş öncesindeki gibi dört ya da beş bağımsız devlet arasında bölüştürülmesi gündemde. Eğer bu çözüm kabul edilirse, bu diplomasinin eseri olacaktır ve muhtemelen de devrik prenslerin yenilenmesi sonucunu yaratacak; anayasal formlar, taahhüt edilmiş güvenceler muhafaza edilecek: ne var ki, böylece demokrasi ve tabii dolaylı yoldan devrim de çürütülmüş olacaktır. Halkın davası yani bundan böyle gerçek devrimcilerin odaklanması gereken, şehirlerdeki ve köylerdeki sıradan işçi halkın davası, sözde *eylem* partisi tarafından, gerçekdışı olduğu kadar ihtiraslı kişisel teorilere kurban edilecek ve gerçek mesele de

uzun bir zaman daha ertelenmiş olacaktır.

Küçültülmüş bir Fransa perspektifinin dehşetle titrettiği aşırı milliyetçiler, tüm bunlar bir gök gürlemesi ile son bulsun isterken; cesaretle amcasının politikasını yeniden ele alan, kitlelerin sempatisine güvenerek her şey riske atan Fransız İmparatorunun, Fransız İmparatorluğu'nun 1804'deki sınırları ile yeniden düzenlendiğini; aynı ve tek bir antlaşma ile Belçika'nın kuzeyinin, tüm Ren'in; güneyde ise Lompardiya ve Piyemonte'nin topraklarımıza katıldığını ilan etmesini arzu ederlerdi. Bu durumda, Victor-Emmanuel'e de Konstantinopolis'in tahtı sunulurdu. *Bunun dışında herhangi bir öneri geçici çözümden başka bir şey olamayacaktır*, derlerdi. Fransa devre dışı kalırsa, siyasetin ağırlık merkezi bundan böyle o olmayacaktır. En ılımlıları bile, İtalya'daki kargaşayı; savaşlardan, saldırılardan yorulmuş İtalyan ulusu, 1859'daki kurtarıcıya yeniden çağrı yapana ve kendini onun kollarına bırakana değin muhafaza etmeyi önermektedirler.

Bu umutsuzluk heyetleri, İtalyan halkını en iğrenç hesapların neticesinde bu birlik fantezisine sürükleyenleri yüksek sesle suçlamaktadır. Bizdeki eski demokrasi; bin bir dedikodu sonrasında kendisini büyük bir kavgaanın içerisine sokmak ve ortada hiçbir neden, hiçbir kışkırtma yokken, yeni toprak ilhaklarından yarar sağlamak için heveslenirken; oralarda ise Makyavelciliği iyice ileri götürerek, kitleleri isyana sürüklerken; krizi soğukkanlılıkla izleyen İngiltere ise, her yerde zemin kazanmakta ve bize meydan okumaktadır. Almanya, Avusturya, Prusya, Belçika, Rusya hepsi, hazırlıklı davranmaktalar. İmparatorluk sıkışmış durumda ve herkes bir patlama beklemekte. Yeni bir Waterloo'da¹ ruhumuzu

1 **Waterloo Muharebesi** [18 Haziran 1815](#) tarihinde, Fransa İmparatoru [Napolyon](#)'un son savaşıdır. Savaş [İngiltere-Prusya](#) ittifak güçleriyle [Fransa](#) arasında geçmiştir. Öncelikle İngiliz ordusuyla karşılaşan Napolyon, üstün görünürken süvari birliklerinin yanlış

teslim etsek de, eğer galibiyet, alışılacağı gibi kalabalık taburlara sadık olur; siyasi bünyedeysel; felsefenin, bilimin, hukukun, özgülüğün tün dünyaya yayıldığı bir medeniyet beşiği olarak kalırsa; biz de hayatta kalmış olduğumuza emin olabiliriz. Böylece IV. Henri'nin, Richelieu'nün, XIV. Louis'nin Fransa'sı; 89'un, 93'ün, 1802'nin, 1814'ün, 1830'un; 1852'nin olduğu kadar 1848'in Fransa'sı da son sözünü söylemiş ve bitirilmiş olur.

Eğer 1859'da ilkelerin ve federasyonun bakış açısı ile düşünülüp taşınılmış olsaydı, bu yıkıcı vaziyet ne kadar da basit, kolay, her kesim açısından ne kadar da yararlı hale gelmiş olurdu!

Her şeyden önce, şunu göz önünde bulundurun ki; deniz ve sanayi gücü bakımından İtalya'yı, Fransa'ya karşı bu derece korkutucu bir rakip haline getiren şey; İtalyan halkı açısından hiçbir kayıp yaratmaksızın federatif sistem içerisinde tamamen kaybolup gidecektir. Aslında bir halkı komşuları açısından tehlikeli hale getiren şey; bölgesel konumun yarattığı avantajlar, sermayesel ve endüstriyel üstünlüğü değil, temerküz yani merkezleşmedir. Paylaştırılmış servet zararsızdır ve kıskançlıkları azdırmaz. Ancak kuvvetlice yerleşmiş bir derebeyliğinin elleri arasında toplanmış ve onun tarafından atılğan bir idarenin emrine sunulmuş bir servet, ekonomik ve siyasi düzende yıkıcı bir güç haline gelebilir. Finansal, endüstriyel ve bölgesel bir yüksek sınıfın, sömürdüğü halk ve devlet üzerindeki zalim ve ahlak bozucu etkisi kuşku götürmez: Bu hakikat, 1848 sayesinde, artık bir klişe olarak ele alınmaktadır. İşte! Tüm bu ekonomik güçlerin tek elde yığılması, ülkenin içerisindeki emekçi sınıf için her ne anlama geliyor ise; ülkenin dışında, komşu uluslar için de aynı anlamı taşır. Emek araçlarının ve zenginlik kaynakla-

---

bir manevrasıyla hemen hemen savaşı İngilizlerin lehine çevirmiş, daha sonra Prusyalıların yetişmesi Fransızların yenilgisini bozguna dönüştürmüş ve savaş hemen hemen tüm Fransız ordusunun imhası ya da esaretiyle sonuçlanmıştır. (çn)

rının eşit dağılımı, bir ulusun refahı ve vatandaşlarının özgürlüğü açısından ne anlama geliyorsa, karşılıklı olarak, milletler topluluğu açısından da aynı anlama gelir. Proletaryanın davası ile Avrupa'nın siyasi denge meselesi birbirileri ile bağlantılıdır. Her ikisi de federatif sistem lehine, siyasi birlik kavramına aynı enerjiyle itiraz etmektedirler. Aynı muhakemenin yönetim ve ordu açısından yürütülebileceğini; aynı sayıda asker çıkartabilecek en cesur konfederasyonun bile, asla, komşuları üzerinde, üniter bir monarşiye döndüğünde uygulayacağı oranda bir baskıyı uygulamayacağını söylemeye gerek var mı?

İtalyanlar ister kendi coğrafi konumlarından en iyi şekilde faydalansınlar, ister denizciliklerini geliştirsın, ister demir yollarını işletsinler, ister endüstriyel ve zengin olsunlar: Bu onların hakkı, burada diğerlerini ve biz Fransızları kara kara düşündürecek bir durum yok. Her ulusun kendine ait bir mirası var; bizim de, değerlendirilmesi yalnız bizi ilgilendiren kendi mirasımız var. Ne de olsa, tüm yerküreyi fethetme iddiasında olamayacağımız gibi, tüm yerküreyi sömürme iddiasında da olamayız: Endüstri, ticaret ve denizcilik alanında tekelleşme hayallerini İngilizlere bırakmak da yarar var. Biz kendi varlığımızı yabancıların bize sağladıkları üzerine inşa etmeyelim: Rakibimiz İngilizler bizlere, ihracat imtiyazlarının kimi zaman büyük karlar getirse bile, tazminatının ise deşet verici bir sefalet olduğunu söyleyebilirler. Genel ekonomide, her milletin temel pazarı kendi içindedir, dışarıdaki pazar yalnızca bir aksesuardır. Bu ikincisi diğerine ancak istisnai durumlarda üstün gelebilir.

Son zamanlarda Avrupa'da kendini hissettiren ekonomik kalkınma, İtalyan federasyonunun kararlı bir şekilde uygulamış bulunduğu bu yasanın bir ispatıdır. İngiliz aristokrasisi de tüm gücüyle İtalyan birliğini teşvik etmektedir: Akdeniz üzerindeki üstün-

lüğün her şekilde elden kaçtığını anladığından, onun için artık önemli olan, buradaki Fransız bankokrasisinin ve Fransız merkezileşmesinin karşısına aynı güçte bir başka bankokrasi ve merkezileşme koymaktır.

Bununla birlikte, itiraf ediyorum ki; eğer İtalya'da siyasi federasyon sonucunda düzenlenecek endüstriyel federasyon, üniter Fransa için meşru bir endişe yaratmıyorsa; eğer konfedere İtalya'nın, Fransız İmparatorluğu ile ne anayasası, ne de hayalleri bakımından hiçbir ortak yanı yoksa kendini hiçbir şekilde rakip olarak ortaya koymayarak, bize herhangi bir zarar vermekle suçlanamaz. Bu durumda, onun endüstriyel ve ticari gelişimi bizim açımızdan en ufak bir gelir ve kazanç kaybına sebebiyet veremeyecektir. Peki, bundan çıkartılacak sonuç nedir? Tek bir tane: O da şudur ki eğer Fransız halkı kendi teşebbüslerini muhafaza etmek, rekabeti kendine yakışır şekilde taşımak istiyorsa; İtalyan halkının izinden gitmeli: Bu durumda Fransız halkının siyasi merkeziliğini koruduğunu kabul etsek de, hiç olmazsa sessizce ekonomik federasyonunun hazırlığını yapıyor olacak. Böyle bir sonuç, yalnızca İtalya için değil, bizzat Fransa ve tüm Avrupa için federasyonun en mutluluk verici neticelerinden biri olacaktır.

Ne var ki bu netice; genelde vurguncu, iş bitirici, endüstriyel faaliyet ve rüşvet takipçisi, kendini bankokrasiye adanmış, İtalyan birliğinin Fransız destekçilerinin umurunda bile değildir. Bunlar, Fransa'da tekelleşmeyi pekiştirmek ve aynı zamanda İtalyan tekelleşmesi ile olacak rekabetten kaçınmak için; eğer henüz böyle bir şey yapılmamışsa, içinde Alplerin her iki tarafından da gelen, birleştirilmiş ve dayanışma içine sokulmuş kapitalist burjuvazinin ve hissedar ırkının bulunacağı zalim bir cemiyeti tertip etmekten geri durmayacaklardır. Unutmayalım ki, burjuva

ve üniter anayasal monarşi, uluslar arası siyasete temas eden meselelerde, devletlerarasında; dili ve milleti her ne olursa olsun, ücretlere karşı sermayelerin birliğini meydana getirmek suretiyle, her zaman için sömürülen sınıflara karşı sömürücü sınıfları güvence altına almaya eğilimlidir. İşte bu nedenle, *le Journal des Débats*, İtalyan meselesi konusuna *le Siècle* ile *l'Opinion nationale*, *le Pays*, *la Patrie* ve *la Presse* ile aynı fikirdedir. Bu noktada siyasi renkler, çıkarların gizli ittifakı karşısında silinir gider.¹

Artık bu ikinci kısmı bitirelim. Eski sezarların projelerinin yenilenmiş bir şekli olan İtalyan Birliğinin aleyhinde, elimizde şunlar vardı:

-
- 1 Fransa ve İtalya arasındaki kapitalist koalisyon dörtte üç oranında gerçekleşmiş durumda: Bundan emin olmak için gazetelerin dördüncü sayfalarına bir göz atmak yeterli. Adına İtalyan, Piemonteli, Romalı, dediğimiz tahviller; Milano şehrine verilen kredi, Cavour Kanalı; Lombard, Venedik, Roma demiryolları; yoksa tüm bunlar İtalyan'ın olduğu kadar hatta belki de daha fazla Fransa'nın ekonomik değerleri mi? Torino Parlamentosu, Napoli demiryollarının hisselerinin İtalyan sermayesine tahsis edilmesine karar verdi: *Italia fara da se*. Ne var ki, bu yerli isimlerin ardında Fransız sermaye sahipleri bulunduğunu biliyoruz. İtalya'ya, 500 milyon ödenekli yeni bir kredi hazırlık aşamasında: Bu kaynak kimin tarafından bağışlanıyor? Bu tarz konulardan son derece haberdar biri, geçenlerde beni, bu kişilerin Rothschild'ler olduğuna ikna etti. Er ya da geç İtalya'da da bir çeşit Crédit Foncier ve Crédit Mobilier (Avrupa'nın ilk kalkınma bankacılığı örneklerinden) kurulacaktır. Peki, bunların kurucuları kimler olacaktır? Muhtemelen Fransa'daki ve İspanya'daki Crédit Mobilier'leri kuranlar ile aynı kişiler ya da onların başka eşdeğerleri olacaktır. Tüm ülkelerin sermayelerini gizli bir dayanışma içinde birleştirmek; işte çıkarların uzlaşması, milletlerin birbiri içinde kaynaşması dediğimiz şey budur. Acaba Neo-Jakobenler bu konu ile ilgili ne düşünülmekteler?

- Yarımadanın coğrafi yapısı;
- Kentsel yönetim gelenekleri;
- Federasyonun hukuki ve cumhuriyetçi ilkesi;
- Elverişli fırsatlar: Yenilmiş bir Avusturya, kendi güvencesini sunan bir Fransa;
- Çözülme bekleyen Roma meselesi, yani, dünyevileştirilmesi gereken bir papalık, devrim geçirmesi gereken bir kilise;
- Özgürleştirilmesi gereken halk;
- Fransa'nın iyi idare edilmesi gereken siyasi ve ticari hassasiyetleri, İmparatorun doğru idare edilmesi gereken gururu;
- Milletlerin gelişimine hizmet etme gerekliliği ve federasyonların yayılımı yoluyla Avrupa'nın yeniden düzenlenmesi gereken siyasi dengesi;

Siyasette fırsat diye adlandırdığımız şey eğer boş bir laf değilse, ben o fırsatın tam da burada durduğunu söyleme cesaretini gösteriyorum.

Neo-jakoben demokrasi, bu değerlendirmelerden hiçbirini kabul etmemiştir. Coğrafya göz ardı edilmiş, tarih küçümsenmiş, prensipler ayaklar altına alınmış, proletaryanın davasına ihanet edilmiş, fırsatlar geri çevrilmiş, Fransa'nın güvencesine saygı duyulmamış, Roma meselesi arap saçına döndürülmüş, gözdağı verilen Fransa tehlikeye atılmış, İmparator yaralanmış, Avrupa'nın ilerlemesi milletçilik gerekçesiyle entrikalar ve maceralar ile dolu bir komploya feda edilmiştir. Sonrasını ise biliyoruz.

İtalya'ya özgürlük ve zenginlikle beraber; bağımsız devletçikler arasında karşılıklı bir güvenceler rejimini kapsayan, ne var ki, yutucu bir sistemde var olmayacak bir birlik anlayışı sunmak, kariyerinin belli

dönemlerinde yalnız Garibaldi'ye nasip olmuştu. Sonsuza dek var olacak *milletler* yerine, Avrupa federasyonlarını teşvik ederek, cumhuriyeti her yerde hâkim kılmak; karşı konulmaz bir güçle ekonomik ve sosyal devrimi başlatmak da gene bir tek Garibaldi'ye nasip olmuştu. Peki ya bu görev karşısında ürküp geri çekildiğini söylersem? Tanrı korusun asla: Hayata geçirmeyi istemesi için, bunu algılayabilmesi yeterliydi. Garibaldi ise kendi içinde bulunduğu çağ hakkında hiçbir şey kavrayamamıştı, bundan ötürü kendi misyonunu da kavrayamamış durumdaydı. Onun körlüğü; sözünü çok dinlediği gerici demokrasinin, bu devrim girişimcilerinin, milliyet canlandırıcılarının, macera taktikçilerinin, ona pek saygısı olan *in partibus*¹ devlet adamlarının kabahatiydi. Acaba, onu mahfeden hatanın; göz ardı ettiği gerçeği hiçbir zaman tüm derinliğiyle kavrayamamış olmak olduğunu, bugün anlayabilir miydi? Hayallerinin yok olması onu bir filozof, bir kahraman haline getirecek; pişmanlıkları ise ona çok acı verecekti.

Ben kendi ilkelerimin neler olduğunu söyledim: Eğer Garibaldi ve Mazzini'nin yerinde ben olsaydım, ne yapmayı istemiş olurum; eğer fikrimi söyleme hakkım varsa, neler önermekteyim; son yayımda yeterli derecede ifade ettiğime inandığım her şeyi söyledim. Sayın üniter demokratlara gelince, acaba onlar neler istemiş olduklarını ve hala neler istemekte olduklarını bana söyleyebilirler mi? Acaba, *özgürlükten, halkın egemenliğinden, toplumsal sözleşmeden* ne anladıklarını açıklayabilir; CUMHURİYETİN bir tanımını yapabilirler mi?

---

1 *in partibus*, Latince bir deyimdir. Hıristiyan olmayan bir ülkede pis-koposluk görevi yapan ya da herhangi bir görevi yapmadığı halde o görevin unvanını taşıyan kişiyi ifade eder. (çn)

III. KISIM

ÜNİTER BASIN

*Absque dolo et injuria.*¹

---

1 Latince; “hile ve zarar olmadan” anlamındadır. (çn)

I. BÖLÜM

GAZETECİ ONURUNA DAİR- SİYASETTE BİRLİK YANLILIĞININ GAZETECİLERİN SAĞDUYULARI VE BİLİNÇLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Şahsen ben, üniter basın tarafından oldukça istismar edildim; ne var ki onlara karşı hiçbir şekilde misilleme yapmak düşüncesinde değilim. Aksine, onlara az sonra aralarından en itibar sahibi birkaç temsilcilerinin örneği üzerinden; kendi fikirlerinin bağımsızlığına etki edecek türden bir önyargı tarafından ele geçirilmiş bir yazarın sağduyusunun ve bilincinin nasıl bir tehlike altında olduğunu göstermek suretiyle kötülüklerine iyilik ile cevap vermek niyetindeyim.

Sayın Pelletan¹ tarafından kaleme alınan güncel bir yayın olan “*La Tragédie Italienne*”nden aktarıyorum, sayfa 43:

Ama bana söyler misiniz; demokratik ve Voltaire yanlısı basın; yakalarını, Aziz Maurice ile Aziz Lazarus’u yeniden canlandıran cemiyetlerin armaları ile süslemesini; Piemonte’yi; bağrırlarında Piemonte ala-

---

1 Bahsi geçmekte olan kişi, Fransız siyaset adamı Pierre Clément Eugène Pelletan’dır. (29 Ekim 1813 – 1884) Söz konusu eser “*La Tragédie Italienne*” yani “İtalyan Trajedisi” ise 1862 yılında yayınlanmıştır. (çn)

metleri taşıyacak kadar savunmalarını siz de biraz garip ve rahatsız edici bulmuyor musunuz? Sırf piemonteci siyasete olan mutlu mesut hayranlıklarını paylaşmıyoruz diye, hep yaptıkları gibi bize hakaret ettikleri vakit, bu durumda bizim de onlara; Size inanmamızı istiyorsanız, önce üzerinizdeki nişanlarınızı söküp atın demeye pekâlâ hakkımız vardır.”

Özetlemekte olduğum yazar, daha önce de “La Comédie Italienne” adlı bir broşüründe bahsetmiş olduğu bu nişan ve madalyalar meselesine pek çok kez değinmektedir. Bu sözlere karşı şimdide değin hiç bir protesto yükselmedi.

Gene de, bana gelen duyumlara göre, Sayın Pelletan’ın eleştirisi en azından bir konuda doğruluktan yoksun, o da bu nişanların giyside taşınması hususu. les Débats, la Patrie, le Pays gibi monarşi yanlısı gazetelerin editörleri bu nişan ve süslemeleri üzerlerinde taşıırken; le Siècle ve l’Opinion Nationale gibi demokratik gazetelerin editörleri bundan kaçınmaktalar. Peki neden? Bunun sebebi, bu nişanların yabancu bir hükümet tarafından verilmiş olması olmamalı; çünkü öyle olsaydı, bunları baştan reddetmek daha basit bir yol olurdu. Dediklerine göre bunun nedeni; krallık sistemine ait bir rozeti taşımanın demokratlara yakışmayacağı gerçeği. Hakikaten de tuhaf bir endişe!

Ve böylece şu ispat edilmiş oluyor ki:

Bu nişanlar, Piemonte hükümeti tarafından Fransız gazetecilere, İtalyan birliği konusundaki yazılarına duyulan minnettarlığa istinaden dağıtılmıştır.

Bu nişanları alan gazetecilerden, krallık yanlısı prensiplere içtenlikle bağlı bir grup, onları giyip kuşanırken hiçbir sıkıntı yaşamazken; demokrat ya da öyle zannedilen bir diğer grup, daha zorluk çekmiş ve dolayısıyla onları takip taşıtırmaktan mahrum kalmıştır.

Oysaki siyasi görüşler bir yana, hepimiz şunda hem fikiriz ki; yabancı bir hükümet tarafından sunulmuş bile olsa, yayınlarından dolayı gazetecilere takdim edilen herhangi bir onur ödülünün, gazetecilik mesleğinin gerektirdiği vazifeler ile bağdaşan hiçbir yanı yoktur.

Hâlbuki benim mücadele etmekte olduğum fikir tam da budur.

Bir yandan, gerçek mutlaktır; ne arttırılmaya, ne azaltılmaya gelir. Bize nasıl görünüyorsa, öyle ifade etmemiz gerekir: Öyleyse öyledir, değilse değil; komşularımızın da bizden ancak bunu talep etmeye hakkı vardır. Savuşturulan, iyileştirilen, değiştirilen gerçek; bir yalandır. Diğer yandan ise; gerçeğin uygulaması en az adaletinki kadar zordur: Bu nedenledir ki kendine yalnız gerçeği konuşma ve yalnız onu yayınlama misyonu edinmiş bir kişi; gerçeğin kefaleti karşılığında en kusursuz önyargısızlığı, en mutlak bağımsızlığı sergilemek zorundadır. Gerçek de, onun temsilci de bir o kadar namuslu olmak zorundadır.

Dolayısıyla prensip olarak bir gazeteci, kimden gelirse gelsin yazıları karşılığında hiçbir ödül ya da nişan alamaz, görevini bu şekilde muhafaza edemez. İki seçenekten birini seçmelidir: Ya gayreti, yeteneği, doğruluğu ile hak etmiş olduğu bir başarı belgesinden feragat edecek; ya da onu alması gerektiğine inanıyorsa, istifasını verecektir. Bir gazeteci, kendi vatandaşları tarafından bile olsa, ancak ölümünden sonra nişanlar ile ödüllendirilebilir. Yazara, çalışmaları için ödenen tazminata ek olarak, onu herhangi bir şekilde maddi ya da fabri olarak ödüllendirme fikri, onun görevine aykırıdır. Bu ödüllendirme kendi içinde onun önyargısızlığını ve bağımsızlığını baltalamaktadır; hele ki çıkar beklentisindeki bir kısım tarafından, şüpheli bir dava uğruna ödüllendirildi ise...

Gerçekten de gazetecinin misyonu ağır ve zahmetlidir: Onu değerli kılan da budur. Kendini gerçekleri ortaya çıkarmaya adanmış bir kişi, bunun için her türlü şeyi riske atmaya hazır olmalıdır: Servet, sevgi,

şöbret hatta güvenlik. Kalbi ve ruhu ile her türlü bağı koparmalı; popülerliğini, gücün getirdiği itibarını, insanlık onurunu yeri geldiğinde ayaklar altında çiğnetebilmelidir. Peki, nerede o gerçek haberci, dürüst konuşmacı, korkusuz ve sitemsiz yazar? Onu bekleyen dertleri, onu kuşatan cazibeleri ve tuzakları, başına üşüşen eziyetleri düşüncükçe; en kutsal olanlarına bile güvenebilir miyim artık bilemiyorum: Sokrates, Konfüçyüs, İsa Mesih.

Bizim gazetecilerimizin vicdan kuralları böyle değil; dahası, gazetecilerin içinde buldukları şartlar altında; paylaştıkları önyargıların ve kendilerinin de menfaatine olan çıkarların etkisi altında, böylesine yüksek bir bağımsızlığın; bir tarihçi açısından olduğu kadar bir gazeteci açısından da mükemmel erdem sayılan lekesiz gerçekliğin elde edilmesinin zor olduğunu kabul etmeliyiz. Onların gerçekleri her şekilde göreceli, erdemleri yarım; bağımsızlıklarıysa ayakta kalabilmek için yeterli miktarda bir ön tazminata muhtaçtır.

Gelin bir gazetecilik kurumunun bugün ne anlama geldiğini inceleyelim.

Bir şirket, bir gazete yayınlamak suretiyle kurulur. En şerefli yurttaşlardan meydana gelir ve anonim şirket halini alır. Bu durumda gazete idarehanesi mümkün olduğunca kolektif yapıda olacak; yani her türlü bireysel düşünce ve hâkimiyet, daha baştan reddedilmiş olacaktır: Tarafsızlık garantilerine bakın! İşte! Bu anonim şirket, her türlü özgül etkiden muaf tutulmuş bu reklâm bakanlığıdır; yazı kurulumundaki ortaklığın, yalnızca illüzyonunu yani açıkça ifade etmek gerekirse, satın alınabilirliğini gizlemekten başka bir işe yaramadığı bir yalan derneğidir.

Her şeyden önce bu şirkete bir sermaye lazımdır; bu sermaye de hissedarlardan sağlanır. Bu ticari bir şirkettir. Bir kurumun hâkimi,

sermayenin yasası olduğu andan itibaren onun tek amacı kar; yegâne meşguliyeti ise abone sayısını arttırmak olmuş demektir. İşte hakikatin sözcüsü gazeteye, aslında endüstriyel bir olgudur, bir işyeridir. Kazançlarını arttırmak, aboneleri fethetmek için önyarguları idare etmek, onları okşamak durumunda kalacaktır. Varlığını teminat altına almak için ise, iktidarı daha fazla memnun etmeye çalışacak, iktidarın politikalarını ise sanki kınıyormuş havası vererek aslında destekleyecektir. İkiyüzlülüğü korkaklık ve cimrilik ile birleştirerek; yaşattığı pek çok sayıda aileyi örnek göstererek kendini haklı çıkaracaktır. Bu sadakat hakikate karşı mıdır? Hayır, işyerine karşıdır: Beğenelim ya da beğenmeyelim, gazetecinin ilk özelliği budur.

İlan ve yayın müteşebbisi gazeteci faaliyetini basit bir eklentiyle sınırlandırarak sorumluluğunu muhafaza edebilirdi. Ne var ki aboneler ondan daha fazlasını beklemektedirler: Onların talep ettiği değerlendirilmelidir; gazete özellikle bu yolla ilginç hale gelir. Dolayısıyla eğer gazete duyurduğu olaylar üzerinde uygunsuz yargılarda bulunmayı kendine yasaklarsa bu onu, ticaretinin en kazanç getiren kolundan uzaklaştırmak demek olur. Bununla birlikte, onun oyunu hak eden bazı konular, bazı kuruluşlar da olacaktır ki bunları da, bedeli karşılığında, okuyucularına tavsiye edecektir. Onun için tüm mesele, önerilerini birbirleri ile çelişmeyecek şekilde yerleştirmek ve düzenlemek olacaktır. Müşterisine karşı olan dostluğunda, sadakatinde ve takdirinde tutarlılık: İşte gazetecinin doğruluk anlayışı budur. Bu; kasadan bir metelik aşırma vicdan meselesi yaparken, müşteriye zalimce davranan tezgâhtarın doğruluk anlayışıdır. Bu noktadan itibaren, gazetenin hazırlanma sürecini rüşvetin ve sadakatsizliğin yönettiğini hesap edebilirsiniz. Bundan böyle, kendisine ödenek sağlayan şirket ve kurumların şubesi haline gelmiş; ilan ticareti yapan, raporları ve bültenleri sayesinde; borsa, ticaret, endüstri, tarım, denizcilik, demir yolları, siyaset, edebiyat, tiyatro vs. tüm dünyadan haraç kesen bu ticari kuruluştan hiçbir garanti beklemeyin. Makalelerinin rakiple-

rininkiler ile karşılaştırılması suretiyle gerçeğin ayıklanabilmesi tam anlamıyla bir simyadır.

Hele ki bu, güya gerçeğin hizmetindeki şirket, siyasi bir fikri benimser ve bir partinin organı haline gelirse ki, bu hiç de gerçekleşmesi olanaksız bir şey değildir, durum daha da beter demektir. Bu durumda onu artık kesin olarak bir sahte para fabrikası ve bir adaletsizlik katedrali olarak değerlendirebilirsiniz. Düşmana karşı her yol mubahtır. Ne zaman demokratik bir gazete, monarşi yanlısı bir iktidar hakkında uygun konuşmuştur ya da krallık yanlısı bir gazete, bir kez olsun demokrasinin arzularına hak vermiş midir? Liberallerin ve dindarların birbirlerine karşı giyindikleri bu yargılar nelerdir? Bu amatör, hiçbir uzmanlığı olmayan hatta çoğu zaman eğitimi de olmayan, her türlü yazılı belgeyi okuyup sonra da gömmek için para alan; edebi hakkaniyeti, bir boş laf kalabalığı ya da bir sayıp sövme kulübü gibi değerlendiren bu yazarların yaptığı eleştiri nedir ki! Gazete ne kadar şiddet ve kötü niyet gösterirse, bir o kadar erdemli hareket ettiğini düşünür. Tıpkı ticari işletmesine ve müşterisine duyduğu sadakat gibi, partisine karşı olan sadakati de onun en yüce yasası değil midir?

İktidar bundan böyle meclis raporlarının gazetelere, meclisin idari amirliği tarafından verilmesine karar verdiği zaman; günümüzün periyodik basını, gazetecilere karşı yönelebilecek en acımasız hakarete uğramış bulunmaktadır. Hiç şüphesiz ki ben ne bu idari amirliğin, ne de oradaki müfettişin yanılmaz olduğunu iddia ediyorum; ben basının, buna benzer önlemler ile yeniden düzenlenmesine taraftar değilim. Ne var ki bu ceza hak edilmişti, ben bunu söylüyorum. Tabrif etme istismarı, tıpkı reklâm yaparken ya da yerin dibine sokarken olduğu gibi, artık katlanılmaz boyutlara ulaşmıştı. Dolayısıyla; gazeteler, iktidarın engellemelerinden şikâyet ettiği vakit, onlara kendi kaderlerini kendilerinin yazdığını söyleyebiliriz. Keşke iktidarın kendilerine nasıl davranmasını istiyorlarsa, kamuya ve gerçeğe karşı

onlar da öyle davranmış olsalardı. Onlara önceden haber vermek isterim ki: Fransa'da gerçek, çok geçmeden özgürlüğüne kavuşacaktır, tabii onunla beraber basın da.

Bugün oldukça kısaltılmış durumdaki makalelerden, Paris gazetelerinin yazarlarının Piemonte yönetiminin ödüllerini kabul etmeye nasıl yönlendirildiğini anlamak zorundayız. Bizim siyasi ve sosyal sistemimiz öyle bir şekilde düzenlenmiştir ki; tüm meslekler, tüm şirketler mutlaka bir menfaat ile bir zümre ile bir lonca ile bir fikir, bir siyasi parti, bir müşteri ile tek kelimeyle ifade edersek, bir grup ile bağlantılıdır. Böyle bir durumda yazar her zaman göreceli bir gerçek ve göreceli bir doğruluk içindedir; onun için ne hakiki bir gerçeklik, ne hakiki bir erdem söz konusudur. Hakikate hiçbir parçalanma olmadan hizmet etmek için; varlığımız üzerindeki tüm ipoteklerden kurtulmak, bu yüksek ve güçlü çıkar gruplarına şiddetle karşı çıkmak, onlarla olan tüm birliktelikleri yıkmak gerekecektir ki; tüm siyasi ve sosyal sitem yeniden düzenlenmediği sürece bu imkânsız bir şeydir.

Hal böyleyken bu ilan müteşebbisi, bağlı olduğu fikre, partiye; hatta kendi yurttaşlarına, kendi ülkesine sunduğu onca hizmetten sonra, doğal olarak bunlara karşılık bir onur payesi hatta ücreti almayacak mıyım diye kendine soracaktır? Yabancı bir ülkenin davasından gelen, ne var ki, kendi ülkesinde savunmakla yükümlü olduğu bir dava ile benzeşen, onunla dayanışma içindeki bir davanın ödülünü neden reddetsin ki? İtalyan monarşisini, Fransız monarşisininin ya da bir ve bölünmez cumhuriyetin bir muadili gibi değerlendiren les Débats, le Pays, la Patrie, le Siècle, l'Opinion Nationale vb. gibi siyasi birlik organlarının, İtalyan kralının nişanlarını kabul etmesinden daha basit ne olabilir ki?

Benim tepki gösterdiğim işte budur. Bir demokratın göğsüne iştirtilmiş bir krallık nişanının uygunsuzluğuna işaret eden Sayın Pelletan'ın aksine ben, doğası gereği mutlak olan ve onu kendine öncü kılmış kişide aynı ölçüde mutlak bir bağımsızlığın varlığını gerektiren hakikatin adına tepki göstermekteyim.

Bunun söz götürmez bir kanıtını mı istiyoruz? Kulaktan kulağa yayılanlara göre bunun bir nişan yerine, bir para yardımı olduğunu varsayalım; Aziz Lazarus'un nişanını, vicdanen kendinden emin şekilde kabul etmiş olanlar; acaba verilen bir miktar parayı da aynı şekilde kabul etmiş olurlar mıydı? Elbette ki hayır; eğer onları bunu yapmış olmakla suçlamaya cüret edersem, bana iftira suçundan dava açacaklardır. Bununla birlikte, dikkat edin, para yardımı da aynen nişan ve ödüllerin yöntemiyle haklı gösterilebilir ve bir öncekinin lehine söylenen her şey, diğerinin de lehine tekrar edilebilir. Kısacası, doğru bir şekilde mantık yürütülürse görülür ki bu iki olgu arasında tam bir eşitlik söz konusudur. Öyleyse neden aynı adamlar, dürüstlüklerini ortaya koyan bir tutarsızlıkla bu iki olgu arasında bu derece büyük bir fark olduğunu varsaymaktadırlar? Nihayetinde kendilerine verilen nişanların tanıklık ettiği göreceli hakikatten başka bir şeyi temsil etmediklerini kabul ederek; tek sahibi vekâletlerinin, mutlak gerçeğin vekâleti olduğunu anladılar; nihayet yaşadıkları ortamda erişilmez durumda olan bu mutlak gerçeğin, onların haklarını daha az koruyor olmadığını; halkın onlara danışmak istediğini; halkın, kendi fikirlerini oluşturmasına vesile olan gazetelerin yardım amaçlı nişanlar toplamalarına göz yumular da nakit para almalarına izin vermeyeceğini anladılar. Burada, belki devlet geleneklerinin hoş gördüğü ne var ki; katı değilse de, az çok akla yatkın hiçbir ahlak anlayışının kabul edemeyeceği bir vicdani uzlaşma söz konusudur.

Bağnazlık değil ama dogmatik bir doğruluk çağrısı yapmakta olan; ancak vatandaş ve devlet için en önemli değerlerin adalet, hakikat ve bağımsızlık olduğu bir sisteme inanç duyabilen bendeniz; ucu gazetelere dokunan bu hususta tüm maddi yardımlara ve tüm onursal nişanlara karşı olduğumu bildiririm. Üniter basındaki beylere sesleniyorum: Siz hukuku değil, yalnızca çıkarları temsil ediyorsunuz; siz ne kadar özgürlük adamları değilseniz, bir o kadar hakikatin adamları da değilsiniz. Siz ikiliğin ve düşmanlığın temsilcilerisiniz. Kimsenin ne ödülünü ne de maddi yardımını almamış; tüm tehlike ve riskleri tek başına göze almış

biri olarak beni, sırf federalist fikirlerimden ötürü suçlamaya cüret ettiğiniz müddetçe; sizler benim eşdeğerim değilsiniz. Çünkü şunu iyi bilin ki: Düşüncelerinizin içinde devinip durduğu; partiler arasında bir yarış nesnesi haline gelmiş iktidarın, hakikatten ve hukuktan tamamen uzaklaşmış bir devlet mantığı tarafından idare edildiği; bunun sonucunda da, entrikalara göre değişebilen hakikat ve hukukun satılabilir hale geldiği; akıl ve vicdan yetilerinin ise paralı askerler halini aldığı merkezîyetçi çıkarlar sisteminde; tarafsız, dürüst ve sözünün eri bir basın var olamaz. Kurumların özgürlüğünün ve ilericiliğinin gerektirdiği gibi suçsuz bir basın, ancak adaletin, devletin en yüce yasası, tüm çıkarların tek odağı olduğu yerde var olabilir. Yani yalnızca federatif sistemde var olabilir.

Bu gerçeğin anlaşılması hoşgörüyü teşvik etmektedir: Bu yüzden ben Sayın Pelletan kadar katı olmayacağım. Ben onun gibi, demokratik basının yazarlarına; "size inanmamızı istiyorsanız, nişanlarınızı söküp atın" diye seslenmeyeceğim. Daha çok şöyle söyleyeceğim: eğer çok istiyorsanız, nişanlarınızı takın ki sizi tanıyabilelim; hatta daha da iyisini yapın, size sunulan tüm parasal yardımları kabul edin yeter ki makbuzunu herkesin içinde verin, böylece saygınlığınızı korumuş olursunuz ki elinize geçen tüm yarar da bu olur. Doğrusunu söylemek gerekirse, böylece halk da sizin özgür gazeteciler değil, Piemonte'nin rehin alınmış hatipleri olduğunuzu bilecektir. Sizin sözlerinize karşı kendisini koruyacaktır; ne var ki sonunda, yazılarınızı, Piemonte elçiliğinden bir not okurmuşçasına okuyacaktır ve hala inanılır olmak için bir şansınız olacaktır. Avukat da tıpkı hekim gibi; ne şanına, ne de sözünün yetkinliğine laf gelmeksizin, şeref nişanları alabilir. Jules Favre¹ hafifletici nedenleri öne sürerek Orsini'yi savunurken, kral katilinin suç ortağı olmuyor. Peki, siz gayri resmi gazeteciler, siz neden aynı avantajdan faydalanmıyorsunuz ki?... Neredeyse yemin edebilirim ki; Sayın Pelletan'ın suçladığı kişilerin, dikkatsizlikten başka bir kabahatleri yoktur. Onların düşüncelerinin yayıldığı üniter ortam-

---

1 Jules Favre (Lyon 1809 - Versailles 1880); Fransız avukat ve siyaset adamıdır. (çn)

da, haklarını ve ödevlerini kesin olarak kavrayabilmiş olmaları zordur ve onları bu bulanıklığa karşı uyarmak benim açımdan yeterli olacaktır. Beyler, sizler gazeteciler olarak mı yoksa avukatlar olarak mı konuşmaktasınız? Biri de en az bir diğeri kadar saygın. Ne var ki, bunu açıklayın çünkü birbirleriyle eşit derecede saygın bu iki kimliğin karıştırılması, bir alçaklığı doğurmaktadır.

II. BÖLÜM

SIÈCLE GAZETESİ-BAY DELORD'UN ÜNİTER HALÜSİNASYONLARI

Hadi Bay Taxile Delord¹, önce siz konuşun. İtirafınızı yapın, öyle olduğunu düşünmek istemesem de, itiraf edecek bir şeyiniz var. Bay Pelletan'ın eleştirilerini duydunuz; kulaktan kulağa yayılan söylentileri biliyorsunuz. Eğer iddia edilen olaylar doğruysa, bunları hangi şartlar altında aklayabileceğinizi az önce anlattım. Bana, İtalyan birliği hakkında bir broşür ile ilgili olarak, *Janicot* adını taktınız. Sizin düşüncenizse göre *Janicot* muhtemelen pek mühim bir şey değil: Gene de ben hakarete hakaretle cevap vermeyeceğim ve size satılmış muamelesi yapmaktan sakınacağım. Size yalnızca şu basit soruyu yöneltmekle yetiniyorum: Siz Aziz Maurice ve Aziz Lazarus nişanları taktınız mı? Evet mi hayır mı? Eğer siz değilseniz, bu kişi Bay Edmond Texier, Bay de la Bédollière, Bay Léo Plée ya da Bay Havin miydi? Bu nişanları hepimiz de taktınız mı yoksa hiç kimse takmadı mı? Ben parasal yardımlardan bahsetmiyorum: Bu benim kimseye yüklemek istemediğim bir kuşku yalnızca. Hadi dürüstçe söyleyin. Hatırladığım kadarıyla 1848'de siz cumhuriyetçi, hatta sosyalist

---

1 Taxile Delord (Avignon 1815- Paris 1877) Fransız gazeteci ve siyaset adamıdır. 1834'de *le Sémaphore* ile çalışmış, daha sonra Paris'e geçmiş önce *Vert-Vert*'de ve *Messenger*'de editörlük yapmış, daha sonra ise *Charivari*'nin baş editörü olmuştur. (çn)

ve *Peuple* bünyesinde birazcık da meslektaşımıydınız. Evvela *le Siècle Gazetesini* ne yaptınız? Her zaman doğruculuğun ve ahlakçılığın timsali gibi görüldünüz ve bunun yanında, Piemonte yararına ve beni harcamak pahasına, tüm *Siècle* okurlarına benim nasıl da bir *Janicot* olduğumu gösterdiniz. Pekâlâ, yurttaş Delord; ister ödüllendirilmiş, ister ödüllendirilmemiş olsun siyasi birlik aşkının yalnız gazetecilerin vicdanı üzerine etki yapmadığını; aynı zamanda sağduyuyu da etkilediğini, sizin durumunuzda olduğu gibi akılları da felce uğrattığını size göstereceğim.

Bay Delord, kendi kitaplarımı hiçbir zaman yeniden okuyamadığımdan ve en kolay unuttuğum şeyin bizzat kendi kitaplarım olduğundan dolayı bana kaynağını belirtmek zorunda kaldığı, federalizm fikrime aykırı olan ki bu daha dün çıkmış bir fikir değildir, bazı sözlerimi alıntılanmaya çalışmış:

“CUMHURİYET, Avusturyalıya şöyle demelidir: İtalya’dan çekilmeni istiyorum ve Avusturyalı çekilecektir. İskitliye ise şöyle diyecektir: Benim biricik Polonya’yı bırakmanı istiyorum ve İskitli yeniden çölün yolunu tutacaktır.”

Benim bu metnin üslubunun alıntılanıldığı yapıtın bütününde neler taşıyor olabileceğini bugün keşfedebilmem imkânsız ama söyleyebilir misiniz; CUMHURİYET, Avusturyalı ve İskitliler hakkındaki bu sözün İtalyan birliği meselesiyle ne alakası var? Ben, İtalyanların ya da Polonyalıların özgürlüğünü yalnız cumhuriyetin, yalnızca cumhuriyetin ki, bundan federal bir cumhuriyeti de anlayabilirsiniz, sağlayabileceğini söylemekteyim. Ne var ki eski cumhuriyetçi Bay Taxile Delord buradan Victor-Emmanuel monarşisi lehine bir tez çıkartıyor! Zavallı Piemonteciler! Kendi naklettiklerini bile anlamaktan acizler: Onlara cumhuriyet ya da federasyon dediğinizde; onlar bundan siyasi birlik ve krallığı anlıyorlar!

Bay Delord'un her zamanki gibi alıntı yaptığı yapıtı belirtmediği bir başka alıntısı ise şöyle:

“İtalyan, Macar, Leh ve Hırvat milletlerinin başkaldırısı, Kutsal İttifak tarafından, hiçbir hukuka ya da yasaya tabi olmadan meydana getirilen uluslararası büyük feodal sistemin reddi olmasın?”

Ebetteki, ortaçağda olduğu gibi, günümüz çağında da olabilecek milletler arası büyük bir feodal sisteme kesinlikle karşı çıkıyorum. Soyluluk feodalitesine de, endüstriyel feodaliteye de karşı çıkıyorum; devletler feodalitesine de karşı çıkıyorum, peki neden? Şüphesiz federalist olmam nedeniyle. Peki, o halde, bu cümleyi hatırlatmak niye? Ben bu cümleyi inkâr mı ediyorum ki? Bu sizin ne işinize yarıyor? Oysaki millet ile siyasi BİRLİĞİ eşdeğer şeyler haline getirmiş olan siz; cumhuriyetçi olduğu halde, bin bir hassasiyetle birlikten yola çıkıp MONARŞİYE varan siz; temel şartı birlik, üstün formülü ise kutsal ittifak olan bu büyük feodal sistemi yeniden düzenlemekten başka ne yapmaktasınız ki?

Aynı günlerde Bay Delord, “aynı Proudhon değil miydi ki...” diye devam ediyor: “Avrupa'daki devrim özdeş ve evrenseldir; karşı-devrim de benzer şekilde özdeş ve evrenseldir. Şu ara Fransa'da, Macaristan'da, Roma'da, Almanya'nın tümünde tartışılmakta olan meseleler özünde aynı meseledir. Özdeşlikleri ve birbirleriyle olan dayanışmaları apaçık ortadadır. Herkes bunu hissetmekte, görmekte ve ilan etmektedir.”

Eh! Ben bugün de farklı düşünmüyorum. Örneğin şahsen ben, Polonya meselesinin de İtalyan meselesinden daha farklı şekilde çözülemeyeceğine, yani federasyondan başka bir yolla çözülemeyeceğine tamamen ikna olmuş durumdayım ki zaten bu yüzden, tarih tarafından mahkûm edilmiş toprak aristokrasisinin lehine bir siyasi birliğin yeniden oluşturulmasından başka bir

şey olmayan ne var ki Polonya'nın restorasyonu diye adlandırdığımız şeye kökten karşıyım. Ancak tabii *Sièclé*'in müşterisi, pek beyefendi kralın bu durumdan kazancı ne olacaktır ki?

Bay Delord, yılmadan aktarmayı sürdürüyor:

“1849'da milliyetler prensibinin ateşli taraftarı olan Bay Proudhon, kendini Vatikan'ın amansız düşmanı olarak ortaya koyuyordu: Bundan böyle merkezi Roma'da değil, İmparatorun istediği gibi Paris'te olacak Hıristiyan CUMHURİYETİNİN derhal kurulmasını talep ediyordu.”

Öncelikle; *Hıristiyan* betimlemesinin üzerinden geçelim ki 1849'da bu tanım kimseyi, bugün Bay Delord'u rahatsız ettiğinden daha fazla rahatsız etmiyordu ve yine benim kalemim altında, tutuculuğun kuşkusuz ona sunmadığı bir boyut kazanmış oluyordu. Yine soruyorum; o zamanlar öngördüğüm, her zaman da sahiplendiğim ve benim zihnimde devrimden ve adaletten başka bir şeyi ifade etmeyen ruhani CUMHURİYET ile Bay Delord'un ünitarizminin ne alakası var? Benim açımdan çelişki nerede? Bir adalet sever ve devrimci olarak kiliseye karşı gelmemden; sizlerle beraber papalık devletlerinin Victor-Emmanuel'e devredilmesini destekleyeceğim sonuncu mu çıkartıyorsunuz? Ne mantık!

Bay Delord'un son aktarımı ise şöyle:

“Papaların dünyevi gücünün kaldırılması; demokrasinin krallar, konsüller, imparatorlar ve papalar şehrine görkemli girişinden başka neyi ifade eder ki? Daha yukarıdan bir bakışla, papaların dünyevi iktidarının düşüşü; insanlığın felsefeye nihai dönüşüne; bir zamanlar Şarlman tarafından gökyüzünden yere indirilen katolikliğin, yeryüzünden bir kere daha ayrılmasıyla yeniden göklere dönüşüne işaret etmektedir.”

Bay Taxile Delord'un hitabetindeki süslü yapaylığı takdir etmeli. *Sièclé*'in aboneleri; devrimin ilkelerine, neredeyse hiçbir kötü niyet taşımaksızın kendilerini cumhuriyetçi zannedecek kadar bağlı kalma niyetinde olan dürüst liberallerdir. Yeter ki onlara zaman zaman zaman *devrimden, demokrasiden, seksen dokuzdan, özgürlükten*, vs. söz edin, çok mutlu olurlar; uygulamalar üzerine tartışmazlar, çatışmazlar. Kırım savaşı, devrim; Lombardiya savaşı, İtalyan birliği ve devrim; Papa'nın sınır dışı edilmesi, devrim; devrim ve yine devrim... Tüm bu karışıklıklar arasında onlara; devrim, demokrasi, özgürlük; kilisenin dünyevi ve ruhani iktidarının kaldırılması gibi şeyleri biraz gergin bir tonda telaffuz eden bir yazarın bir kaç cümlesinden alıntı yapın: Hiç şüphesiz bu devrimci yazar, *Sièclé*'in görüşüne göre, yeni bir krallığın kurulması yolundadır, bir birlik taraftarı, bir Victor-Emmanuel dostudur. Ne var ki, işte siz bu muhteşem okurlara, aynı yazarın aslında federasyon adına krallığa karşı çıktığını öğretmektedirsiniz. Oh! Eğer öyleyse o halde bu kişi küstah bir dönek olmalı, bir karşı-devrimci olmalı!

İnanılmaz! Sizin tezinize karşı bugüne kadar hiç yazmadığım kadar sarsıcı metinleri, sanki İtalyan birliği lehine birer savmış, zihnimdeki çelişkilerin birer kanıtıymış gibi sunarak *Siècle* okurlarının aptallığına fazla güveniyorsunuz. İtiraf ediyorum; kilisenin dünyevi iktidarına son verilmesi, bu bölümü yazdığım dönemde benim zihnimde, tinsel iktidarını da kapsıyordu: İşte bu nedenle, zafer kazanan demokrasinin karşısında, papaların dünyevi iktidarının düşüşünü; katolikliğin güçten düşüşünün öncü bir işareti olarak gösterdim. Ne var ki Piemonte Krallığı; sizin düşüncenize göre, papalığın karşısında gölgede kalması gereken demokrasi değildir; aynı şekilde papalık devletlerinin zorla gasp edilmesi de, kilisenin tüm dünyevi iktidardan uzaklaştırılması demek değildir. Oysaki ne *Siècle*, ne de üniterler arasından tek bir kişi, çağrılarında bu uzaklaştırmadan söz ediyorlar. Kimse,

İncil'in maneviyatını, devrimin maneviyatının izleyebileceğini kabul etmiyor. Aksine, tıpkı Bay Taxile Delord ve diğer bazılarının da desteklediği gibi, kilise için, ayrıcalıklarının elden alınmasından bu yana kaybetmiş olduğu onur, mülk, etki adına her ne varsa kendisine iade etmek suretiyle fahri hemşehrlik talep ediliyor. Öyleyse Bay Delord beni neyle itham etmektedir? Eğer bir yerlerde bir çelişki varsa, bu, İtalyan birliği hakkında yayınlanmış broşürümde ne kilise yanlısı, ne de kilise karşıtı talepler geliştirmekten kaçınmış olan bendenizde değil; bir yandan hıristiyan sofuluğu yapıp, kiliseye şeref payeleri tahsis ederken; diğer yandan da papa-kralın azlini teşvik eden *Siècle*'dedir. *Siècle* açısından mantıklı olacak olan; bir yağma tedbiri almak yerine, tüm dini toplulukları birbirinden ayıran ve halkın manevi ihtiyaçlarını İncil'in kendisinden daha iyi tatmin eden bir adalet yasası teklif etmek ve yüksek öğretimi yalnızca yüz yirmi yedi bin dört yüz yetmiş dört ayrıcalıklı kişi için değil de, her iki cinsiyetten de YEDİ BUÇUK MİLYON çocuğu içeren bir kitle için yeniden düzenlemek suretiyle tüm cehalet yuvalarını yok etmek; böylece tüm önyargıların kökünü kazımış olmak olurdu. En nihayetinde *Siècle* açısından mantıklı olacak olan; papalık ile hükümet arasındaki anlaşmanın feshedilmesinin, kilise bütçesinin kaldırılmasının, senatodan kardinallerin gönderilmesinin, bundan böyle var olmayacak bir bakış açısının neticesinde kiliseye verilmiş olan mülklerin geri alınmasının talep edilmesi olurdu. İşte o zaman, *Siècle* benim hıristiyanlık karşıtı sunumlarımla alay edebilirdi; teoride de pratikte de bana göre avantajlı durumda olurdu ve gerçekten devrimci ruhtan hayat bulduğuna inanabilirdik. *Siècle*'deki sayın baylar; papalık ile olan kavganızda mantıklı hiçbir şey olmadığını varsayarak söylüyorum; dinsiz olma cesaretini değilse de akılcı olma cesaretini gösterin. Bunun dışında, benim Piemonteci entrikalarınıza dâhil olmamı ümit etmeyin: çünkü devrim hukukunu ve insanlığın saf ahlakını ne

kadar kilisenin üzerine koyuyorsam; tüm birlik siyasetiniz, tüm Voltaire'cilığınız ve tüm ikiyüzlülükleriniz ile beraber sizi de bir o kadar hatta binlerce kez İsa'nın dininin altına koyuyorum.

Benim bu son broşürüm ile ilgili yapılmış olan tüm eleştiriler arasında beni en çok üzen, yazarının kimliğinden dolayı, Bay Texile Delord'unkilerdir. Onların da ağırlığını görmüş olduk. Yazar benim sözlerimde, benim onlara yüklediğim anlamın tam tersini görmüş ya da görmek istemiştir: Hepsi bu. Bay Delord, bir zamanlar *Charivari*'de çalışırken; onu ciddi, soğuk ve biraz neşesiz bulurduk. Buradan yola çıkarak onun yerinin daha ciddi bir gazete olduğu sonucuna varmıştık. Bay Havin onu çağırıldığından beri biraz daha alaycı birine dönüşmüşse benziyor, daldan dala konuyor; güldürücü meslektaşısı Bay Edmond Texier ile yarışır halde: O kadar ki *Siècle* aboneleri için bile hafif bulunmakta. *Inventus est minus habens!*¹ Kendi kendilerini küçültme; birlik davasını benimsemiş olan herkesin çekeceği nihai ceza da işte budur!

---

1 *Inventus est minus habens*; Latince; eksik bulundun anlamındadır. Yazar burada, Tevrat'ta Kral Belşassar'ın verdiği şölen ile ilgili bölümde (Daniel.5,27) geçen "Terazide tartıldın ve eksik bulundun" cümlesine gönderme yapmaktadır. (çn)

III. BÖLÜM

L'OPINION NATIONALE- BAY GUÉROULT'UN¹ TAHTEREVALLI POLİTİKASI

Demokratik basından bir gazeteciye; “*Acaba hiç Aziz Lazarus nişanı ile ödüllendirildiniz mi?*” diye sorduğumda, okuyucu bu sorunun benim zihnimde bir yolsuzluk suçlaması ile eşdeğer olduğunu ve sorguya çekmekte olduğum kişinin benim tarafımdan dolaylı yoldan satılmış bir gazeteci olarak ilan edilmekte olduğunu zannetmemeli: mesele çok başka bir şeydir. Benim görüşüm sorulacak olursa, tekrar ediyorum ki, ben maddi yardımların söz konusu olduğuna inanmıyorum çünkü öyle olsaydı, bu gizlenirdi ve ben bunu, bir iftira davasına maruz kalmadan ilan edememiş olurum. Ödüllendirilenlere gelince, ben hiç birini tanımıyorum. Söyleyebileceğim tek şey şudur ki; eleştiriler açık şekilde yöneltilmiştir ve bunlara karşı hiçbir protesto yükselmemiştir; buna ek olarak, ödüllendirilmişler arasında bazıları nişanlarını üzerlerinde taşıırken, bazıları da salt parti itibarı nedeni ile bundan kaçınmış ve geri

---

1 **Adolphe Georges Guéroult**; (1810-1872) Fransız gazetecidir. 1859'da, II. İmparatorluk döneminde parçası olduğu L'OPINION NATIONALE Gazetesi, dönemin demokrasi yanlısı basınının en önemli yayın organlarından biri haline gelmiştir. L'OPINION NATIONALE; Türkçede milli görüş anlamına gelir. (çn)

kalan tüm diğerleri de bu nişanları kabul etmekte hiç güçlük çekmemiştir. Benim bakış açım göre işte burada ciddi bir mesele vardır. Her bireyin yabancı bir hükümdar ya da yöneticiden bir nişan, hatta bir ödeme alma hakkı vardır. Ne var ki gazetecilik yarı-kamusal bir görevdir; gazeteci ise bir çeşit yeminli yazardır: Bunun bir ispatı, alması gereken yetki belgesi ve ondan talep edilen kefillik ama özellikle de okurların ona karşı ifade edilmese de bilinen güvenidir. Hukuk ciddiyeti içinde, bir gazeteci, kimden gelirse gelsin hatta kendi hükümetinden bile gelse, onursal ya da parasal bir ödül almamalıdır. Gazeteci, fikirlerinden ileri gelen bir itibardan başka bir itibarı, abonelerinden gelen paradan başka bir parayı tanınamalıdır. Bu bir ortak inanç meselesidir, bir özel ahlak meselesi değildir. Ben sorgulamalarımı kişi ve istisna gözetmeksizin bu çerçevede sürdürmekteyim.

Bay Guérout, gazetesindeki birkaç makaleyi bana ayırmak istemiş. İşini bilen bir adam olarak da; patronu Bay Enfantin'in bu metafizik meraklar ile çok uğraştığını ama ne mutlu ki başa çıkamadığını unutmuş gözükerek, önce benimle *tez* ve *antitezim* üzerinden alay etmek ile işe başladı. Sonrasında ise benim karakterim ile ilgili pek de gurur okşayıcı olmayan bir betimlemeye girişti. Benim bu zavallı IX. Pius'a¹ karşı aniden gelişen *şefkatim* ile "*yakında IX. Pius'u savunanlardan geriye bir tek Protestan Bay Guizot, Yahudi Bay Cohen ve ateist Bay Proudhon kalacak*" demek suretiyle oldukça eğlendi. Benim bugünkü federalistliğimi, geçmişimdeki anarşistliğim ile açıklamaya çalıştı: Kısacası, sahip olduğum fikirleri, yazarının itibarsızlaştırılması yoluyla yerle bir etmeye çalıştı.

Bay Guérout, federasyon ve siyasi birlik ile ilgili olarak benim

1 **Papa IX. Pius;** 16 Haziran 1846 ile 7 Şubat 1878 yılları arasında papalık yapmıştır. Birinci Vatikan Konsilini açmıştır. Tarihte en uzun görev yapan papadır. (çn)

geçmişte girdiğim polemikleri yeniden araştırmak gerektiğini düşündüğünden dolayı; herhalde kendi sözlerine de başvurmuş olduğumu görmekten memnun olacaktır: Savaşta her yol mubahtır!

Bay Guérout, Ménilmontant felaketinden beri Bay Enfantin'in; her türlü görüşe ve her türlü hükümete kayıtsızca hizmet etmeyi kendine prensip edinmiş gibi görünen bankokrasi yanlısı, çift cinsiyetli¹ ve pankreatik ekolünün parçasıdır. Bu nedenle Enfantin'in etkisindeki Saint-Simonculuğun pek çok gazetede editörleri mevcuttur: Bay Chevalier *Les Débats*'da; Bay Guérout darbe sonrasında sınır dışı edilmeden önce *La République*'de, sonrasında ise *L'Opinion Nationale*'de; Bay Emile Barraut kim bilir nerede; diğerleri de sağda solda pek çok yerde. Bu iki kısım süvari Bay Proudhon'un tüm *tez ve antitezlerine* değerdir.

Acaba Bay Guérout'un güncel politikası nedir?

2 Aralık sonrasında, Bonapartist parti topluca iktidara geldi. Tıpkı 1814 sonrasındaki muhacirlerde² olduğu gibi, hiçbir

---

1 **Barthélemy Prosper Enfantin**'in, en önemli figürlerinden biri olduğu Saint-Simoncular; üyelerinin çoğu pozitif bilimci olan bir tarikattır. Radikal ve mistik fikirleri vardır. Özellikle kadınlara yaklaşımı çarpıcıdır. Mesih-Kadına inanırlar, kadın erkek eşitliğine vurgu yaparlar. Tıp bilimine hayranlık duyarlar. Yazar tarihin belli eğilimlerine gönderme yapmaktadır. (çn)

2 Burada muhaceret ya da göç ile tanımlanan hadise; 1789 ile 1800 yılları arasında başta devrim karşıtlarını etkileyen yoğun göç dalgasıdır. Göç eden bu kişiler çoğunlukla soylular, zengin burjuvalar ve bazı din adamlarıdır. I. İmparatorluğun 6 Nisan 1814'deki düşüşü ile beraber girilen Restorasyon Döneminde bu göç edenlerin bir kısmı yurda geri dönmüş, XVIII. Louis Fransa tahtına çıkmıştır. Ne var ki

sataşma amacı taşımadan, bu partinin de aynı zamanda hem genç, hem de yaşlı olduğunu söyleyebiliriz: Yaşlıdrlar çünkü nasıl ki muhacirler imandan ve kraldan başka bir şey bilmezler; bunların da siyasetten anladıkları tek şey, şeref ve zaferdir; gençtirler çünkü gündemdeki meseleler onlar için yenidir ve önlerinde daha bir çıraklık dönemi vardır. İmparatorluk hükümetinin; aslında tüm çömez hükümetlerde görülebilecek tüm bu iniş çıkışları; partinin içinde, biri muhafazakâr tercihlere eğilimli, diğeri ise devrimin iddialarını, demokratik duyguları ortaya seren iki ayrı eğilimin oluşması, kısmen işte buradan ileri gelmektedir. İmparatorluk hükümeti, gazetelere yaptığı uyarılarda birden çok kez, hiçbir dış etkinin tesirinde kalmayacağı ve bu durumu göz önünde bulundurmamız gerektiğini ilan etti. Partiye gelirsek; onu bütününde, her iki ayağında da birer kova ile Sen Nehri üzerinde yürüyen bir adama benzetebiliriz.

Örneğin İtalya'nın siyasi birliği meselesi, imparatorluk hükümetinin hakemliğine bırakılmış şekilde karşısında durmaktadır. Direnişçi Bonapartistler; hükümdarların itibarını, hanedanların meşruluğunu ileri sürerek Piemonteci iddiaların aykırılığına, devrimci çalkantıların yaşanması tehlikesine karşı uyarırken; hareket yanlısı Bonapartistler ise ulus prensibi ve jakoben geleneklerinin gereğince bir merkez etrafında birleşmeden yana olduklarını ilan etmektedirler. Peki, bu sol ve sağ fraksiyonların arasında bu büyük partinin merkezinde ne vardır? Biz de Majestelerinin kararını beklerken; kâh Bay Thouvenel'e, kâh Bay Drouyn de l'Huys'a doğru sürükleniyor; bazen

---

bu dönem de Napoleon'un geri dönüşü ile kesintiye uğramış, XVIII. Louis ve pek çok soylu sürgün edilmiştir. Nihayet 1815 yazından itibaren ikinci Restorasyon Döneminin başlaması ile pek çok kral yanlısı karşı devrimci yeniden Fransa'ya dönmüştür. Burada yazarın kastettiği muhacirler işte bu kişilerdir. (çn)

La France Gazetesine karşı *La Patrie* ve *Le Pays*'e hak verir-ken; bazen de *L'Opinion Nationale* ile *La Patrie*'ye karşı, *La France*'a hak veriyoruz... Ne 89'da doğan hukuku, ne kitlelerin ekonomik çıkarlarını, ne medeniyet gelişimini, ne Avrupa'nın güvenliğini sorguluyoruz. Hele ki hiç kimse sesini, sorunu çözebilecek tek teori olan federasyon lehine yükseltmiyor.

Ya da aynen İtalyan birliği meselesinde olduğu gibi bu sefer de papalığın varlığı masaya yatırılıyor. Bonapartist parti gene kendi içinde bölünüyor: Kardinaller ile birleşmiş Bay de la Guéronnière ile Bay de la Rochejaquelein; Bay Piétri ile Bay Persigny'nin acımsızca kılıç salladıkları kilisenin dünyevi iktidarını destekliyorlar. Kimse meseleyi ne devrimin ebedi ahlak ilkeleri, ne de papalığın taleplerine adilce yaklaşılabilecek tek ilke olan federatif ilkenin ışığında sorguluyor. Aksine, meseleyi üstü kapalı şekilde papa-kral lehine çözen kişiyi herkes, kato-likliğe duyduğu saygı nedeniyle eleştiriyor: Sırf birileri, dün-yevi iktidar ya kilise için bir güçten düşme sebebi değilse diye sorguluyor diye; diğerleri hemen bunun onun için vazgeçilmez bir garanti olduğunu ileri sürüyorlar. Temelde, bu tartışmada ciddi olan tek şey; mantığa ve hukuka aykırı olarak Napoli ve Toskana devletlerini. vb ele geçirdikten sonra, kilise devletle-rini de isteyen ve Bonapartist fraksiyonlardan birinin ilgisini kendi davasına çekmek suretiyle imparatorluğun onayını da elde ettiği düşünün Piemonte'nin açgözlülüğüdür.

Bay Guérout da kendini bu kavganın içine atmış durumda: Peki o burada hangi işlevi yerine getirmekte? Tahterevallı iş-levini. Bir yandan katolikliğe karşı bir tartışmadan ziyade bir karalama savaşına girişmişken; bir yandan da Bay Renan'ı Bay La Roque'u ve hatta beni ateist olmak ile eleştiren biri olarak, herhalde bunu inkâr etmeye cesaret edemeyecektir: Sanki fel-

sefede, devrim düşüncesinde ateizm ve teizm, materyalizm ve maneviyat, metafizik niteliklerden başka bir şeyi ifade ediyormuş gibi. Bay Guérout, Bay Émile Augier'in oyunu ile ilgili uyarılma şansına sahip oldu: İşte böylece papaz sınıfının zulmünün bir kurbanı olarak tarihe geçmiş oldu. Ama sakın olun; Bay Guérout, *Fils de Giboyer*'nin¹ temsiline katılmış ve kendi gazetecilerinin tek bir saç teline bile zarar gelmesine müsaade etmeyecek Voltaire'ci Bonapartizmin koruması altında idi.²

Bay Guérout'un başını çektiği toprak elde etme hevesçilerine karşı, en az bir başka ulus kadar saygın Belçika ulusunun bağımsızlığını destekledim. Peki, ödül olarak ne elde ettim? Laeken Sarayı'nın yandaşlığını mı? Léopold nişanı mı? Hayır, sadece koca bir yaygara. Tüm liberal Belçika basını beni yuhladı! Evet, bir süredir Belçika liberalizmi ve Kral Léopold hükümeti, herkesin dikkatini çeken bir çelişki içerisinde üniter fikirlere doğru eğilim gösterirken; benim Belçika'nın bağım-

-
- 1 *Fils de Giboyer* (Giboyer'in Oğlu); Fransız şair ve oyun yazarı **Guillaume-Victor-Émile Augier**'nin 1862 yılında sahneye konmuş bir oyunudur. Papaz egemenliği yanlılığını eleştiren bir oyundur. (çn)
  - 2 Bay Émile Augier ile Bay Guérout'un isimlerini yan yana anarak, onları aynı eleştirinin kapsamına almak niyetinde değilim. Oyun yazarı içinde bulunduğu dönemin arızalarından, gülünç durumlarından yararlanır: Bu onun hakkıdır. Benim inancım odur ki, eğer hiç görmediğim ve okumadığım eseri, siyasi entrikalara alet edilirse bu onun kabahati değildir. Kendi içinde bulunduğu tarikata daha iyi hizmet verebilmek ve kiliseye daha iyi ateş açabilmek adına hanedana onay veren Bay Guérout için ise aynı şey geçerli değildir. Yalnız beni şaşırtan bir şey var ki o da; kısa bir süre önce, *le Fils de Giboyer*'nin bir nevi devamı niteliğinde olduğu *les Effrontés* oyunu nedeniyle aynı yazarı çok sertçe cezalandıran bazı partilerin bugün onu bu kadar coşkuyla alkışlıyor olması. Acaba oğul *Giboyer*'ye olan alkışlar, Baba *Giboyer*'ye yapılanları unutturmak için mi?

sızlığı lehine federasyon politikasını öne sürdüğüm doğrudur... Dahası, bir gazetecinin federasyona karşı neden birlikten yana olduğunu da anlıyorum: Bu mesele kavgalara teslim olmuştur. Hatta etimolojiye rağmen kabul ediyorum ki nasıl bir şahidin satın alınabilirliği yalan bir şahitliğin göstergesi olabilirse, aziz mertebesinde bir şehit de hakikatin kesin bir şahitliğini bundan daha fazla sunuyor olamaz: Ne var ki, benim, okumakta olduğum bir yazarın, profesör olarak mı yoksa bir avukat olarak mı konuşuyor olduğunu bilmeye hakkım vardır. Sayın Bay Guérout; acaba hiç Aziz Lazarus nişanı ile ödüllendirildiniz mi?

Meselenin özüne dönelim; acaba Bay Guérout, savunmakta olduğu davanın lehine akla yatkın gerekçeler üretebildi mi? Federalizm yanlısı savları çürütebildi mi? Kendisinin muhakeme yöntemleri gerçekten de çok acayip. Ben tarih ve coğrafyayı öne sürdüğümde, Bay Guérout bu görüşleri *basmakalıp sözler* olarak değerlendirmektedir. Tamam, eleştiriyi kabul ediyorum. Coğrafyayı ben icat etmediğim gibi tarihi de ben uydurmadım, ne çare ki ben de; Bay Guérout, İtalya'nın tarihsel geleneklerinin ve coğrafi şartlarının, onu üniter bir merkezîyetçiliğe yönlendiriyor olduğunu ya da bu şartların her birinin artık değiştiğini ispatlayana değin; özellikle de basmakalıp oldukları için, bu görüşlerimi gayet sağlam olarak değerlendirmeye devam edeceğim.

Kendisi; birleşmiş, bunun yanında da nankör ve düşman hale gelmiş bir İtalya'nın bize hiçbir şey yapamayacağını iddia etmektedir. Oysaki ben, sınırlar üzerinde yapılacak basit bir teftişin bile bunun tam tersini söyleyeceğine inanmaktayım. Acaba, dişler ve tırnaklar ile silahlanmış bir aslanın karşısında, bu hayvanın etle beslenmeye, kan içmeye hazırlanmakta oldu-

ğunu anlamak için büyük bir doğa bilimci mi olmak gerekir? Ancak bölünmüş olduğunda bizim için zararsız görülebilecek, Fransa'ya karşı tepeden tırnağa silahlı İtalya'nın durumu da aynen böyledir. Bay Guérout'un, İtalya'nın bu zırhlarının Avusturya'ya karşı olduğunu; Fransa'ya gelirse, prensiplerindeki benzerliğin onu İtalya için bir kız kardeş yaptığını savunduğu doğrudur. Ne tatlı bir dostluk! Ne var ki bir başka *basamaklıp* sayılabilecek deneyimler; bu iki iddiaya karşı en çağrıcı yalanlamayı sunmaktadır. İtalya'nın sürekli savaşmış olduğu Brennus'un¹ vatanıdır; her zaman bu taraftan gelebilecek olası bir saldırıdan korkmuştur; Dindar Ludwig'in² ölümünün ardından Roma siyaseti, Almanları, Fransa'ya karşı olarak imparatorluğa çağırmıştır. İtalyan ulusunun bizim ulusumuza karşı olan bu nefretinin bir sonucu olarak, kendimizi paldır küldür birlik siyasetinin içine atmışızdır ve Avusturya hala aynı sebeple bugün Venedik Devleti'ni elinde tutmaktadır. Nihayetinde Savoie Hanedanı da sürekli Fransa'ya karşı siyaset gütmüştür.

Prensiplerin benzerliğinden söz ediyorsunuz. Oysaki içinde bulunduğumuz şu zamanda, her ikisi de anayasal düzendeki Avusturya ile Piemonte arasında, bu ikincisinin İmparatorluk Fransa'sı ile arasında olandan daha fazla ilkesel benzerlik söz konusudur. Bir başka *basamaklıp gerçek* de şudur ki; olur da Avusturya, Venedik'e verilecek bir tazminata rıza gösterirse, Viyana ve Torino

-
- 1 **Brennus.** Söylentilere göre, MÖ 390'larda Roma'yı ele geçiren Galvalı çetenin reisinin adıdır. Adı ilk kez Roma tarihçilerinden Livius'un (MÖ 59 ya da 64 - MS 17) yapıtlarında geçmiştir. (çn)
  - 2 **Dindar Ludwig;** Fransızca adıyla **Louis-le-Débonnaire;** Şarلمان'ın hayatta kalan tek yetişkin oğlu olduğundan; 814 yılında babasının ölümünden sonra tek ve biricik hükümdar olarak Franklar'ın başına geçen tarihsel kişidir. Ölümünden sonraki kardeş savaşının ardından Kutsal Roma İmparatorluğu üç parçaya bölünmüştür. (çn)

saraylarını en seveceninden bir dostluk köprüsü birleştirecektir. Tabii belki Bay Guérout, prensiplerin benzerliği derken; Fransa'nın anayasal geleneklere geri dönmesiyle; İtalya Avusturya ve Fransa arasında, üçünün kapitalist çıkarlarını birleştirecek karşılıklı güvenceler üzerine bir antlaşmayı kastetmiştir? Pierre Leroux'nun da belirttiği gibi, *burjuvalar* arası böyle bir dayanışmanın ve birliğin, meşruti monarşilerin temel düşüncelerinden biri olduğunu daha önce de belirtmiştim. Böyle bir durumda zaten artık ne millettten ne de demokrasiden konuşmayalım; hele ki, *toplumun en kalabalık ve en fakir sınıfının bağımsızlaşmasını devrimin maksadı* olarak gören Saint-simoncu sloganları hemen bir kenara bırakalım. Fransız ve Avusturya siyasi birliği ile bu şartlar altında bir evlilik yapan ve onlar ile beraber bir üçlemenin parçası haline gelen İtalyan birliği, bundan böyle kime karşı tavır alacaktır? Elbette bu üç ülkenin proleteriyasına karşı... Benim Bay Guérout'un demokratik ve sosyalist duygularına iftira ettiğim söylenebilir mi? Oysaki geçmiş ve bugün zaten geleceğe de kefildir: Saint-Simonculuk, ilki bizzat Saint-Simon'un ağzından olmak üzere, Bay Enfantin ve müritleri şahsında endüstriyel feodaliteyi gerçekleştirmeyi kendilerine misyon edindiklerini açıkça bildirmişlerdir. Zaten bu nedenle onları, önce Temmuz monarşisine, ardından da İkinci İmparatorluğa doğru yön değiştirirken izledik: hatta Bay Guérout'un geçici cumhuriyetçiliğinden hiçbir şey hatta en ufak bir erek bile kalmadığını düşünecek kadar.

Bay Guérout, federatif idareyi, komuta merkezlerini çoğaltmak ile suçlamaktadır. Yaptığı itiraz ise samimiyetten yoksundur: Aksine o bunun doğru olduğunu bilmektedir. Bay Enfantin'in müritlerinden biri olan ve yirmi yıl boyunca büyük toplulukların sayısının arttırılmasına katkı yapmış bu takipçisinin; bugün ise tüm bu sevdiği şeylerin, kurumların, büyük siyasi birliklerin

cazibesinin kaynağını olan şeyi eleştirdiğine kim inanır ki? Çeşitli Avrupa devletlerinin bütçe istatistikleri üzerinden derlediğim son broşürümde hatırlattığım üzere ki, Bay Guérout da bu belgeleri en az benim kadar iyi bilmektedir; hükümetlerin genel giderleri, merkezileşme ile doğrudan ve geometrik orantı içinde artış göstermektedir. Öyle ki; Vaud Kantonunda kişi başına düşen ortalama katkı 15 fr.77; kişi başına düşen federal katkı 6 fr.89, yani toplamda 22 fr. 66 iken; aynı rakam Belçika'da 30 franka, Fransa'da ise 54 franka kadar yükselir. Ancak İsviçre'de 2.392.760 kişilik bir nüfuz için, yirmi beş kantonsal idare, federal yönetim ile beraber toplamda, Bay Guérout'un ifadesiyle yirmi altı komuta merkezi bulunmaktadır. Diğer kantonların bütçelerini bilmiyorum ama onlarınkini de, en kalabalık ve en zengin kantonlardan biri olan Vaud Kantonu ile eşdeğer sayarsak, toplam bu yirmi altı kanton için elimizde 53.821.531 fr. 20 c. değerinde bir toplam harcama rakamı bulunuyor demektir. 38 milyon nüfuslu Fransa'daki bu rakam İsviçre'ninkinden on altı kez daha hatırı sayılır büyüklükte bir rakamdır; yalnızca bir devlet, bir hükümet, bir komuta merkezi bulunur; ne var ki bunun da maliyeti, son bütçe tahminlerine göre, iki milyar altmış sekiz milyon yani kişi başına 54 fr. 40 c'dir. Aynı zamanda bu bütçenin içine tüketim vergileri 75 milyona kadar çıkan ve borçlanan ilçelerin ve Paris'in giderleri dâhil değildir. Eğer gerçekten iyi niyetli ise Bay Guérout'un cevap vermesi gereken şeyler işte bunlardır. Ne var ki bilmenin her zaman iyi olduğu şeyleri söylemek ise her zaman iyi olmayabilir ve benim siyasi birlik aleyhine yürüttüğüm karşı tanıklığı federalizmin üzerine atmak Bay Guérout'a daha kolay gelmiştir. İşte işler bu şekilde yürümüş, gazeteler bu şekilde yazılmıştır.

Bay Guérout, kendine özgü bir maraz ile anarşi eleştirisinde, onu

federasyon ile karıştırarak kadar ileri gitmek suretiyle ısrarcı olmaktadır. Bay Taxile Delord gibi Bay Guérout da hangi okuyucu kitlesine hitap ettiğini bilmektedir. Zaten mükemmel hıristiyanlar olan *Siècle* okurları için papalık ne ise, öyle görünüyor ki, zaten kusursuz demokratlar olan *l'Opinion nationale* okurları için de anarşi o demektir. Acaba biz hep aynı cahil ve budala halk olarak mı kalacağız? Zamanında Venedikliler XIV. Louis'ye özürlerini iletmek için elçiler gönderdiklerinde; bazı Paris burjuvalarının, Venediklilerin cumhuriyet ile yaşamakta olan bir ulus, cumhuriyetin ise kralsız bir idare olduğunu öğrendiklerinde neredeyse gülmekten ölecekleri anlatılır durur. Anarşinin özgürlüğün doğal bir sonucu ve ispatı olduğunu; teoride ise, tıpkı monarşi, demokrasi ve komünizm gibi siyasi sistemler içinde *apriori* formüllerden biri olduğunu; pratikte ise bu tanımdan, yalnız bireysel inisiyatifine bağlı, sayısı ve önemi; yazarların, kışkırtıcıların, dalkavukların, monarşilerin, teokrasilerin, demokrasilerin tüm sömürücülerinin tüm hoşnutsuzluğuna karşın, durmadan artmakta olan tüm eylemleri anlamamız gerektiğinden ötürü; anarşinin bir toplum oluşumunun dörtte üçünden fazlasında var olduğunu acaba Bay Guérout'a mı yoksa onun okurlarına mı öğretmeliyim? Dürüst, akıllı ve çalışkan her adamın, her zaman ve zorunlu olarak anarşi eğilimli olduğunu, anarşiden esinlenen bu kutsal korkunun; insanoglunun doğuştan kötü ve yetersiz oluşunu prensip edinmiş, özgür aklı suçlu gören, özgür emekle elde edilen serveti kısıkanan, aşktan hatta aileden bile sakınan; kimisi bedeni ruha, kimisi ruhu bedene kurban eden, tüm bireysellikleri ve bağımsızlıkları kumanda merkezlerinin ve papalıkların mutlak otoritesi altında yok etmeye çalışan yobazların tek hakikati olduğunu acaba hangi birine öğretmeliyim?

Bu göstermelik fikir çürütmesinin ardından, Bay Guérout bu

sefer de benim bilincimdeki gizemleri incelemeye koyuldu. Ona göre beni yazı yazmaya iten düşünce, en cehennemliğinden bir Makyavelcilik olmalıydı.

Benden söz ederken şu şekilde yazmaktaydı; “onu yönlendiren temel menfaat ne? Dini bir kazanç mı? Yoksa imparatorluğa ve hanedana karşı olan sevgisi mi? Katıksız iffeti bu açıklamayı kabul etmeyecektir. Dine gelirse, kendisi ateist; siyasete gelirse, kendisi anarşi yani her türlü idarenin ortadan kaldırılması taraftarı. Halbuki Bay Proudhon, fikirlerinden başka şeye hizmet etmek için fazla gururludur. Bu durumda, dünyevi iktidarı savunurken, ateizmin gelişimi için çalışmayı mı umduğunu varsaymalıyız? Acaba imparatorun davası ile papanınki ayrılmaz şekilde birleştirerek, onları uzlaştırmayı ve aynı felakete doğru sürüklemeyi ardından da, kilisenin kalıntıları üzerinde kutsal anarşiyi yeşertmeyi mi umduğunu düşünmeliyiz? İşte bu gerçekten de Makyavelci bir yaklaşım ne var ki hiç de aptalca değil. Bunun yanında, Bay Proudhon yazmak olsun diye yazan biri değildir; yazarken bir gaye taşır bu nedenle *la France* bize daha iyisini sunana kadar, bizim tahminlerimiz bu yorum doğrultusundadır.”

Yukarıdaki satırlarda, Villafranca düşüncesinin saygın eleştirmenin ve imparatorluğun gerçek dostunun; bu düşüncüyü kötü maksatlarla, sonrasında haince yorumlamak ve şeytanca geliştirmek için elinde tutan bendeniz değil de, kendisi olduğunu ispatlamaya çalışan Bay Guérout aynı tonda devam ediyor:

“Eğer bizler, bu hükümetin faaliyetlerini arzu ettiğimizden daha fazla eleştirmek ile beraber, onun prensibine saygı duyuyorsak, ve önünde tamamlanması gereken büyük bir misyon olduğuna inanıyorsak; bu, millet arzusuna dayanan; askeri aşırılıkları açısın-

dan değilse de 89'un ilkelerinin düzenleyicisi olarak Birinci İmparatorluğu devam ettiren bu hükümetin, gelecek tüm hükümet formları arasında; kriz, iç karışıklıklar, dış tufanlar olmaksızın, ahlaki yükselişi, emekçi sınıfının entelektüel özgürleşmesini ve refahını gerçekleştirebilecek tek hükümet olmasındandır. Ancak özünde halkçı ve demokratik olan bu hükümet, kademeli olarak ve olaylar izin verdiği ölçüde, Fransa'da egemen olmuş ve onun gücünün ve meşruiyetinin kaynağı olan ilkeleri tüm Avrupa'da hâkim kılabilir.”

“Bay Proudhon, evrensel oy hakkı üzerine kurulmuş imparatorluk ile kilisenin tüm Romalılar ve hatta tüm İtalya tarafından geri püskürtülmüş dünyevi iktidarının kaderlerini ayrılmaz şekilde birbirine bağlamaya çalışarak; imparatorluk düşmanlığı zanaatına ve anarşi lideri rolüne soyunmaktadır. O imparatorluğu, gelecekle arasını daha mutlak şekilde açmak için, geçmişi ile lekelemektedir. Bay Proudhon bunu yaparak, oyununu oynamış, rolünün hakkını vermiştir.”

Bay Guérout benim hakkımdaki bu açık itham ve suçlamalardan kaçınabilirdi. Şahsen ben, yeni bir emre kadar, kendisini imparatorluğun sadık bir dostu olarak görmeyi sürdürmekteyim. Nasıl ki katolikler ile papalık kutsamalarının gözdesi olmak için yarışmıyorsam, kendisi ile de; ne İtalya'da ne Fransa'da prenslik bağışlarından gelecek ayrıcalıklar için yarışmayı düşünmemekteyim. Ne var ki Villafranca Antlaşması hususunda; İmparatorluk ve hanedan düşmanı ilan edilmekten oldukça çekinirim. Zaten bana karşı yeterince güvensizlik var, bir de bunlara, imparatorluk öfkesi eklenmesin.

Papalık ve İmparatorluk ilişkileri hakkında söylediklerimin anlaşılması o kadar zor muydu ki; Bay Guérout, beynini onca kemir-

dikten sonra tüm bunlardan ancak en kötü komplocular tarafından tezgâhlanabilecek iğrenç bir entrikayı keşfedebildi? Oysaki ben yalnızca tarihin söylediklerini söylemiştim. Ben her kurumun, tıpkı bir ailede olduğu gibi birer şeceresi olduğunu söyledim. Kiliseleri yeniden açmış olan, Concordat'ı¹ imzalayan, jakobenlere unvanlar, nişanlar, maaşlar dağıtmak suretiyle ağızlarını kapatan; imparatorluk adı altında aynı anda hem devrimi ve ilahi hukuku; hem demokrasiyi ve feodaliteyi bağrına basan bir monarşi yaratan I. Napoleon'un; tarihin zincirini kendine göre yeniden bağlamış olduğunu ve planının da, tamamen yeni biçimler ve koşullar altında, yalnızca Şarlman'ın değil, aynı zamanda Konstantin ve Sezar'ın da geleneğini sürdürmek olduğunu söyledim. Aynı zamanda Friedland² sonrasında, askerleri onu Batı'nın İmparatoru diye selamladığı vakit, I. Napoleon'un bu düşüncesinin, artık iyice anlaşılmuş ve alkışlanmış olduğunu ve bu bağlamda, I. Napoleon'un artık Kutsal Roma İmparatoru'nun hısımından da öte, tam anlamı ile mirasçısı haline gelmiş olduğunu; Konstantinopolis'in devamı niteliğindeki Rum Kilisenin başı olan Çar Aleksandr'ın bir anlamda kendisini meslektaş

-
- 1 Concordat; kilise ile devlet arasındaki antlaşmaya işaret etmektedir. Burada gönderme yapılan tarihsel antlaşma ise şudur: 89 Devrim'inde Konvansiyon Meclisi, devletin bir dini olamayacağına karar vermiştir. Böylece Konvansiyon, aydınlanmanın gereğini yerine getirmiştir ama bu pek uzun sürmemiş; I.Napoleon imparator olunca, Papa ile yeni bir 'Concordat' imzalamış ve Fransa'da, yeniden 'devlet dini'ne, Katolikliğe dönmüştür. (çn)
  - 2 Friedland Muharebesi, [Napoleon](#)'un [Eylau](#)'daki başarısızlığının (Şubat 1807) ardından kazandığı zaferdir. (14 Haziran 1807). [Doğu Prusya](#)'daki [Königsberg](#)'in 43 km güneydoğusunda bulunan [Friedland](#)'da (bugün [Pravdinsk](#)) geçen çarpışma, Napoleon ile Rus İmparatoru [I. Aleksandr](#)'ın arasında [Tilsit Antlaşması](#)'nın imzalanmasını ile sonlanmıştır. (çn)

olarak takdim ettiğinde, bu düşüncesinin de gün ışığına çıkmış olduğunu ve nihayetinde de bu tarihi veriler olmadan, imparatorluk anayasasının bir anlam taşımadığını söyledim. Elbette ki I. Napoleon'un bu fikirlerinden hiçbirini paylaşmıyorum; ne çare ki III. Napoleon'un bugün; İtalyan birliğine ve Papa'nın mülksüzleştirilmesine izin verememiş olmasının ve de devrimin bir simgesi olarak federatif sistemi sahneye koyamamış olmasının, bu düşüncelerin bir sonucu olduğu da yanlış değildir. Şimdi ben bunun sonucunda, Napolyoncu düşüncelere iftira etmek suretiyle tarih nezdinde yalan söylemiş olmak ve *imparatorluk ve handen düşmanı* ilan edilmek durumunda mı kalıyorum?

Kendime göre benim de tıpkı doğumumun meşruluğuna bağlı olduğum gibi bağlı olduğum bir geleneğim, siyasi bir şecerem var. Ben; on sekizinci yüzyıl felsefesinin kızı olan; annesi reform, büyükannesi ise Rönesans olan; Hıristiyanlığın başlangıcından Doğu İmparatorluğunun düşüşüne değin var olmuş ve yüzyıllar boyu birbirini izlemiş, ortodoks ve heteredoks tüm fikirlerin atası olduğu devrimin bir oğluyum. Unutmayalım ki bu görkemli kuşakta; kentler, ligler, federasyonlar hatta hiyerarşik yapılanmasına ve kast ayrımlarına rağmen feodalite bile birer özgürlük formuydu. Peki, benim bu devrimci şecereden ayırdığım Hıristiyanlık kimin oğluydu? Hıristiyanlık da Yahudiliğin, Mısır dininin, Brahmanizmin, sihrin, Plâtonculuğun, yunan felsefesinin, roma hukukunun oğluydu. Saint Augustin bir yerde. eğer ben kiliseye inanıyorsam, mevcut geleneği kastediyordu; İncil'e inanmıyorum demektir, diye yazmıştı. Ben de Saint Augustin ile aynı şeyi söylüyorum: Eğer geçmişteki köklerini yeniden keşfetmezsem; kendime güvenebilir, devrime ise inanabilir miyim?

Bay Guérault tüm bunlardan hiçbir şey anlamaz. İçinden çıkmış olduğu, ne kendisinin ne de yaratıcısı olan Bay Enfantin'in tarihsel ve felsefi kökenini ortaya koyamayacağı Enfantincilik; gelişigüzel bir cariyeliğin

temellerini atan, ete tapınımı icat eden, zınayı kardeşlik yerine koyan; insani kurumları, Bay Pouchet'nin¹ çamur oluklarında türeyen rotiferaları² gibi tahayyül eden; komünizmin en kaba, merkezizetçiliğin en maddeci hali olan işte bu Enfantincilik, her türlü resmi verasetin yeminli düşmanıdır. Kutsal nesillerden, aile soyadlarından, yerel dinlerden nefret eder; ailelerin oğullarını, Romalıların deyimiyile *liberi*³, olarak yani özgürlüğün çocukları olarak görmezler. Onlar tabiatın çocuklarıdır; *nati, naturales*⁴; onlar ana babalarına ait değil, topluluğa aittir, *communes*⁵: ne var ki tüm bunlar, Enfantincilerin, fırsat buldukça ve işlerine geldiği müddetçe kendilerini hanedan yerine koymalarına da engel teşkil etmez. Çünkü nihayetinde hanedan fikri, Enfantinci teokrasiyeye uzak olsa da; onlarsız hiçbir kurtuluşun olası görülmediği iki kavram olan otorite ve birlik kavramlarını, tarikatın keyfiyetine göre oldukça kusurlu şekilde olsa da temsil etmektedir. Hukuk kavramını bu et okulunda yer almaz. Demokraside değer verdiği şey, anonim olmak; bir idarede sevdiği şey ise merkezizetçiliktir. Onun I. Napoleon tarafından kurulup, III. Napoleon tarafından restore edilen imparatorlukta hoşuna giden şey ise; kendisinin de gelişimine katkı sağlayacağı bu geleneksel, bana göre ise heybet dolu ne var ki hayali silsile değil; cumhuriyete son veren ve özgür düşüncüyü sessizliğe boğan yardım elleridir. İtalyan'ın siyasi birliği meselesinde takdir ettiği şey ise bir devletleştirme ve millileştirme dizisinden meydana geliyor olmasıdır. Bay

-
- 1 **Félix Archimède Pouchet**; (1800 Rouen–1872 Rouen) Fransız biyolog ve doğa bilimci. (çn)
  - 2 Çarklı veya tekerlekli hayvanlar olarak bilinen rotiferalar, milimetrenin onda biri uzunluğunda, solucan benzeri hayvanlardır ve tatlı sularında yaşarlar. Kendi kendilerine üreyebilirler. (çn)
  - 3 *Liberi*; Latince; *libero*'nun çoğul halidir. Özgür anlamındadır. (çn)
  - 4 *Nati*; Latince doğmuş anlamındadır; *Naturales* de doğal, doğadan gelen anlamındadır. (çn)
  - 5 *Communes*; Latince kökenlidir, Fransızcada da kullanılır, burada ortak anlamındadır. (çn)

Gu eroult'a; Aziz Lazarus Nişanı ile  d ullendirilip,  d ullendirilmediğini sormuştum? Aslında Victor-Emmanuel'e Bay Enfantin'in l tf yle saltanat sürmeyi arzular mıydınız diye sorsam daha iyi olurmuş.

IV. BÖLÜM

LA PRESSE, LA PATRIE, LE PAYS, LES D BATS, L' CHO, DE LA PRESSE, LA REVUE NATIONALE GAZETELERİ

Bay Peyrat'ın¹ olağanüstü bir hakaret yeteneğine ve ondan daha da üstün olarak; fırtınalı bir anlatım ve karmakarışık bir bilgelik yoluyla meseleleri anlaşılmaz hale getirme sanatına sahip olduğunu herkes bilmektedir. Kendisi benim 1848'de *demokrasi musibeti* olduğumu söylemekte; beni H bert² ile kıyaslamakta, benim savlarımı acına-

- 1 **Alphonse Peyrat** (1812–1890) Fransız gazeteci ve siyaset adamıdır. *la Presse* Gazetesinin baş editörü ve *l'Avenir National* Gazetesinin de kurucusu ve yöneticisi olarak tanınmaktadır. ( n)
- 2 **Jacques-Ren  H bert**; (1757 – 1794) Fransız gazeteci ve devrimcidir. [Fransız İhtilalinin](#) en önemli devrimcilerinden biri olan H bert kiliseye olan karşıtlığı ve halkçılığıyla nam salmıştır. Kendisi ilk başlarda pek çok devrimci arkadaşı gibi [Girondistenlere](#) karşı [jakobenler](#) saflarında yer almış ancak daha sonra "[club des cordeliers](#)" e geçmiştir. Pek çok dava arkadaşı gibi 1794 yılında giyotinle idam edilmiştir. "Club des cordeliers" ise [Fransız ihtilali](#) döneminde, başlarda [jakobenlerin](#) saflarında bulunan; hatta [Georges Danton](#), [Jean-Paul Marat](#), [Camille Desmou-lins](#), [Jacques Rene Hebert](#) gibi bu grubun en önde gelen isimlerinin [Pa-ri-s](#) sokaklarında baş gösteren terör olaylarından sonra jakobenlerden ve dolayısıyla [Maximilien de Robespierre](#) den ayrılıp kurdukları örgütün

cak fikirler olarak değerlendirmektedir. Avusturya'yı yenebilmek için İtalya'nın birleşmesinin elzem olduğunu ve tıpkı bir tarla faresinin uyandırdığı dev bir aslan misali, küçük devletlerin artık yok olmakta olduğunu, genel eğilimin büyük birleşmeler yönünde olduğunu açıkladığından bu yana beni küçük düşürmeye çalışmaktadır. Ne coğrafyanın, ne tarihin, ne kamu hukukunun, ne de insan haklarının hiçbir şey ifade etmediği; tüm yaşamı boyunca ne federatif sistem üzerine ne de 1814 Anayasası ya da 93 Anayasası üzerine beş dakika bile düşünmemiş; ilerlemeyi ve devrimi, yalnız siyasi birlikte ve jakobenlerin keyfiyetinde gören bu kaba saba adama ne cevap vermeme bekliyorsunuz? Bay Peyrat, acaba siz de hiç St.Maurice ve St. Lazarus nişanları ile ödüllendirildiniz mi?

La *Presse*'in yönetimine Bay Peyrat'nın yerine Bay de Girardin¹ gelmiş durumda. Ne var ki gelmekten başka bir şey yapmamış olduğu için, yalnızca sorumu şu şekilde değiştirmekle yetiniyorum: Acaba Bay Girardin de kendisine şeritler, nişanlar takılmasını arzu eder miydi?

La *Presse*'in bu eski editörü şimdilerde her zamankinden daha parlak görünmekte. Altı senelik emeklilik onu hiç yaşlandırmamış: Her zaman aynı huysuzluk, aynı hareketlilik, aynı cüretkârlık. Onun gelişi gazetelere biraz hayat verdi. Önerileri ise hem eğlendirdi, hem de okurların ilgisini çekti. Kendisi için, *Özgürlük Gazisi* deyişini seçerken, nasıl oldu da kendini öncelikle federalist ilan etmedi? Kendisinin 1848'de, üç aylık iktidarı otuz yıllık gazeteciliğe tercih ederim dediği yalan değildir. Dolayısıyla Bay Girardin'in özgürlük anlayışının merkezileşmenin kuzeni olduğu

---

adıdır. (çn)

- 1 **Emile de Girardin;** (1802–1881) Fransız gazeteci ve siyaset adamıdır. la *Presse* Gazetesinin kurucusudur. 1856'da bıraktığı gazete yönetimini, 1862'de Alphonse Peyrat'dan yeniden devralmıştır. (çn)

sonucuna varabiliriz. Zaten 1860'da herkes siyasi birliğin, Napoli'nin Garibaldi tarafından ele geçirilmesi ile gerçekleştirildiğini düşündüğü bir zamanda İtalyan siyasi birliğini desteklemek de cüretkâr bir şeydir. Bu birlik her yandan çökmeye başladığında da Bay Girardin onu koruması altına almakta tereddüt etmedi. Önerdiği çözüm ise aşağı yukarı şöyleydi: Siyasi birlik ve özgürlük adına, İmparatorun bir kararnamesi ile kilise ile devlet birbirinden ayrılacak, kiliseye ayrılan bütçe feshedilecek, halkın eğitimi ruhban sınıfın elinden alınacak, kardinaller senatodan çıkartılacaktı. Bu gerçekleştiği ve bir zamanlar direktuvar¹ yönetiminde olduğu gibi imparatorluk hükümeti Hıristiyan düşmanı hale geldiği vakit; Roma'daki askerlerimizi geri çağırılmaktan, General Cialdiniye'ye yetki verip, papanın da Tanrı'nın takdirine bırakılmasından daha kolayı yoktu... Daha önceki satırlarda, Bay Taxile DELORD'un şahsında le *Siècle*'i denemeye davet ettiğim şeylerin bir bölümü... İşte Bay Girardin, demek ki eğilimleriniz, teorilerinizden daha işe yarar; neredeyse anlaşacağız...

Ama bir şeye dikkat edin. Eğer İmparator, kilise hususunda, 1795 ve 1802 arasındaki *statükoya* geri dönerse; işi sonuna kadar götürmesi gerekecektir. Hiçbir fikir tek başına ilerlemez ve siyaset de hiçbir ayrılığa tahammül etmez. Konsüllük idaresi², Kiliselerin yeniden açılmasını istiyordu, bu

1 Direktuvar: [Fransız devrimi](#)'nden sonra meydana gelen özel bir yönetim şeklinin adıdır. (çn)

2 Konsüllük idaresi; 1799'da kurulmuştur. Bu idarede beş direktuvarın yetkileri üç konsüle devredilmiş ve tüm yetkiler birinci konsülde toplanmıştır. Birinci konsül de General Napoleon Bonapart olmuştur. Konsül yönetimine geçişe yol açan darbe, marksist terminolojide burjuva devrimci döneminin sonu olarak değerlendirilir. Bu ida-

hususla bilhassa Bay Thiers'i¹ okuyun: 18. Brumaire'in² başarısının ve konsüllük idaresinin halkça tutulmasının nedenlerinden biri de, direktuvar hükümetinin prensipleri gereği kamusal dindarlığı tatmin edememesidir. Bay Girardin'in önerdiği gibi kilise ile tüm bağları koparmak; imparatorluk geleneğinden dönmek, 18. Brumaire ve 2 Aralık sürecini yeniden başlatmak, hanedanlık ilkesini yürürlükten kaldırmak; 1878 Anayasası ile birlikte basın özgürlüğünü, toplanma ve örgütlenme hakkını ve eğitim özgürlüğünü yeniden düzeltmek; nihayetinde ise siyasi bir devrimin üzerinden, 89'daki États Généraux'ların, 93'deki konvansiyonun, 99'daki ilk konsülün giriştiği işlerden dört kat fazlası olan ekonomik, sosyal ve ahlaki bir devrimin gerçekleştirilecek olması anlamına gelmektedir. Yani bir cümleyle özetlemek gerekirse; kilise ile bağları koparıp atmak, Bay Girardin'in bir nevi ibadet nesnesi olan bu güzeller güzeli birlik olgusuna karşı bir suikast girişiminde bulunmak, imparatorluk sistemini ise tehlikeye atmakla aynı şeydir.

Acaba Bay Girardin, kendini zihnen ve kalben böyle bir sorumluluğu üstlenecek kadar güçlü hissetmekte midir? Ben buna hayır diye cevap vermeyi göze alıyorum. İyi de o zaman çözüm projesinden geriye koca bir sıfır kalmış durumdadır, konuşmak olsun diye konuşmuştur. Papalık meselesinin din meselesini de peşinden sürükleyeceğini iyice anlayan Bay Girardin eğer sorunu çözebilmek için; papaz sınıfını imparatorluk fermanıyla bütçeden ve mülklerden yoksun bırakmanın; kardinalleri se-

---

re 1804 yılına kadar devam etti. Bundan sonra imparatorluk idaresi başladı. (çn)

1 **Louis Adolphe Thiers** (18 Nisan 1797 – 3 Eylül 1877), Fransız devlet adamı, gazeteci ve tarihçi. Fransa'da Üçüncü Cumhuriyet'in kurucularından ve ilk cumhurbaşkanıdır. (çn)

2 18. Brumaire; Brumaire ayının 18. günü, Napoleon, askerî darbeyle Direktuvar hükümetine son verip Konsül hükümetini kurdu.

natodan, kiliseyi okullardan, dini siyasetten çıkarmanın yeterli olacağını tahayyül ettiyse oldukça yanlış demektir. Ona şu cümleyi hatırlatmanın tam zamanı: *Onları kapıdan kovun, bacadan girerler.* Dinin yerine geçme yetisine sahip misiniz? Herhalde amacınız onu yasa dışı ilan etmek değil? Peki, eğer onun yerine geçme yetisine sahip değilseniz Sayın Bay Girardin, bir özgürlük rejiminin bünyesinde dini birlik ve dernekleri engelleyebilir misiniz? Bağımsız okulları kapatabilir misiniz? Rahipleri, din adamlarını; evrensel oy hakkından, adaylıklardan, memurluklardan mahrum edebilir misiniz? Yönetimden kararname aracılığıyla dışlanan kilise böylelikle, siz her ne yaparsanız yapın, özgürlük ve hukuk çerçevesinde dünyevi olan yani devlet ve yönetim içerisinde yeniden görünür olacaktır. O daha da güçlenerek geri döndükçe; özellikle ahlaki düzenin ve maneviyatın yüksek olduğu bölgelerde onun görevlerini yerine getirmekte daha da yetersiz kalacaksınız. O zaman fark edeceksiniz ki din meselesi emirlerle, yönetmeliklerle çözülmez; tıpkı İtalya'nın siyasi birliği meselesinin Napoli'nin, Roma'nın ve Venedik'in Victor-Emmanuel'e teslim edilmesiyle çözümlenmeyeceği gibi...

Zaten devrim karşıtı iki darbeden çıkmış, Avrupa'nın hemen hemen tüm soylu aileleri ile kan yoluyla bağlı, kilisenin büyük oğlu olan ve kendini kapitalist çıkarlara adanmış bir imparatorluk liderinin böyle bir siyaseti benimsemesi, ciddi olarak teklif edilebilir mi ki? Ya! İşte ben imparatorluk kilisenin ortağı derken, anlaşmazlıklarına rağmen kaderleri birbirleri ile ayrılmaz surette bağlı derken sonuna kadar doğruyu savunmaktaydım. Bay Girardin'in istediği gibi kilisesiz bir imparatorluk, yanında Marat¹ olmayan tek başına bir Robespierre anlamına gele-

---

1 **Jean Paul Marat**; (24 Mayıs 1743 – 13 Temmuz 1793) [Fransız Devrimi](#)'nin [Robespierre](#)'le birlikte en önemli düşünce ve eylem

cektir. Robespierre, 9 Thermidor'dan¹ altı hafta önce Mutlak Varlık alayının² arkasından elinde bir buket çiçek ile yürürken; Marat da, Charlotte Corday'in³ ziyaretinden iki ay önce, kendi zafer gününde çıplak kollar tarafından havalarda taşınmaktaydı. İmparatoru da, tıpkı papa gibi; “*Non possumus!*”⁴ diye haykırırken duyar gibiyim.

Bay Girardin de tüm üniterler gibi, fikirlere pek az itibar eder; basında ve tribünlerde sürüp giden tartışmaları alaya alır. Onun yalnızca, eski düşmanları jakobenlerle birlikte, *hareket* siyaseti diye adlandırdıkları, geçici çarelere inancı vardır. Siyasi birlik meselesi açısından; çıkarların ve hanedanın selametinin yüce kanun olduğu noktada, iktidarın, hakim sınıf ile anlaşmış olduğu noktada, kilise sorununun devlet sorunları ile ilişkilendir-

---

adamlarından biridir ve bir [Montagnard](#) mensubudur. (çn)

- 1 **9 Thermidor**; Fransız Devrimi takvimine göre; 27 Temmuz 1794'ye tekabül eden tarihtir. Fransa'da bir dönemi kapatan, gerici burjuvazinin zaferi ile sonuçlanan bir darbedir. Bu darbe sonucunda Fransız devrimini yöneten, yönlendiren jakoben kulübü üyeleri ya tamamen saf değiştirmek zorunda bırakılmış, ya da idam edilmişlerdir. 9 Thermidor'dan sonra idam edilenlerin arasında Robespierre, Robespierre'in kardeşi, Saint-Just, Couthon, Lebas gibi ilerici aydınlar ve komünde görev alan 94 jakoben daha bulunmaktadır. (çn)
- 2 **Mutlak Varlık Kültü**; [Maximilien Robespierre](#) tarafından [de-ist](#) görüşlere dayalı bir devlet dini olarak yerleştirilmeye çalışılan bir inançtır. Bu yeni inanç, din özgürlüğüne izin vermediği için halkın tepkisini çekmiştir. (çn)
- 3 “**Charlotte Corday'in ziyareti**” ile gönderme yapılan hadise şudur; [jakobenlerin](#) gitgide güçlenmesinden sonra [Jironden](#) iktidarı derin sürtüşmeyi daha da arttırır. Ardından ülkede iki parti arasında artacak terörü önlemek için Jean Paul Marat, [Charlotte Corday](#) isimli Jironden yanlısı bir kadın tarafından banyosunda bıçaklanarak öldürülür.
- 4 *Non Possumus*; Latince “yapamayız” anlamındadır. (çn)

dirildiği noktada, Bay Girardin haklı olabilirdi: Böyle durumlarda, muhalif basının tesiri pek de ürkütücü olmayabilirdi. Yalanlar hususunda, en devasal olanı, her zaman en büyük çıkar grubu tarafından doğurtulan olur ve işte bu yalan, tüm diğerlerini yutar ve devre dışı bırakır. Hakikate gelirsek, o kadar az sayıdadır ki, pek kimseyi alakadar etmez.

Ne var ki onları yaratan gerekliliklere rağmen bu devasal koalisyonlar, aynı zamanda en oynak ve değişken olanlarıdır. Bölünme bir kere patlak verdiğinde, zihinlerdeki anarşi en yakın yardımcısı olarak basını bulur. İşte o vakit hakikat, sanki intikamını almak istermişçesine, korkunç bir hal alır; aynı anda çıkarlar yeniden ona karşı birleşir ve hemen baskı çağrısı yapılarak, despotizmin kapısından yeniden düzene girilir. Ne var ki hakikat gün yüzüne elbet çıkacaktır: *Ne mutlu*, der İsa Mesih, *onun utandırmayacağı kişilere!*...

İşte *la Presse*'den sonra; *l'Écho de la Presse*, *le Pays*, *la Patrie* de, kendini tamamen imparatorluğa adanmış, ona olan sadakatlere tam da bu nedenle Sezar'ın karısınınkinden daha fazla şüphe duyulamayacağı diğer gazetelerdendir. Papanın dünyevi iktidarına karşı nefret ve öfke dolu, krallığa karşı ise bir o kadar bağışlayıcı bu gazeteler; en azından Roma meselesinde, sözde ilerici Bonapartist tarafta yer alırlar. Beni endişelendiren, onların St. Lazarus nişanları ile ödüllendirilip, ödüllendirilmedikleri değil; zaten bunları saklamayacaklarına eminim. Ne var ki işte ben şunları arzu ederdim:

İsviçre Federal Anayasası'nın, 1848'de yeniden düzenlenen 12. maddesi şu hükmü taşır:

“Federal idarelerin üyeleri, konfederasyonun sivil ve askeri memurları, federal temsilciler ya da komisyon üyeleri; yabancı bir hükümetten, ne emekli aylığı ya da maaş, ne unvan, ne de

ödül yahut nişan alamazlar. Eğer halihazırda daha önce almış buldukları maaş, ünvan ya da nişan mevcutsa; görev süreleri boyunca bu maaş haklarından feragat etmeleri ve yalnız kendi sahip oldukları ünvan ve nişanları taşımaları gerekir.”

Acaba, siyasi meseleleri ele alan hiçbir süreli yayının, herhangi bir yetkilendirme ve teminat olmaksızın var olamadığı üniter bir yönetim altında şu iki maddeyi talep etmek çok fazla mı olacaktır? 1) Tıpkı İsviçre’de uygulanmakta olduğu gibi, gazeteciler yabancı bir hükümetten hiçbir ödül, nişan ya da ödenek alamaz; 2) Bu hususta kamu görevlileriyle bir tutulsunlar? Böylece hiç olmazsa, hükümetin gazetelerinde bizim ülkemize karşı yabancı bir ülkenin savunulduğunu ve ulusal olmayan nişanların taşındığını görmeye maruz kalmayız.

Le Journal des Débats ise her zaman en zehirli saldırılarını yöneltme şerefini bana saklamıştır; bir tek ben söz konusu olunca, tüm soğukkanlılığını kaybeder ve güzel konuşma üslubunu bir kenara koyar. Ben onlara ne yapmış olabilirim ki? Onlar ise ben de hiçbir zaman öfke ya da nefret uyandırmadılar.

Bir anda Piemonteci birlikten yana tavır alan bu ciddi ve akademik gazetenin davranışı öncelerde beni oldukça şaşırttı. Bunun üzerine düşünürken tutumunun aslında çok doğal olduğunu keşfettim; sonrasında bunun üzerine daha da düşündüğümde ise öylece şaşkın kalakaldım. *Debats*’nın siyaseti üzerine bir sondaj yapmak hiç de kolay değil.

Öncelikle, *Le Journal des Débats*, Napoli Bourbon’ları ile yakın akrabalık içindeki Orleans Ailesine vakfedilmiş görünmektedir. Benim şaşkınlığımın nedeni ise; *Le Journal des Débats* nasıl olur da, Bourbon Hanedanına, ardından ise Orleans Ailesinin haysiyetine ciddi olarak zarar verecek bir olayı tasvip eder? Bazıları ise onun neredeyse ya da tamamen imparatorluğa yaklaşmış oldu-

ğunu iddia etmektedir. Bu durumda ise pozisyonu, *le Pays* ve *la Partiè*'ninki ile aynı doğrultuda demektir: Bu durumda, Fransız azametini savunmak ile mesul iken, nasıl olur da desteğini İtalyan birliğinden yana kullanır? Nasıl olur da Fransız modelini takip etmez?.. Ne var ki, diğer yandan da, *Le Journal des Débats*, Orleans Prenslерinin yalnızca birer simgesi olduğu, burjuva ya da üniter, büyük meşrutî monarşi sistemlerine, dokunulmaz şekilde bağlanmıştı. Sırf simge olsun diye, bir Bonapart'ı, Orleanslardan biri ile eşdeğer sayar. Hatta *Débats*'nın övgülerine bakıldığında; onda prene yani aslında burjuva çıkarlarına duyulan saygının, kişilere olan bağlılıktan ağır bastığı görülür. Bu ikinci muhakeme de bana en az ilki kadar mantıklı, inandırıcı ve olağan göründü. Peki, şimdi neye karar vereceğiz?

Le Journal des Débats; 1830'dan bu yana ve 1848 sonrasında, geciciliğın en azgın yayın organı haline geldi: Bu onun zaferiydi. Eğer olur da cumhuriyet yeniden geri gelirse, onunla görülecek birden fazla hesabı olacaktır. Peki, nasıl oldu da; Bay Molé, Guizot, Thiers, Falloux'ların gazetesi, devrimci bir yaratı olarak İtalya krallığından yana oldular? Bu beni yeniden şaşkınlığa sürükledi. Oysaki *le Journal des Débats*, Temmuz devrimine katkıda bulunmuştu ve ondan en çok yarar görenlerden de biriydi. Eğer bir meşruyet söz konusuysa, gasp onu hiç de rahatsız etmiyordu. Hem var olanı korumanın, hem de arttırmanın söz konusu olduğu bu gibi durumlarda; Bay Guizot'nun da dediğı gibi, ya birinde, ya da diğerinde karar kılınabilirdi. Amaç her şeyi haklı çıkarıyordu. Ayrıca unutmayın ki III. Napoleon da, *le Journal des Débats*'nın en nihayetinde katıldığı hükümette iken, tıpkı Louis-Philippe¹ gibi,

1 **Louis-Philippe**, Orléans Dükü Louis-Philippe (6 Ekim 1773-26 Ağustos 1850), 1830-1848 yılları arasındaki Fransa kralıdır. Yönetimini büyük burjuvazinin desteğine dayandırmış, sonuçta işçilerin ve orta sınıfların başlattığı ayaklanmayla devrilmiştir. (çn)

hem muhafazayı, hem de reformu temsil ediyordu. Peki, le *Journal des Débats*'yı Piemonte lehine şekillendiren sebepler nelerdi? Gerici nedenler mi yoksa devrimci nedenler mi? Yoksa aynı anda her ikisi de mi?

Le *Journal des Débats*, 1846'da *Sonderbund*'u¹ desteklerken, 1849'da Roma seferine destek vermekteydi: Peki nasıl oluyor da bugün papanın hakları için mücadele ediyor? Oysaki le *Journal des Débats*, Hıristiyan olduğu kadar Voltairci; Cizvit olduğu kadar da Jansenist², haneden yanlısı olduğu kadar da burjuva ve üniter; muhafazakâr ve düzen meraklısı olduğu kadar da devrimcidir. Kim bilir? Belki de papanın mülksüzleştirilmesinin dinin yararına olacağına ikna olmuştur. Tıpkı zamanında kilisenin zaferi uğruna olduğu gibi, bugün de büyük burjuva koalisyonunun yararı için; papanın dünyevi gücünün, İtalyan birliğine feda edilmesinden daha basit ne olabilir ki? Ne tarafa dönerseniz dönün, le *Journal des Débats*'nın size sunacak bir açıklaması, yürüttüğü bir mantık vardır. Peki, nihayetinde yürüttüğü mantık nedir? *Quaerite et invenietis*.³

- 1 **Sonderbund**: 1845 yılında İsviçre'de, katolik ve protestan kantonlar arasında bir iç savaş (**Sonderbundskrieg**) patlak verdi. O zamanlar hükümette olan Radikal Partinin yaymaya çalıştığı daha üniter bir İsviçre fikrinden hoşlanmayan katolikler **Sonderbund** adını verdikleri özel bir antlaşma ortaya çıkardılar. Radikallerin de bu antlaşmaya karşı çıkması üzerine ortaya çıkan savaş bir aydan az sürdü ve yaklaşık yüz kayıp verildi. Küçük başkaldırıları dışında bu çarpışma, İsviçre topraklarında yaşanan son silahlı çatışmaydı. (çn)
- 2 Jansenist; Jansenizm müridi olan kişiye verilen addır. Kaderin üzerinde duran ve hür irade olmadığını ifade eden Cornelis Jansen'in doktrinini destekleyen kişilere denir. (çn)
- 3 **Quaerite et invenietis**; Latince; arayın bulacaksınız anlamındadır. İncil'de geçen (Matta 7: 7) "Dileyin size verilecek, arayın bulacaksınız" sözlerine gönderme yapılmaktadır. (çn)

1848'den evvel, *le Journal des Débats* neredeyse ciddi Bay Guizot'nun tek sözcüsü gibiydi. Ne var ki aynı zamanda Bay Teste'nin, Cubières'in ve Pellaprat'ın da sözcüydü... Ne talihsizliktir ki hiçbiri arkadaşlarının faziletine kefil olmaz, herkesin hataları kendinedir.

Les Débats'yı okuyan ve onun izinden giden kişiler, kendi istekleriyle, bir küçük biri büyük olmak üzere iki etik kuralı kabul ederler. Bu iki etik kuralı bir araya getirerek, *les Débats*'nın tüm politikasını, ortadaki şu yüce, üstün kuramsal değerdeki formül ile özetleyebiliriz.

Erdem gereklidir der atasözü; FAZLASIYSA GEREKSİZ:

Din gereklidir, fazlasıysa gereksiz;

Adalet gereklidir, fazlasıysa gereksiz;

İyi niyet gereklidir, fazlasıysa gereksiz;

Doğruluk gereklidir, fazlasıysa gereksiz;

Prenslere sadakat gereklidir, fazlasıysa gereksiz;

Vatanseverlik gereklidir, fazlasıysa gereksiz;

Sivil cesaret gereklidir, fazlasıysa gereksiz;

Namussuluk gereklidir, fazlasıysa gereksiz...

Nutuk işte böyle sürer gider.

Ürkek ruhlar, bu sistemi pek öğretici bulmayacaklardır. Gerçekten de ne tür bir küstahlık, nasıl bir korkaklık, nankörlük, hainlik, canilik; Tanrıya ve insanlara karşı işlenen ne tür bir suç, büyük ve küçük bu iki ahlaki ilkenin arasında gidip gelen bu deyim ile

kendini haklı çıkarabilir ki? Ne var ki sonuçta, sıradan bir kömür-
cüde olandan daha fazla imana, atasözlerindekienden daha fazla
bilgelige mecbur değiliz.

Le Journal des Débats, büyük bir soylu havası takınmakta; meslek-
taşları arasında bir tarz ve zevk modeli olmakla övünerek, soylu-
luğun zarafetine özenmekte, münasebetsizliğini ise sahiplenmek-
tedir. *Le Journal des Débats*'yı bu noktada kısaca sonlandırıyorum.
Onun bu aristokratik tavırları, tıpkı *Alceste*'in¹ söylediği gibi;

Ancak buradan olmayan insanları etkisi altına alabilir.

Bu süslenmiş bir argodur. Temmuz devriminden beri bilmekteyiz
ki –bunu söyleyen *le Journal des Débats*'nın kendisi değil miydi?-
sefiller üstte de bulunur, altta da bulunur.

Zaten İtalyan federalizmine de, tıpkı *le Pays* ve *la Patrie*'nin yak-
laştığı gibi yaklaşmaktadır: Onu tartışmaz, ukalaca yerin dibine
batırır.

Genel olarak ünitarizm ilkesi, özel olarak ise İtalyan'ın si-
yasi birliği üzerine tüm söylediklerimden sonra; *le Journal
des Débats*'nın ve diğer öncüllerinin monarşi, din ve burju-
va yanlısı ve Voltaireci hisleri hakkında herkesin bilmekte
olduğu tüm bu şeylerden sonra; *le Journal des Débats*'ya St.
Lazarus nişanı ile ödüllendirilip ödüllendirilmediğini sor-
mak, anlamsız bir soru olacaktır. Nişanı neden reddetsin ki?
Demokrat değil midir? Birlik davası, onun da davası değil
midir? Meşruti monarşi davası onun da davası değil midir?
Le Journal des Débats, bu büyük davaları savunduğu vakit,

---

1 **Alceste**; Ünlü Fransız oyun yazarı ve oyuncu **Molière**'in
(1622 – 1673) en başarılı oyunlarından sayılan “Le Misanthrope”
(Türkçede ilk sahnelenme adı “Adamcıl”, 1876; yayımlanma adı ise
[İnsandan Kaçan](#), 1976) adlı eserindeki kahramandır. (çn)

*pro aris et focis*¹ için mücadele etmektedir. Ödülünü de bu dünyada almasından daha doğal ne olabilir ki?

Ne var ki, *Débats*'nın tarihinde daha ilerilere gitmeye gerek kalmaksızın; papalığın, beraberinde meşru ve yarı-meşru hanedanların davalarının da onun tarafından sahiplenilen davalar olduğunu ispatlayabiliriz. Le Journal des Débat St. Lazarus'un ki gibi, St. Grégoire'in da nişanını taşıyor olabilirdi; Légion D'honneur'ün yıldızı gibi, St. Louis'nin hacını da taşıyor olabilirdi: Hepsine de sahip olmadığını kim bilebilir ki? Burjuva dayanışması kurulmadan, sermayelerin birbirleri ile kaynaşması hayal edilmeden; meşruti monarşiden ve sınırlı oy hakkından çok önceleri; tüm yerel faaliyetleri ve bireysel enerjiyi karşı konulmaz bir topluluk kuvveti içinde eritmek suretiyle kalabalıkların sömürsünü kolaylaştıran, özgürlüğü ise pek az çekinilir kılıp zayıflatan bu ukala merkeziyetçilikten çok önceleri; kilise çoktan birliği bir inanç meselesi haline getirmiş, dini alet ederek, insanları maaşa bağlamıştı. Finansal feodalite var olmadan önce, 1814 Charte'ı şöyle diyordu: "Eski asilzadeler asalet ünvanlarını geri kazanırken, yeni asilzadeler ise var olan ünvanlarını muhafaza edebilirler." *Le Journal des Débats* ise bunu unutmadı: Kiliseye vaktiyle olan saygısını ve meşru hanedanlığa olan bağlılığını teşvik eden buydu. Dolayısıyla *le Journal des Débats*'ya şunu sormaktayım; St. Lazarus nişanını kabul ederek ve dolaylı olarak kendini, papalığa karşı, Piemonte krallığının destekçisi ilan ederek; bundan böyle kiliseyi gereksiz, hatta sistem için tehlike arz edici olarak değerlendirmekte değil midir? Eğer Orléans Hanedanının da tıpkı Bourbon'lar gibi yapı-

---

1 *pro aris et focis*; Latince bir deyimdir. Ocakları ve yuvaları için savaşmak anlamındadır. Bugün kullanmakta olduğumuz "Vatanı uğruna savaşmak" deyiminin daha geniş anlamlısıdır. Çok tanrılı dinler döneminde; tapınılan tanrılar, onların tapınakları ve ev yani yuva uğruna savaşmayı kapsar. (çn)

ranmış olduğuna inanmaktaysa; eğer bunun neticesinde kendine yeni bir prens seçtiyse, örneğin Napoleon'un fikri, *Dio e popolo*¹, veya bambaşka biri gibi yahut kendini, hangi bayrak altında görür-nürse görünsün gittiği her yerde birlik ilkesinin peşinden gitmeye adadıysa; Sosie'nin² özdeyişi uyarınca:

Gerçek Amphitryon

*Bize ziyafet sunan Amphitryon'dur.*³

Daha başlarken, İtalya'nın siyasi birliği meselesinin, işin kurnazı kişiler için bir *iş meselesinden* başka bir şey ifade etmiyor gibi göründüğünü söylemişim. Hakikaten fark edeceksiniz ki, onca ateşli şekilde İtalyan krallığından yana taraf olan bu gazetecilik, esasen bir iş gazeteciliğidir, benimsediği siyaset ise iş siyasetidir ki bu da her şeyi açıklar. Le Siècle bir iş gazetesidir, *la Presse* bir iş gazetesidir, *l'Opinion National* bir iş gazetesidir; *la*

- 1 **Dio e popolo**; İtalyanca “Tanrı ve Halk” anlamındadır. Yeni İtalya (Giovine Italia) adlı gizli devrimci örgütün kurucusu ve [Risorgimento](#) hareketinin önderi İtalyan vatansever ve devrimci **Giuseppe Mazzini**'nin ünlü sloganlarından biridir. (çn)
- 2 **Sosie**; [Molière](#)'in ünlü komedisi Amphitryon'da hizmetçi rolündeki karakterin adıdır. (çn)
- 3 [Molière](#)'in ünlü eseri **Amphitryon**'da geçen bu repliğin hikâyesi şöyledir: Yunan mitolojisinde Amphitryon; Zeus'un, karısı Alkmene'yi baştan çıkarmak için kılığına büründüğü kralın adıdır. Zeus ile Alkmene'nin birleşmesinden Herakles doğar. 1668'de bu hikâyeden etkilenen [Molière](#), ünlü eseri Amphitryon'u kaleme alır. Oyunun sonunda, iki Amphitryon karşılaşır. Hangisinin gerçek Amphitryon olduğunu kimse anlayamaz. Amphitryon kılığındaki Tanrı Zeus, yemek saatinde bir mütareke yapmak ister. O sırada ise hizmetçi Sosie, bu ünlü dizeyi söyler. “Gerçek Amphitryon, bize ziyafet sunan Amphitryon'dur” diğer bir deyişle karnımızı doyuran kişidir. (çn)

Patrie, le Pays, les Débats hepsi iş gazeteleridir. Acaba bu gazetelerin sahipleri olan Bay Mirès, Millaud, Solar, Havin, Bertin, Delamarre'lar yahut *Saint-Simoncu Guérault, Jourdan, Michel Chevalier*'ler birer siyaset adamı mıdır? İşte bu nedenle İtalyan'ın siyasi birliği meselesinin, demokratik ve liberal Fransız basını için bir ticaret muamelesi, fiyat verilecek ya da iskonto edilecek, hatta bugünlerde hisseleri alaşağı olan bazılarının çoktan iskontoladığı bir iş meselesinden başka bir anlama gelmediğini söylemekte haklıyım. Ah! Demokrasi seyircileri bana, Bourbon'lar ve papaz sınıfı yanlısı gazetelerin alkışlarından hiç yüzüm kızarmıyor mu diye sormuştu. Eğer bu çıkışın bir geçerliliği varsa, ben de aynı-sını Garibaldi'ye yönelteceğim. Ona, her şeyden önce bir vatansever olarak; hukuku ve vatanseverliği, fikri ve sanatı alınıp satılabilir gereçler olarak gören, anonim şirketlerin geleneklerini siyasetin içine taşıyan, tüm İtalya'yı spekülasyonlarının ağıyla kuşatan, her türlü cafaçafı ilan şeklini tükettikten sonra demokrasi ve milliyet kavramlarından kendisine çit yönlü bir reklam malzemesi yaratan bu burjuva basını tarafından yönetildiğini görmekten, acaba hiç utanç duymuyor mu diye soracağım.

La Revue Nationale'ın makalesi ise, şiddet ve sertlik yönünden, diğer hepsini geride bırakıyordu. Makalede, yazarını tanıymıyor olduğumdan dolayı aklımın almadığı bir kişisel vurgu ve nefret hâkimdi. Söz konusu makale, LANFREY¹ imzalıydı. Peki, kim bu Bay Lanfrey? En çok sosyalizme karşı olan dehşetli korkuları ile ayırıt edilen, ekonomik ve sosyal reform fikrinin tir tir titrettiği, muhalif bezeyanlar içinde yeni Haziran Günlerine²

1 **Pierre Lanfrey**; (1828, [Chambéry](#) - 1877 Pau) Fransız tarihçi ve siyaset adamıdır. (çn)

2 Haziran Günleri; Paris halkının, "Ulusal Atölyelerin" kapatılması üzerine 22 ile 26 Haziran 1848'de gerçekleştirdiği ayaklanmalara verilen addır. (çn)

hazırlanan bu ateşli demokratlardan yeni bir tanesi, bir üniter cumhuriyet fanatığı. Daba şimdiden kendilerini iktidarı ele geçirmiş zannedip, kara listelerini hazırlıyorlar. Peki, öyle olsun Bay Lanfrey; iyi de bağırıp çağırmak, hakaret etmek niye? Arkadaşlarınızın sizin gayretinizi fark etmemesinden yahut bizzat benim sizi dikkate almamandan mı korkuyorsunuz? Saygıdeğer gazeteci, lütfen sakinleşiniz. Sizininki gibi isimleri, ne değerinde olduklarını söylemek ve yerli yerine oturtmak için işaretlemek yeterli. Bay Lanfrey, kiliseye karşı, Bay About'un¹ yazdıkları değerinde bile olmayan muhalif bir kitapçık kaleme aldı ve şimdi de kendini siyaset adamı zannediyor! Beni tüm zaferlerimizi heba etmekle suçluyor: Hangi zaferler? Keşke şu zaferleri adlandırsa da, bir dahaki sefere, o zaferlere kendisinininkini de ekleyerek hakkını teslim etsem. Bana, imparatorun bahsederken, resmi bir üslup kullanma suçlamasında bulunuyor. İmparatorun hükümetinin izniyle bir dergi yayınlamanın sırrına vakıf olmuş biri olarak ki ben on yıldır bunun sırrına erişemedim, bana kendisi bir örnek versin öyleyse. Onun düşüncelerine sahip kişileri abmak olarak adlandırmamdan şikâyet ediyor. Söylem ise yeterince açık değil çünkü ben onları düzenbaz olarak da adlandırıyordum: Hangisini seçeceğiniz tercih meselesi. Hatta öyle kişiler var ki, aslında bu iki sıfat da onlara son derece uyuyor. Evet, devrimin geliştirilmesi için can atıp, vatanseverlik geçitleri yaparken, İtalya'nın siyasi birliğinin hem proleteryanın bağımsızlaştırılmasına karşı, hem özgürlüğe karşı, hem de Fransa'ya karşı düzenlenmiş bir komplo olduğunu göremeyenlerin tümü abmak; şimdilerde gün yüzüne çıkmış olan hırsları veya spekülasyonları uğruna; cümleler ile amblemler ile her zaman kolayca kıskırtılabilen kitlelerin saflığını Victor-Emmanuel'in yararına gafil avlayanlar ise düzenbazdırlar. Acaba

---

1 **Edmond François Valentin About;** (1828 [Dieuze](#) - 1885 [Paris](#)) Fransız yazar, gazeteci ve sanat eleştirmenidir, Fransız Akademisi üyesidir. Çok şiddetli bir kilise karşıtı olarak da bilinir. (çn)

Bay Lanfray, St. Lazarus Nişanı ile ödüllendirilmiş midir?.. Bu hususta Bay Pelletan'a yönelttiği kınama oldukça ağır ve saptırılmıştır; bu durumun, tarzının her zamanki kalitesini yansıttığı ise bir gerçektir.

V. BÖLÜM

LE TEMPS, L'INDEPENDANT DE LA CHARENTE-INFERIEURE VE LE JOURNAL DES DEUX-SÈVRES

GAZETELERİ- BAY NEFFTZER'İN¹ ZİHİNSEL KÖLELİĞİ

Bizim liberal ülkemiz Fransa'da, özellikle de birlik, otorite ve milliyetçiliğe batırılmış bir parça demokrasi, özgür düşüncenin koruyucusu ve kâhini haline geldiğinden beri, fikirlerdeki bağımsızlığı muhafaza etmek imkânsız değilse de oldukça zor hale geldi. Kim bunu gerçekten istemektedir, o bile kesin değil. Bu Medusa etkisi, kendini ondan kurtulmaya adanmış ne var ki zayıf dehaları ile onun bakışlarının büyümesine karşı koyamayan gazetelerde bile etkisini göstermektedir. İyi bir demokraside mantık yürütülmez: Rüzgâr nereden eserse, fırladıklar o yöne döner ve işte fikir böyle oluşur. Kitle ise hiçbir akıl yürütme olmaksızın tek bir adanmış gibi konuşarak, tek bir adanmış gibi kalkıp, tek bir adanmış gibi oturarak, tek vücut olarak onu izler. Sırasıyla en iyi beyinler, en sağlıklı zihinler bile, sıtma nöbetine tutulmuşçasına onu izler: ve buna da *fikir akımı* adı verilir. Bazıları koyun ruhlarından, bazıları ise insan haklarına duydukları saygıdan dolayı ama herkes bir şekilde bu akım

---

1 **Auguste Nefftzer**: (1820 Colmar- 1876 [Bâle](#)), özellikle 1861'de kurduğu ve on yıl boyunca idareciliğini yaptığı *Le Temps* Gazetesi ile tanınan Fransız gazeteci. (çn)

karşısında teslim olur. İşte birliğin mucizesi! Bu fenomenin farkına varmadığımız sürece demokrasiyi ve onun gerilemelerindeki sırrı eksik kavramış oluruz. Birazdan aktaracağım örnek ise aralarında en ilginç olanlarından.

Le Temps Gazetesinin kuruluşu esnasında baş editör olan Sayın Nefftzer izin başvurusunda, bakanlığa hitaben; kurulan bu yeni gazetenin temel amacının, *tüm partilere mesafeli durmak* olduğunu ilan etmiş, kamuoyunu da bu yönde uyarmıştı.

Genel bir kural olarak, ortada korkakça ya da dalkavukça bir hareket söz konusu olmadığı müddetçe böylesine bir meslek yemini saçmalaktır. *Le Temps*'ın baş editörünün bunun için mutlaka daha soylu gerekçeleri vardı: Peki bu gerekçeler nelerdi? Bu beyan özellikle kime karşı yapılmıştı?

Bay Nefftzer asla Bourbon Hanedanı yanlısı değildir, bunu biliyorduk; asla Orléans Hanedanı yanlısı da değildir, bunu da biliyorduk. En son la Presse Gazetesini yönetim şekli zaten, Tuileries'nin¹ ya da Palais-Royal'ın² aldığı üzere ne Bonapart yanlısı, ne de kabine yanlısı olmadığını ispatlıyordu. Dini konularda ise, Sayın Nefftzer kendini önyargıdan arınmış zihne sahip biri gibi tanıtmış olsaydı; gerek eğitimi, gerek ise ilişkileri gereği ortodoksluktansa daha çok protestanlık inancına yaklaşmış olurdu. Geri kalanı için ise Sayın Nefftzer kendisini bir dünya insanı olduğu kadar da bir özgürlük dostu, kendini

1 Tuileries Sarayı; Bulunduğu bölgede bugün [Tuileries Bahçesi](#)'nin bulunduğu kraliyet sarayı. 1871 yılındaki ayaklanmalara kadar ayakta kalmıştır. (çn)

2 Palais-Royal: Paris'de bugün Louvre Müzesi yakınlarında bulunan sarayın adıdır. Önemli devrimci hareketlere şahitlik etmiştir. Bir dönem Orléans Ailesinin de konutu olmuştur. Camille Desmoulins, 12 Temmuz Devrimini bu sarayın bahçesinde ateşlemiştir. (çn)

emekçi sınıfların gelişimine adanmış bir ilerleme taraftarı olarak tanınıyor olabilir. Oysaki günlük basından bir gazeteci tıpkı Bay Nefftzer gibi ne Bourbon yanlısı, ne Orléans yanlısı, ne Bonapart yanlısı, ne papaz sınıfı yanlısı ne de bankokrat değilse; diğer yandan da hem hiçbir parti ile ilişki içinde olmadığını beyan edip, hem de kendisini gerçekten liberal, ilerleme ve makul reform dostu ilan etmekteyse; bu açıkça herhangi birinden daha az demokrat partili olduğu anlamına gelmektedir çünkü kendi bağını reddetme hususundaki bu çabası olmasa, biz onu söz konusu partiyle ilişkilendirecektik. Demokrasi bir parti, bir taraf yani diğer bir deyişle birlik oluşturduğu müddetçe, *le Temps*, artık demokrasiye ait değildir. Onun yegâne amacı bağımsızlığını muhafaza etmektir: Sayın Nefftzer'in söylediği şey hiçbir şekilde bu anlama gelmemiş olsa da, aslında anlatmak istediği şey buydu. *Ve le Temps; le Siècle, l'Opinion Nationale* ve *la Presse* ile girdiği tartışmalarda defalarca kez baş editörünün amacının esasen bu olduğunu ispatlamıştı.

Öyleyse, şunu bir kenara not edelim: Fransa'da bağımsızlığını muhafaza etmek; dürüst, özgür bir fikre sahip olmak için hanedanlardan, kiliselerden, hiziplerden uzak durmak yeterli değildir; bunlarla beraber özellikle de demokratlardan uzak durmak gereklidir.

Ne var ki söylemek ile yapmak iki farklı şeydir. Korkarım ki Bay Nefftzer de kimseden taraf olmayarak, kendinden taraf olmaya mahkûm olduğunu düşünememişti ki bu durum, gazetesinin hedef ve amacının, önerdiği siyaset anlayışının yani bir kelimeyle ifade edersek kendi prensiplerinin yine kendisi tarafından açıklandığını varsayardı. Özgürlük, bilim, hukuk adına konuşmak bulanıktır; tüm taraflar, tüm partiler bir o kadar bunlar adına konuşabilir. Var olmak, kendini tanımlamaktır. Oysaki saygıdeğer yayıncıdan özür dileyerek söyleme-

liyim ki kendisi kendini tanımlamamıştır. Ona özgü bir fikir bilmiyoruz; gazetesinin ise askerlerin deyimiyle bir hedefi yok. Dahası, felsefesi gibi geleneğinin de takipçisi olduğunu iddia ettiği özgürlüğün ayrılık anlamına geldiğini akıl etmeksizin, kendisini en azından siyasi anlamda birlikten yana konumlandırmıştır. Ve sonuç öyle ya da böyle, yine jakobenizmin içine düşmek olmuştur.

Le Temps birkaç makalesinde benim İtalya üzerine olan görüşlerimi tartışmaya açtı: Şahsen kendisinden daha orijinal fikirler bekliyordum. Kendi adına ne buldu? Resmi ve gayri resmi demokrasinin ona sağladıklarından başka hiç bir şey. *Le Temps*, derinlemesine bir inceleme yapmadan kendisini Fransa için olduğu kadar İtalya için de, İtalya için olduğu kadar Amerika için de siyasi birlik yanlısı ilan ederek, tamamen demokrat partinin kuyruğuna takılmıştır; bu partinin düşünce ve çıkarlarının izinden gitmiş, kendi olmayı becerememiş ya da olmaya cesaret edememiştir. Bedavaya Bay Guérault, Bay Havin et Bay Peyrat'ların yanındaki sayıyı arttırdığı ile kalmıştır; hatta bugün şunu bile söyleyemez: *Nos numerus sumus et fruges consumere nati*¹; çünkü bu renksiz gazetenin bir ödül ya da ödenek aldığından da şüpheliyim.

Sonradan muhakeme edebilen *le Temps* başlarda kendisini krallıktan yana ilan etti. Kimsenin umursamadığı oyuyla acaba kimleri onurlandırmak istemişti? Nasıl olmuştu da İtalya'nın siyasi birliği ona federasyondan daha iyi bir seçenek gibi görünmüştü? Durum şu ki, milletler fikrinin çekiciliğine boyun

1 *Nos numerus sumus et fruges consumere nati*; Roma'lı şair Horace'a ait bir vecizedir, Latince "Biz kaynakları tüketmek üzere doğmuş bireyleriz" anlamına gelir ve Horace'ın bu cümlesi tüketici topluma egemen olan anlayışın tarihteki ilk yazılı ifadesi olarak da değerlendirilir. (çn)

eğen *le Temps*, derinlemesine düşünmeden demokratik akıma kapılıp gitmişti. Federatif ilkedен ise, kabul etme ya da reddetme gücü bizim elimizde olan düzensiz hatta daha aşığı bir idare şekliymiş gibi söz ediyordu, *ad libitum*¹, ki bu durum yalnızca, onun konu üzerine hiçbir zaman yeterince düşünmemiş olduğunu ispatlıyordu. Eğer öyle olmasaydı, federasyonun tıpkı hukuk, her türlü hukuk hatta salt hukuk anlamına geldiğı gibi aynı zamanda özgürlük, her türlü özgürlük ve salt özgürlük anlamına geldiğini de biliyor olurdu ki aynı şeyi başka hiç bir sistem için söyleyemeyiz.

Bu nedenledir ki, *le Temps*, tıpkı kendi demokrat liderlerinin de yaptığı gibi, konfederasyonların siyasi dünyada elde etmiş olduğu az miktardaki ünü, rolünün vasatlığının bir kanıtı olarak ileri sürdü. Bir ilerleme taraftarı açısından, bu itiraz pek şaşırtıcıdır. Hakikat siyasette de her şeyde olduğu gibi yavaş yavaş ortaya çıkar. Onu uygulayabilmek için anlamak da yeterli gelmez, uygun şartların oluşması gerekir. İsviçreliler ancak Sonderbund'dan sonra, kendilerini beş yüz yıldan fazla süredir yöneten ilkenin bilincine varabildiler. Amerika Birleşik Devletleri'ne gelince; onları perişan eden iç savaş, Güneyin köleliği muhafaza etmekteki dik kafalılığı ve Kuzeyin onu kaldırmaktan kastettiğı garip yöntem, anayasalarının incelenmesi, gezginlerin onların gelenekleri üzerine anlattıkları; bunların hepsi federasyon fikrinin onlar arasında hala ancak taslak olarak var olabildiğini ve cumhuriyetlerinin hala aristokrasi ve birlik yanlısı önyargılardan beslendiğini kanıtlamaktadır. Peki bu federatif sistemin geleceğın kanunu olmasını engeller mi? Bize bir o kadar ihtiyar görünen siyasi dünya, aslında tam bir başkalaşım içindedir: Cumhuriyet ise, Platon ve Pythagoras zamanında da olduğu gibi onun idealidir ve herkes kendi akıl

---

1 *ad libitum*; Latince "isteğe bağı" anlamındadır. (çn)

yürütmesi sonunda her zaman dile getirilen ama hiçbir zaman tam olarak tanımlanamayan bu idealin, bu cumhuriyet efsanesinin, federasyondan başka formülü olmadığına ikna olabilir. Dahası, federalist fikrin gelişimini onca yüzyıl boyunca geciktiren nedenlerin, aynı zamanda onu yok etmeye çalıştığını da biliyoruz: Buna, bir ilkenin karşısına, onu kabul edilmez kılmak amacı ile yeni görünümünü koyarak deneyciliği kötüye kullanmak denir.

Le Temps Gazetesini endişelendiren ve onu federalist fikirden uzaklaştıran bir diğer olgu da kitlelerin, özellikle de İtalyanların siyasi birliğe doğru hareketlenmesidir. Parti faaliyetinden arınmış, kendi başına akıl yürüten hiçbir yayıncı böyle bir muhakeme öne sürmezdi. Doktrinsel olarak kitlelerin sesine kanıt teşkil eden şey nedir? Sayın Nefftzer, bu savları, Bay Havin ve onun elli bin takipçisine bırakın. Tıpkı Pascal'ın¹ da dediği gibi rahiplerde akıl yürütme olmaz. Cumhuriyet ortaya çıktı ama cumhuriyetçiler onu tanımadı: Oysaki olması gereken buydu. Cumhuriyet, özgürlük, hukuk ve bunun bir sonucu olarak da federasyondur; demokrasi ise otorite ve siyasi birliktir. Demokrasinin kendi geleceğinin bilincini kaybetmiş oluşu, ilkesinin bir neticesi, çağın alametlerinden biridir. İyi. Peki! İtalyan halkı, siyasi birlik üzerine istişare etmeye, "evet" desin. Ne var ki işte şartların zorlayıcılığı kaçınılmaz olarak "hayır" diyor. Bu durumda İtalya'nın şartların belirlediği yolu seçmesi gerekli olacaktır. Siyasi birliğin, idari ademi merkezîyetçilik ile uzlaşması imkansızdır. Bu tıpkı daireyi kareselleştirmek ya da açının üçe bölünmesi gibi içinden ancak, yapay bir tahmin yahut sihirbazlık yolu ile çıkabileceğimiz problemlerden biri gibidir. Bu aralar bu üniter akımı, federalist bir karşı akım takip

---

1 Söz edilen kişi ünlü Fransız matematikçi, fizikçi ve filozof **Blaise Pascal**'dir. (çn)

etmektedir. İtalya'da bugün artık, altı ay önce “*Yaşasın Birlik! Yaşasın Victor-Emmanuel*” diye bağırıldığından daha yüksek bir sesle “*Kahrolsun Merkezîyetçilik!*” diye bağırıldığını duyuyoruz. *Le Temps*'ın, birlik davasının bundan böyle tamamen kaybedilmiş değilse de ciddi şekilde tehlikede bir dava haline geldiğini fark edememesi için gerçekten çok saf olması gerekir.

Benim, yarımadanın coğrafi yapısının tek bir üniter devlet ya da en azından tek bir anayasa fikrini dışlıyor olduğu tezime karşılık *le Temps* bana; toprak yapılandırılmasının, bağımsızlığı bu durumda ancak birlik şeklinde tezahür edebilecek insanlık iradesinin üstesinden gelebileceği bir yazgı olduğu savı ile cevap vermekteydi. Bay Guérault, Bay Peyrat..vb. de aynı şeyi farklı şekillerde ifade etmişlerdi: Bay Nefftzer kendi filozofik tarzı ile onları desteklerken bağımsızlığını mı kanıtladığını düşünmekteydi acaba? Peki, Sayın Nefftzer, kendisine şu soruyu yönelten birine ne cevap verecektir: “İnsan için beden, eğer ki ruhunun ulaşacağı özgürlüğün tadını çıkarmak istiyorsa aşması emredilen bir yazgıdır. Havari Aziz Pavlos'un¹ ölümü; *Cupio dissolvi et esse cum Christo*² diye çağırırken öğretmekte olduğu işte budur. Bu durumdan, sahip olduğumuz haklar arasında öncelikli olanın, ödevlerimiz arasında ise en kutsal olanın intihar etmek olduğu sonucunu mu çıkartmalıyım?” Herhalde Bay Nefftzer bu felaket tellallığına oldukça Alman tarzı bir yanıt verecek ve “*Cebennemin dibine kadar yolunuz var, beni rahat bırakın!*” diyecektir. Sayın Nefftzer'e, söz konusu durumda anti-liberal bir yazgı olarak ele aldığı şeyin tam olarak da; tıpkı toprağın ulusun şartı, bedeninin de insanın ayrılmaz bir parçası olduğu gibi; özgürlüğün vazgeçilmez koşulu olduğunu; belki

---

1 **Aziz Pavlos**, diğer adı ile St Paul. (çn)

2 *Cupio dissolvi et esse cum Christo*; Latince, “Ben bu dünyanın dışında ve Mesih ile olmak istiyorum” anlamındadır. (çn)

bir yazgı ama beraber yaşamaya boyun eğmemiz gereken; eğer beden, zihnin ve hatta özgürlüğün yok olmasını istemiyorsak tıpkı ruhumuza karşı emredildiği gibi yapabildiğimiz kadarı ile gözetmemiz gereken bir yazgı olduğunu vurgulamakla yetineceğim.

Sayın Nefftzer, “demiryolları güçlü bir birleştirici araç olacaktır” diye devam ediyor. Bu da yine Bay Guérout’un fikridir. *Le Temps* örneği ile de iyiden iyiye görmekteyiz ki Panurge’un koyunlarına¹ dönmek için, eski demokrasiye yanaşmak yeterli. Bay Guérout ve beraberindekilere, demiryollarının federasyonlara da siyasi birliklere de, özgür rejimlere de despot rejimlere de, iyiye de kötüye de hizmet etmeye hazır; kendisine teslim edilenleri en hızlı ve en ucuza tıpkı eşiğin semerindekileri, postacının postalarını taşıdığı gibi taşıyan mükemmel, ne var ki fikirlere karşysa kayıtsız makineler olduğunu söyleyerek cevap verdim. Sonuç olarak federalist ellerde demiryolları; hizmet verdiği bölgelerde merkezileştirme ile kaybedilmiş olan siyasi yaşamı var gücüyle canlandırmaya, proletarya yerine ekonomik dengenin yaratılmasına hizmet edecek iken; aynı demiryolları üniter ellerde, özgürlük ve eşitliğin ters istikametine doğru manevra yaparak, yerelin meyvelerini merkez yararına silkeleyerek, halkı sefalete, toplumu ise çöküşe sürükleyecektir.

Roma meselesi hususunda ise *le Temps*, mükemmel bir din bilimci

---

1 Panurge’un Koyunları; Rönesans dönemi yazarlarından **François Rabelais**’nin “Pantagruel” adlı yapıtında yer alan “Panurge’nin Koyunları” adlı öyküye gönderme yapılmıştır. Öyküye göre Pantagruel’in gemisi, açık denizde koyun yüklü bir başka gemi ile karşılaşır. Kızdığı bir husustan ötürü karşı taraftan intikam almak isteyen Pantagruel, satın aldığı bir koyunu denize atar, bunu gören öteki koyunlar da peşi sıra denize atlamaya başlar. Koyunların derdine düşen tüccarlar da onları yakalayayım derken denize düşerler. (çn)

ve bir türlü kendisini olmaktan alıkoyamadığı eski demokratlardan biri olarak, ruhani ve dünyevi olan üzerine uzun tezler yazmaya girişti. Hatta beraberindekilerin büyük çoğunluk ile beraber, benim papa davasına yönelik, kendi deyimi ile *beklenmedik* desteğime oldukça şaşırıldı. *Le Temps*, bu zor meseleyi de, diğerlerini kavrayabilmiş olduğundan daha iyi kavrayamadı ve uysallığı onu ciddi şekilde yanlış bir karara itti. Kiliseye karşı krallıktan yana taraf olarak, bir birlik adına başka bir birliği feda ettiğinin farkına varamadı ki bu durum ünitarizmin devamlı içinde dönüp durduğu bir yanılgıdır. Her şeyden önce Roma meselesinin çözümü din biliminden beklenemez; bu çözüm kamu hukukundan, yani bu durumda, federatif ilkedden beklenebilir. Bu iki kuvvet arasındaki ekonomik ayrışma hususunda söylenmiş olan her şey, en hafif tabiriyle İncil'i hanedanın hırslarına riyakârca malzeme yapan konudan sapmış tartışmalardır. Papanın mülksüzleştirilmesinin katolikliğin yıkımına neden olup olmayacağını bilmesi meselesine gelirse; neticede eğer bunu alkışlamak benim görevim değilse; Bay Nefftzer'e, dinlerin yok edilmesinin bildiğim kadarıyla demokrasinin gündeminde olmadığını, Garibaldi'nin bizim de 1848'de yaptığımız gibi, yanında vatansever rahip ve papazlar ile yürüdüğünü; Bay Guérout'un şahsıma yönelttiği eleştiriler arasında en ağır olanının benim ateist kimliğim olduğunu hatırlatmak isterim. Bunun yanında *le Temps*'in kuruluşundan bu yana bizzat kendisinin Hegel'e sırtını döndüğünü, tasavvufi fikirlere yakınlık gösterdiğini, gene bu hususta da tamamen, Robespierre'den, Bay Guérout'a kadar, jakobenist örneklerin izinden gittiğini hatırlatmak isterim. Demokrasinin, dini fikirlere kesin surette bağlılık gösterdiği böyle bir ortamda; demokrasinin papalığa ve kiliseye karşı olan muhalefetinin, tüm özgür düşünürlerin gözünde iki tarikat arasındaki bir mücadeleden ibaret görüleceğine; devrimin ise, IX. Pius ya da Enfantin yerine Luther ya da Calvin'e ant içmesinin hiçbir şey fark ettirmeyeceğine inanmak için yeterli

nedenlerim vardır. Entrikalardan kaçınıp onları ifşa etmek benim görevim. Böylece, devrim ile kilise arasında da tartışmaların patlak vereceği gün, papalığı Avignon ya da Savone'a taşımaktan başka yapacak şeylerimiz de söz konusu olacaktır.

Le Temps beni elinden geldiğince çürütmeye çalışırken bile bana saygılı davrandı ki bu, eski demokrasinin beni asla alıştırmadığı bir muameleydi, bundan dolayı kendilerini tebrik ettiğim kadar kendilerine teşekkür de ederim. Keşke sonunda, tıpkı bakana ilan etmiş oldukları gibi tamamen kendi özgürlükleri ve bağımsızlıkları içinde yollarına devam edebilseler; fikirlerimiz arasında ne kadar farklılık olursa olsun, beni dostlarından biri sayabilirler. Bununla birlikte, her ne kadar Bay Nefftzer bana ne *Janicot*, ne *Herostratus* ne de *hokkabaz* gibi lakaplar takmamış olsa da, ona da, tıpkı diğerlerine sorduğum gibi St. Lazarus Nişanı ile ödüllendirilip ödüllendirilmediğini soracağım? Bu adeta, bana kimseyi istisna kabul edip dışarıda bırakma hakkı tanımayan ve *le Temps*'ın, tüm tarafların dışında kalacağına dair taahhüt ettiği sözü gözden çıkarılması üzerine çekmiş olduğu bir tutuklama emri.

L'Indépendant de la Charente-Inférieure'ün editörü ve kurumun değerli bir gazetecisi olan Sayın Vallein¹, benim son kitapçığım-dan haberdar olduktan sonra her ne kadar bugüne değin benim destekçim olmaktan onur duyduğunu ilan etmiş olsa da bundan böyle benim çizimden uzaklaştığını belirtmiş. Ben ise bu durumu, kendisine bundan derhal bir ganimet çıkartmaktan geri kalmayan *L'Opinion National*den öğrenmiş bulundum. Bana karşı duyduğu sempatiyi kaybettiğime gerçekten üzüldüm. Sayın Vallein ile tanışma şerefine erişemedim. Keza, onunla da tartışmaya-çağım. Kendisine yalnızca, bu kadar temel bir meselede beni reddetmekte olan sözde takipçim olarak, eserlerimden tek bir kelime

1 Bahsi geçen Fransız Gazeteci *L'Indépendant de la Charente-Inférieure*'ün kurucularından **Victor Vallein**'dir (1810-1873)(çn)

anlamış olduğuna emin olup olmadığını; eğer şimdi eski demokrasinin çarkına kendisi de girdi ise yüreğini gerçekten daha özgür, zihnini daha aydınlık hissedip hissetmediğini soracağım. Ve nihayetinde kendisine, yeni arkadaşları arasında söylendiği üzerine beni papayı savunur görmektense; üniterlik çabalarım neticesinde St. Lazarus Nişanı ile ödüllendirilmeyi hak etmiş olarak görmeyi yeğleyip yeğlemediğini soracağım.

En keskin hoşgörüsüzlük belirtileri ile sevgi sözcüklerini harmanlayan ve her yerde “*Bu adamın kafasında hiçbir zaman anayasal monarşiden başka bir şey olmamıştı!*” diye haykıran *Le Journal des Deux-Sèvres*’e ise cevap vermeyeceğim. Bu eleştirinin şahsıma, federasyon nefreti ile ve anayasal, burjuva yanlısı ve üniter İtalyan monarşisi adına yöneltildiğini aklınızdan çıkarmayın. Bu tıpkı benim eski federalist ve devrimci bildirgelerimden Victor-Emmanuel lehine ifadeler çıkaran Sayın Taxile Delort’u anımsatıyor. Tüm bunlardan sonra gelin de demokratların çıldırmış olduğunu söylemeyin! Zavallı çocuklar! İşte on dokuzuncu yüzyılda öğrencileri ustalarının görüşlerini ancak bu kadar anlamakta ve tarihi de buna göre yazmaktalar.

VI. BÖLÜM

LE PROGRÈS (Lyon'dan)¹- BAY MORIN'İN² KATOLİK JAKOBENİST YANILGILARI

Lyon'dan *Le Progrès*'nin muhabiri Sn. Frédéric MORIN, editörünü daha iyi duygulara yahut en azından daha iyi bir ruh haline geri getirmek suretiyle müdahalede bulunduğu sıralarda *le Progrès*, nişanlar ile ödüllendirilmişlerden biriymişçesine bana karşı büyük bir şevkle ateş açmaktaydı.

Sayın Frédéric Morin, darbeden bu yana gündelik basında öne çıkan seçkin yazarlardan biridir. Kendisi benim nezdinde de kanıtlamış olduğu gibi; aslında esintisine kapılmaktan, önyargularını dahi paylaşmaktan uzak olduğu üniter demokrasiye ait bir kişidir. Bu çaptaki bir karakter yapısı ile tartışmak, yararlı olduğu kadar da keyifli olabilir: Egolar ortada olmaksızın muhataplar, hakikatin iki ayrı yol göstericisi olarak sıra kendilerine gelince, gerçeğe ulaşmanın heyecanından başka bir ihtiras taşımadan savlarını ortaya koyar, seçenekleri değerlendirir, ilkeler çıkartırlar. Dolayısıyla eğer benim kitapçığım üzerine yayınlamış olduğu nezaket dolu iki makalede bana yöneltmiş olduğu yüksek dozdaki eleştirisiyle karşı karşıya gelmeseydim,

---

1 *Le Progrès*, Lyon merkezli bir Fransız Gazetesidir. Yayın hayatına 12 Aralık 1859'da başlamıştır. (çn)

2 **Frédéric Morin** (1823–1874) *Progrès* de Lyon Gazetesinin de kurucularından olan ünlü Fransız gazeteci.(çn)

Sayın Frédéric Morin ile bu tarz bir tartışmaya sonsuz bir zevkle girmiş olurdu. Maalesef şunu söylemek zorundayım ki, Bay F. Morin de eleştiri hususunda içinde bulunduğu partinin seviyesini aşamamıştır. Bilinç olarak üstün olduğu halde, düşünce açısından kitleyle eşit düzeyde kalmıştır. Eğer burada bazı önerilerine dikkat çekiyor, bunun da ötesinde, izninizle şahsına birkaç soru yöneltmek istiyorsam; bu yalnızca kendisine, yine bizzat kendi örnekleriyle, içinde bulunduğu siyasi ortamda kendi yayıncı ve filozof mantığının çoktan yolunu kaybettiğini ve alaşağı olduğunu ispatlamak içindir. Evet, tekrar ediyorum ki yazar ve hatiplerini tahrif etmek suretiyle Fransız demokrasisini bir çıkmazın içine sürükleyen, işte bu merkezîyetçi ve üniter takıntılardır. Nasıl ki Copernic'in¹ savlarından önce, Batlamyus'un² savlarının etkisinde iken, dünya sistemi anlaşılmaz ve imkansız görünüyorduydu; aynı şekilde bize bugün özgürlüğü, hukuku bu kadar anlaşılmaz ve olanaksız kılan da işte yine bu takıntılardır.

Sayın Frédéric Morin şu alttaki tespiti yaptıktan sonra: "Sayın Proudhon'a göre, gerçek devrim ile uyum içinde olabilecek ve tıpkı ekonomik karşılıklılık gibi siyasi eşitliği de gerçekleştirebilecek yegâne sistem federal sistemdir" diyor ve *bu düşüncenin yanlışlığını ispatladığını* da ekliyor. (*Progrès*, 11 Kasım sayısı)

-
- 1 **Nicolaus Copernicus:** (1473–1543) [Polonyalı astronomi](#) bilgini. Copernic, dünyanın ve diğer [gezegenlerin](#) güneş etrafında döndükleri kuralını açıklamıştır. (çn)
  - 2 **Klaudiyos Batlamyus** [İskenderiyeli Yunan gökbilimci](#), [matematikçi](#), [coğrafyacı](#) ve [astronom](#). Yaklaşık olarak [MS 85](#) ve 165 yılları arasında yaşadığı kabul edilir. Yapıtlarında dünya merkezli bir [güneş sistemi](#) modeli önerilir. Bu model, Copernic'in güneş merkezli modeline dek batı ve islam dünyalarında geçerli model olarak kabul edilmiştir. (çn)

Sayın F. Morin'in bunu nerede ispatlamış olduğunu bilmiyorum. Ben bu ispatı, kitapçığım üzerine yayınlamış olduğu makalelerinde göremedim; dahası bugün artık federatif ilke üzerine çok daha fazla ayrıntıyla dönmüş bulunduğumdan dolayı, kendisi de tezini yeni açılımlarla yeniden düzenler ise minnettar olacağım. Şahsen, özgürlük ve eşitliğin iktidarın bölünmezliği, idarenin merkezileşmesi, ekonomik güçlerin tekelleşmesi, sermayelerin haksız iddia ve üstünlüğü sonucunu yaratacağını ve nasıl olup da ekonomik karşılıklılığın federasyondan başka bir anlama gelebileceğini ispatlamak için nasıl bir yol izleyeceğini gerçekten çok merak ediyorum.

Sayın F. Morin de, "tüm yerel yaşamları, devletin sarsılmaz derinliklerinde yutan bu *"yanlış birlik algısını"* benimle beraber reddetmektedir. Ne var ki o, *mutlak merkezizetçilik* ile *federasyon* arasında bir orta yolun var olduğunu inanmaktadır. Kendisi, insanın toplumlaşmasının formlarının, iki noktaya indirgenemeyeceğini, çok daha fazla sayıda olduklarını; bir Yunan kentinin, bir İtalyan belediyesi ile aynı siyasi örgütlenme yapısında olmadığını, kaldı ki bu sonuncusunun da öncülü olduğu ortaçağ kasabası ile bu açıdan benzerlik taşımadığını iddia etmektedir. Sırası gelince o dönemin kentinin de bugün, halkın antik çağda taşıdığı anlamdan bambaşka bir anlam ifade eden modern millet kavramı ile aşılacağını, tıpkı Belçika, İngiltere ve Prusya örneklerindeki gibi, aynı anda hem üniter, hem de ademi merkezizetçi yapıya sahip devletlerin var olabileceğini öne sürmektedir ve tüm bunların sonunda da Fransız burjuvazisine, tıpkı İngiltere aristokrasisi örneğinde olduğu gibi, kendisinin ve kitlelerin çıkarlarını korumak adına hükümetin dizginlerini yeniden ele alma ve ulusal birliği, onu, ademi merkezizetçileştirmek suretiyle yeniden düzenleme çağrısı yaparak bitirir.

Doğrusu Bay Morin kadar açık seçik ve ortada bir demokrattan böylesi çıkarımlar beklemekten çok uzak olduğumu itiraf ediyor ve bihaber oluşumu kafamın dalgınlığına atfettiği bu güzel fikirlerin bu sefer de yalnızca kendi kafasındaki karışıkların bir ürünü olmasından korkuyorum.

Ancak bir şey var ki Bay Morin'in tüm bu fikirlerinin sebebini açıklıyor. O da neticede partisinin yılmaz bir üyesi: yani jakobendir; bu vesileyle de burjuva hükümetinin taraftarı, bunun neticesinde de üniter hükümetin aşırı dozda bir *orta çizgicilik* ile mutedil kalan destekçisidir. Tüm oligarşileri ve mutlak merkezîyetçilikleri de bu anlamda protesto eder. Kendisini kuşatan tüm çekincelere rağmen özünde Bay Morin'in istediği; Louis-Philippe yönetimi altında hanedan yanlısı muhalefet nasıl hükümet çoğunluğundan ayrılıyor ise, birbirinden o derece ayrı olan meşruti monarşi ile üniter cumhuriyetin birleşmesi ya da bir tür kaynaşmasıdır. Beni kurnazca, kafamda meşruti monarşiden başka bir şey barındırmamak ile eleştiren *le Journal des Deux-Sèvres*'in dikkatini bu noktaya çekmek isterim.

İlerleyen satırlarda Bay Morin, her birini ancak iki yüzer sayfa ayırarak işleyebileceğimiz daha birçok meseleyi gündeme getirmiştir; ne var ki ben, kendisinin kısa ve öz tespitlerine, yine onlar kadar özet olmasına gayret edeceğim kendi tespitlerim ile cevap vermekle yetineceğim.

O halde kendisine söyleyeceğim ilk şey şudur ki, kendisinin, aynı anda hem üniter hem de ademi merkezi devlet savı, en yetenekli gazetecilerin bile anlaşılır bir anlatımla izah edemeyeceği, sıralanacak tüm örneklerin yanlısı ya da şekil değiştirmiş olacağı, tamamıyla safça bir kurgudur. Örneğin Belçika hükümetinin hem birliğin, hem de ademi merkezîyetçiliğin avantajlarından çift yönlü olarak yararlanma iddiası olduğu doğrudur. Ne var ki, Belçika'da merkezîyetçiliğin artış gösterdiği, bunun yanında ise eski kasabasal ve federatif ruhun kaybolmakta olduğu, merkezi iktidarın bu sonuncusuna karşı savaş

açmış olduğu, hatta o kadar ki bunu gizleme gereği bile duymadığı, eğitilmiş olsun olmasın tüm Belçikalılar tarafından bilinen bir gerçektir. Belçika'da İtalyan ünitarizmi üzerine yazdığım makaleme sebep teşkil eden memnuniyetsizliklerimden birinde de, aslında İtalyan ünitarizmini eleştirirken, dolaylı olarak Belçika'daki ünitarizm ile mücadele ediyor olduğumu daha önce de söylemiştim.¹ Benzer fenomenler, federatif prensibin yeterince güçlü şekilde yerleştirilip, yeterince titizlikle tanımlanmadığı, İngiltere, Prusya gibi daha pek çok yerde cereyan etmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki sa-vaş da keza bunun bir örneğidir.

Tüm kuvvetler tek elde yoğunlaşma ve tekelleşme eğilimlidir: Geleneklerin, ırkın, üstün özelliklerin bu duruma bir etkisi yoktur ve bu merkezîyetçi eğilimin bir gerçeğe dönüşmesi için, ister olgusal ister tüzel boyutta olsun sınıflar arası bir muhalefetin, burjuvazinin ve halkın varlığı yeterlidir. Bu, çıkar karşıtlıklarının kaçınılmaz bir

- 1 Belçika'da şehre giren mallardaki gümrük vergisinin kaldırılmasına dair yasa, bu ülkedeki ademi merkezîyetçiliği gerçek bir anormalliğe döndürdü. Yetmiş şehir ya da kasaba, bu yasa ile birlikte, kendilerine ait bir gelir kaynağına sahip olmaktan ötürü adeta açıkça suçlanmış oldular: Bugün artık yapmış oldukları harcama miktarı devlet bütçesi tarafından karşılanıyor; bu harcamalar milletin temsilcileri tarafından oylanıyor; neticesinde de Belçika'daki tüm komünlerin gerçek finansal idarecisi, ekonomi bakanının kendisi oluyor. Bir anda tüm Belçika, kendini kocaman bir vilayete dönmüş durumda bulmakta. Böyle bir devlette, yeniden imparatorluğa dönen Fransa'nın da dilemeye devam ettiği bölgesel özgürlükler nasıl hayal edilebilir ki? Tekrar ediyorum: Söz konusu uygulama; devletin, meclislerin ve bir o kadar da hükümetin hukukuna aykırı olmakla kalmayacak; aynı zamanda finansal bir düzensizlik hatta olanaksızlık meydana getirecektir. Zaten Belçika komünlerindeki halk da bunu bu nedenle böyle istemiştir: Onların emrindeki meclisler de bunu oylamıştır. Hükümetin ellerinde ülkenin istifası tamamlanmıştır. Bir de dürüst Belçika burjuvazisi bizim üniter eğilimlerimiz ile alay etmektedirler!...

sonucudur ve hep beraber aslında iktidarın tekelleşmesine çalışırlar. Az önce Sayın F. Morin'in söz etmiş olduğu Belçika, bunun hazin bir örneğidir.¹

1 Belçika'da kente gelen mallar üzerindeki gümrük vergisinin kaldırılması aslında kamu ekonomisi için hem yararlı hem de liberal bir önlem olabilirdi. Tüm zorluk ise, gümrük vergilerinden gelen gelirin yerini başka bir finansal katkının almasıydı. Bu çaba ise özellikle, izlenecek yolun yöntem ve araçlarını çıkarları yararına belirleyecek olan kentlerin kendilerini ilgilendiren bir konuydu. Hükümet ve meclisler ise ancak komünler tarafından alınan kararları resmi olarak onaylama noktasında olaya müdahil olmalıydılar. Genellikle en basit yol, gümrük vergisinin yerine yer vergisinin getirilmesi olurdu. Ne var ki, tüm fakir kesimi böyle bir vergiden muaf tutmak gerekecekti ve nihayetinde bakan tarafından ikna edilen burjuva sınıfı, bölgesel bağımsızlıklarını feda etmek demesek de, riske etmeyi tercih etti ve yükü tüm ülkenin sırtına attı. Belçika'nın en kayda değer yetmiş komününün bütçesi işte böyle devlet bütçesinin bir bölümü haline geldi. Belçika burjuvazisi şimdi üstünlük hakkını bir tas çorbaya satmış olmakla, Bay Frère Orban ise modern zamanların en büyük yolsuzluk hareketine imza atmış olmak ile övünebilirler. Belçika'da bundan böyle belediye meclisleri, İç İşleri Bakanlığının birer şubesi olmaktan ibarettirler.

İngiltere'de ise; merkezîyetçi hareket, Belçika'dakine göre daha yavaş bir seyir izlemiştir: Bu da aristokrasinin varlığı ve mülkiyet sistemi ile ilişkilidir. Sayın F. Morin, ademi merkezîyetçilik ile ünitarizm arasında bir uzlaşma gerçekleştirmek isterken; acaba bizi doğuştan kazanılan haklar ve feodal sistem noktasına mı sürüklemek istemektedir?

Prusya'da da; burjuvazinin ve Prusya demokrasisinin *remora'sı* olan, özgürlüklerin geliştirilmesinin ve anayasal ünitarizmin önündeki son engel gibi duran bir soylu sınıf mevcuttur. Bu soylu sınıfı ve Prusya'da feodal geleneklerden geriye kalan her şeyi silip atın, göreceksiniz ki elinizde, burjuvazinin ya da demokrasinin baskın gelmesine bağlı olarak, her ikisi de birbirinden üniter olmak kaydıyla ya bayağı bir imparatorluk, ya da burjuva bir krallık kalacaktır.

Dolayısıyla, lütfen, siyasi bir bozulma hadisesinden başka bir şey olmayan, federasyondan üniter sisteme geçişi ya da *tersini*, bir *toplumsallaşma formu* olarak ele almaktan kaçınalım. Hele ki, bu sözde formu; mahkum olmuş kast prensibinden başka bir şey olmayan ve dosdoğru burjuvaziye yapılacak talihsiz bir çağrıya dönecek bir tür patronluk sistemi ile tamamlamaktan özenle kaçınalım. Unutmayın ki toplumdaki her şey hareket eder, değişir, her şey kesintisiz bir devinim halindedir. Eğer siyasi sisteminiz, devamlı surette özgürlükleri geliştirecek ve dengeyi bu yolla sağlayacak şekilde organize olmadıysa; yönetiminiz her zaman kendini yeniden merkezîleştiğinin ve mutlakliyetin içinde bulacak demektir.

Hiç şüphesiz ki insanlığın toplumsallaşma *formları* sayısızdır: Çünkü bu devlet anayasası içinde özgürlüğe ayrılmış payı ifade eder. Ne var ki yasalar ise, hukuku, tam bir kesinlikle kelimelere dökükleri oranda sabittirler. Önceleri ister *a priori* ya da *teorik* olsun; sonrasında ise ister *a posteriori*¹ ya da *ampirik*² olsun tüm yönetim şekillerinin bir şekilde birbirleri ile iç içe geçtiklerini ve otorite ve özgürlük arasındaki dengenin sayısız derecede değişken olduğunu, varsayımsal ve birbirinden farklı yöntemlerle sağlandığını sanıyorum ki daha önce söylemiştim; ne var ki tüm bu yönetsel kombinasyonlar arasında sorunun koşulları içerisinde; hem özgürlüğü hem hukuku, hem hakikati hem mantığı tatmin eden ve edebilecek tek bir tane vardır, o da federasyondur. Diğer tüm formlar, esasen geçici ve yozlaşmaya açıktır; yalnızca federasyon sabit ve karardır. O halde bu noktada formların çeşitliliğinden ve orta yollardan söz etmek neye yarar? Ebettteki ayrıntılar düzeyinde konfederasyonların hepsi birbirlerine benzemeyecektir ne var ki prensipler düzeyinde, tıpkı bugün tüm meşrutî monarşilerin birbirlerine benzedikleri gibi,

---

1 **A posteriori**; deney yolu ile elde edilen bilgi anlamını taşır. (çn)

2 **Ampirik**; deneye dayalı bilgi anlamına gelir. (çn)

onlar da birbirlerine benzeyecektir. Peki ya, demokrasi ruhunun bizzat kendisi bundan böyle alt sınıf ya da üst sınıfın olmadığını, tek ve eşit bir halkın var olduğunu yazarken; hala burjuva sınıfına başvurmak, orta yol çabaları ile debelenmek niye? Aristokrasiden daha fazla mı burjuva unsuru taşıyorsunuz? Fransa kendi kendine varlığını sürdürebilen, baki yasalara sahip, yalnız ayrıntılarda ve uygulamalarda değişkenlik gösteren bir adalet ve özgürlük kurumu tarafından, hukuksal bir yönetim ile idare edilmeyi talep etmektedir.

Bay Morin'e göre, ben modern *milliyet* kavramını görmezden gelmekteyim. Ne var ki daha pek çok *milliyet* kavramıyla kastettikleri, aslında doğadan çok siyasetin ürünü olan bir olgu. Oysaki bugüne kadar, en az fiili olduğu hükümetler kadar hatalı olan siyasetin ellerinden çıkmış bir olgu olan *milliyetlere* ne kadar değer verebilirim ki? Kesin ve yetkin olma hakkına bile sahip değiller çünkü onlara hayat veren kurum eğreti olduğundan, anlamsız bir ampimizmin eseri olan bu sözde milliyetler de, en az yaratıcıları kadar eğretidirler. Onunla beraber doğdukları gibi onunla beraber yok olurlar. Veyahut kendilerini kuran sistemin çöküşüyle dağılmakta olan hâlihazırdaki günümüz milliyetleri yerlerini, sizin kendi sisteminizde imha adını vereceğiniz bir çeşit yutuculukla meydana gelecek ilkel milliyetlere bırakacaktır.

Eğer yarın İmparatorluk Fransa'sı konfederasyona dönerse; sayıları yirmi ya da otuz kadar olan konfedere devletçiklerin, kendi bağımsızlıklarını uygulamaya koymak adına hemencecik yeni birer medeni kanun, yeni bir ticaret kanunu, yeni bir ceza hukuku, bambaşka ağırlık ve ölçü sistemleri... vb. benimseme yoluna gitmemelerini destekliyorum. Başlarda, federasyonun bağımsızlığı idari boyutla sınırla kalacaktır: Geri kalanı birliğin muhafazası altında olacaktır. Ne var ki çok geçmeden, imparatorluklarını yeniden ele geçirecek olan ırksal ve iklimsel etkilerin tesiriyle farklılıklar kendini önce kanunların yorumlanmasında, daha sonrasında ise yazılı metinlerde

yavaş yavaş hissettirmeye başlayacaktır. Yerel gelenekler yargı gücü elde etmeye başlayacak, o kadar ki, devletçikler yasama gücünü de kendi yetkilerine ekleme yoluna gireceklerdir. Ve işte o zaman, az çok keyfiyet ve şiddetle birbiri içinde eritilip bugünkü Fransa'yı meydana getiren milliyetlerin, bugün önünde selam durduğunuz bu hayali resimden çok farklı olarak, kendi tabii saflıkları ve özgün gelişimleri içinde yeniden ortaya çıktıklarını göreceksiniz.

Özet olarak, Bay Morin'e yönelik, aslında üzerinde yeterince ısrar edemiyor olduğuma da üzüldüğüm karşıt gözlemlerim işte bunlardır. Ya çok yanılıyorum, ya da bu gözlemler onu; aslında kendisini federatif ilke karşısında tereddüde sokanın ve onu birlik fikrinin içinde tutanın asla oluşturulmuş ve bir o kadar kayda değer ciddi siyasi bir gerekçe olmadığına, jakoben geleneğin kendisinin ve partinin önyargısının buna sebep veren şey olduğuna ikna edecektir. Eski demokrasinin gözünde Jirondenlere¹ karşı kesinleşmiş bir yargı vardır: Fransız halkı her zaman yönetimi; 93'de savaşı nasıl algılıyorsa öyle algılamıştır: *Kitle olarak, düşmanın üstüne hücum!* Ve bu da birliğin ve merkezîyetçiliğin ta kendisidir; en nihayetinde de, devrim ile ilgili konularda filozofların yegane mantığının, kitlenin coşkularının izinden gitmek olduğunu bir kez daha gösterir. Keşke Bay Morin elini vicdanına koysa ve kendisine şunu sorsa: Bugün eski demokrat ve üniter arkadaşları ile yollarını ayırsa, bunun ona pahalıya mal olacağı doğru değil midir? Peki, neden bu ona pahalıya mal olacaktır? Çünkü devrim halk için, ne hukuksal ne de bilimsel, ama hala duygusal bir meseledir ve onun bu kişilerden ayrılması, halkın

1 **Jirondenler**, isimlerini [Bordeaux](#) kentinin içindeki “ Gironde “ bölgesinden almış [Fransız İhtilali](#) esnasında mecliste burjuvazinin sesi olarak algılanmış, krala yakın bir gruptur. Her ne kadar kurulduğu zamanda parti diye bir kavram olmasa da en az bir parti kadar organize bir örgüttür. [Jakobenlerle](#) kıyasıya bir güç savaşı vermişlerdir ancak genelde onların gerisinde kalmışlardır. (çn)

gözünde onun kendilerinden ayrılıyor olduğu anlamına gelecektir ve Bay Morin bir an için bile olsa, halkın davasının yararına dahi olsa, halktan ayrılmayı düşünemez.

Onu demokrasiye bağlayan parti ilişkilerinden tamamen bağımsız olarak da, Bay Morin'in zihni bağımsızlığı hususunda şüpheye düşeceğim başka gerekçeler var. 11 Kasım tarihli makalesinde, Roma meselesi ile ilgili olarak yazdığı şu bölümü buldum:

“Sayın Proudhon, Roma'nın Romalılara ait olduğunu kabul ediyor. Dolayısıyla, hükmü karşısında herkesin boyun eğdiği, hukuken de egemen olan ve aslında bizi bu çelişkilerin içinde çıkarabilecek tek merci olan Romalılara danışsın.”

Bu yorum bana daha önce de bir Rotterdam Papazı tarafından, mükemmel bir nezaketle yöneltilmiş olan bir gözlemin tamamen aynıdır. Sayın F. Morin'in düşüncesine göre de bu gözlem; bir gün tüm inananları aynı ve tek bir sınıfın içinde bir araya getirmesi gereken ateşli katolik olan dini birliğin, bunu gerçekleştirmesi için tek şartının siyasi birlikten açıkça ayrılmış olmak olacağı anlamını taşır. Böylece Bay Morin çift yönlü olarak da üniter olmuş oluyor: Kalben de, anlayış olarak da üniter; dinen de, siyaseten de üniter. Bu durumda kendine hala nasıl demokrat ve liberal, hatta ve hatta devrimci diyebilir? İtiraf etmeliyim ki bu benim için tam bir muamma.

Kim olursa olsun, ne Bay Morin, ne de Hollandalı muhatabım beni anlayabildiler. Her şeyden önce ben hiç; bu onlara bağlı olduğu sürece, Romalıların, Papa'yı uzaklaştırmak suretiyle dünyevi güç meselesini kesip atma hakları olduğunu reddettim mi? Hiçbir zaman. Benim için mesele bu değil. Mesele, federasyon ile siyasi birlik arasında karar vermek. Vatikan'ın hanedansal hak ve taleplerini göz ardı ederek şunu söylemekle yetiniyorum ki: Eğer tıpkı Napolililer ve Toskanalılar gibi Romalılar da krallığı fede-

rasyona tercih ederlerse elette buna karar verecek olan onlardır; yalnızca benim görüşüme göre bunu yaparak, İtalyan'ın geleneğini, özgürlüğün güvencelerini, hukukun gerçek prensiplerini ihmal etmiş, katolik dünyası ile de kavgaya girmiş olurlar. Ben diyorum ki, bu politikayla devrimci bir yoldan ilerleyeceklerine, geri gidiyorlar. Katolikliği sağduyu noktasına getirecekleri yerde ki zaten böyle bir amaçları da yok, onun daha da azması için zemin hazırlıyorlar.

Papanın, Bay Morin'in bir katolik olarak ve kilise yararına kaldırılmasını istediği dünyevi gücüne gelince, ona sadece basit bir soru sormakla yetineceğim. Acaba Sn. Morin; Fransa'daki altmış ya da seksen bin papaz, maddi varlıklarını sürdürerek, kendi aralarında yasama organına gitmek üzere adaylar seçmeye karar verseler ve onları seksen dört vilayet arasında gerçekleştirecek seçimlere çıkaracak olsalar, buna hakları olduğunu reddeder mi? Eğer evrensel oy hakkı olabildiği oranda fazla adayı kucaklarsa, din adamlarının hükümete girme haklarının ellerinden alınmasının söz konusu olamayacağı gerçeğini reddetmekte midir? Öyleyse böyle bir durumda, siyasetin meşru olarak tamamen bir Hıristiyan siyasetine, değilse de tamamen dini bir siyasete döneceğini reddetmekte midir? Hayır, tüm bunları reddedemez, çünkü tüm bunlar kamu hukukumuzda yazılıdır. Daha iyi ya, demokrat ve katolik Sn. Morin, dinin bu zaferinden memnun olmayacak mıdır? Şüphesiz. Defalarca kez söylediğim gibi, dünyevi ve ruhani olanın birbirinden ayrılmaları kendi içinde bir hayaldir. Dolayısıyla, bir yandan dünyevi olan ile ruhani olan birbirlerine bağlı olduklarından, diğer yandan ise dünyevi olanı birleştiren menfaatler karşıt olduğundan; dini birlik de en az yönetsel birlik kadar hayaldir. Dolayısıyla devrim partisi, kiliseye; hem dini birlik, hem idari birlik, hem de onların birbirlerinden ayrılması gibi üç açıdan da yanlış olan bir prensibin ışığında saldırmamalı,

papanın kilisesini bu prensibin ışığı altında kesip atmamalıdır. Öyleyse, inanç partisi ile ilerici partinin arasındaki gerçek ve yegane mesele; hasımlarımıza vefasızca savaş açarak ve karalamaya ikiyüzlülüğü de ekleyerek kendi kendimizi mahkum ettiğimiz ve hiçbirimizin içine düşmeye karşı koyamayacağımız bir etik meselesidir. Kiliseyi tüm saldırılara karşı koruyan, katolik partiyi tüm partiler arasında en güçlü kılan, Sn. Morin'in herkesten iyi bilmesi gerektiği gibi; onun sevgili birliği değil, ne yukarıdan, ne aşağıdan artık hiçbir fikrin desteklemediği vicdani çöküştür. Bunun nedeni bizim doktrinimizdeki maddeciliktir; yerini nefret uyandırıcı bir bağnazlığa bırakmış devrimci düşüncenin terk edilmesidir. Buna neden olan, bizim acayip romantizmimiz, Voltaire'ci sefahatimizdir.

Sayın Morin düşüncelerini ; "Papanın dünyevi gücünün kaldırılması savını incelerken, dünyevi otoritenin kendini ruhlar üzerinde mutlak bir krallık tacını başına taktığı böyle bir görüntü karşısında herhalde dehşete kapılmış olurum" diye ifade etmekte. Papalık karşısında daha yüksek gerekçeler bulma hususundaki saygıdeğer tenkitimden memnunum, ne var ki benim endişelerim tam olarak bunlar değil. Ben papalığın dünyevi yetkisinin son bulacağına inanıyor ve bunu bekliyorum, çünkü ben aynı zamanda, Fransız İhtilalinin habercisi olmuş olduğu, insanlığın mutlak adaletinin ve saf ahlakının da hakim olacağına inanıyor ve bekliyorum. Ben, ruhani yetki ile dünyevi olanın birbirinden ayrılmayacağına çünkü her ikisinin de aynı bilince, aynı adalete, aynı anlayışa ve aynı özgürlüğe dayanacağı bir günün geleceğine inanıyorum. Beni kanlı gözyaşları dökmeye iten ve endişelere sürükleyen; Luther ve Calvin'in yenilenmiş halleri olan bazı reform hokkabazlıkları, VIII. Henri'yi taklit etmekte olan bazı devlet dini ya da ulusal kilise soytarınlıkları; daha da kötüsü, yüce varlık ya da yüce akıl gibi bir takım yeni dini kültleri öne süren

Ménilmontant'daki¹ maskaralıklar; bir teofilantropi², bir Mapa, ve diğer tüm ruhani ve mormonik³ deliliklerdir. Eğer ruhani hurpanlanmışlık söz konusuysa, inancım odur ki hurafe anlamında artık her şey mümkün demektir. Bizim sözde Voltaire'ciliğimiz beni bu konuda hiç rahatlatmıyor. Zevk ve sefadan başka bir şey bilmeyen bu güçlü zihinlere şahsen benim hiç güvenim yok. Felsefe eğer erdemini zırhını giyinmemişse, bana ancak küçümseme noktasında ilham veriyor. İşte bu yüzden; kilise karşısında, bana göre devrimin de modern dünya karşısında takındığına benzer bir duruşu koruyarak, üniter demokrasinin tertipleri neticesinde oluşan ahlaksız bir çoctanrıçılığın ve ilkesiz bazı hiziplerin bu darbelerini kamuya ifşa ediyorum.

Dünyevi yetki hususunda papalığa dolaylı yoldan sağladığı destekten sonra Sayın Morin, beni “yalnız cumhuriyetçi federasyonu” desteklemiş olmakla değil, aynı zamanda “Villafranca'nın monarşik federasyonunu bile” desteklemiş olmakla eleştiriyor. Roma barikatlarının lideri, 1849'daki Roma Cumhuriyeti'nin temel figürlerinden

-
- 1 **Ménilmontant**; Paris'e yakın bir yerleşim yeridir. St. Simonculuların toplandığı bir yerdir. St. Simonculuk; St. Simon tarafından geliştirilen bir tür sosyalist öğreti olduğu halde, Fransa'nın adeta yeni bir imanın susuzluğu içerisinde olduğu bir dönemde, dini öneriler getiren ve kendini mistik konulara kaptıran bir öğreti niteliği de almıştır. Kadın Mesih tezleri en bilinenlerindedir. (çn)
  - 2 **Teofilantropi**; Fransız Devrimi esnasına doğan, Hristiyanlık karşılığına yeni bir alternatif kült önerisidir. “Tanrı dostları ve insanlar” ile beraber bir çeşit “doğal” din önerilir. Eski dinlerin “iyi yanlarını” alan, “kötü yanlarını” ise dışlayan akli merkeze alan bir kült önerisidir. (çn)
  - 3 **Mormonlar**; 1830'larda Amerika'da Joseph Smith tarafından kurulmuş olan Mormon Kilisesi eklektik unsurlara dayalı yeni dini hareketlerden birisidir. Sadece Amerika'da değil, dünyanın değişik bölgelerinde yayılmaya ve gelişmeye devam etmiştir. (çn)

olan ve en son yayınımda adını Ferrari, Montanelli, Ulloa yanında zikretmeyi unutmş olduğum Sn. Henri Cernuschi¹ ise geçtiğimiz gün tam aksine bana şöyle seslenmekteydi: “Onların üniter cumhuriyetinden ise, monarşilerden oluşan bir federasyonu yüz kere yeğlerim.” Ve Sayın Morin’in hoşuna gitmese de, ben de Sn. Cernuschi ile aynı fikirdeyim. Bire karşı on oyla bahse girilebilir ki jakobenlerinki gibi üniter bir cumhuriyet, birlik anlayışı gereğince, bir süre zarfında, meşruti bir monarşiye dönecektir. Yine aynı oranda bahse girilebilir ki, monarşilerden meydana gelen bir federasyon ise, federatif ilkenin gereğince, bir süre zarfında, federatif bir cumhuriyete dönüşecektir. Bir ilkenin baskın unsurunun bir süre sonra diğer unsurları peşinden sürükleyeceğini öngören, ilkelerin temel mantığı bunu böyle dayatır. Ne zamandan beri fikirler, onları üretenler ya da ifade edenler tarafından nefret ile kınanır oldu? Jakobenci namus anlayışı gerçekten de hayret verici! İtalyanlara federasyonu öneren bir imparator olan III. Napoleon’du: ne yani, şimdi bu teklif bir imparatorundan geldi diye ret mi edilmeli? Peki, ona karşı ne tercih edilecek? Krallık mı? Böyle bir konfederasyonu anayasal ilkeler temsil edecektir. Öyleyse sırf konfedere devletler birer monarşi diye böyle bir sistemi reddetmek mi gerekir? Peki, onun yerine ne tercih edilecek? İmparatora rakip, askeri bir krallık!

Zaten bu jakoben inceliklere hiç aldanmayalım. Jakobencilik her şeyden önce üniterdir; yani, ortada bir kral olsun olmasın monarşiktir. Kendini federasyon karşıtı ilan ederken, Sn. F. Morin de kendi adına bu durumu gayet iyi bilmektedir. Jakobencilik, düzenin yararı ve muhafazası gereği de burjuvadır. Nihayetinde jakobencilik

---

1 **Henri Cernuschi**; (1821–1896) yılları arasında yaşamış İtalyan bankacı, ekonomist, gazeteci ve sanat koleksiyoncusudur. Piedmond’un Avusturyalılara karşı ayaklandığı 1848 olayları esnasında ün kazandı. İtalyan birliğinin federal bir tasarımını savunarak, yeni Roma Cumhuriyeti’nin milletvekillerinden biri oldu.(çn)

tam ortadadır: Sn. F. Morin aynı anda hem birlikten, hem de ademi merkezîyetçilikten yana bir sistem önererek bunu gizleyemez. Ünitarizm, burjuvacılık, tam ortada olmak: İşte temelde jakobencilik bu nedenlerle federasyona karşı çıkmaktadır; işte bu nedenlerle demokrasi, Villafranca Antlaşması aleyhine onca nutuk çekmiştir. Peki ya bizler, çelişkilerin en uç noktasında mıyız? Hayır. Bay F. Morin'in hisleri tercihen onu kitleye bağımlı kıldığından dolayı; işte böyle, bir yandan birliği destekler, burjuvaziye çağrı yaparken; bir yandan da, daha şimdiden Victor-Emmanuel hükümetinin fazla üniter, fazla burjuva ve çok fazla orta yolcu olmasından tedirginliğini ifade etmektedir. Bu tıpkı Robespierre'in, artık kendisinin bile hangi düşünceden olduğunu söylemeyeceği şekilde, aynı anda hem feuillant¹, hem jironen, hem dantoniste², hem hebertiste³ veya hut ılımlı çıkışlarını hatırlatıyor. Kendinizi jakobenizmin tarafına kaydettirerek, kendi filozofik bağımsızlığınıza ne yaptınız böyle? Saf hıristiyanlığınıza ne yaptınız? Mantiğinizi tamamen kaybetme noktasına kadar vardınız ve şu anda net olarak bir düşünce oluşturmaktan aciz hale geldiniz.

Bununla beraber, *Progrès*'deki sayın muhabetime yönelteceğim çok daha ciddi tespitlerim de olacak: Bunlar şimdilik ileriki bölümlerin konusudur.

-
- 1 **Feuillant'lar Kulübü**; Fransız Devrimi esnasında "Anayasa Dostları" adı ile de bilinen grubun halk dilindeki adıdır. 1791'de kurulmuş olan grup XVI. Louis'nin devrilmesine karşı çıkan anayasal monarşi eğilimli, siyasi bir gruptur. Grup, 1791'de kralın Varennes'e kaçışına neden olan cumhuriyetçi karışıklıklara tepki olarak kurulmuştur. (çn)
  - 2 **Dantonistler**; jakobenlerin bir kanadı ya da ılımlı kanadı olarak görülürler. (çn)
  - 3 **Hebertistler**; Fransız Devrimi esnasında yoksullara yakın ve radikal bir kesimi oluşturlardı.(çn)

VII. BÖLÜM

DEVLET ANLAYIŞI ÜZERİNE AHLAKİ VE SİYASİ MESELELER

Sayın Morin, hakkımdaki en son temel yakınması olarak, beni, Mazzini'yi hedef almış olmakla eleştirdi. Bu hususta da beni aydınlatmak üzere, büyük komplocunun devlete olan hizmetlerini toparlamak suretiyle onu övmeye de kendini mecbur hissetti.

Sn. F.Morin'e tekrardan, bu koşullarda bile benim Bay Mazzini hakkındaki hislerime başvuruşundaki nazik tarz için teşekkür ediyorum. Onun bu anlayışı benim üzerime tek bir kötü söz söylemesine bile fırsat tanımadı. Bu ılımlı üslup kullanımı iyi örnek olduğu kadar da zevkli olduğundan; bağımsız düşünürlerin birbirlerini sıkıntıya sokmaları gerektiği gerçeğini göz ardı ederek, aynısını ben de taklit etmeye çalışacağım.

Her şeyden önce Sn. Morin'e; karakterinin hak etmekte olduğu tüm saygınlıkla beraber; çok samimi olduğuna emin olduğum Mazzini övgüsünün bana gene de, özellikle de işgal ettiği alan göz önüne alınırsa, makalenin kalanını kabul ettirebilmek için yetersiz kaldığını belirtmek isterim. Sayın Morin'in Lyonlu okurlarına, onların güvenlerini kaybetmeden,

bir adamın özgürlük ve halk düşmanı olmadan da İtalyan siyasi birliğini reddedip, Mazzini'nin politikası için mücadele edebileceğini anlatabilmesi için böyle bir paraşüte ihtiyacı vardı. Sayın Pelletan da işte böyle İtalyan ünitarizmini eleştirdiği son iki kitapçığında; bir yandan, her ne kadar Garibaldi'nin askeri seferini tenkit ediyor olsa da, kendisinin gösterişli bir övgüsünü de yazısına karıştırmak; diğer yandan da, daha önce kendisine bir aylık hapse mal olan “*Avusturya gibi özgürlük*” sözüne rağmen, Avusturya'ya karşı çok ağır bir eleştiriyi de kaleme almak zorunda kalmıştı.

İşte günümüzde demokrasinin içinde bulunduğu entelektüel ve ahlaki sefalet böyledir. Kendini ona en çok adamış savunucuları bile, hemen şüpheli konumuna düşmeden, yaygın önyargıların dışında en ufak bir tespit yapmayı bile göze alamıyorlar.

Size hangi korkunç yeminle güvence vermek gerekiyor?

Demokrat bir yazar her zaman Hippolytus'un, Theseus'a¹ söylemiş olduğu bu dizeyi aklında tutmalıdır. F. Morin ya da Pelletan olmak, aşağılamalara ve suçlamalara karşı, bitmek bilmez bir temize çıkma ve kendini ispat çabası içinde direnmek demek!...

---

1 Burada gönderme yapılan Yunan efsanesi şöyledir; Atinalıların kralı **Theseus**'un, **Hippolytus** adında yakışıklı bir oğlu vardır. Theseus'un karısı Phaedra, Hippolytos'a âşık olur, fakat aşkına karşılık bulamaz. Hippolytos'un onu reddetmesi üzerine Phaedra Hippolytos'un

kendisine tecavüz ettiğini söyleyen bir mektup bırakarak kendini asar. Theseus, Phaedra'nın ölümünden etkilenip Hippolytus'un suçlu olduğuna inanır. Hippolytus savaş arabasını taşlık deniz kıyısında sürerken dev bir deniz dalgası (tsunami) onun üzerine gelir ve kıyıyı sular altında bırakır. Dalga çekildikten sonra Hippolytus'un parçalanmış cesedi bulunur. Hippolytus'un ölü bedeni sonunda gerçeği geç de olsa öğrenen Theseus'a götürülür. (çn)

Peki, tekrar Mazzini'den konuşalım. Burada tekrar ve son defa belirtmek istiyorum ki burada mesele kişinin kendisi değil, tribündür; Mazzini'nin de özel yaşamında, en az Savonarole ve Garibaldi kadar onurlu ve erdemli olduğuna inanıyorum ve hatta hiç kimse karakterindeki sebat ve dayanıklılığa benim duyduğum kadar hayranlık duyuyor olamaz. Ne var ki tekrar tekrar yenilemek zorunda kamamızın demokrasi açısından aslında ne kadar da aşağılayıcı olduğu, adalet ve hukuk hususundaki bu kayıtsızlık karşısında; birlik sistemini ateşli şekilde reddeden ve federasyonu savunan, dolayısıyla da Mazzini'nin tüm ilkelerini ve siyasetini mahkum eden bendeniz; nasıl olup da bu sistemin en ünlü kışkırtıcısının karşısında selam durmak zorunda olabilirim anlayamıyorum. Eğer bir doktrin, hatalarının ve ahlaksızlığının ispatlanması suretiyle yapılan bir tartışmayla çürütüldükten sonra; bunun neticesi olarak, malum fikrin sahibinin başına bir taç koymamız gerekecekse; fikirlerin hürriyetine, eleştiri özgürlüğüne, tribünün ve basının içtenlik haklarına ne olacak? Mazzini'nin siyasetten anladığı bu mu? Eğer yanılmadıysam, öncelikle yarımada gelişen olaylar ile ilgili değerlendirmelerime, sonrasında ise federatif sistemi ortaya koyarken sunduğum teoriye bakacak olursak, Mazzini'nin İtalyan özgürlüğü ve devrimi için bir felaket olmuş olduğunu söylemekte ve artık çekilmesi gerektiğini belirtmekte haklıyım. Bir parti liderinin kimliği nasıl olur da kurduğu sistemin sebep olduğu felaketlere örtü görevi görebilir?

Mazzini bir fikir ve siyaset adamıdır. Kendisini bizlerden ayıran ise, onun fikrinde itikat oluşudur ve bu itikada hizmet etmek adına öngörülen kuralları en uç sonuçların görüleceği noktaya kadar takip etmekten tereddüt etmez. Az adamda bu tür bir cesaret vardır. Bu adlandırmayı hak eden “yenilikçiler” işte böyle diğer herkesten ayrılır; olur da fikirleri çağdaşlarının bilincinde de karşılık bulursa tarihe büyük adamlar ola-

rak geçerler. Dolayısıyla Mazzini'nin siyasetini ne engelleme gayreti, ne de zayıflık göstermeden yargılayalım ve kendisini rahat bırakalım. Mazzini hususunda, kişinin kendisinin, hatta yalnızca temsilcisi olduğu demokrasinin bile yabancı kaldığı bu değerlendirmelerde, eğer bazı hatalarım olduysa bunların bana gösterilmesinden memnuniyet duyar, onları bir an önce düzeltmeye çalışırım.

Mazzini de demokrattır, tıpkı daha önce Robespierre'in ve tüm jakobenlerin de olmuş oldukları gibi. Yani çıkış noktası ve temsilciliğini yaptığı çıkarlar gereğince baskın gelen özgürlük olsa da; toplumsal egemenliğin, hanedanlık egemenliği ile yer değiştirmesi suretiyle çok geçmeden yerini katıksız bir otoriteye bırakır. Mazzini'nin güttüğü tüm siyasetin, yazılarının ve yaşamının kaynak aldığı budur. Bireysel özgürlük, kişi ve vatandaşın hak ve hukuku onun endişelerinde fazla yer tutmaz. Toplumsal sözleşme onun gözünde; kişinin kalabalık içinde kaybolup gittiği, bireyselliğin birliğe kurban edildiği üstü kapalı ve tek yanlı bir sözleşmeden başka bir şey değildir. Onun sloganı *Tanrı ve Halk*'tır. Anarşi ve sosyalizme karşı duyduğu dehşet, İtalya'nın birliği için verdiği mücadele bu demokratın da, tıpkı Robespierre gibi, aslında bir otorite adamı olduğunu göstermektedir.

Dogmatik yapısının, üniter tercihlerinin ve püriten ahlak anlayışının kendisine Robespierre ve Mazzini ile benzer yanlar kattığı Sn. F. Morin; otorite ve özgürlüğün arasındaki ilişkiyi göz önüne alırsak, bu her iki ünlü tribününe de eşit yakınlık hissedip hissetmediğini bana söylerse çok memnun olurum? Bu yapının ilk kısmında federatif sistem ile ilgili sunmuş olduğum kuram ve sonrasında bundan üniter kuram hakkında türetmiş olduğum uygulama esaslı sonuçlar, bu soruyu kendisine soruş nedenimi ve

amacımı açıklayacaktır. (Bkz. I.Kısım, III. Bölüm)

Otorite ve özgürlük arasındaki ilişkiyi algılama ve değerlendirme şekli derhal, yönetimi yönlendiren siyasi ilkeyi, ya da diğer bir deyişle devlet anlayışını belirler. Ağır basan özgürlük olursa, bu ilke HUKUK olur: Başka bir şey olması mümkün değildir. Eğer baskın çıkan otorite olursa, bu temel ilke bir fikir olur, örneğin; Tanrı, din, kilise, papazlık, aristokrasi menfaati, otorite saygısı, hanedan veyahut bunların hepsi bir arada. Tıpkı Robespierre için olduğu gibi Mazzini için de bu ilke her şeyden önce *birliktir*.

Sonuç ise felakettir. Eğer temel siyasi ilke ya da devlet anlayışı adalet olursa; amacın araçları mubah kıldığı tartışılmaz ilkenin çerçevesinde, milletin meclislerinde her şey hukuka, kamu hukukuna, sivil hukuka, ekonomik hukuka, kişilerin hukukuna tabi olmak durumda kalacaktır. Farz edelim ki halkın kurtuluşu bir an için bile olsa hukuk dışılık ile mümkün olacak olsun, bu durumda bile halkın selameti hukuka feda edilmelidir ki bu da ulusun adalet şehidi olması gerektiği anlamına gelmektedir. Eğer tam aksine, devletin temel ilkesi, otorite prensibinden türemek suretiyle bir fikir, bir dogma olur, bu dogma hukuka üstün gelirse; devlet anlayışı vasıtasıyla, tıpkı Cizvitlerin şu ünlü "*Ad majorem Dei gloriam*"¹ sloganının veya bir gerekçeden başka bir şeyi ifade etmeyen bir diğerinin "*Salus populi suprema lex esto*"² çok da güzel ifade etmek de olduğu gibi, tüm hukuksal ve etik değerler kurban edilebilir. Öyle ki iki ayrı ahlak oluşur. Bunlardan biri devlet anlayışının gerekçesi olan, hukuktan ve adaletten üstün olan devlet ahlakı; diğeri ise, devlet anlayışına başvurulmasına gerek du-

1 **Ad majorem Dei gloriam**; Latince Tanrı'nın büyük zaferi anlamındadır. (çn)

2 **Salus populi suprema lex esto**; Latince, Halkın güvenliği en yüce kanundur, anlamına gelmektedir. (çn)

yulmayan tüm durumlarda kanun gücü görevini yerine getirecek halk dilindeki ahlaktır. ¹

- 1 Bu konulara yeterince hakim olmayan kişiler belki de benim, devlet anlayışı adına bazı taçlandırılmış canavarların işlemiş olduğu suçları saptırarak, konuyu abarttığımı düşüneceklerdir. Böyle bir görüş talihsiz olacağı kadar da yanlışdır ve benim, hakikatin olduğu kadar da kamunun güvenliği yararına, bunu protesto etmem gerekir. Benim devlet anlayışı diye adlandırdığım şeyin uygulaması, her gün gerçekleşen tüm siyasal ve idari işlerde mevcuttur; kilise, kuruluş, meslek gruplarının işlerinin içlerine de sızmıştır. Toplumun her tabakasını ele geçirmiştir. Onu kabilelerden, endüstriyel devletlere, hatta aile ocaklarına kadar her yerde görebilirsiniz.

Örneğin Luther, Reform nezdinde Alman Prensi Hesse Philip'in koruyuculuğunu muhafaza edebilmek için, elleriyle imzaladığı bir istişare neticesinde, kendisine, dinin menfaati gereği dinsel ahlâkı suistimal ederek, aynı anda iki kadına sahip olabilme hakkını tanıdığı anda, devlet anlayışı dediğimiz şeyi takip ediyordu. Bir doktor, bir kadının onurunun ve evindeki huzurun korunması adına, ona kürtaj yapar ve skandal korbunu ile bir bebek katiline suç ortağı olurken aslında yine devlet anlayışı dediğimiz şeye boyun eğmektedir. XIV. Louis, demir maskeli diye bilinen gizemli kişiyi tamamen keyfiyetle hapiste tutarken de aslında devlet anlayışının izinden gitmekteydi. İnzibat mahkemeleri, özel mahkemeler hep devlet anlayışı dediğimiz şeyin uygulamalarıdır. I. Napoleon, on beş sene evlilikten sonra Josephine'i boşarken, yine ahlâkı, devlet anlayışına kurban etmişti. Dini bir evlilik birliğinin, ikinci bir form ile feshedilmesine müsaade eden memur ise, kendi açısından aslında bu sefer de dini, devlet anlayışına kurban etmişti. Cizvitler de; Guillaume d'Orange'ı, III. Henri'yi, IV. Henri'yi öldürtürürken, kendilerine göre devlet anlayışı çerçevesinde hareket ediyorlardı. Tüm Roma siyaseti, papa idareleri, manastır disiplini, yine devlet anlayışı çerçevesindeki bir dizi eylemi ifade eder. Devrim ile kaldırılan kaşeli mektuplar sistemi de yine bir çeşit devlet anlayışı teşkilatlanmasıdır. 1792 katliamı,

Devlet anlayışının egemenliği, bugüne değin, hiçbir istisna olmaksızın tüm hükümetlerde kabul görmüştür, hatta cumhuriyetçi ve demokratik hükümetlerde bile. O bugüne kadar, siyasetin *sine guâ non*¹ şartı; siyasetin kınayıcı mührü olmuştur. Bu gaddar egemenlik neticesinde, özgürlük ve adalet, prence ya da yönetime karşı gelebildikleri oranda, sistematik olarak yasaklanırlar. Dolayısıyla bu ilişki bağlamında, yönetimin ideali, tüm diğer anlayışlar ile eşit olmaktan daha fazlası olma noktası olacaktır. Daha doğrusu, yönetim için en ideal nokta artık adalet ve özgürlüğün bile birer devlet anlayışı olarak görüldüğü nokta olacaktır. Oysaki bu sistem mevcuttur ve adı da federatif sistemdir.

Bay F. Morin de, ya adaleti tek devlet anlayışı olarak ele almakta ya da tıpkı Mazzini, Robespierre ve de Makyavel gibi; kralların, imparatorların, piskoposların ve tüm halk tribünlerinin de düşündüğü gibi devlet anlayışının bundan başka bir şey olabileceğini düşünmektedir? Acaba hiç, adaletin kendisinden daha üstün olduğu iddia edilen bir menfaat; bir siyasi ya da dini ideal uğruna ya da kilise, pa-

---

Devrim Mahkemesi grupları, yargısız alıp götürmeler, Lüksemburg ve Tuileries'deki kurşuna dizmeler; kimi zaman bir belediye, kimi zaman bir direktuvar, kimi zaman ise sıradan vatandaşlar tarafından gerçekleştirilen tüm bu korkunç olaylar da devlet anlayışına istinaden cereyan etmiş hadiselerdi. Jironenler ise Eylül katliamlarının sorumlularının takip edilip bulunmasını talep ederken, devlet anlayışı dediğimiz şeye karşı gelmekteydiler. Robespierre ve ortakları ise bu noktada Jironenler ile karşı karşıya gelirken, devlet anlayışını desteklemekteydiler. Gerçek Devrim; vicdanı, tüm insani değerlendirmelerin üstüne çıkarmak suretiyle, siyasette ve tüm toplumsal ilişkilerde; düzen, onur, ahlak ya da halkın selameti adına işlenen en apaçık ve en nitelikli suçlara kimi zaman izin veren, kimi zaman ise aklamaya çalışan devlet anlayışı dediğimiz bu korkunç zihniyeti ortadan kaldırmaktır.

1 *Sine guâ non*; Latince deyim, olmazsa olmaz, anlamındadır. (çn)

pazlık, asalet, hanedan, demokrasi, vatan, millet, birlik, otorite ya da toplum uğruna feda edilmesinin; cumhuriyet ve toplum için tehlike yaratabileceği durumların var olduğuna inancı oldu mu? Sonuçta hukukun yetkisinin, diğer tüm yetkilerden üstün olması gerektiğini kararlılıkla destekledi mi? Yoksa bazı durumlarda ya da belki de her zaman hukuktan üstün ve ondan öncelikli olan bir düzen kanunu olabileceğini kabul etti mi?

İşte bu en ciddi sorulardan biridir. Hiç de azımsanmayacak sayıda demokrat, aslında üniter demokrasi ve benzeri eski sistemleri ortadan kaldırmaktan çok daha azına yeltenmiş olan adaletin bu üstünlüğünü reddeder. Siyasetten her tür devlet anlayışı olgusunu dışlamak ve gerçekten de hâkimiyeti yalnız hukuka tanımak, konfederasyonu ilan etmek demektir. Bu tıpkı, yasa koyucunun tüm kitlelere hitaben, “Bundan böyle, kendi yönetmeliğinizden başka bir yasaya, kendi sözleşmenizden başka bir egemenliğe tabi olmayacaksınız” diye seslenmesi gibidir. Bu birlik putperestliğinin ortadan kaldırılmasıdır.

Yalnızca adaletten yana olmamıza ya da adaletten daha üstün olacak bir devlet anlayışı fikrini kabul etmemize bağlı olarak; bu durumun, uygulamada önemi olacak aşağıdaki gibi bir sonucu olacaktır.

Mazzini'nin izinden gidersek; hükümet, pozitif bir sözleşme üzerine değil ama onun yerine tıpkı çocuğu ailesine bağlayaninkine benzer üstü kapalı ve tek taraflı bir sözleşme üzerine kurulu olduğundan; özünde ise baskın prensip olarak özgürlükten değil ama onun yerine tıpkı ilahi otorite, *Dio e popolo*¹, vb gibi tüm anlaşmalardan öncül ve üstün bir fikirden ileri geliyor olduğundan; Mazzini'nin gözünde, cumhuriyet, demokrasi, monarşi ve imparatorluk ortak kullanımda önemli olabilen ve aralarında gayet iyi görev değişikliği yapılabilecek formüllerdir. Önemli olan, öncül ve üstün olma fikrinin korunması ve devletin ilkelerine itaat edilmesidir. Bunun sonucunda, cumhu-

1 *Dio e popolo*; Latince, “Tanrı ve Halk” anlamındadır. (çn)

riyetçi ve demokrat geçinen Mazzini gibi biri bile, şartlar el verirse “Çok Yaşa Kral!” diye bağırabilir ya da bağırabilir; tüm bunların üstünlük fikrine yani *birlik* fikrine hizmet ediyor olması onun için yeterlidir. Cumhuriyetçi ve demokrat Mazzini ve onunla aynı grubun mensuplarının kendilerine müsaade edemeyecekleri tek bir şey vardır; o da kendilerini federalist diye adlandırmaktır çünkü bu durumda, ideal siyasetlerinden ve devlet anlayışından vazgeçmiş olurlar.

Federal fikre kanaatleri ve kalbiyle bağlanmış biri için ise durum böyle değildir. Onun için, tüm siyasi sistem ve toplumsal düzen bir mitin, şiişsel bir fikrin ya da bambaşka bir tasarının üzerine değil ama sözleşme ile ifade edilen katıksız hukukun üzerine kurulacağından; kendini, hiçbir surette, ister kraliyet, ister papalık olsun, bir ilkenin simgesi olarak göremez; bunu yaparsa kendi bilinciyle çelişmiş olur. Federalist biri prens için; tıpkı aynı fikirleri paylaşmayacağı pek çok insan için de dileyebileceği gibi, sağlık, refah ve uzun ömür dileyebilir. Onun yardımseverliği tüm insanları kapsar. Benzer şekilde de krallığa karşı hiçbir nefret beslemez, kral katilleri ile aynı görüntüyü vermez; özgürlüğün ilerleyici, krallığın ise, tıpkı tapınım ve kurban etme gibi geçici bir kurum olduğunu bilir. Bunun yanında o tüm kurumlara saygılıdır. Ne var ki tıpkı Sezar için dua ederken bile; bu bir puta tapınım olacağından Sezar’ın bekası ve refahı için kurban vermeyi reddeden Hıristiyan gibi, federalist de; monarşinin temsilcisi için iyi dileklerde bulunurken, hiçbir zaman için Mazzini ve Garibaldi’nin yaptığı gibi, “Çok Yaşa Kral!” diye bağırılmaz.

Federalizm ve jakobenizm işte birbirlerinden böyle ayrılır. İlki, kişisel meselelere karşı kayıtsız, ama ilkeler hususunda kararlı; ikincisi ise, fikirlerde zayıf olduğu halde nefrete gelince güçlü; ne var ki hınçlarını susturmanın ve bunu mümkün kılmanın gerekliliğinin bilincinde.

VIII. BÖLÜM

SİYASİ YEMİN ÜZERİNE

Siyasal yemin meselesi bir gazete yazarı açısından en güç meselelerden biridir.

Her şeyden önce, ant içmenin, onu tüm diğer sözlerden, zımnî ya da resmi zorunluluklardan, kefaletlerden ayıran kutsal bir yanı vardır. Aynı şekilde evlilikte de, yemin eşler için zaruridir. Çünkü tarafların birbirlerine bağlanmak üzere sözleşme yapmalarından ileri gelen yükümlülükleri, yalnızca beraber yaşamayı ve karşılıklı sevginin muhafazasını kapsamaz; ayrıca yüksek görevliler karşısında şahitler eşliğinde yapılan bu yemin olmadan, ne onlar, ne de başkaları onları birleştiren antlaşmanın bir evlilik andımı yoksa bir çeşit cariyelik anlaşması mı olduğunu söyleyemez. Her şeye rağmen nişanlıların sivil memur önüne çıkması formalitesini kaldıralım ve yalnızca yeminin, yasal bir bildirin ve ortak yaşamın, ardından geleceği evlilik sözleşmesi için yeterli olacağını ilan edelim, bu durumda dahi yemin aynı oranda geçerli olacaktır. Yeminin edilmiş bulunduğu düşünülecektir. Varsayılan törenin gerçekleştirilmesi için gireceğimiz zahmet, onun gerekliliğini ispatlayacaktır. Bu tıpkı para yerine kullanılan ne var ki paranın yalnızca büyüklüğüne şahitlik eden banknot gibidir.

Tanıklıklar, hakemlikler ve değerlendirmeler altında yemin, benzer bir nedenle de zaruridir. Bilirkişi, hakem ya da tanık olarak adlandırılan kişi, dolaylı ya da dolaysız olarak hiçbir kişisel çıkar gütmemeye, hakikatten başka bir şey söylemeye mecburdur. Ne var ki dostluğun, nefretin ya da endişenin tesiri altında olabilir. Kandırılmış ya da gözü korkutulmuş olabilir. Bu noktada yemin; hakikati kişinin tüm günlük değerlendirmelerinin üzerine çıkarmak, onurunu yalancı şahitlik endişesi ile meşgul etmek ve onu tüm endişelerden, tüm hatırı sayılır kişilerin etkilerinden sıyırmak suretiyle kişiyi yalnızca hakikate adamayı amaçlar.

Evlilikte yemin, tek bir kelime ile ifade edersek, eşleri diğer herkes için erişilmez kılan bir kutsamadır, *sacramentum*.¹ Şahitlik, hakemlik ya da değerlendirme durumunda ise yemin; bu sefer de şahidi, hakemi ya da bilirkişiyi tüm tarafların eleştirilerinden koruyacak bir kutsama halini alır. Bazı özel durumlar dışında yemin etmeyiz. Sözel ya da yazılı söz yeterlidir. Borçlarımızı ödeyeceğimize dair, bir senet ödeyeceğimize dair; hizmetli olarak, işçi olarak, ortak olarak, vekil olarak görevlerimizi yapacağımıza dair yemin etmeyiz. Bu durum haklı olarak uygunsuz hatta gülünç gözüktür. Gene de yemin, bir senedin var olmadığı durumlarda, borcunu ödemiş olduğunu iddia eden kötü niyetli bir borçluya; ya da, makbuzun kaybolduğu bir durumda, ödemesini almadığını iddia eden kötü niyetli bir alacaklıya da boyun eğebilir. Bu iki durumda yemin; eğer yemini eden kişinin, şayet iddiası yalansa kendini alçaklığa adanmış olduğu bir çeşit *lanetlemedir*.

Kamu görevlilerinden, görevlerine getirilirken talep edilen

---

1 *Sacramentum*; Latince kutsal ve gizemli anlamı taşır. (çn)

yemine de aynı ilkeler hükmetmektedir. Her ne kadar içerik olarak birbirlerine yakın görünseler de bu yemini, siyasi yemin ya da feodal saygı duruşu ile karıştırmamak gerekir.

Hâkimler, idareciler, kolluk kuvvetlerinin ajanlarından, polislere kadar hepsi yemin ederler. Bu yalnızca, görevlerini şeref ve doğrulukla tamamlayacaklarına dair söz vermeleri anlamına gelmemektedir ki bu zaten kiracının dönem sonunda borcunu ödeme zorunluluğu kadar açık bir yükümlülüktür. Bu yemin aynı zamanda bu görevlilerin, hiçbir kimsenin hatırı işini yapmaksızın, resmi görevlerini yaparken her türlü nefret ve kırgınlıktan korunuyor olduklarını ifade etmektedir. Bir kimse kişisel çıkarı uğruna bir cürümü işgüzarlıkla ihbar ettiğinde, tiksindirici bir kişi haline gelir; oysa görevi kanunların uygulanmasının gözetilmesi ve suçluların mahkeme huzuruna çıkartılması olan yeminli bir kamu görevlisi aynı durumda şerefli biri olarak algılanır. Sahip olduğu gücü, masumlara eziyet etmek suretiyle kötüye kullanmadığı müddetçe, ona karşı kin duyulmaz. Peki, bu fark nereden ileri gelmektedir? Yeminden.

Buna göre, kolaylıkla görülebilir ki kamu görevlilerin yeminleri; tıpkı evli eşlerin, şahitlerin, hakemlerin, bilirkişilerin yeminlerinde de söz konusu olduğu gibi; hükümran ya da ege men herhangi bir güce rapor edilemez. Memur, görevlerinin uygulaması hususunda, yalnız kendi vicdanı üzerine yemin etmektedir, hepsi bu. Onu prence karşı hatta ulusa karşı yemin ettirmek, görevinin daha üstün bir buyruğa bağlı olduğunu; onun yüce yasasının adalet değil devlet anlayışı olduğunu varsaymaktır: ki bu da Makyavelci ve Mazzinici siyasetin alanına girmektedir ve yeminin doğasını değiştirir.

Bu anlaşıldıysa, kapsamı ve zorunlu olabileceği durumlarla

beraber prence edilebilecek bir yemin hususunda net bir fikir oluşturabiliriz.

Siyasi yemin de; yemini eden vatandaşı, söz konusu yemini tüm eylemsel ve hukuksal telakkilerin üzerinde kişisel bir kutsama suretiyle kabul eden prence bağlama amacında olan, nihayetinde de tek taraflı bir bağlılık yemindir. Yeminin edildiği taraf olan prens, kendisi olmaya devam ederken; ona saygı duruşunda bulunan kişi açısından ise prens, bundan böyle hukukun kişiselleşmiş hali, hatta hukukun doğrudan kaynağı halini alır.

Devlet anlayışının, hukuktan üstün bir şey olduğu bir mutlak monarşide ya da idealist bir üniter demokraside; yeminin zaruri olması, hatta bunun da üstünde, kamu otoritesini ve devlet anlayışını temsil eden bir topluluğun ya da kişinin huzurunda gerçekleşmesi o kadar basit bir olaydır ki. Örneğin eski rejimde hükümet, gücün bölünmezliğini yeterince ortaya koyan kişisel ve otokratik bir yönetimdi. Siyasi sistem prence, imparatora ya da kralda cisimleşiyordu, ölmesi durumunda ise yeri kalıtımsal ya da seçimsel yolla dolduruluyordu ne ver ki bunun dışında başka bir siyasi yaşam yoktu. Farz edelim ki memur, asker ya da vatandaş bu adama “*Biz sizi tanımıyoruz*” desin; devlet devrilmiş, toplum dağılmış olurdu. Elbette ki toplumun parçası olan herkes yemin etmiyordu; çocuklar babalarına yemin ediyorlar mıydı? Ne var ki hükümdarın aralarından bazılarını yükselttiği, seçilenler açısından ise borçların artık talep edilebilir olduğu gün; hepsinin bu yemini etmeleri gerekirdi.

Oysa otoritenin önemsiz olduğu, hükümetin kişi temelli olmadığı, devletin bir sözleşme üzerine kurulu olduğu federatif cumhuriyette ise işler bu şekilde yürümez. Herhangi birine yemin edilebilir. Ve bu kişi bir prens olmaz: Prens; sahip olduğu

nitelikler açısından ister başkan, ister hâkim, her kim olursa olsun önemi en aza indirilmiş bir memurdan ibarettir. Hatta yemin edilen bu kurum millet ya da milletin meclisi de olmaz çünkü ulusun kendisi bile sözleşme gereğince var olmaktadır ve de eşit haysiyete sahip, her türlü yemin fikrini dışlayan, kendi aralarında karşılıklı ve değiştirilebilir bir güvence sözleşmesi yapmış olan küçük bağımsız devletçiklerden meydana gelmektedir.

Bana belki; İsviçre özgürlüğünün kurucularının Rütli Ovası'nda birbirlerine yemin etmek suretiyle bağlandıklarını¹ ve daha birçok kez de ulusal savaşları esnasında bunu yenilediklerini söyleyerek karşı çıkanlar olacaktır. Ne var ki bu ilk eylemi; daha çok sözel, samimi ve tutkulu tarzda bir karşılıklı taahhüt olarak algılamak gerektiğini dikkate almasak bile; Rütli Yeminin, benzer şartlarda edilebilecek tüm yeminler gibi, konfederelerin kendilerini tüm haraçlardan bağımsız ilan ettikleri ve kendi aralarında serbest bir sözleşme üzerine dayalı yepyeni tarzda bir siyasi topluluk kurma fikri ile hareket ettikleri, bir çeşit vazgeçiş ya da bir çeşit lanetleme olduğunu söyleyemez miyiz? Buradaki yemin, siyasi antropomorfizme karşı gösterişli bir elvedadır, bu aslında yeminin kınanmasıdır. Hiçbir zaman İsviçreliler, atalarının zamanındaki bu dönüşünü çağlar boyu tekrar ederek onu ululaştırmamışlardır.

---

1 **Rütli Efsanesi ve Rütli Yemini;** İsviçre'nin ulusal bayramı olarak kabul edilen 1 Ağustos ve onun ayrılmaz bir parçası olan Rütli bir çeşit efsane halini de almıştır. Gönderme yapılan bu hikâyeye göre, Uri kantonu içerisinde bulunan Rütli mevkiinde bir araya gelen üç İsviçreli Werner Stauffacher, Walter Fürst ve Arnold von Melchtal, ülkelerini işgal etmiş olan Habsburgları kovmak için yemin ederler. Ve bu yemin doğrultusunda ülkelerini kurtarma mücadelesi başlatırlar. (çn)

Tüm bu değerlendirmelerden, siyasi yeminin esas itibariyle cumhuriyetçi ruha, ne var ki özellikle de federatif ruha genel olarak aykırı olduğu sonucunu çıkarmaktayım. İtiraf ediyorum ki 1848'de, yemin formalitesinin, cumhuriyet adına kaldırılışı karşısında derin bir şok yaşamıştım. Bu iptal çok hatalı şekilde gerekçelendirildi: Ulusa ve cumhuriyete karşı nasıl bir uygunsuzluk, samimiyetsizlik ya da hakaret içeriyordu bilmiyorum. Adeta 89'dan beri tüm yeminlerin bir çeşit yalancı tanıklık olduğunu; onları dayatmamızın anlamsız olduğunu, kimseye güvenilemeyeceğini; cumhuriyetin, kendi kurucularının sadakatine bile itimat edemeyeceğini ima eder gibi bir halimiz vardı. Ve sanki bu yalancı tanıklık geleneğini başka bir şekil altında devam ettirmek istiyormuşçasına, daha yüksek sesle “*Yaşasın Cumhuriyet!*” diye bağırırmaktaydık. Peki neden bu bağrıışları da tıpkı yemini kaldırdığımız gibi kaldırmadık ki!.. Herkes için yasaklanan aynı yeminin, çok keskin bir tutarsızlıkla, istisnai olarak cumhurbaşkanından da talep edilmiş olduğuna dikkat edin. Gerçek şudur ki yemin etmek, cumhuriyetin anlamına terstir; maalesef ki burada ilkeyi çarpıtmış olan ve herkesi ikiyüzlü haline getirmiş olan bir şey vardı. Cumhuriyet üniter olduğu, *emek hakkı* adı altında endüstriyel federasyonu reddettiği, demokrasi dalgasını sabırsızlıkla desteklediği; tanımlayamamış olduğumuz ve idealleştirmeye kapı aralayan *öncül ve üstün prensipler* benimsediği sürece; yalnızca sözleşme nedeniyle ona bağlı olduğumuzu söyleme hakkımız yoktu. Yeminin bu kadar erken kaldırılışı karşısında da ulusal bilinç bu durumu, daha yüksek çığlıklarla “*Yaşasın Cumhuriyet!*” diyerek protesto etmekteydi.

Hem otorite, hem de sözleşme ilkesi üzerine kurulu, iki anlamlı melez bir sistem olan meşruti monarşideyse, sadakat yemini, hem memurlardan, hem de temsilcilerden talep edilir. Ne var ki aynısı, iktidara gelişiyle beraber anayasaya bağlılık yemini etmek

zorunda olan prenten de talep edilir. Burada vekillik kategorileri açısından kuvvet bölünmüştür, ne var ki idare merkezidir. Burada yönetim tek bir kişiye bağlı değildir; bu bağlamda, kralım tün emirleri bir bakanın imzasından geçmek zorundadır. Ne var ki bakanları kralın seçiyor olması oranında ve ihtiyaç halinde bunun için imza atacak birinin bulunmasının zorlaşması durumunda, yönetim yeniden kişiye bağlı hale gelmiş olur. Eğer yakından bakarsak tüm bunlar yeterince karmaşıktır ki vakalar da bunu ispatlamıştır. Ne var ki nihayetinde bu sistem daha anlaşılabilir: Her şeyin ötesinde, en azından mutlak monarşiden daha akla yatkındır; hatta ampirizmin bugüne kadar temellerini attığı sistemler arasında meşruti monarşi en memnuniyet vereni olmuştur. Dolayısıyla monarşinin, halkın egemenliği ile rekabet halinde, siyasi sistemin bir parçası olarak kabul gördüğü bir toplumda; taç ile beraber yemin de zaruri hale gelir. Tıpkı ortaçağda olduğu gibi hükümdar ve tebaası birbirine bağlıdır, ne var ki bu bağlılığı belirleyen sözleşme ya da yemin ortaçağdakinden farklıdır. Bu 89'un adamlarının; “*Ulus, Yasa, Kral*” formülü ile ifade ettikleri şeydir.

Şimdi yeniden Mazzini'ye ve onun politikasına geri dönelim.

Mazzini *birlik* adamıdır; bu da, ya meşruti monarşiyi, ya da hiç olmazsa monarşi ruhu taşıyan üniter bir cumhuriyeti gerektirir. Mazzini, ilkeleri gereği yandaşlarından yalnızca; özgürlükten ve hukuktan üstün, idolü haline getirdiği bir ve bölünmez cumhuriyete bağlılık yemini etmelerini istemekle kalmaz; bu yemini bizzat kendi de edebilir ya da bu tarz bir cumhuriyetin tüm temsilcilerine, bireysel ya da kolektif bu yemini ettirebilirdi. Örneğin, kendisini birliğe adanması karşılığında işbirliği teklif etmiş olduğunda aslında ona bağlılık yemini etmiş bulunduğunu söyleyebileceğimiz Victor-Emmanuel'e de böyle bir yemin ettirebilirdi. Robespierre jakobenleri de, 1804'de Napoleon'a, daha sonrasında 1814'de ise XVIII. Louis'ye aşağı yukarı benzer şekilde ant içmişlerdi. Ancak yöneti-

mi, yalnızca bir sözleşmenin ürünü ve ifadesi olarak gören federalist bir cumhuriyetçi, mantıksal ve hukuksal olarak bir yemine dayandırılmaya karşı çıkar. Federatif pakt ile feodal ya da emperyal haraç, çelişki barındırır.

Yakında Fransa'da seçimler olacak. Doğal olarak da jakoben, Mazzini yanlısı, Roma katoliği Sn. F. Morin; tabii eğer başka bir nedeni yoksa partisinin devlet anlayışı ve ruhu olan birlik ilkesi gereğince; demokrasi adaylarının, İmparator huzurunda eksiksizce yemin etmelerini kabul edecektir. Nasıl ki zamanında kralcılar, bağlılık yemini ederken, kralı sevmek ve beğenmek zorunda değillerse; ya da, bakanlığa girer ve yemin ederken nasıl ki Bay Thiers kendini Louis-Philippe'e adanmış olmak zorunda değilsen; elbette onlar da bunu yaparken asla İmparatorun kişiliğini sevmek ya da politikasını onaylamak zorunda değillerdir. Bugün de her zamanki gibi, prensin yalnızca yemini edenlerin bağlandığı genel düşüncenin ifadesi olması yeterlidir.

Böylelikle, demokrasinin ve Sn. Frédéric Morin'in bu kabullenışı neticesinde; bir yandan, ister kral, ister imparator ya da demokrasi yanlısı olsun, şekli ve unvanı fark etmeksizin Fransız Anayasası, bir sözleşme, ne var ki içine otoritenin, özgürlükten daha fazla sızdığı bir sözleşme üzerine kurulu olurken ve bunun neticesinde de, yönetimin kişiye olan bağımlılığı bir oranda kabul edilmiş olurken; diğer yandan da, evrensel oy hakkı sayesinde ulusun ilk temsilcisi ve devletin lideri haline gelen III. Napoleon da, kimse bunu zorlamasa da, bağlılık yeminini mantıksal ve yasal olarak istediği anda mecburi kılabilmiştir. Böyle bir durumda, hiç şüphe yok ki, tüm iyi demokratlar da vicdanen rahat olarak bu andı içerler. Şunu gözden kaçırmayalım ki, demokratik muhalefet ve III. Napoleon arasında, Louis-Philippe ile Lafayette arasında olandan ya da Victor-Emmanuel ile Garibaldi arasında olandan daha fazla fark yoktur. 1852'deki demokrasinin seçilenlerinin ant içme reddi

hükümdarın şahsına yönelik bir hareketti, makamına yönelik değil. Bugün ise ant içmek reddedilmemektedir ki bu da demokrasinin, imparatorluk siyasetini eleştirirse de kısaca imparatorun hakkını ve onları birbirine bağlayan hısımlığı tanıdığı anlamına gelir. Muhalef duruşunu ise korur; ne var ki bu muhalefet, İngiltere’de kibarca *majestelerinin muhalefeti* diye adlandırılırdan daha fazlası değildir.

Sn. F. Morin’in meselenin ciddiyetini daha iyi anlayabilmesi için ona Mazzini’nin, yemin ettikten sonra, prensten memnun olmaması durumuna karşın, her zaman kendi teorisiyle ilintili bir yöntemi de, olası bir baskıdan kurtulmak için nasıl da elinde tuttuğunu göstereceğim. Eğer devletin temel ilkesi ihlal edilirse; örneğin eğer Mazzini’ci demokrasinin amacı olan İtalya’nın siyasi birliği gerçekleşmezse, eğer Victor-Emmanuel başarısız olur ya da muhalif bir duruş sergilemeye başlar, dış ülkelerden gelen buyruklara boyun eğerse; Mazzini, bir anda prensi, devlet anlayışına sadakatsizlikle suçlayabilir, birliğe ve vatana karşı bir hain ilan edebilir ve de bizzat kendisi artık yeminini bozduğunu dile getirebilir. Ortaçağda da bir kralın kamusal ve yerel törelere, aristokrasinin haklarına ya da kilisenin otoritesine zarar verici bir eylemi söz konusu olduğunda, aynı kral başpiskopos tarafından aynen böyle aforoz edilirdi. Böylece tebaası da bağlı oldukları yeminlerinden kurtulmuş olurlardı. Ne var ki yeminin daha da şüphe uyandırıcı bu feshedilişi hıristiyan topluluğu adına ruhani bir lider tarafından ilan edildiği, hatta papalara karşı en ateşli şikâyetlerin nedeni olduğu sürece; alınan karar yine tek bir bireyin vicdanına bırakıldığından, bir o kadar da eleştirilebilir durumdadır. Cizvitlerin sloganı; *Jura, perjura*¹ vs. olduğu müddetçe, başka türlü olması beklenemez. Ne var ki nihayetinde şarta bağlı yemin etmek; yeminin tutulması gerektiği ya da tutulmaması

1 Söz konusu sloganın tamamı şöyledir: “**Jura, perjura, secretum pro-dere noli**”. Latince; “*Yemin et, yalan yere yemin et; yeter ki sırrı saklamayı başar*” anlamındadır. (çn)

gerektiği durumlar hususunda kişinin kendi kendisini hakim ilan ettiği anlamına gelir; bu da temelde yeminin özünü reddetmektir. Söz konusu durumda ise bu; prensi, anayasanın bir parçası olarak selamlarken, tek kelimeyle ve hiç gereği yokken yalan yere yemin ediyor olmaktadır.

Sn F. Morin, bu yalan yere yemin etme savını kabul etmekte midir? Devletin liderine bağlılık yemini ettikten hemen sonra, vicdanen gayet rahat şekilde bu yeminlerinden dönebilen hiç de azımsanmayacak sayıdaki demokratla beraber acaba kendisi de hiç; sözde liderin bu kişisel siyaseti ile kendi ve halk arasındaki paktın şartlarını ihlal ediyor olabileceği hususu üzerine düşünmüşler midir?

Hepsi bu da değil: Victor-Emmanuel uğruna içtiği anttan dönebilen Mazzini, pekalâ kral aleyhine komplo da düzenleyebilir, hatta onu tahttan indirebilir. Çünkü birlik düşmanı ilan edilen Victor-Emmanuel, bundan böyle bir ve bölünmez İtalya'nın temsilcisi değildir. Birlik ve millet adına ant içen Mazzini ve onun gibi olan herkes, Victor-Emmanuel'in beklenti siyasetini bir kere mahkûm etmişlerdir. Tıpkı bu yalan yere yemin etme teorisi gibi kral katilliği savı da, afroz savını takip eder; bunlar birbirlerinin birer kopyasıdır. Tüm bu olay örgüsü içinde Mazzini ve jakobenlerin tek yaptıkları ise papaları birebir taklit etmektir.

Tanıdığım tüm İtalyanlara; Mazzini'nin uygulamada, teorisinin sonuçlarının izinden gidebilecek bir adam olduğunu düşünüp düşünmediklerini sordum. Hepsi de bana düşüncelerinin bu doğrultuda olduğunu söyleyerek cevap verdiler ki zaten Mazzini'nin politikasının özelliği, ahlaklılığı ve gücü de buradan ileri gelmektedir. Aynı şekilde kralın vedası esnasında ortaya attığı "*Birlik olacağız!*" sözü de anlamını böylece bulmaktadır. Belki de, aslında bunu söylerken dikkatli olmalıyım ama diyorum ki belki de; esas amaç, her türlü devlet anlayışından ve hatta ulustan bile üstün olan adaleti

kurtarmak olsaydı, siyasi amaçlı gizli birleşmeler, tertipler ve cinayetler anlaşılabilirdi. Ne var ki, devlet anlayışının bu tarz uygulamalarının, adaleti tiksindiriyor olduğu gerçeğini değerlendirmeye almasak dahi; adaletin ne Mazzini'nin, ne de Orsini'nin, ne de Rossi'nin¹ hala meçhul katilinin temel ilkelerine sahip olmadığını zaten biliyoruz. Acaba Sn. F. Morin de tüm yandaşlarıyla beraber; kendini anca, adalet yani insanlığın en yüksek yararını kurtarma fikri ile affettirebilecek derecede kötü bir eylemin, örneğin Mazzini'nin siyasi birliği gibi bir sistem düşüncesiyle yeterince meşru gösterilebileceğine inanmakta mıdır?

Federalist bir cumhuriyetçinin hiçbir zaman bu korkunç vicdan yoksunu vakalarla eziyet çekmeyeceğini gözlemleyebilirsiniz. Onun açısından siyasi sistem yalnızca sözleşmeye dayalı olduğundan, otorite özgürlüğün boyunduruğu altında olduğundan; yüksek görevlilik kişi odaklı olmayan sıradan bir memurluk olduğundan, yüksek görevli ise tüm diğer vatandaşlar ile eşit olduğundan; onun kimseye edilecek yemini yoktur. Eğer yemin etmiş olsaydı; federas-

---

1 Siyasi cinayet İtalya'da doğal bir şey: O kadar ki bu talihsiz ülkenin hiçbir zaman muhalefetini ortaya koyması için başka bir yolu olmadığını söyleyebiliriz. İtalya, ruhunun en uç noktalarına kadar tamamen Makyavelcidir. En son geçtiğimiz 1 Şubat'ta *la Presse*'de yer alan A. Dumas imzalı bir makale bu hususta gelmiş geçmiş en korkunç detayları içeriyordu. Fransız adaleti Korsika'da nispeten bol miktardaki *kan davası* geleneklerini yıkmayı başardı. Peki ya Napoli Krallığı'ndaki korkunç CAMORRA (mafya tipi bir örgütlenme, çn.) kurumunu kim ortadan kaldıracak? Meydan okuyarak şunu söylemek isterim ki, despotluğun ve hurafelerin tüm vicdanları öldürdüğü, ahlak anlayışını ortadan kaldıracak kadar ileri gittiği bir toplumun içindeki bu kanlı gelenekleri ancak federal hukuk alt edebilir. Bu bakış açısıyla birliğin kurucularının tek yaptığı İtalya'nın olası gelişimini geciktirmek ve bu iğrenç adetlere destek vermek olmuştur.

yonun, onun hukukunun, onun vazifelerinin özlemine çekerdi ve kamusal özgürlüklerin yok edilmesinin suç ortağı olmuş olurdu. Eğer şartlar onu, federasyon fikrinden feragat etmeye mecbur bırakırsa da, eh o zaman da; ya pişmanlıklar içinde ümitlerinden vazgeçmek suretiyle tüm bu işlerden elini ayağını çekecektir; ya da eğer ki prens ya da millet ile işbirliği yapmayı gerekli görüyorsa, yeminini edecektir.

Siyasi yeminin ve onun gerekçesi olan devlet anlayışının son bir neticesi de şudur: Devlet anlayışı hâkim olduğu zaman, Mazzini gibi intikamcı bir vatandaş, kendini bir diktatörlüğe yatırım yapmış bulduğunda; bunu yalnızca sadakatsiz ilan edilmiş bir prens, bir bakana, bir yazara karşı yapmış olmaz; bu, illere, ilçelere, tüm bir topluma karşı yapılmış olur. Örneğin İtalya konusunda, Mazzini öyle dedi diye, tüm bir millete siyasi birlik uygun görülürdü. Oysaki nasıl ki fikir, kendi uygulamasından üstündür; millet kavramı da aynı şekilde ulustan üstündür. Yalnızca ordusunun karşısında suçlu olabilen vatanın babası Romalı diktatörün; andını bozarcasına, onu kırıp geçirme, gerçekten de yıkıp yok etme hakkının olması gibi; aynı şekilde 93'de de, Paris halkı ve on iki kadar vilayetin vatansever toplulukları tarafından desteklenmiş olan jakobenler, kendilerine göre anladıkları devrim gereğince, milletin boyun eğmez olmuş kitlelerine karşı sert davranmayı hak görmüşlerdi. Aynı şekilde şimdi Mazzini de, birlik siyasetine direnen ve sayıları yirmi beş milyonu bulan kişilere *isyankâr* muamelesi yapma hakkını kendinde bulacak; Victor-Emmanuel ile kendi aralarında yemin etmiş oldukları gizli paktın eksikliğini duyacaktır. Bu paktın gereğince, federasyon destekçilerini eşkıyalar ilan ederek yok edebilecek; şehirleri yakıp, köyleri tahrip edebilecek; Mazzini'nin deyimiyle kendisine karşı vatan hainliğinde bulunmuş suçlular olan tüm bir halkı kırıp geçirip, temizleyip, istediği şekle sokabilecektir. Piemontecilerin iki yıldan bu yana,

Napoli'de, Calabria'da, yani Victor-Emmanuel'in egemenliğinin kabul görmediği her yerde yapmakta oldukları şey bu değil midir?

Acaba Sn. Frédéric Morin'in, Mazzini siyaseti hakkındaki bu çıkarıma karşı çıkabileceği bir nokta var mıdır? Umarım cevabını iyi tartar. Onu şaşırtmak istemediğimden dolayı ona çağrıda bulunduğum tekliflerimi yumuşatma ya da maskeleye yoluna gitmedim. Ne var ki bu onu yanıltmasın: Benim Mazzini'ye atfettiğim bu birlik politikasının, bu devlet anlayışının; ant içme, yalan yere yemin etme siyasetinin; jakobenlerin 93'de güttükleri, Fransız halkı adına Fransız halkının yedide altısını aforoz etme siyasetinden kesinlikle hiçbir farkı yoktur. Aynı şekilde, tıpkı kendi çocukları ve köleleri üzerinde olduğu gibi, milis olan vatandaşın yaşamı ve ölümü üzerinde de hak iddia eden ve bu hakkı kullanması için konsülü yetkilendiren zamanındaki Roma aristokrasisinden de hiçbir farkı yoktur. Bu çölde putperest İsrailileri öldürten Musa'nın siyasetidir; sapkınlıkla suçlanan ya da sadece şüphe duyulan herkesi yakılmaya gönderen Roma ve İspanyol engizisyonunun siyasetidir; Mağripliler ile Yahudileri yurtlarından kovan Ferdinand ile Isabelle'in siyasetidir; bu, Aziz Bartholomew katliamını gerçekleştiren Catherine de Medicis'nin siyasetidir; Bu, sırasıyla Guillaume le Taciturne'ü, III. ve IV. Henri'yi öldürten Kutsal Ligin ve Cizvitlerin siyasetidir. Bu tüm teokrasilerin, tüm mutlakiyetçilerin, tüm demagojilerin siyasetidir. Yalnızca serbest sözleşme üzerine kurulu, bunun sonucunda da egemen temel ilkesini salt adalet olarak belirlemiş olan federatif sistem, bu yakma ve katliam politikasına karşıdır.

IX. BÖLÜM

KÖLELİK VE PROLETERYA

Atlantik'in diğer tarafında yaşananlar, Mazzini'nin fikirlerinin üzerinde dolaştığı üç bin mil karelik bu bölgelerde yaşananlar; federalizm dışındaki tüm politikaların, devlet başkanlarının erdem ve hoşgörü ölçüleri her ne olursa olsun, zorbalığa, yağmaya ve yıkıma kayma eğilimli olduğunun en parlak kanıtıdır.

Yarım yüzyıldan bu yana, Amerika Birleşik Devletler Cumhuriyeti, toplumlara ve yönetim tiplerine bir model teşkil ediyordu. Orada, benzeri görülmemiş bir refahla çevrili, eşsiz bir özgürlük ortamı konuşlandırılmıştı. Ne var ki federalist özellikler taşıyan bu cumhuriyete de derin kusurlar bulaşmıştı. Avrupa'dan yasalar yoluyla ithal edilen sömürü ateşi, kan ve servet gururu; eşitsizlik prensibini ve sınıf ayrımını ürkütücü boyutlarda geliştirmiş, üniter bir yönetime doğru gidişi kaçınılmaz hale getirmişti.

Amerikan toplumu üç tip vatandaştan meydana geliyordu: *Siyah işçiler*, yani köleler; her geçen gün proletaryanın içine daha çok gömülen *beyaz işçiler* ve hem kapitalist hem endüstriyel toprak aristokrasisi. Kölelik ve proletarya cumhuriyetin gelenekleri ile bağdaşmaz olduğundan; Birleşik Devletleri merkezileştirmeye ve konfederasyona hükmetmeye en çok eğilimli olanlar da elbette, her ne kadar kendilerine demokrat deseler

de Güney Devletleri olmaktadır. Aynı zamanda kendi *özel kurumları* olan siyah köleliği, tüm cumhuriyete yaymak istiyorlardı. Kuzey'lilerin büyük çoğunluğu tarafından geri püskürtülen ve yeri geldiğinde CUMHURİYETÇİ unvanına sarılan; kendi yerel çıkarları, tüm gücü kullanmak ve tüm birlik adına konuşmak isteyen kuzeyli çoğunluk tarafından örselenen Güney'liler; şimdi de federal paktı kırıp, köleci ve varsayımsal olarak da üniter bir demokrasi olarak yeniden oluşuyorlar.

Birliği kurtarmak için, karşılıklı bir anlaşma ve güçlü bir istekle beraber iki şey gerekiyordu: 1) Siyahlar sorununu, onlara vatandaşlık hakkı tanıyarak aşmak ki; Kuzey'lilerin bile yarı yarıya kabul ediyor olduğu bu seçeneği, Güney'liler katiben istemiyordu; 2) Gitgide büyümekte olan proletarya meselesiyle şiddetle mücadele etmek ki, bu da şu ana kadar kimsenin görüşleri arasında yer almayan bir konuydu. Güney tarafından da kuzey tarafından da, siyah kölelik ve beyaz proletarya ile tehdit edilmekte olan konfederasyon tehlike içindeydi: Her iki tarafın da inatçılığı, olumsuzlukları neredeyse çaresiz hale getiriyordu. Gerçekten de eğer her şey akışına bırakılır da, kuzeyin toprak sahibi sınıfı ile güneyin aristokrasisi birleşir; hizmet eden maaşlı emekçiler için hiçbir şey yapmaksızın, bu toplulukların kendi aralarında birleşecekleri günden hiç endişe duymaksızın; yalnızca karşılıklı sömürü düzenlerini nasıl daha fazla geliştirebilecekleriyle ilgilenirlerse; bu iki dalganın birbirleri ile çarpışmasıyla Güney'in demokratik sürüsünün, Kuzey'in içine sızacağı, Kuzey'in cumhuriyetçi kitlesinin ise Güney'in üzerine taşacağı günü öngörmek hiç de zor olmayacaktır. Beyaz ve siyah işçiler birbirleriyle karışıp, çok geçmeden aralarında anlaşacakları zaman; sömürücü sınıfın bundan böyle, proleterlerin ve kölelerin ayaklanmalarından korunabilmek

için konfederasyonunu; polis ve jandarma gücü ile kalabalık ve düzenli ordularla, merkezileşmiş bir yönetimle aslında üniter bir devlete dönüştürmekten başka hiçbir şansı kalmayacaktır. Eğer proletarya ile kölelerin birleşerek üzerine yürüdükleri günü görmek istemiyorsa; Haiti ve Meksika örneğinde olduğu gibi buna karşı bir imparator belirlemekten başka şansı da kalmayabilir. Ya da eğer tam aksine; sömürülen ırklar arasındaki farklar, diğer yandan da sömürücüler tarafından benimsenen alışkanlıklar arasındaki farklar ve kendi aralarındaki çıkar çatışmaları, bölünmeyi kaçınılmaz kılar ve hiçbir güç buna engel olamazsa; bu durumda da Kuzey'in serveti, hem ekonomik, hem siyasi ve hem stratejik, üç açıdan da tehlikeye girecektir ve cumhuriyetçi çoğunluğun kölelik talep eden azınlığa, kendisi tarafından belirlenen şartlar çerçevesinde birleşme önereceğini öngörmek de mümkün olabilecektir. Yani her şekilde konfederasyon tehlikededir.

Bu şartlar altında, bağımsızlığını ilan etmek suretiyle inisiyatifini kullanan Güney tarafı olmuştur: Peki buna karşın Kuzey'in duruşu nasıl olmuştur? Kendi üstünlüğünü koruma hırslarında ve Birleşik Devletlerin kendine göre tek bir ulusu barındırması beklentisinde olarak; ayrılıkçılara, *isyankarlar* muamelesi yapma yoluna gitmektedir. Ardından da, tüm bölünme bahanelerini ortadan kaldırmak için sahiplerine tazminat ödenmesi suretiyle tüm köleleri; aralarında kalmayı talep edenlere, ancak Hindu paryalarını anımsatan koşulları kabul etmeleri şartıyla izin vermek suretiyle, cumhuriyetten uzaklaştırma kararı almaktadır. Dolayısıyla, Güney'in, kendine has sömürü düzenini koruyabilmek için zaten imkansız hale gelmiş konfederasyondan ayrılmayı talep eden konfedere devletlerini *isyankar* ilan ettiğimizden dolayı; otorite yönünde karar alıp, siyahî adamlara karşı olan siyasi ve sosyal ayrımı geri dönülmez hale getirerek meşru-

laştırma yoluna gideriz: Millet prensibinin yeni bir çeşit uygulaması! İşte Lincoln'un projesi budur. Eğer bu proje yürürse, şu çok açıktır ki siyahî kölelik yalnızca şekil değiştirmiş olacaktır. Yakıcı bölgelerin kültürlerinden bağımsız çok sayıdaki siyahî adam yaşadıkları ülkeler ile sınırlandırılacaklar ve Amerikan toplumu daha homojen bir toplum haline gelmeyecektir. Öyle ki sanki bu noktada coğrafi yapı sosyal yapının yardımına koşuyormuşçasına¹, Güney eyaletlerinin gelecekteki her türlü ay-

- 1 Eğer dünyada konfederasyonun dezavantajlı coğrafi şartlar üzerine konuşlandırıldığı bir yer varsa, işte orası kesinlikle Amerika Birleşik Devletleri'dir. Orada kaderin doğal olarak düşmanca olduğunu ve özgürlüğün ise yapacak çok şeyi olduğunu söyleyebiliriz. Altı yüz ile bin mil genişliğinde kare şeklinde, üç tarafı okyanusla çevrili ne var ki kıyıları birbirinden öylesine uzak ki okyanusun nüfusun dörtte üçü için ulaşılmaz olduğunu söyleyebileceğimiz kocaman bir kıta ve bu kıtanın ortasında, yalnızlaştırılmasa ya da ortak mülkiyet ilan edilmese, sakinlerinin yirmide on dokuzu için çıkmaz bir sokaktan başka bir şey ifade etmeyen devasa bir koridor ya da daha çok dar bir yol (Mississippi, Missouri, Ohio): İşte iki kelime ile Amerikan birliğinin dış görünüşü. Bölünme riski hemen anlaşılmış olsaydı bile; su götürmez bir gerçek ki, bu oranların ışığında; Kuzey, birlik için verdiği mücadele ile aynı oranda belki de daha fazla kendi varlığı için de mücadele vermekteydi. Amerika'da şu aralar her şey birbiriyle çelişki halindedir: Beyazlar ve Siyahlar, Kuzey ve Güney, Doğu ve Batı (Protestanlar ve Mormonlar), pakt ile ifade bulan milli karakter (Cermen ve federalist) ve toprak, çıkarlar ve gelenekler. İlk bakışta Kuzey Amerika; Romalıların, Moğolların veya Çinlilerin imparatorluklarına benzer hatta belki onlardan bile üstün büyük bir imparatorluk kurmaya hazırlanıyor gibi görünüyor. Ne var ki diğer yandan da, bu kıtanın; sahip olduğu mizaç, deha ve beklentilerle en federalist eğilimli ırk olan Anglosakson ırkın ellerine düşmüş olması, muhteşem bir şey değil midir? Keşke Sn. Lincoln, kendi vatandaşlarına, nefretlerinin üstesinden gelebilmeyi öğretebilse; siyahlara vatandaşlık hakkı tanısa ve aynı anda proletarya sorununa da savaş

rılık girişiminin engellenmesi isteği, merkezileştirmeye bir adım daha yaklaştıracak girişimlere sebep olacak, Amerika Birleşik Devletleri'nin Federatif Cumhuriyeti, Lincoln'ün çözümleriyle yalnızca üniter sisteme doğru daha hızlı adımlarla yürümüş olacaktır.

Oysa bizim aramızda İtalyan birliğini destekleyen aynı demokrasi, benzer şekilde, köleliğin kaldırılması bahanesiyle Amerikan siyasi birliği fikrini de desteklemektedir. Ne var ki sanki bu iki birliğin de onların gözünde, insan sömürsünü sağlamlaştırmayı amaçlayan burjuvazinin, yarı- monarşinin iki ifadesinden başka bir şeyi temsil etmediğini kanıtlamak istercesine; Bay Lincoln tarafından önerilen, siyahî köleliğinin proletarya ile yer değiştirmesi teklifini alkışlamaktadır. Bu durumu, aynı demokrasinin 1848'den beri sosyalizmi vurma aracı olan sürgüne göndermelerinin yanına koyun; köleliğe tahammülü olmayan, ne var ki en küstah sömürülere mükemmel uyum sağlayan demokrasinin bu insan severliğinin sırrını bulacaksınız. Yazık! Tek amacı idari merkezilik aracılığıyla kitlelerin direnç gücünü kırmak olan bu birlik meraklılığının da sırrını bulacaksınız. Tıpkı İtalya'da ve Fransa'daki gibi, Amerika'daki sözde cumhuriyetçi ve demokratların da politikalarını yönlendiren unsurun; adalet, özgürlük ve eşitlik ruhu olmadığı, hatta bir ideal bile olmadığı, aksine bu unsurun en hayasız devlet anlayışlarından biri olan salt bencillik olduğunun ispatını bulmuş olacaksınız.

Eğer demokratik basın, Amerika meselesi üzerine olan tartışmalarda ortaya koyduğu heves ve gayret kadar da sağduyu ortaya koyabilseydi; eğer Kuzey'i, Güney'e karşı "Öldür! Öldür!" diye kışkırtmak yerine, uzlaştırma yollarını aramış olsaydı; belki kavgalı taraflara bilgece tavsiyeler ve asil örnekler sunmuş olabilirdi.

---

açsa da, birlik kurtulmuş olabilse.

Onlara şöyle seslenmiş olurdu:

“Federatif bir cumhuriyette, proletarya da kölelik de aynı oranda kabul edilemezdir. Genel eğilimin, bunların kaldırılması yönünde olması gerekir.”

“1848’deki yeni anayasasında, eşitlik ilkesini kanunun önüne koymasından ve gerek burjuva, gerek ailesel ayrıcalıkları kaldırmasından hemen sonra İsviçre Konfederasyonu; bu yeni prensip gereğince *heimathlosen* (evsizlere) vatandaşlık hak ve niteliklerini tanıırken hiç tereddüt etmemişti. Peki, şimdi Amerikan Konfederasyonu’nun, bu ilkeyi ihlal etmeden ve gerileme içine girmeden; zaten azat edilmiş olan ve topraklarının onlarla dolu olduğu siyah adamlara, İsviçre’nin *heimathlose*’lara tanıdığı hakları tanımayı reddetmesi mümkün olabilir mi? Bu insanları geri püskürtmek ve hakaretlerle korkutmak yerine, hem Kuzey, hem de Güney Anglosaksonlarının onları cemaatlerine almaları, onları eşit ve kardeş vatandaşlar olarak selamlamaları gerekmez mi? Bu tedbirin sonucuysa, azat edilmişler yani bugüne kadar köleliğe mahkum edilmiş siyahlar ile yasalar önünde eşit olmayı kabul etmek olacaktır.”

“1860 yılında Rus Çarı II. Alexander, sayıları yirmi beş milyondan fazla olan köylülere kendi devletlerinde özgürlük sağladıktan, imparatorluk hükümetinin kapsamına aldığı şekilde onların da medeni ve siyasi haklardan yararlanmasına olanak sağladıktan sonra; toprak kaybedecek soyluların zararının telafisini de üstlenmek suretiyle tüm köylülere eskiden yalnızca serf olabildikleri toprakların üstünde mülkiyet hakkı tanı-mıştı. Amerikan Konfederasyonu, Çar II. Alexander’ın kendi köylülerine, bir otokrat olarak yaptığı kadarını bile, kendi özgür siyahlarına yapamayacak mıdır? Çıktıklarından daha kötü

bir köleliğin içine düşmemeleri için onlara toprak vermesi ve mülkiyet hakkı tanınması daha ihtiyatlı ve adil olmaz mı?”

“Amerikan Konfederasyonu, onu yöneten fikir zinciri ve konumunun kaçınılmazlığı gereğince, bundan çok daha fazlasını yapmaya davet edilmektedir: Güney Eyaletleri’nden gelecek suçlamalara rağmen, emekçileri sahiplenerek ve siyasi garantilerin yanında ekonomik garantilere de dayanan bir sistem düzenleyerek beyaz proletarya meselesinin kaynağını hedef almalıdır. Bu reformun girişimciliğini üstlenmek ve Güney’i de silah gücündense, daha çok örnek olmanın gücüyle peşinden sürüklemek daha çok Kuzey’in sorumluluğudur.”

“Bunun dışında, Kuzey’den Güney’e yönelebilecek riyakâr ve imansız bir saldırı ancak tüm devletlerin mahvına ve cumhuriyetin de çöküşüne varabilir.”

En azından, aristokratik bir ruhla Anglosakson ırkın ahlaki tiksinmelerini hesaba katmak zorunda kalan Sn. Lincoln, bir yere kadar affedilebilir ve niyetlerindeki samimiyet, garip insancılığını bağışlatabilir. Ne var ki Voltaire’in, Rousseau’nun, devrimin okullarının şekillendirdiği adamlar olan, eşitlik ilkesinin doğuştan içlerinde bulunması icap eden Fransızlar, nasıl oldu da Kuzey’in tüm bu ihtarlarının bu neticeleri tetikleyeceğini hissedemediler? Nasıl Sn. Lincoln’un sadece görüntüdeki özgürleştirilmesiyle yetinebildiler? Kölelere belli ki zor durumdaki Kuzey tarafından yapılan ve hem savaş hukuku, hem kişilerin hukuku açısından cehennem azabı yaşatacak bir yok etme vasıtasından başka bir şey olmayan bu isyan çağrısını alkışlama cesaretini nasıl gösterdiler? Peki, bu sözde liberallerin mazereti nedir? Onları harekete geçiren temel duygunun asla insan sevgisi olmadığını; aksine, maliyet hesaplarını karşılaştırdıktan sonra kendi kendisine “çıkarları or-

tak olan kapitalist, endüstri lideri, mülkiyet sahibi ve devlet açısından; diğerlerine göre çok daha fazla sorun çıkaran ama çok daha az kar ettiren işçi köleleri kullanmak yerine, hiç harcırah derdi olmaksızın, kendi kendilerinin ücretini çıkaran özgür işçileri kullanmak hiç kuşkusuz çok daha karlı olacaktır” diyen bir “Ferisi” ekonomistin soğuk hesabı olduğunu herhalde daha iyi gösteremezlerdi?

Bu gerçekleri, bu benzerlikleri ve bu değerlendirmeleri ortaya koyduktan sonra Sn. F. Morin’e yönelttiğim sorular işte bunlardır.

Bu noktada federatif ilke, ırklar arası sosyal eşitlik ilkesi ve servet eşitliği ile de sıkı sıkıya ilişki içinde gözükmektedir. Siyasi sorun, ekonomik sorun ve ırksal sorun birleşip, ancak aynı teori ve aynı yasayla çözülmesi söz konusu olabilecek tek ve yegâne bir sorun halini almaktadırlar.

Dikkat edin, fizyoloji ile etnografinin beyazlar ile tamamen aynı cinsten olarak kabul ettiği siyah emekçiler meselesiyle ilgili olarak; din de onları tıpkı beyazlar gibi, Tanrının ve kilisenin çocukları, Mesih’in kendi kanıyla itfa ettiği beyazların ruhsal kardeşleri olarak görüyor. Aynı şekilde psikoloji de zencinin bilinciyle beyaz adamın bilinci arasında, tıpkı anlayışları arasında da olmadığı gibi yapısal bir fark öngörmüyor. Sonuçta bu her gün yaşanan deneyimlerle de kanıtlanmış bir gerçektir ki eğitim ve ihtiyaç halinde melezleştirmeye siyah ırk da; yeteneksel,ahlaki ve endüstriyel açıdan en az beyazlarınkı kadar dikkat çekici eserler ortaya koyabilir ki daha şimdiden onu kuvvetlendirmek ve gençleştirmek için pek çok kez paha biçilmez yardımları oldu.

Dolayısıyla Sn. F. Morin’e soruyorum:

Eğer Amerikalıların, Siyahları, Afrika'daki kendi ülkelerinden, Amerika topraklarında köle yapmak için zorla kaçırdıktan sonra bugün de onları, "artık istemiyoruz" diye kovmaya hakları varsa;

Eğer, bu iğrenç ilk kaldırma eyleminin bu sefer ters yönden yenilenmesinden başka bir şey olmayan bu *sınır dışı etme*, sözde kölelik karşıtları açısından köleleştirmeye eşdeğer bir suç oluşturmuyorsa;

Eğer, bir yüzyıllık bir köleliğin ardından, zenciler hala Amerikan toprakları üzerinde kullanım ve yerleşim hakkı elde edememişlerse;

Eğer Fransız toprak sahiplerinin; ne sermayeleri ne fonları olmayan, yalnız bileklerinin gücüyle geçinip giden yurttaşları proleterlere, basıp gitmeleri için ; "*Toprak bize ait, sizin parmak kadar bir toprak parçanız bile yok. Bizim de artık sizin hizmetlerinize ihtiyacımız yok, defolun gidin*" demesi yeterli olacaksa;

Eğer, doğal olarak da, insanlık onuru açısından da en az beyaz adam kadar hür olan siyah adam, geçici olarak kaybettiği bedensel mülkiyetinin sahipliğinin gizlenmesi suretiyle vatandaşlık haklarından dışlanacaksa;

Eğer bu hak ona hem yakın zamandaki azat edilişi, hem de önceki dönemdeki ikameti gibi iki gerekçeye rağmen hala tanınmadıysa;

Eğer Lincoln'un siyah adama adadığı parya projesi, bu azımsanan ırk için, kölelikten daha kötü bir seçenek olmayacaksa;

Eğer bu gülünç özgürleştirme şekli, Kuzey için bir utanç vesilesi olurken; Güney'in iddiasının lehine gerekçeler sunuyor olmuyorsa;

Eğer köleliğin yalnızca türü konusunda anlaşmazlığa düşmüş olan

bu federe ve konfedere devletlerin, *ex aequo*¹ federatif ilkenin kâfırları ve düşmanları olarak ilan edilmeleri ve dışlanmaları gerekmiyorsa;

Eğer tüm bunlara; yaygaraları, ünitarizmi ve eşitlik karşıtı eğilimleriyle çanak tutmuş olan Avrupa basını, kendisindeki bu namus lekesini hak etmemişse;

Düşüncelerimi yaygınlaştırarak, Sn F. Morin'e sormaya devam ediyorum:

Eğer insanların aralarındaki meleke farklılıklarının, yetkilerindeki eşitsizliği meşrulaştırabileceğine inanıyorsa;

Eğer melekelerdeki eşitsizliğin sadece bahanesi olduğu ve toplumlarda bir o kadar ürkütücü düşmanlıklar yaratan servetlerdeki eşitsizlik, doğadansa daha çok ayrıcalıklardan, kurnazlıklardan ve şanstan ileri geliyorsa;

Eğer devletlerin neticede ilk görevi; doğuştan gelen ya da sosyal yaşamın kazaları ile kazanılan bu yaraları, karşılıklı kurumlar ve geniş bir eğitim örgütlenmesi ile tedavi etmek değilse;

Eğer nihayetinde yasalar karşısındaki eşitlik prensibinin şu sonuçları yaratması gerektiğini düşünmüyorsa: 1) ırklar arasındaki eşitlik prensibi 2) şartlar arasındaki eşitlik prensibi 3) hiçbir zaman gerçekleşemese de, giderek yaklaşan servetler arasındaki eşitlik prensibi;

Eğer, gözümüzün önünde yaşananlardan sonra hala; tüm siyasi, sosyal ve ekonomik ayrıcalıkları, tüm kişi ve ırk övgülerini, her türlü kayırmayı, her türlü sınıf üstünlüğünü reddeden bu prensiplerin federatif yönetimden başka bir yönetim altında ciddi ciddi uygulanıp,

---

1 *ex aequo*; Latince "eşit olarak, eşit derecede" anlamındadır. (çn)

takip edilebileceğine inanıyorsa;

Ve son olarak eğer; tarihin ve çağımızın olaylarının en az mantık kadar, değerlendirmemiz üzere önümüze koymuş olduklarına rağmen, hala; hukuk, insanoğlunun yazgısı ve üniter sistemin uygulamaları ve beklentileri arasında kesinlikle uyumsuzluk yoktur deniyorsa?

O halde bana göre de, Mazzini'nin ve jakobenlerin politikası olan; eğer daha iyi bir fikir dalgası gelip onu ve vatandaşlarını içlerine düştikleri kötü ve acımasız önyargılardan çekip çıkarmazsa yarın öbür gün Sn. Lincoln'un de politikası olacak olan bu birlik siyasetinin dibinde işte böyle bir ahlaksızlık ve kölelik zihniyeti yatmaktadır.

SONUÇ

Yalnızca bir fikrin yokluğundan dolayı Fransız halkı ümitsizliğe kapılmaktadır. Çağın ve vaziyetin idrakinden yoksun durumdadır: Elinde sadece, ilkesini ve amacını elinden kaçırmış olduğu bir girişimin başlatıcısı olmanın kibrini muhafaza etmektedir. Denemiş olduğu hiçbir siyasi sitem tam olarak beklentisini karşılayamamıştır ve onlardan başkasını da hayal etmemektedir.

Meşruiyet, kitleler üzerinde artık güç bela bir acıma duygusu, Temmuz monarşisi ise bir pişmanlık uyandırmaktadır. Sonunda uzlaşan bu iki hanedan, ister birleşsin, ister birleşmesin, ne önemi var ki? Bu ülke için her zaman tek bir anlama geldiler ve gelebilirler; o da meşruteli monarşi. Oysaki bu meşruteli monarşiyi bizler iyi tanıyoruz: Eserlerini gördük ve onu yargılamayı başardık: Bir asır sürebilecekken ki kim bilir belki beklemek daha iyi olurdu, daha kuruluş aşamasında parçalanan bir geçiş yapısı. Meşruteli monarşi artık son buldu: İspatıysa bugün artık onu yeniden inşa etmek için neye gerek olduğunu bilmeyişimiz ki zaten imkansız da olsa onu yeniden inşa etmeyi başararak bile, o vakit de sırf kendi zayıflığından, yeniden devrilecektir.

Meşrutî monarşi aslında burjuvazinin yani *Tiers Etat*¹ yönetiminin saltanatıdır. Oysaki artık burjuvazi kalmadı, hatta burjuvaziyi meydana getirecek bir malzeme de kalmadı. Burjuvazi temelde az çok papaz sınıfı ve aristokrasi kadar da feodal bir yaratıydı. Ancak bu diğer iki düzenin, yani papaz sınıfı ile aristokrasinin varlığıyla o da anlam bulabilmişti ve bulabilirdi. Diğer büyük ağabeyleri gibi burjuvazi de 89'da darbe yemişti: Meşrutî monarşinin tesisi onların ortak dönüşümünü sağlayan bir hareketti. Bu iki üst düzeni yutan ve onların yıkıntıları üzerinde kısa bir süre parlayan bu monarşik, oy sayımına dayalı, parlamenter burjuvazinin yerine elimizde, bundan böyle demokratik eşitlik ve onun meşru ifadesi olan evrensel oy hakkı var. Şimdi de bu elinizdekilerle burjuvalar üretmeyi deneyin bakalım!

Şunu da ilave edelim ki burjuvazi yeniden dünyaya gelse bile hemen can verecektir. Borçları ödeyebilecek midir? Neyle? Vergileri azaltacak mıdır? Oysaki artan vergi üniter yönetimin özünde vardır, hem buna ek olarak, sistemin yeniden kurulmasının giderleri, olağanüstü bir maliyet olarak sırtımıza binmiş durumdadır. Orduyu mu küçültecektir? Peki, o zaman hangi güç, demokrasiye dengeleyici ağırlık olarak karşı durabilecektir? Bir tasfiye girişimine mi yeltenecektir? Ne var ki aslında yalnızca tasfiyeyi engellemek için gelecektir. Peki, basın özgürlüğünü sağlayacak, dernek kurma ve toplanma hürriyetini tanıyacak mıdır? Hayır, hayır, hayır! Burjuva basınının on yıldan bu yana kendisine imparatorluk tarafından tanınan yayın yapma ayrıcalığından yararlanmış şekli; hakikat ve özgürlük aşkının onun taşıdığı özellikler arasında olmadığını; 1835'den bu yana sosyal demokrasiye karşı uygulanan ve 1848 ile 1852 yıllarından bu yanaysa artış gösteren baskının,

1 *Tiers Etat*; Fransa'daki Eski Rejimin kurumları arasındaki Etats Généraux'larda ayrıcalıklı sınıfların temsilcilerini ifade etmektedir. Yani bir anlamda burjuvazinin temsilcilerini ifade eder. (çn)

kendi üzerinde kaçınılmaz izler bıraktığını fazlasıyla kanıtlamaktadır. Restore edilecek meşruti monarşi, acaba 1849'da yapılmış olduğu gibi, oy hakkını kısıtlayacak mıdır? Eğer cevap evet ise, bu ayak takımına karşı ilan edilmiş bir savaş, dolayısıyla da yeni bir devrimin başlangıcı demek olacaktır. Eğer cevap hayır ise, Şubat 1848'in kaderinin sonunu öngördüğü üzere, er ya da geç ölüp gidecektir: Yani yine bir devrim. Bu konu üzerine beş dakika düşünün, iki devrimci yazgının arasında sıkışıp kalmış meşruti monarşinin bundan böyle tarih olduğuna, Fransa'da meşruti monarşinin yeniden restorasyonunun bir anormallik olacağına ikna olacaksınız.

Kitlenin üzerindeki sahiplik yetkisiyle otoritesini kullanan imparatorluk ise var olmaya devam etmektedir. Ne var ki kim; 1852'de de üçüncü kez sahneye çıkan imparatorluğun, sıra kendine gelince, görünmez bir güçle durmadan bir şeyleri değiştirdiğini, kurumları ve toplulukları, insanların öngöremediği bilinmez sonlara sürüklediğini seyretmediğini söyleyebilir? İmparatorluk ise, doğası elverdiği ölçüde, sözleşmesel formlara kaymaya eğilimlidir. Elba Adası'ndan geri dönüşünde I. Napoleon; 89 ilkeleri uyarınca yemin etmeye ve emperyal sistemde, parlamenter yönde değişiklikler yapmaya zorlanmıştı. III. Napoleon ise şimdiden 1852 Anayasasını birden fazla kez aynı yönde değiştirdi. Basını tasnif etmekle beraber, ona selefinden daha fazla davranış serbestliği tanımaktadır. Tribünleri ılımlılaştırmakla beraber, sanki yeterince uzun nutuklar çekmemiş gibi, senatoyu konuşmaya davet etmektedir. Peki ya bu monarşik ya da Napoleoncu fikirlerin üzerinde çok daha olağanüstü bir fikir; bilin bakalım kim tarafından, ÖZGÜRLÜĞÜN kendisi tarafından bağışlanan serbest bir pakt fikri dolaşıyorsa; söyler misiniz tüm bu ödünlerin ne anlamı vardır? Tarihin uzun dizgisinde, tüm devletler bizlere az çok parlak

geçişler gibi görünmektedir: İmparatorluk da bir geçiştir. Bunu hiçbir suçlama amacı taşımadan söylüyorum ki: Napoleon'ların imparatorluğu tam bir değişim içindedir.

Tüm bunlardan bize bir fikir kaldı; henüz keşfedilmemiş, III. Napoleon'un bir anda tıpkı; Tiberus'un hükümdarlığının sona ermesinden sonra, Kudüs'ün büyük rahibinin kurtuluşun sırrını müjdelemesi gibi müjdelediği bir fikir: FEDERASYON.

Bugüne değin Federalizm, akıllarda yalnızca parçalanmaya dair fikirler uyandırıyor: Onu bir siyasi sistem olarak algılamak bizim çağımıza nasip oldu.

a) Konfederasyonu oluşturan, dışarıda bizim, devlet diye isimlendirdiğimiz gruplar; kendi yasaları gereğince bizzat kendi kendilerini idare eden, yargılayan ve yöneten devletlerdir.

b) Konfederasyon bu grupları, karşılıklı güvencelere dayalı bir pakt ile birleştirmeyi hedefler.

c) Tüm konfedere devletlerin içinde yönetim, kuvvetler ayrılığı prensibine göre düzenlenmiştir: Yasalar önünde eşitlik ve evrensel oy hakkı bunun temelini oluşturur.

İşte tüm sistem budur. Konfederasyonda siyasi vücudu oluşturan birimler; bireyler, vatandaşlar ya da kimseler değil; *a priori* olarak doğadan ileri gelen, ortalama büyüklükleri birkaç yüz mil karelik bir toprak parçasının üzerinde yaşayan bir topluluğun büyüklüğünü geçmeyen gruplardır. Bunlar, federal korumanın altında demokratik yollarla organize olmuş, kendilerini oluşturan birimler ise aile reisleri ve vatandaşlar olan, bizzat kendileri birer küçük devlet olan gruplardır.

Bu şekilde oluşan federasyon, teoride de pratikte de özgürlük ve

otorite arasındaki ahenk sorununu tek başına; her birine kendi adil ölçüsünü, kendi becerilerini ve kendi üstünlüğünü bağışlamak suretiyle çözer. Bunun sonucu olarak vatandaşa ve devlete karşı dokunulmaz bir saygıyla; yalnızca düzeni, adaleti, istikrarı ve barışı garanti altına alır.

Bir kere, büyük topluluğun organı olarak merkezi kuvvet görünümündeki federal iktidar; kendisine hayat veren ve kendisini destekleyen yalnız onlar olduğundan; ona sağladıkları anayasa sayesinde ondan üstün olduklarından¹ dolayı; bireysel, kurumsal ve yerel özgürlükleri bundan böyle yutamaz. Bu nedenle, işlerin tersine dönmesi riski yoktur: Olası bir siyasi çalkantı ancak ekiplerin yenilenmesine varabilir, asla bir sitem değişikliğine varmaz. Basını, tribünleri, dernekleri, toplantıları özgür bırakabilirsiniz; tüm siyasi polis gücünü kaldırabilirsiniz; ne devletin vatandaşlarından, ne de vatandaşların devletinden korkmasına gerek vardır. İlkinin gasp yolunu seçmesi imkansızdır; ikincisinin ise başkaldırısı etkisiz ve anlamsız olacaktır. Hukuk, tüm çıkarların eksenidir ve bizzat kendisi devlet anlayışı haline gelir; hakikat ise basının özü, fikrin ekmeğidir.

Dini propagandalardan, çalkantılardan, mistisizm girişimlerin-

---

1 Merkezi ya da federal iktidarın, yerel ve federe iktidarlara ile olan ilişkisi, bütçenin paylaşımıyla kendini gösterir. İsviçre'nin, siyasi yaşamına vakfettiği katkıların ancak üçte biri federal bütçeden gelmektedir, diğer iki üçte birlik pay kantonsal otoritelerin ellerinde bulunmaktadır. Fransa'da ise tersine merkezi güç, ülkenin kaynaklarının neredeyse hepsini elinde bulundurmaktadır; gelirleri ve harcamaları o düzenlemektedir. Görevlendirmeler aracılığıyla büyük şehirlerin yönetimini de o üstüne almakta, böylece Paris gibi büyük şehirlerde bile belediyeler tamamen varsayımsal organlar olarak kalmaktadır. Yerel bölgelerin mali kaynaklarının temsilcisi de yine odur, kullanımlarını da yine o denetler.

den, tarikatların bulaşıcılığından korkacak hiç bir şeyi yoktur. Kiliseler isterse, tıpkı fikirler ve inançlar gibi özgür olsunlar: Pakt, zarar görme korkusu olmaksızın onların da özgürlüğünü garanti altına alır. Konfederasyon onları kuşatır, özgürlük ise onları dengeler: Tüm vatandaşlar aynı inanç çevresinde toplanmış, aynı arzuyla yanıyor olsalar da; inançları hiçbir zaman hukuklarının aleyhine dönemez, onları yakan ateş, özgürlüklerini alt edemez. Fransa'nın federalleştiğini farz edin, tüm bu şahit olduğumuz katolik diriliş, düşüşe geçer. Dahası devrim ruhu, kendi özgürlüğüyle yetinmeye ve insanlara daha iyisini veremeyeceğini itiraf etmeye mecbur kalan kiliseyi ele geçirir.

Federasyonla beraber, tüm halka yüksek öğrenim sağlayabilir, kendinizi kitlelerin cehaletine karşı güvence altına alabilirsiniz ki bu üniter sistemde imkansız hatta onunla tamamen çelişen bir şeydir.

İşçi sınıflarının ihtiyaçlarına ve haklarına yalnızca federasyon cevap verebilir; emek ve sermaye arasındaki ahenk sorununu yalnız o çözebilir; dernek sorununu; vergi, kredi, mülkiyet, maaş sorunlarını, vs bir tek o çözümler. Deneyimler göstermiştir ki sadaka yasası, yardımseverlik davranışları ve tüm havirserverlik kurumları bu noktada temelden yetersizdirler. Dolayısıyla, yönetimde olduğu gibi, siyasi ekonomide de hakim olan adaletin yardımına başvurun; karşılıklı ve değiştirilebilir sözleşmeye başvurun. Oysaki sözleşmeyle ifade edilen adalet bize ne demektir? Bize ne emretmektedir? Endüstriyel garantinin, kredinin, sigortanın, kamu hizmetinin söz konusu olduğu tüm durumlarda tekelleşme ilkesinin yerine, karşılıklılık ilkesini koyun demektir ki federatif rejimde kolay olan bu seçenek, üniter idareleri iğrendirmektedir. Böylece verginin azaltılması ve denkleştirilmesi; vergiyi azaltmak ve vergide eşitliği sağlamak için, önce onun ademi merkezleştirilmesi gerekeceğinden ancak dinamik ve güçlü bir yönetimle hayal edilebilecektir. Böylece kamu borcu asla tasfiye

olmayacak; ister üniter bir cumhuriyette olsun, ister burjuva bir monarşide, kamu borcu her zaman az ya da çok yükselmeye devam edecektir. Böylece, millete ekstra bir zenginlik katması gereken ihracat pazarı, anormal vergilerin¹ neden olduğu iç pazarın kısıtlanmasıyla devre dışı kalacaktır. Böylece ekonomik değerler, fiyatlar ve maaşlar; vurgunculuğun, hileciliğin, ticaretin, sarraflığın ve tefeciliğin emeğe baskın geleceği böyle çatışmalı bir ortamda asla düzene girmeyecektir. Böylece en sonunda; yönetim, kamu hizmetlerinin kendi tarafından yürütülmemesi, aynı şekilde anonim ya da özel şirketlere dönüştürülmemesi; onun yerine götürü olarak sürekli kiralama yoluyla ortaklık içindeki mesul işçi şirketlerine emanet edilmesi gerektiğini anlayamadığı sürece; işçi dernekçiliği de bir ütopya olarak kalacaktır. İktidarın iş ve iş gücüne artan müdahalesiyle bir o kadar teşvik gören ticaret ve endüstri; daha fazla sübvansiyon, daha fazla taviz; daha fazla borçlanma ya da daha fazla kredi; daha fazla rüşvet, daha fazla bedelsiz hisse senedi, daha fazla simsarlık. Eğer federatif sistemden

---

1 Fransa yıllık ortalama 30 ile 35 milyon hektolitre şarap üretmektedir. Elma şarapları ve biralar da eklenince bu miktar; eğer herkese nasip olsaydı da, herkes kendi payına düşen kadar miktarı içebilseydi, otuz sekiz milyon kişinin tüketimini büyük ölçüde aşmazdı. Dolayısıyla kendi içimizde zaten var olan bir pazarı dışarıda aramak niye? Ne var ki daha kötüsü de var: İç pazar, devlet vergileri, taşıma maliyetleri ve ek vergiler ile bir anlamda tıkandığından; yurtdışında başka bir tane pazar temin edebileceğimize inandık. Oysaki yabancı pazarlar lüks şarapları satın almıyor; sıradan şarapları ise ya ilgisini çekmediğinden, ya da pahalı geldiğinden istemiyor: Öyle ki üretici, ne içeride ne dışarıda alıcı olmaksızın, elinde malı ile kalakalmış durumda. Jirond, büyük oranda İngiltere'ye naklettiği şaraplarına yatırım yapılması için İngiltere ile arasındaki ticaret antlaşmasına güveniyordu: Şaraplar satılmadan limanlarda kaldı. Araştırın, göreceksiniz ki, birçok kez dikkat çekilen bu anormallikler aslında, dönüp dolaşıp üniter sisteme dayanan bir dizi nedene bağlıdır. (Bkz. *Vergi Teorisi*, P.J.Proudhon, I. Cilt, 1861)

beklemeyecekseniz, gerekli reformları başka hangi sistemden bekleyeceksiniz?

Federasyon, hem demokrasinin özlemlerini hem de burjuvazinin muhafazakar duygularını tatmin edebilmektedir ki bu iki faktörün başka hiçbir sistemde uzlaşması mümkün değildir. Peki bu nasıl oluyor? Tam da, federalizmin en yüksek ifadesi olan bu siyasi ekonomik *garanticiliği* sayesinde. Ortalama bir mülkiyetçiliği, namuslu bir sıradanlığı, servetlerin birbirine en çok yaklaştığı noktada bir eşitliği ifade eden kendi yasasına geri dönmüş bir Fransa'nın; kendi dehasına ve geleneklerine yeniden kavuşmuş ve birbirlerine karşılıklı güvencelerle bağlı bir egemenlikler kümesinden oluşmuş bir Fransa'nın; ne komünizm tufanından, ne de hanedan menşeli işgallerden çekinecek bir şeyi vardır. Bundan böyle kamusal özgürlükleri kütlesiyle ezmekte etkisiz kalan çoğunluk, mülkiyetleri ele geçirmek ya da onlara el koymak hususunda da aynı derecede yetersiz kalır. Daha da iyisi federasyon; üniter iktidarların kaçınılmaz şekilde eğilimli olduğu toprağın ve sermayelerin feodalleştirilmesinin önündeki en büyük engel halini alır. Şehirli mülkiyeti yalnızca gelir olarak görürken, köylü onu bilhassa kendi için değerlendirmektedir. Ve işte özellikle de bu nedendir ki mülkiyet hiçbir zaman, sürekli ve iyi düzenlenen bir paylaştırılmayla eşitliğe ve federasyona yaklaştığı andan daha kusursuz ve daha güvenceli olmamıştır. Daha fazla burjuvazi, daha fazla demokrasi demek değildir. Tıpkı 1848'de talep ettiğimiz gibi, "yalnızca vatandaşlar": Devrimin son sözü bu değil miydi? Bu idealin gerçekleştirilmesini, federasyonda değil ise nerede bulacağız? 93'de her ne demiş olursak olalım kuşkusuz hiçbir rejim, federasyondan daha az aristokratik ve daha az eski değildir; ne var ki itiraf etmek gerekir ki hiçbir rejim de federasyondan daha az bayağı değildir.

Federal bir otorite altında, büyük halk politikası en az alın yazısı kadar basittir. Özgürlüğe yer açmak, herkese iş ve refah sağlamak, zihinleri yetiştirmek, bilinçleri güçlendirmek; içerideki hedefler işte bunlardır, dışarıdaki hedef ise örnek olmak. Federe bir halk, barış için organize olmuş bir halktır. Ordular, onun ne işine yarar ki? Tüm askerlik hizmetleri; jandarmaya, karargâh memurlarına, dükkânların ve kalelerin korunmasından mesul görevlilere indirgenmiştir. Ticaret anlaşmalarından başka birlik anlaşmalarına da hiç ihtiyaç yoktur: Özgür uluslar arasında var olacak bir ortak hukuk yeterlidir. Vergisi toplandığı sürece ticaret özgürlüğü ve Federal Konseyde tartışılan belli vakalar için de tazminat ücreti: İşte tüm ticari faaliyetler için bunlar yeterlidir. Gidilen ülkelerdeki yasalara uyulduğu müddetçe seyahat ve yerleşme özgürlüğü: Millet topluluğuna katılmak için bekleyen kişiler için de yalnız bu yeterlidir.

İşte federalist fikir ve onun çıkarımı budur. Ayrıca şunu da ilave etmeliyiz ki bu sistemin geçişi istediğiniz kadar sezilemez olabilir. Despotizmin inşası zor, muhafazası ise çok tehlikelidir. Oysa özgürlüğe geri dönmek her zaman daha kolay, yararlı ve yasalır.

Fransız ulusu bu reform için tamamen hazırdır. Çok uzun zamandır her türlü sıkıntıya ve her türlü ağır yüke alışmış olarak, Fransız halkı çok az talepkardır. Yeter ki bina her yıl bir kat yükselsin, binanın tamamlanmasını on yıl bekleyebilir. Geleceği bu yapıya aykırı değildir: Eski monarşiden kast ayrımlarını ve feodal hakları kaldırın; Fransa, il devletleriyle, onların geleneksel hukukları ve kendi burjuvalarıyla zaten geniş bir konfederasyondan; Fransa kralı ise, adeta federal bir başkanndan başka bir şey değildir. Bize merkezleşmeyi getiren devrimci mücadele olmuştur. Bu rejimde eşitlik, en azından gelecekler düzeyinde de olsa gözetilmiştir; ancak özgürlük ise git

gide azalmıştır. Coğrafi açıdan da ülke bu değişim için yeterince fırsat sunmaktadır: İçinde bulunduğu genel daire içinde, gruplandırılışı ve çizilen sınırlarıyla birlik için mükemmel bir uygunluğu olduğunu fazlasıyla görmüş olsak da; suları üç ayrı denize dökülen havzalarının birbirlerinden bağımsızlığı ile federasyona da bir o kadar uygunluk göstermektedir. Seslerini en önce duyurması gerekenler taşra vilayetleridir. Başkentken, federal kent olacak olan Paris'in bu değişimden kaybedeceği hiçbir şey yoktur. Aksine, bu değişimden, yepyeni ve çok da mükemmel bir yaşayışa kavuşacaktır. Taşranın üzerinde uyguladığı yutucu politika aslında kendisini baskılamaktadır. Şöyle de söyleyebiliriz; daha az yük taşıyan ve daha az felce uğratılmış bir Paris, daha özgür olacak; özgürlüğü hem daha çok kazanacak hem daha çok dağıtacaktır. Taşranın zenginliği ve ticari hareketliliği onu, Paris için, Amerikalılardan çok daha iyi bir dış pazar yapacağından; Paris, asalaklarının azaltılmasının ona kaybettiğini ticari olarak tamamen geri alacaktır; sakinlerinin servetleri ve güvenlikleri bundan böyle kesintiye uğramayacaktır.

Fransa'nın kaderinden sorumlu idare her kim olursa olsun, şunu cesaretle söylemek isterim ki; Fransa'nın bundan böyle izlemesi gereken başka bir politika; kurtuluş için başka bir yol ya da başka bir fikir kalmamıştır. Yeter ki gelecek Avrupa federasyonlarının işaretini versin; onların müttetikleri, liderleri ve modelleri olsun; zaferi o kadar büyük olacaktır ki, gelmiş geçmiş tüm zaferlerini taçlandıracaktır.

